

DİŞ POLİTİKA FORUMU
Boğaziçi Üniversitesi - TÜSİAD

OLAYLARLA
TÜRK DİŞ POLİTİKASI
İRAK ve
KIBRIS SORUNU

BÜLTENLER
YILLIK - 2006

Dış Politika Analiz Serisi - 1

**OLAYLARLA
TÜRK DIŞ POLİTİKASI:
İRAK ve KIBRIS
SORUNU**

DİF YAYINLARI
2007

DIŞ POLİTİKA FORUMU

Dış Politika Analizleri Serisi-1

OLAYLARLA TÜRK DIŞ POLİTİKASI:

Kıbrıs ve Irak Sorunu

DİF YAYINLARI

TAŞARIM DANIŞMANLIĞI

Bigart Creative Studio

KAPAK ve KİTAP TASARIMI

Bigart Creative Studio

BASIM YERİ

Rotaş Matbaacılık

*Bu yayının tüm hakları saklıdır.
Yayının hiçbir bölümü Boğaziçi Üniversitesi - TÜSİAD
Dış Politika Forumu'nun izni olmadan,
hiçbir elektronik formatta ve araçla
(fotokopi, kayıt, bilgi depolama, v.s.) çoğaltılamaz.*

Copyright © 2007 DİF

Boğaziçi Üniversitesi- TÜSİAD Dış Politika Forumu

Kuzey Kampus Kuzey Otopark Binası

Kat:1 No:118 Boğaziçi Üniversitesi

34342 Bebek / İstanbul

www.dispolitikaforumu.org

DİF YAYINLARI

DIŞ POLİTİKA FORUMU

Dış Politika Analizleri Serisi-1

**OLAYLARLA
TÜRK DIŞ POLİTİKASI**
Irak ve Kıbrıs Sorunu

ŞUBAT 2007

Övgü KALKAN

İstanbul Bilgi Üniversitesi Uluslararası İlişkiler Bölümü'nden ve University of Portsmouth Political Science Bölümü'nden ikincilik derecesiyle mezun olmuştur. İsveç - Linköpings Universitet'de Uluslararası İlişkiler Bölümü'nden "Reading the Common Foreign and Security Policy of the European Union in terms of the issue of Terrorism" başlıklı teziyle yüksek lisans derecesini almıştır.

Emre ERKAN

Galatasaray Üniversitesi Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi bölümünden mezun olan Emre Erkan halen aynı üniversitenin Uluslararası İlişkiler bölümünde yüksek lisans tez çalışmalarını "Sovyetler Birliği'nin Dağılması Sonrası Gürcistan ve Ukrayna Dış Politikalarının Karşılaştırılması" konusunda sürdürmektedir.

ÖNSÖZ.....	6
I. Irak'la İlgili Gelişmeler:	
<i>Övgü Kalkan</i>	
Irak'ta Genel Seçimler ve Artan Şiddet Olayları.....	7
Türkiye'nin Irak Politikasına Yönelik Değerlendirmeler.....	13
Irak'ta Demokrasi ve Türk Yetkililerin Irak Yorumları.....	19
Irak'ta Kimlik Siyaseti ve Yeni Hükümet.....	25
Kürt Özerk Bölgesi'nde Tek Yönetim ve Türkiye-İrak Sınırında Hareketlilik.....	31
Ebu Musab El Zerkavi'nin Ölümü ve Yeni Güvenlik Önlemleri.....	43
Irak Başbakanı Maliki'nin Ulusal Uzlaşım Planı ve Türkiye'nin PKK Hassasiyeti.....	53
Türkiye'nin Kuzey Irak'a Sınır Ötesi Askeri Harekat Düzenlemesi Tartışmaları (Hukuki ve Politik Boyutlarıyla).....	61
Irak'ta Federalizm Tartışmalarında Yeni Gelişmeler.....	69
PKK ile Mücadele Konusu.....	77
Amerikan Seçimlerinin Gündemi ve Mekke Belgesi.....	83
ABD'de Tartışılan Irak Senaryoları.....	89
Irak'ta İç Savaş Tartışmaları.....	103
Irak Çalışma Grubu Raporu: Öneriler ve Eleştiriler.....	119
Irak Çalışma Grubu Raporu: Türkiye ve Bölge Perspektifi.....	127
II. Kıbrıs'la İlgili Gelişmeler:	
<i>Emre Erkan</i>	
Türk Tarafının Kıbrıs Konusundaki Açılımları.....	139
Yasemin Hareketi.....	145
Avrupa Birliği Çerçevesinde Gelişmeler.....	149
Yunanistan Dış Politikası Çerçevesinde Gelişmeler.....	157
İslam Konferansı Örgütü Nezdinde Gelişmeler.....	165
ABD Bağlamında Gelişmeler.....	171
BM ve AB Nezdinde Gelişmeler, Yunanistan'ın Soykırım İddiaları.....	175
Türkiye ile Yunanistan Arasında Ege Sorununun Yeniden Gündeme Gelmesi.....	183
Türk-Yunan İlişkileri Bağlamında Son Gelişmeler.....	193
Türk-Yunan İlişkileri Bağlamında Simitis'in Açıklamaları, KKTC'de Yerel ve Ara Seçimler.....	203
İbrahim Gambari'nin Kıbrıs Ziyareti ve Talat-Papadopoulos Görüşmeleri.....	211
Güney Kıbrıs Rum Yönetimi - Fransa Askeri Anlaşması.....	217
Mülkiyet Sorunu.....	221
KKTC'de Siyasal Krizin Ortaya Çıkması.....	229
Kıbrıs Sorunu Bağlamında Türkiye-AB İlişkileri (I)	235
Kıbrıs Sorunu Bağlamında Türkiye-AB İlişkileri (II)	243
Kıbrıs Sorunu Bağlamında Türkiye-AB İlişkileri (III).....	255
Kıbrıs Sorunu Bağlamında Türkiye-AB İlişkileri (IV)	261

DİF ÖNSÖZÜ

Türk dış politikasının karşı karşıya olduğu meselelerde yapıcı ve kalıcı çözümlere gidilmesinde doğru bilgiler ve yeni fikirler ile katkıda bulunma amacıyla kurulan ve 2003 yılından itibaren düzenlediği etkinliklerle bu yolda önemli çalışmalara imza atan Boğaziçi Üniversitesi-TÜSİAD Dış Politika Forumu (DİF), Türkiye'yi bugün ve yakın gelecekte en çok zorlayacak iki konu olan Kıbrıs ve Irak sorunlarının 2006 yılındaki gelişimini yakından takip etmektedir.

Bu takibin önemli bir ayağını DİF'in hazırladığı bültenler oluşturmaktadır. Övgü Kalkan'ın Irak, Emre Erkan'ın ise Kıbrıs konusunda hazırladığı bültenler Türk dış politikasında kriz potansiyeli taşıyan bu iki konuda 2006 yılı itibarıyla yaşanan gelişmelere ışık tutma amacını taşımaktadır. Olayların bir kronolojisini sunmakla kalmayıp aynı zamanda bu gelişmelerin ortaya çıktığı uluslararası çerçevenin niteliği, Türkiye'nin karşısına çıkan fırsat ve zorluklar hakkında da çeşitli ipuçları sunan bu bültenlerin Türk dış politikasıyla ilgili değerlendirmelere katkı sağlayacağı inancını taşıyoruz.

Doç.Dr.S.Gülden Ayman
DİF Direktörü

IRAK'TA GENEL SEÇİMLER ve ARTAN ŞİDDET OLAYLARI

Irak'a ilişkin son gelişmelere bakıldığında özellikle dört konunun öne çıkmakta olduğu görülmektedir. Bunlar; 15 Aralık 2005 tarihinde yapılan genel seçimlerin resmi sonuçlarının açıklanması, Irak'ta hükümet kurma çalışmaları, Samarra olayları ve de Kürdistan Özerk Bölgesi'ndeki grupların tek çatı altında birleşmeleridir.

Seçim Sonuçları ve Hükümet Kurma Çalışmaları

15 Aralık 2005 tarihinde Irak'ta yapılan genel seçimlerin resmi sonuçlarına göre 275 sandalyeli mecliste Şii İttifakı 128, Mesud Barzani ve Celal Talabani'nin önderliğinde kurulan Kürt İttifakı ise 53 sandalye kazanmıştır. Diğer taraftan Aralık ayında İstanbul'da yapılan toplantıda Türkiye'nin seçimlere katılması yönünde destek verdiği Sunni İttifakı Tevafuk Partisi 44, Ayad Allavi'nin laik Vifak Partisi 25, Sünni Arap milliyetçisi Salih Mutlak'ın Ulusal Diyalog Cephesi 11 vekilini Parlamente'ye göndermeye hak kazanmıştır. Irak Türkmen Cephesi'nden tek vekil olarak Genel Başkan

Saadettin Ergeç Kerkük ilinden seçilmiştir. Bu sonuçlara göre Şii İttifakı tek başına iktidar olacak çoğunluğa erişememiş, dolayısıyla da koalisyon kurma zorunluluğu ortaya çıkmıştır.

Seçimlerden sonra ABD'nin özellikle üzerinde durduğu, Sünnileri de kapsayan geniş tabanlı Ulusal Birlik Hükümeti'nin kurulması doğrultusundaki çalışmalara başlanmıştır. Devam eden süreç içinde taraflar görüşmelerini sürdürmüş ancak temel farklılıkların giderilememesiyle somut bir sonuç alınamamıştır. Özellikle Sünni-Şii taraflar arasındaki anlaşmazlıklara neden olan başlıca konular; İçişleri ve Savunma Bakanlıklarının paylaşımı, federalizm, doğal kaynaklar ve Anayasa'nın değişimi konusunda Şiilerin geri adım atması olarak gösterilebilir. İçişleri Bakanlığı'nın Sünni vatandaşlara yapılan işkencelerde oynadığı rolün ortaya çıkmasından sonra Sünni tarafı bu bakanlıkla ilgili eleştirilerini yoğunlaştırmış, 3 Şubat'ta hükümete sundukları ultimatonda Şii İçişleri Bakanı'nın ekibiyle birlikte istifa etmesini talep etmişlerdir. Öte yandan Şiilerin Başbakan adayı olarak açıkladıkları İbrahim Caferi'nin kuracağı kabine içinde Ayad Allavi'nin laik partisinin yer alması ve Mesud Barzani'nin önerdiği hükümeti denetlemek için Konsey kurulması yolundaki fikirlerin Şiiler tarafından benimsenmemesi Kürt tarafı ile varolan anlaşmazlıkların sürmesine yol açmaktadır.

Samarra Olayları

Irak'ta Samarra kentinde Şiilerin 12 İmamından ikisinin mezarının bulunduğu Askariye Türbesi bombalanmıştır. Bombalı saldırının ardından taraflar arasında çıkan çatışmalar yatıştırılamazken, yüzden fazla kişi ölmüş, yine yüzden fazla Sünni camii ve türbesine saldırılarda bulunulmuştur. Basra'da hapishaneyi basan kişiler, aralarında bir Türk'ün de bulunduğu Sünni militan olduklarından şüphelenilen 11 tutukluyu öldürmüştür.

Sünni Irak Uyum Cephesi hükümet görüşmelerini askıya almış, Müslüman Alimler Birliği şiddet olaylarından Şiilerin dini lideri Ayetullah Ali

Sistani'yi sorumlu göstermiştir. Şii'ler ise, Samarra sabotajından bir gün önce Şii İttifakını eleştiren ve "Sünnileri kapsayan bir Ulusal Birlik Hükümeti kurulmadıkça ABD'nin mali yardımını çekeceğini" belirten ABD Irak Büyükelçisi Zalmay Khalilzad'ı suçlamaktadırlar. ABD'nin Ortadoğu'daki Kuvvetler Komutanı Orgeneral John Abizaid ise saldırının sorumlularının El Kaide'ye bağlı teröristler olduğunu ifade etmiştir.

Şiddet olayları sürerken Irak hükümeti, polis ve askerlerin izinlerini kaldırmış, Bağdat'la Selahaddin kentlerindeki sokağa çıkma yasağının süresini de uzatmıştır. İran'da olaylar nedeniyle Ayetullah Ali Hamaney tarafından yedi gün yas ilan edilmiştir. Beyrut'ta ise, Hizbullah'ın düzenlediği gösteride on binlerce Şii ABD aleyhinde slogan atmıştır.

Kürt Grupların Tek Çatı Altında Toplanması

Irak'ta devam eden hükümet kurma çalışmaları sonuçsuz kalırken, Irak Kürdistan Yurtseverler Birliği Başkanı Celal Talabani ve Irak Kürdistan Demokratik Partisi lideri Mesud Barzani kuzeydeki özerk bölgede tek yönetim oluşturmayı öngören anlaşmayı imzalamıştır. 24 Şubat 2006 tarihinde, Samarra olayları devam ederken, KDP lideri Mesud Barzani'nin yeğeni Neçirvan Barzani, Erbil'deki mecliste toplanan 111 milletvekilinin oybirliğiyle Bölge Başkanı, KYB'den Ömer Fettah da Başbakan Yardımcısı olarak belirlenmiştir. Böylelikle özerk bölgede tek yönetim oluşturma doğrultusunda önemlibir adım daha atılmıştır.

Irak'ta iç savaşa doğru yol alan olaylar kuzeyde bağımsız Kürt devletinin kurulması için meşru bir zemin oluşturabilecek gibi gözükmektedir. Artan şiddet olayları, Kürtlerin kuzeyde tek yönetim altında birleşerek güç birliği etmeleri Kürt Özerk Bölgesi'nin bağımsızlık taleplerini kuvvetlendirebilecek faktörler arasındadır. Şubat ayında Barzani ve Talabani peşmergelerinin ilk kez Halepçe yakınlarına Rus T-54/55 tanklarının kullanıldığı bir askeri tatbikat yapması, siyasi birikten sonra askeri birliğin de sağlandığı argü-

manlarına gerekçe oluşturmaktadır.

Türkiye'nin Tutumu

Irak'ta süregelen son gelişmeler karşısında Türkiye'nin tutumuna bakıldığında, birkaç nokta üzerinde hassasiyet gösterildiği ve bunların görüşmeler vasıtasıyla yetkili mercilere iletildiği gözlenmektedir. Türkiye'nin Irak politikasını belirleyen başlıca konular; Kerkük'ün statüsü, ülke bütünlüğünün korunması ve hükümet çalışmalarının bir an önce sonuçlanıp istikrarsızlığın önlenmesidir.

Hükümet kurma çalışmalarının kilitlendiği, çatışmaların iç savaşa doğru sürüklendiği ve kuzeydeki Kürt bölgesinde bağımsız devlet kurma yönünde adımların sıklaştığı bir dönemde, Türkiye Irak Özel Tensilcisi Oğuz Çelikkol vasıtasıyla taraflara mesajlar göndermiştir. 23 Şubat 2006 tarihinde Türkiye'nin Irak Özel Temsilcisi Oğuz Çelikkol ve beraberindeki heyet Bağdat'ta Irak Devlet Başkanı Celal Talabani ve Başbakanı İbrahim Caferi ile görüşmüştür. Büyükelçi Çelikkol Başbakan Caferi'ye Recep Tayyip Erdoğan'ın iyi niyet mektubunu iletmıştır. Söz konusu nektupta Başbakan Erdoğan'ın Caferi'ye hükümet kurma konusunda başarılar dilediği ve Irak'ın bütünlüğünün korunması konusuna vurgu yaptığı görülmektedir. Talabani ve Caferi'ye, hükümette Sünni katılımın güçlü olması gerektiği ve Irak'ın doğal kaynaklarının tek merkezde toplanıp eşit oranda dağıtılmasının ülke çıkarına olacağı mesajı verilmiştir. Ziyaret çerevesinde Büyükelçi Çelikkol'un kuzeydeki Kürt gruplarla da bir araya gemesi beklenmektedir.

Irak'ta süregelen istikrarsızlık PKK kanalıyla Türkiye'nin güvenliğine doğrudan etki yapmaktadır. Emniyet Genel Müdürü Gökhan Aydınar PKK'nın eylemlerinin yüzde 27.5 arttığını, Kuzey Irak'tan Türkiye'ye sokulan patlayıcı miktarında büyük artış yaşandığını belirtmiştir. Irak'taki BM Karargahını ziyaret eden Büyükelçi Çelikkol, Türk tarafının, Kuzey Irak'taki PKK varlığının yok edilmesi ve PKK'nın lider kadrosunun yakala-

narak iade edilmesi yönündeki beklentilerini dile getirmiştir.

Türkiye'nin Iraklı taraflara ilettiği mesajlar aşağıdaki başlıklar altında özetlenebilir;

- Sünnilerin dahil olduğu geniş tabanlı Ulusal Birlik Hükümeti kurulması;
- Irak'ın bütünlüğünün federatif yapı altında korunması;
- Kerkük için 2007'de yapılması öngörülen referandumun ertelenerek sadece Kerkük'te değil ülke çapında yapılması;
- Kuzey Irak'taki PKK varlığının yok edilmesi ve lider kadrosunun yakalanarak iade edilmesi;
- Irak'ın etnik savaşa sürüklenmesinin önü alınması;
- Bombalama olaylarındaki artış göz önüne alınıp gerekli güvenlik önlemlerinin alınması.

*
* *

TÜRKİYE'NİN IRAK POLİTİKASINA YÖNELİK DEĞERLENDİRMELER

Türkiye'nin Irak politikasına ilişkin değerlendirmeler özellikle Siyaset, Ekonomi ve Toplum Araştırmaları Vakfı'nın (SETA) 2 Mart 2006 tarihinde 'Irak Raporu' konulu toplantısı ve Dışişleri Bakanlığı'nın 3 Mart 2006 tarihinde bir grup yazar için düzenlediği brifing kanalıyla basında yer almıştır.

SETA Irak Raporu

Siyaset, Ekonomi ve Toplum Araştırmaları Vakfı 2 Mart 2006 tarihinde Prof. Dr. Gökhan Çetinsaya'nın yazmış olduğu Irak Dosyası'nı yayınlamıştır. Rapor'da 1930'lardan 1990'lara değin Bağdat eksenli çerçevesinde ilişkilerin sürdürüldüğü ve Irak'taki gelişmelere çoğunlukla "Kürtler" ve "güvenlik" noktasından bakıldığı belirtilmiştir. Bu dönemde Türkmenler konusu Bağdat ile ilişkilerin zedelenmemesi için gündeme getirilmemiştir. 1991 sonrası ortamda ise Bağdat'ın Kuzey Irak'taki kontrolünü yitirmesiyle ortaya çıkan otorite boşluğunda Kuzey Irak'taki gelişmelere müdahil olabilecek bir vasıta olarak "Türkmen kartı" oynanmaya başlanmıştır.

Rapora göre, Irak'ın güçlü ordusunu ve Arap kimliğini kaybetmesi Türkiye'yi stratejik bakımdan öne çıkaracaktır. Ancak Türkiye'nin Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nde yaşadığı sorunlar bölgede ortaya çıkan bu potansiyeli kullanmasını sınırlandırmaktadır. Türkiye kısa ve uzun vadede Kuzey Irak'ta kurulan Kürt Federal Bölgesi'nin siyasi, sosyal ve kültürel etkilerini hissedecektir. İki sınır arasında güçlü aşiret bağları mevcuttur ve küreselleşmenin tanıdığı imkanlar kültürel etkileşim boyutlarını daha da arttıracaktır.

Yeni Irak'ta istikrarın sağlanması için Türkiye'den beklenen rol kolaylaştırıcılık ve/veya dengeleyicilik olarak tanımlanmıştır. Sünni Arapların ve Türkmenlerin sisteme entegre olması için çabaların sürdürülmesinin yanında, bütün taraflarla çıkarlar doğrultusunda işbirliği yapılması ve dengeleyici bir aktör olma hususu tartışılmıştır. Bunun yanında Şii Türkmenlere yönelik politikaların üretilmesine de dikkat çekilmiştir.

Ekonomik ilişkiler: Rapora göre, Irak'a uygulanan ambargodan önce Türkiye Irak'ın önemli ticari partnerlerinden biri olmuş ve yıllık 3 milyar dolar civarında seyreden ticaret hacmi savaş sonrası dönemde durma noktasına gelmiştir. Türkiye'nin bu dönemdeki zararı 30 ila 80 milyar dolar arasında değişmektedir. Irak operasyonundan sonra ise, Irak'a yapılan ihracat Ocak-Ekim 2005 döneminde yüzde 51,2 oranında artarak 2,2 milyar dolara yükselmiş, böylelikle Irak en fazla ihracat yaptığımız 7. ülke konumuna oturmuştur. Sonuç olarak, Irak'ın Türkiye için vazgeçilmez olduğu ve bunun coğrafi gerçeklikten kaynaklanan bir zorunluluk olduğu belirtilmiştir.

Dışişleri Brifingi

Dışişleri Bakanlığı'nın İstanbul'da bir grup yazar için düzenlediği brifing çeşitli köşe yazarları tarafından kaleme alınmıştır. Sami Kohen Milliyet Gazetesi'ndeki 4 Mart 2006 tarihli yazısında Türkiye'nin Irak Özel Temsilcisi Oğuz Çelikkol ve Başbakanlık Dış Politika Danışmanı Prof.

Ahmet Davutoğlu'nun açıklamalarına yer vermiştir. Çelikkol ve Davutoğlu Türkiye'nin Irak'ta ve bölgede kriz veya çatışmayı zamanında önlemeye yönelik "proaktif barış politikası" izleme amacıyla olduğunu belirtmektedir. Bu politika çerçevesinde Türkiye, Irak'taki taraflarla diyalogu sürdürerek ve onların nezdinde inanılrlık ve güvenilirliğini muhafaza ederek istikrarın kurulmasına katkıda bulunmaya çalışmaktadır.

Askariye Camii'ne yapılan saldırıların ardından 500'den fazla kişinin öldüğü ortamı Dışişleri diplomatları "iç savaş şartları" olarak nitelemektedirler. Oğuz Çelikkol'un son Irak ziyaretinde KDP lideri Mesut Barzani ile görüşmesi bu çerçevede değerlendirilmiş, görüşmenin iç savaşın nasıl önlenebileceği konusuna odaklandığı vurgulanmıştır. Ankara Kürt Özerk Bölgesi'nin varlığını ancak Yeni Irak Anayasası'nın Kuzey Irak'ı ayrıcalıklı bir Kürt Bölgesi olarak tanımlaması ve yeni hükümet kurulduktan sonra Kürt Özerk Bölgesi'nin varlığının Meclis'te değişikliğe uğramaması halinde tanıyacaktır.

Hasan Cemal de yine aynı brifingi 4 Mart 2006 tarihli Milliyet Gazetesi'ndeki köşe yazısında irdemiş ve Irak'ta Lübnanlaşma konusuna dikkat çekmiştir. İç savaş ihtimalinin gündemde olduğunu ve olası bir Sünni-Şii savaşında Kürtlerin diğer gruplarla iç içe yaşadığı Kerkük, Musul gibi yerlerin Lübnanlaşma sürecinin dışında kalmasının kolay olmayacağını belirtmiştir. Yetki paylaşımı konusunda ise, Ankara'nın güçlü ancak Şii diktası altında olmayan bir merkezi desteklediğini vurgulamıştır. Hasan Cemal, Ankara'nın Irak siyasetini 3 noktada özetlemiştir;

- Uluslararası toplumun, Irak'ın parçalanmasıyla doğabilecek hiçbir devleti tanımayacağını şimdiden taahhüt etmesini sağlamak;
- Irak'a komşu ülkeleri bir arada tutarak, Irak'tan herhangi bir başka devletin doğuşunu sahiplenebilecek bir tutum almalarını engellemek ve,

- Irak'ta her kesimin ılımlı unsurlarını ortak bir uzlaşma platformunda toplamaya çalışırken, radikalleri de makul bir çizgiye çekmek.

İbrahim Caferi'nin Türkiye Ziyareti

28 Şubat - 1 Mart tarihlerinde Irak Başbakanı İbrahim Caferi Recep Tayyip Erdoğan'ın davetlisi olarak Türkiye'ye gelmiş ve temaslarda bulunmuştur. Görüşmelerde Irak'taki son şiddet olayları ele alınırken, Türk tarafı terör örgütü PKK'nın Irak'ın kuzeyindeki varlığıyla ilgili olarak hassasiyet ve beklentilerini bir kez daha gündeme getirmiştir. Ankara, doğalgaz krizine önlem olması amacıyla Kerkük-Yumurtalık petrol boru hattına paralel yeni bir doğal gaz hattı kurma isteğini belirtmiştir. TPAO ve BOTAS'ın da Kuzey Irak'ta petrol ve doğal gaz arama alanlarında söz sahibi olmak istediği iletilmiştir.

Başbakan Tayyip Erdoğan Kuzey Irak'ta PKK'nın tüm faaliyetlerine son verilmesi gereğini vurgulayarak, Caferi'ye iki ülke arasında terörle mücadele konusunda işbirliğinin artırılmasını önermiştir. Türkiye'nin Irak'ın toprak bütünlüğü, tüm yerüstü ve yeraltı zenginliklerinin Irak halkının tamamına ait olduğu, etnik ve mezhepsel unsurların birbirleri üzerinde egemenlik sağlamalarının engellenmesi, Kerkük'ün durumunun özel bir statü ile tespit edilmesi ilkelerini tekrarlayan Başbakan Erdoğan, bunların sağlanabilmesi için geniş tabanlı hükümet gereğini vurgulamıştır. İbrahim Caferi ise, türbe bombalamasının Irak halkının kenetlenmesine yol açtığını belirterek, "Irak'taki terör olayları siyasi süreci olumsuz etkilemeyecek. Geniş tabanlı bir hükümet kuracağız. Türkiye'ye güveniyoruz. İşbirliğimizi her alanda artırmak istiyoruz" ifadelerini kullanmıştır.

Öte yandan Irak Devlet Başkanı Celal Talabani ziyareti eleştirmiş, bugünkü Irak Hükümeti'nin yapacağı anlaşmaların "hiçbir değerinin olmayacağını" vurgulamıştır. Caferi'nin Türkiye ziyaretini yönetime haber vermeden yapacak olmasının şaşkınlık yarattığı, bunun da yürürlükteki anayasayla

çeliştiğini kaydeden Talabani, Irak'ta icra kuvvetinin; devlet başkanı, başbakan, meclis başkanı ve yüksek mahkeme başkanından oluştuğunu belirtmiştir. Yine Talabani'nin yaptığı yazılı açıklamada Caferi'nin Türkiye ziyaretinin bu kurumlarca bilinmediği vurgulanmıştır.

*
* *

IRAK'TA DEMOKRASİ ve TÜRK YETKİLİLERİN IRAK YORUMLARI

Irak Parlamentosu Göreve Başladı

15 Aralık 2005 tarihinde yapılan seçimlerle 275 üyesi belirlenen Irak Parlamentosu 17 Mart 2006 tarihinde göreve başlamıştır. Irak Anayasası ilk toplantıda parlamento başkanının seçimini öngörmektedir. Ancak parlamenterler arasında yeni meclis başkanıyla 2 yardımcısının seçimi konusunda anlaşma sağlanamamıştır. Kürt ve Sünni grupların ikinci dönem başbakan olmasına karşı çıktığı İbrahim Caferi, Irak halkı başbakanlıktan vazgeçmesini istediği takdirde görevi bırakacağını belirtilmektedir.

Kürt Özerk Bölgesi'nde Demokrasi

Saddam Hüseyin tarafından 1988 yılında kimyasal silahlarla öldürülen 5000 Kürt 17 Mart 2006 tarihinde Halepçe'de yapılan törenlerle anılmıştır. Törenlere damgasını vuran olay ise 7 bin Kürt göstericinin yaygın yolsuzluk ve yetersiz kamu hizmetlerini protesto amacıyla yaptıkları gösteridir.

Gösterilerde Halepçe katliamında ölen Kürtlerin anısına yapılan anıtın tahrip edildiği, çıkan olaylarda ise en az bir kişinin öldüğü belirtilmektedir. Habere yer veren New York Times gazetesine göre, protestocu Kürtler bölgesel hükümeti 1988'deki gaz saldırısından kurtulanlar için yapılan yabancı bağışları çalmakla suçlamaktadır. Gazete, sayıları binlerle ifade edilen yerel halkı güvenlik güçleriyle karşı karşıya getiren protesto gösterisini, Kuzey Irak'a 15 yıldır hakim olan KDP ve KYP'ye yönelik en ciddi "meydan okuma" olarak nitelemiştir.

Erbil'de yapılan duruşmada Kürt kökenli Avusturyalı yazar Kemal Kerim'e yazdığı makaleden dolayı 15 yıl hapis cezası verilmiştir. Aralık ayındaki duruşmada 30 yıl hapis cezası alan ve uluslararası toplumun tepkisi üzerine tekrar yargılanan Kerim, yazdığı makalede Kürdistan Demokrat Partisi lideri ve Kürt Özerk Bölgesi Başkanı Mesud Barzani'yi, gücünü kötüye kullanmak ve 'Rus casusu olmakla' suçlamaktaydı.

Türk Yetkililerin Irak'taki Gelişmelere İlişkin Yorumları

Oğuz Çelikkol'un NTV'ye Verdiği Demeç

Türkiye'nin Irak Özel Temsilcisi Oğuz Çelikkol 16 Mart 2006 tarihinde NTV'ye verdiği demeçte Irak'taki gelişmelerle ilgili çeşitli açıklamalarda bulunmuştur. Büyükelçi Çelikkol Irak'ın iç savaşa doğru sürüklendiğini, ancak devam eden siyasi sürecin bunun önüne geçebileceğini belirtmiştir. Türkiye'nin arzusunun, Irak'ta bir an önce tüm kesimlerin temsil edildiği bir hükümetin kurulması olduğunu kaydeden Çelikkol, yeni hükümetin terör örgütü PKK'yla mücadelede daha somut adımlar atabileceğini, bunun da iki ülke ilişkilerine olumlu etki yapacağını ifade etmiştir.

Milli Savunma Bakanı Vecdi Gönül'ün Konuşması

Milli Savunma Bakanı Vecdi Gönül ABD'de bir düşünce kuruluşunda yap-

tığı konuşmada Türkiye'nin Irak'ın yeniden inşası sürecini tamamen desteklediğini ifade ederken, Irak'ın bütünlüğünün korunamaması durumunun ise, bütün bölgeyi tehlikeye atabilecek gelişmelere yol açabileceğini belirtmiştir.

Gönül, Irak'ın doğal kaynaklarının tüm Irak halkına ait olduğunu, ancak Kürtlerin bu kaynakları kendilerine ait gördüğünü ifade etmiş, Kerkük'ün statüsünün, ülkenin geleceği açısından hayati önem taşıdığını vurgulamıştır. Bununla beraber, Kerkük'ün geleceği için kentte 2007'de yapılması planlanan referandumun yasallığının, mevcut koşullarda tartışmalı olacağına işaret ederek, Kerkük'ün kaderinin tüm Irak halkınca belirlenmesi çağrısında bulunmuştur. Bakan Gönül'e göre, Kürtler'in Kerkük'ün nüfus yapısını tehlikeli şekilde değiştirme çabaları artık bir sır olmaktan çıkmıştır.

Vecdi Gönül, terör örgütü PKK'nın Kuzey Irak'ta serbestçe faaliyet göstermesinden ötürü Türkiye'nin duyduğu rahatsızlığı yinelemiş, bu faaliyetleri engelleme konusunda Irak Hükümeti ve koalisyon güçlerinin eşit sorumluluk taşıdığını belirtmiştir.

Başbakan Tayyip Erdoğan'ın Orgeneral Pace ile Görüşmesi

"Küresel Terörizm ve Uluslararası İşbirliği" sempozyumuna katılan Amerikan Genelkurmay Başkanı Peter Pace Başbakanlık'ta Recep Tayyip Erdoğan ile görüşmüştür. Başbakan Erdoğan Pace ile yaptığı görüşmede, terör örgütü PKK'nın Irak'taki uzantılarından duyulan rahatsızlığı ve Amerika'dan beklentileri dile getirmiştir. Irak'taki duruma ilişkin görüşlerini anlatan Erdoğan, Irak'ın toprak bütünlüğünün korunması, zenginliklerin tüm Irak halkınca kullanılması, yönetimde tüm kesimlerin temsil edilmesi, etnik ve dini unsurların birbiri üzerinde egemenlik kurmaması gerektiğini belirtmiştir. Başbakan Erdoğan Kerkük'e ilişkin Türkiye'nin hassasiyetlerini de ifade etmiştir.

MİT'in Hakkari Analizi

Milli İstihbarat Teşkilatı'nın daire başkanı düzeyindeki uzmanları Hakkari, Yüksekova ve Şemdinli'nin tarihi önemi konusunda TBMM'de değerlendirmelerde bulunmuşlardır. MİT yetkilileri özellikle Şemdinli'deki aşiretlerin üzerinde Kürdistan Demokrat Partisi lideri Mesud Barzani ve Irak Devlet Başkanı Celal Talabani'nin etkili olduğunu, Yüksekova'daki uyuşturucu trafiğinin Afganistan'a kadar uzandığını belirtmişlerdir.

TBMM Şemdinli Araştırma Komisyonu'nun tutanaklarında, 1927 Şemdinli isyanından gelen bir potansiyel olduğu belirtilmiş, Şemdinli ve civarında 15 kadar aşiret ve onların kollarından oluşan İran ve Irak'la bağlantılı, içiçe geçmiş bir oluşumdan söz edilmektedir. MİT yetkililerinin analizine göre, bölgede feodalite aşılamamıştır. Bu yapı ticari, ekonomik ve sosyal ilişkilerde belirleyicidir. PKK'nın 1984 yılındaki ilk eyleminin Şemdinli'de gerçekleşmesi tesadüf değildir. Şemdinli köprüdür; güneydeki her gelişmeden etkilenebilen, ve etkileşime çok açık bir alandır. Bu anlamda, aşağıdan kaynaklanabilecek KDP ya da Barzani temelli bir hareketliliğin kısa zamanda bölgede yansıma bulabileceği ifade edilmiştir.

ABD - Şii Gerginliği ve ABD - İran Diyalog Arayışları

26 Mart 2005 tarihinde Amerikan ve Irak birliklerinin Bağdat'taki Mustafa Camii'ne düzenledikleri operasyonda bazı kaynaklara göre 16 bazılarına göre ise, 37 kişi hayatını kaybetmiştir. Şii tarafı, masum insanların öldürüldüğünü iddia ederken, Amerikan kuvvetlerinden sözcü Yarbay Barry Johnson camiye kaçırma, silah depolama ve direnişçilerin saklandığı istihbaratıyla girildiğini belirtmiştir. Irak Devlet Başkanı Celal Talabani olayların soruşturulması için Iraklı ve Amerikalı üyelerden oluşan ortak bir komitenin kurulacağını açıklamıştır.

Yaşanan son olaylar Amerikalılar ve Şiiler arasında vukuu bulan en ciddi

gerginliklerden biri olarak nitelendirilmektedir. İktidardaki Birleşik Irak İttifakı, ABD'nin başkentte güvenliği Irak Hükümeti'ne devretmesini isterken, Bağdat Valisi Hüseyin el-Tahan, bağımsız soruşturma yapılınca dek koalisyon güçleriyle işbirliğini askıya almıştır. Şiiler ve Amerikalılar arası görüş farklılıklarını oluşturan başlıca konu başlıkları: ABD'nin İbrahim Caferi'nin başbakanlığına muhalefeti, ABD'nin Irak Büyükelçisi Zalmay Halilzad'ın Başbakan Caferi'yi Şii milislerin gücünü kırma ve İçişleri Bakanlığı'ndaki milis etkisinin silinmesi konularında uyarması olarak özetlenebilir.

Diğer yandan, İran ve ABD Irak konusunda görüşmelere başlama kararı almışlardır. Ayetullah Hamaney görüşmelerin Irak'ın istikrarı konusuna odaklanacağını ve İranlı diplomatların ABD'ye Irak'ı terk etmelerini söyleyeceğini belirtmiştir. Beyaz Saray yetkilileri ise görüşmelerin İran'ın nükleer programını içermeyeceğini ifade etmişlerdir. İranlı çeşitli gruplar görüşmelerin İran'ın ABD karşısında güçsüzlüğü şeklinde yorumlanabileceğini belirtirken, Iraklı Sünni gruplar görüşmeleri İran'ın Irak içişlerine müdahalesi olarak yorumlamıştır. Görüşmelerin yeri ve zamanı henüz netleşmezken, ABD Irak Büyükelçisi Zalmay Halilzad ABD adına görüşmeleri yürütmekle görevlendirilmiştir.

Irak Operasyonunun Dördüncü Yılı

Irak operasyonu üçüncü yılını doldururken, savaşın başından itibaren gelen noktayla ilgili çeşitli değerlendirmeler yapmak mümkündür. Operasyonların başladığı günden bugüne değin ülkede istikrar ve güvenlik sağlanamamıştır. 15 Aralık 2005 seçimlerinin nispeten güvenli bir ortamda yapılması ve Sünnilerin katılımı başarılı bir gelişme olarak değerlendirilmektedir. Ancak, parlamentoda yer alan Şii, Kürt ve Sünni grupların mezhep ve etnik ayrılıklardan dolayı hükümet kuramamaları bu başarıya gölge düşürmektedir. Milli Güvenlik Konseyi kurulması konusunda ise şimdilik uzlaşma sağlandığı görülmektedir. Danışma amaçlı Konsey'in 19

sandalyesinden 9'u Şii'lere, 4'ü Kürtlere, 4'ü Sünnilere, 2'si de laiklere gidecek ve oturumlara Devlet Başkanı Celal Talabani başkanlık edecektir.

Irak'ta dolan 3. yılın sonunda, politik arenada süregelen istikrarsızlık güvenlik alanı başta olmak üzere diğer alanlarda da olumsuz yansımalarını göstermiştir. Irak'taki savaş süresince ABD ve Sünni direnişçilerin mücadelesine Sünni ve Şii mezheplerin mücadelesi de eklenmiştir. Farklı etnik ve dini gruplar arasındaki ayrım, hız kesmeyen şiddet olaylarıyla giderek körüklenmektedir. Güvenliğin sağlanamadığı ortamda günlük ortalama can kaybı ilk yıl 20, üçüncü yıl ise 36'ya ulaşırken ülkede iç savaştan söz edilmektedir. Diğer yandan, kuzeydeki Kürt Özerk Bölgesi'nin uzun vadede bağımsızlık talebi ve Kerkük üzerindeki talepleri de Irak'ın bütünlüğünü tehdit etmektedir.

Sosyal şartlar açısından bakıldığında, savaş nedeniyle ciddi hasar gören altyapı hala savaş öncesi standartlardan uzaktır ve halkta büyük hoşnutsuzluk uyandırmaktadır. Irak'ta elektrik üretimi 3 bin 750 megavata düşmüştür ve Bağdat'a günde en fazla üç-beş saat elektrik verilebilmektedir. Savaş öncesi 2.5 milyon varil olan günlük petrol üretimi 1.8 milyon varile düşmüştür. Diğer yandan, olumlu bir gelişmeye örnek olarak, işsizliğin 2003 yılında yüzde elli iken bugün yüzde otuz, yüzde kırk civarına düşmüş olduğunu belirtmek mümkündür.

*
* *

IRAK'TA KİMLİK SİYASETİ ve YENİ HÜKÜMET

Irak'ta Kimlik Siyaseti

Irak'ta etnik çatışmalar ülkenin demografik ve sosyolojik yapısını önemli ölçüde etkilerken siyasal alanda çözümsüzlük ve istikrarsızlık sürmektedir. Irak'ta kıyasıya uygulanmakta olan kimlik siyasetinin de bunda önemli payı bulunmaktadır. Siyasal yaşamda partiler kimliklere göre örgütlenirken, bu kimlikler Iraklıların sadece politik tercihlerini değil güvenliklerini de belirlemeye başlamıştır. Nisan ayı içinde Bağdat'ın Sadr, Dora, Baiya, Emiriye ve Ubeydi gibi semtlerinde en az 40 ceset bulunmuştur. Bağdat polisi Sünni kurbanların kimliklerinde genellikle Ömer adına rastladıklarını ve bu kişilerin Sünni halifenin adaşı oldukları için öldürüldükleri sonucuna vardıklarını söylemiştir. Irak halkı mezhepsel çatışma ortamında can güvenliğini korumak adına isim değiştirme ve yerleşim bölgelerini terk etme gibi tedbirlere gitmektedir. Misillemeden kurtulmak için evini hatta ülkeyi terk edenlerin sayısı 60 bini aşarken, isim değişikliği için nüfus müdürlüğüne yapılan müracaatlarda patlama yaşandığı belirtilmektedir. Irak'ta 125 sivil toplum örgütünü çatısı altında toplayan "Şiddetin olmadığı Irak" ağı 2006 yılının başından bu yana toplam 19 bin 548 kişinin kaçırıldığını açıklamış,

şiddet olaylarının siyasi partilere bağlı silahlı milisler tarafından düzenlendiğini ve hükümetin kurulmasındaki gecikmeden beslendiğini vurgulamıştır.

Kimliklerin can güvenliğine karşı tehdit haline geldiği ortamda Iraklılık bilincinin gittikçe zayıflaması muhtemeldir. Dini grupların milisler aracılığıyla öldürme, kaçırma, korkutma ve tehdit yoluyla homojenleştirdiği bölgelerin ve kimliklerin yeni kurulacak olan Irak Hükümeti altında nasıl işlerlik kazanacağı merak konusudur.

Irak'ın Yeni Başbakanı Belli Oldu

Irak'ta dört aydır devam eden hükümet kurma çalışmalarının sonucunda Şii İttifakının sözcülerinden Cevat El Maliki başbakanlıkla görevlendirilmiştir. Irak Parlamentosu'nda yapılan oylamalar sonucunda Celal Talabani'nin Devlet Başkanlığı görevine devam etmesi, Sünni Mahmud El Meshedeni'nin Meclis Başkanlığı görevine getirilmesi kararları çıkmıştır. Sünni Tarık El Haşimi ile Şii Adil Abdulmehdi'nin Devlet Başkanı yardımcılıklarına getirilmeleri beklenmektedir. Cevat El Maliki'nin 30 gün içinde hükümeti kurması ve parlamentonun onayına sürmesi gerekmektedir. Hükümeti kurmakla görevlendirilen Maliki yapmış olduğu ilk açıklamada silahların hükümetin elinde olması ve milis güçlerin Irak silahlı kuvvetleri çatısı altına girmesi gerektiğini belirtmiştir.

Irak'ta dört aydır süregelen hükümet kurma çalışmaları özellikle Şii İbrahim Caferi'nin başbakan adaylığı konusunda tıkanmıştı. Şubat ayında Şii İttifakının başbakan adayını belirlediği oylamada isyancı lider Mukteda El Sadr'ın destek verdiği Caferi, Irak İslam Devrimi Yüksek Konseyi'nin adayı Abdulmehdi'yi 1 oy farkla geride bırakmıştı. Ancak, Kürt ve Sünni gruplar yükselen şiddet olaylarının önüne geçemediği gerekçesiyle Caferi'nin adaylığına onay vermemişti. Bunun yanında, Caferi'nin adaylığına Kürtler Kerkük'ün Kürt bölgesine katılmasına muhalefeti ve Sünniler ise İçişleri

Bakanlığı'na bağlı ölüm timlerinin Sünnilere yargısız infaz düzenlemesinin önlenememesi nedeniyle karşı çıkmışlardı. Daha önce, 3 Nisan 2006 tarihinde Irak'ta görüşmelerde bulunan ABD Dışişleri Bakanı Condoleezza Rice ve Britanyalı muhatabı Jack Straw da Iraklıları birleştirecek bir başbakan görmeyi arzu ettiklerini ve milli birlik hükümetinin bir an önce kurulması gerektiğini belirtmişlerdi.

Irak'ta kurulacak olan yeni hükümeti pek çok önemli sorun beklemektedir. Bu sorunların başında ülkeyi iç savaşa doğru sürükleyen mezhep çatışması gelirken, yeni yönetimin direnişle de etkin bir mücadeleye girmesi beklenmektedir.

Irak'ta yeni yönetimde yer alacak olan isimlerin kısa özgeçmişleri şöyledir;

Celal Talabani: İkinci dönem Devlet Başkanlığı görevine getirilen Talabani 1933 yılında Kuzey Irak'ta doğmuştur. 14 yaşında Kürdistan Demokratik Partisi'ne katılan Talabani, kısa zamanda parti kademelerinde yükselmiştir. Irak merkezi yönetimine karşı aktif mücadelede yer alan Talabani, 1963'te Kasım'ı deviren darbeden sonra kurulan Abdülselim Arifin hükümetiyle yapılan görüşmelerde Kürt delegasyonuna liderlik etmiştir. Mustafa Barzani ile aralarındaki görüş ayrılığı nedeniyle KDP'den ayrılmış ve 1975 yılında Kürdistan Yurtseverler Birliği'ni kurmuştur. KDP-KYB mücadelesi Irak Kürtleri'nin siyasi arenasında önemli bir güç oluşturmıştır.

Adil Abdülmehdi: 1942 doğumlu olan Abdülmehdi batıda eğitim görmüş bir ekonomisttir ve İyad Allawi hükümetinde Maliye Bakanı olarak görev yapmıştır. Irak İslam Devrimi Yüksek Konseyi'nin önemli isimlerinden biridir.

Tarık El Haşimi: Irak İslam Partisi'nin lideri olan Haşimi, Irak'ta özerk bölgeler oluşturulmasına karşı çıkmakta ve Şii milislerin dağıtılması fikrine destek vermektedir.

Cevat El Maliki: Dava Partisi'nin iki numarası olan 56 yaşındaki Maliki 1980'li yıllarda Irak'tan kaçıp Suriye'ye yerleşmiş ve Saddam Hüseyin'in devrilmesiyle Irak'a geri dönmüştür. 2003-2004 yıllarında eski Baas Partisi üyelerinin hükümet ve ordudan uzaklaştırılması için kurulan komisyonda görev almıştır. El Maliki yeni anayasanın hazırlanmasında Şii İttifak adına baş müzakerecilik yapmıştır.

Mahmud El Meşhedeni: 1948 doğumlu olan Meşhedeni tıp eğitimi almıştır. Saddam rejimi sırasında iki kez tutuklanan Meşhedeni, meclise Irak Uyum Cephesi'nden milletvekili olarak girmiştir.

Irak Sınırında Hareketlilik

PKK ile İran'daki kolu Pejak'ın Kuzey Irak'tan yaptığı saldırılar karşısında İran ve Türkiye Irak sınırına asker yığmaya başlamışlardır. 22 Nisan 2006 tarihinde İran sınırına sızmaya çalışan silahlı İranlı Kürt gruplara İran askerlerinin bu grupların mevzilerini bombalayarak karşılık verdiği açıklanmıştır. İran bombardımanının Kuzey Irak'ta bulunan Sidan'daki mevzileri hedef aldığı belirtilmiştir. Irak Devlet Başkanı Celal Talabani yaşanan gelişmeler karşısında duyduğu rahatsızlığı dile getirmiş ve Irak'ın bağımsız bir ulus olarak iç işlerine karışılmasına ve sınırötesi bir operasyona izin vermeyeceğini açıklamıştır. Genelkurmay Başkanı Orgeneral Hilmi Özkök ise, Birleşmiş Milletler sözleşmesinde yazılı şartların doğması halinde Türkiye'nin sınır ötesi hareket düzenlemeye hakkı olduğunu vurgulamıştır. ABD'nin Ankara Büyükelçisi Ross Wilson ise, Kuzey Irak'a girmenin iyi bir fikir olmadığı açıklamasında bulunmuştur. ABD Dışişleri Bakanı Condoleezza Rice da daha önce PKK konusunda Türkiye ile istihbarat ve bilgi paylaşımı yapıldığını, PKK ile mücadele için ABD, Türkiye ve Irak arasında üçlü bir mekanizma bulunduğunu belirtmiştir.

Türkiye'ye Yönelik Değerlendirmeler

Irak'ta etnik şiddet ve yönetim boşluğu sürerken Amerikan tarafından önemli isimler Türkiye'ye yönelik açıklamalarda bulunmuşlardır. ABD Dışişleri Eski Bakanı Colin Powell'ın başdanışmanı Larry Dickerson bölgede bir Kürt devletinin kurulması halinde Türkiye'nin buna müdahale edeceğini belirtmiştir. Dickerson ayrıca Türkiye'nin yaklaşımını Tayvan'ın bağımsızlık iddiasının savaş nedeni sayıldığı Çin-Tayvan ilişkilerine benzetmiştir.

The Guardian'a demeç veren ABD'nin Bağdat Büyükelçisi Zalmay Halilzad ise, ABD'nin Irak'tan çekilmesi halinde Kürtlerin bölgelerini koruma altına almaya çalışabileceklerini ve bu senaryo doğrultusunda bölgesel güçlerin duruma müdahil olabileceklerini belirtmiştir. The Guardian gazetesi Halilzad'ın açıklamasını Kürtler Kerkük'e el koyarsa Türkiye Irak'a girebilir şeklinde yorumlamıştır.

Kuzey Irak Petrol Rezervlerinde Yaşanan Gelişmeler

Kuzey Irak bölgesel yönetiminin anlaşma imzaladığı Norveçli petrol şirketi DNO Kuzey Irak'taki Zaho'da açılan kuyuda petrol bulunduğunu açıklamıştır. Norveçli şirket gelecek yılın başında yeni kuyular açılacağını ve petrol çıkarma aşamasına geçileceğini belirtmiştir. Yeni Irak Anayasası bölgesel hükümetlere petrol anlaşmaları imzalama izni vermektedir. Ancak kaynakların dağıtımında nüfus dağılımı, önceki rejimin mahrum ettiği bölgelerin durumu ve dengeli kalkınma gibi faktörlerin göz önünde tutulacağı kaydedilmektedir. Diğer yandan İngiliz The Times gazetesine göre araştırma yapan şirketler ciddi riskler üstlenmiştir. Sorunların kaynağında bölgesel Kürt yönetiminin petrolden elde ettiği geliri nüfusun tamamı ile nasıl paylaşacağı meselesi yatmaktadır.

*
* *

KÜRT ÖZERK BÖLGESİ'NDE TEK YÖNETİM ve TÜRKİYE-IRAK SINIRINDA HAREKETLİLİK

Kürt Özerk Bölgesi'nde Tek Yönetim

Kuzey Irak'ta bulunan Kürt Özerk Bölge Meclisi 7 Mayıs 2006 tarihinde 42 üyeli Kürdistan Bölgesel Hükümeti kabinesini oybirliği ile kabul etmiştir. Böylelikle Kürdistan Yurtseverler Birliği (KYB) ve Kürdistan Demokrat Partisi (KDP) yönetimleri tek çatı altında birleşmişlerdir. Ortak hükümetin başbakanlığına KDP'den Neçirvan Barzani, başbakan yardımcılığına KYB'den Ömer Fettah getirilmiştir. 27 bakanlıktan 11'i KDP' ye, 11'i KYB' ye, ikisi Türkmenlere ve kalanı değişik gruplara verilmiştir.

Kurulan Kürt Özerk Bölgesel Hükümeti'nin önünde çözüm bekleyen önemli problemler bulunmaktadır. Bölgesel hükümet yine Iraklı Kürtlerden gelen eleştiriler karşısında demokrasiyle bağdaşmayan baskıcı bir tutum sergilemektedir. Mart ve Nisan ayları içerisinde yapılan gösterilerde Iraklı Kürtler konuşma ve basın özgürlüğü, yönetimde şeffaflık, yolsuzlukları önleme gibi konuları dile getirmişlerdir. Kürt kökenli Avusturya vatandaşı olan öğretim

üyesi Kemal Seyid Kadir bölge yöneticilerinin aleyhinde yazmış olduğu yazı sonucu Aralık 2005 tarihinde 30 yıl hapse mahkum edilmiş ancak daha sonra yoğun kamu baskısı sonucu Neçirvan Barzani tarafından affedilmiştir. Bölgeden gelen haberler Kadir'in durumunun tek bir örnek teşkil etmediğini göstermektedir. Bölgesel hükümetin 16 Mart 2006 tarihinde Halepçe'de yapılan gösterileri bastırmasından sonra birkaç gazetecinin tartaklandığı, tutuklandığı ve eşyalarına el konulduğu belirtilmektedir. Politik arenada ise azınlık partileri, KYB ve KDP'nin Kürt Bölgesi'nde yönetimlerini konsolide etme amacıyla bakanlık koltuklarını kendi aralarında paylaştıklarını iddia etmektedir. 42 bakanlıktan 7'sinin azınlıkta kalan partilere verileceği vaat edilmişken, ancak üç bakanlığın verilmesi iddialara güçlü kanıtlar oluşturmaktadır.¹

Türkiye - Irak Sınırında Yaşanan Hareketlilik

İran ve Türkiye'nin Irak sınırına yaptığı askeri yığılmaktan rahatsızlık duyduğunu belirten Devlet Başkanı Celal Talabani'den sonra Başbakan Maliki de komşu ülkelerden Irak'a müdahale etmemelerini istemiştir. İran, Suriye, Ürdün, Suudi Arabistan ve Türkiye'ye Saddam Hüseyin döneminde muhalifleri korudukları için teşekkür eden Maliki, bu minnettarlığın yanlış anlaşılmasında gerektiğini belirtmiştir. Irak Dışişleri Bakanlığı sınırdaki son durum karşısında Türk Dışişleri Bakanlığı'ndan yazılı bilgi talep etmiştir. Irak Büyükelçisi Sabah Omran'ın Irak Özel Temsilcisi Oğuz Çelikkol'a iletmiş olduğu bilgi istemine dair Dışişleri Bakanlığı sözcüsü Namık Tan açıklamalarda bulunmuştur.

Tan, Irak Büyükelçisi Omran ile yapılan görüşmede Türkiye-Irak sınırına yakın bölgedeki konuşlandırmanın Irak-Türkiye sınırının güvenliğinin sağlanmasına yönelik olduğunu, bu tedbirlerin her yıl baharda mutaden

¹Ayrıntılı bilgi için bakınız; Radio Free Europe, 12 Mayıs 2006,

<http://www.rferl.org/featuresarticle/2006/5/4B58E7A7-5456-4D67-A1F1-B5DF2E2AD5B4.html>

alındığını ve Türkiye, Irak ve ABD görüşmelerinin gündeminde de bulunan PKK'ya karşı önlemleri zorunlu kıldığının bildirildiğini belirtmiştir.

Irak Devlet Başkanı Talabani 27 Mayıs 2006 tarihinde yaptığı açıklamada ise, Türk Silahlı Kuvvetleri'nin PKK'ya karşı Irak sınırına yığınak yapmasının halk arasında korku yarattığını söylemiştir. Talabani, sorunun askeri önlemler yerine barışçıl ve demokratik yöntemlerle çözülmesinin daha doğru olacağı yönündeki inancını vurgulamıştır.

Irak Özel Temsilcisi Oğuz Çelikkol'un Açıklamaları

Türkiye'nin Irak Özel Temsilcisi Oğuz Çelikkol 24 Nisan 2006 tarihinde Yıldız Teknik Üniversitesi'nde Türkiye'nin Irak politikası konusunda bir konuşma yapmıştır. Büyükelçi Çelikkol konuşmasında Irak'ın bütünlüğü kadar bölgedeki dengeleyici rolünün devamının da Türkiye için önemini kaydetmiştir. Çelikkol Irak'ın dünyanın üçüncü büyük petrol ve altıncı büyük doğal gaz rezervlerine sahip olduğunu belirterek, Gayri Safi Milli Hasılasının kişi başına 200 dolar olduğuna ve işsizlik oranının yüzde 50'leri bulduğuna dikkat çekmiştir. Ekonomik olarak Türkiye'yi ilgilendiren konulardan biri Irak'ın elektrik açığıdır ve Türkiye'nin bu alanda elektrik ihracına yönelik projelere girmesi gündemdedir.

Çelikkol Irak'ta süregelen siyasi sürecin başarılı olduğunu kaydetmiş, Ocak 2005 seçimlerine katılmayan Sünnilerin 15 Aralık 2005 seçimlerine katılımını vurgulamıştır. Diğer yandan, Zalmay Halilzad ve Sünni grupların İstanbul'da buluşmasının süreç içindeki öneminin de altını çizmiştir. Mevcut durum içerisinde güvenlik sorunu hükümetin önündeki en hassas konulardan biridir. Irak güvenlik güçlerinin eğitimi ve mevcut milis gruplarının kurulacak olan yeni güvenlik gücü içinde eritilmesi güvenlik sorununun önemli bileşenlerindendir. Büyükelçi Çelikkol bu alanda Türkiye'nin yeni kurulacak olan Irak hükümeti ile işbirliğine gitmek istediğini belirtmiştir.

İşbirliğinin en önemli ayaklarından birini Iraklı güvenlik güçlerinin eğitimi oluşturmaktadır. Çelikkol Afganistan örneğinde olduğu gibi Irak'ta da Geçici Yeniden Yapılanma Ekibi (Provisional Reconstruction Team)'nin kurulmasının düşünüldüğünü ve ABD'nin bu konuda Türkiye'den katkı istediğini belirtmiştir. Gelen bir soru üzerine Çelikkol, kurulması beklenen Geçici Yeniden Yapılanma Ekibi'nin yapısının henüz netleşmemiş olmakla beraber, çeşitli ülkelerin desteğinin alınacağını ve güvenlik boyutunun dahil edilmeyeceğini söylemiştir.

Türkiye-Irak arasındaki en önemli iki sorun Kuzey Irak'taki PKK varlığı ve Kerkük'ün nihai statüsü konularından oluşmaktadır. Çelikkol'a göre Kerkük Irak'taki Türkmenleri ilgilendiren bir sorun iken, PKK varlığı doğrudan Türkiye'yi ilgilendiren ve Türkiye - Irak ilişkilerinde halledilmesi gereken bir sorun olarak karşımıza çıkmaktadır. PKK'nın Irak'ta serbest bir şekilde hareket ettiği gerçeğini herkes kabul etmektedir. ABD'nin de terörist örgüt olarak kabul ettiği PKK'yı Irak Hükümeti'nin sona erdirmesi uluslararası bir yükümlülüktür. Çelikkol, Iraklıların da bu yükümlülüğü kabul ettiğini ancak şu anda bunu yapabilecek kapasiteye sahip olmadıklarını öne sürdüklerini belirtmiştir. Bu tavır karşısında Türk tarafı gerekli önlemlerin zaman içinde kademeli olarak alınabileceğini ve fiiliyata dökülen tedbirlerin Iraklıların Türkiye'ye ve dünyaya PKK konusundaki kararlılığını göstereceği cevabını vermiştir. Türk ordusunun sınırda aldığı önlemlere ilişkin olarak ise Çelikkol sınır ötesi hareketin söz konusu olmadığını belirtmiş ve sınır güvenliğini korumaya yönelik tedbirler olarak nitelemiştir.

ABD'nin PKK'ya Karşı Tutumu

ABD Dışişleri Bakanı Condoleezza Rice, PKK ve diğer terörist gruplar konusunda ABD'nin Irak Hükümeti ile beraber çalışıp tehditleri bertaraf etmekte kararlı olduklarını belirtmiştir. Bakan Rice geçmiş dönemde PKK ile mücadelede ABD'nin Türkiye'ye yardımcı olduğunu ve bundan sonrası için de yardımcı olmaya devam edeceklerini vurgulamıştır. ABD Dışişleri

Bakan Yardımcısı Daniel Fried, Amerika'nın Türkiye ile beraber terörist örgüt PKK'ya karşı operasyonlarını arttıracaklarını açıklamıştır. Fried, Türkiye'ye PKK konusunda yardımcı olmak için atılabilecek en doğru adımın Irak'ta istikrarlı ve etkili bir yönetim kurarak hiçbir terörist grubun barınmasına imkan verilmemesi olduğunu belirtmiştir. Dışişleri Bakanlığı'nın Irak politikalarından sorumlu koordinatörü James Jeffrey ise, Türkiye'nin Irak'taki yeniden yapılanma çalışmalarına olan olumlu katkısından duydukları memnuniyeti ifade etmiştir.

Yeni Irak Hükümeti Meclis Onayı Aldı

Irak'ta geçen 18 aylık siyasi süreç sonrasında yeni "ulusal birlik hükümeti" Başbakan Nuri El Maliki tarafından kurulmuştur. 21 Mayıs 2006 tarihinde Nuri El Maliki'nin kurduğu 37 üyeli yeni hükümet 275 üyeli meclis tarafından onaylanmıştır. 15 Aralık 2005 seçimlerinden ancak 5 ay sonra kurulabilen ulusal birlik hükümetinin savunma, içişleri ve milli güvenlik bakanlıkları Şii, Kürt ve Sünni grupların uzlaşamaması nedeniyle boş kalmıştır. İçişleri Bakanlığını Başbakan Nuri El Maliki, Savunma Bakanlığını Maliki'nin Sünni kökenli yardımcısı Selam Zubaiye ve Milli Güvenlik Bakanlığını Kürt kökenli yardımcısı Berham Salih vekâleten yürütecektir. Kilit konumdaki bakanlıklar üzerinde taraflar arasında uzlaşma sağlanamaması ulusal birlik hükümetinin uzun dönemli istikrarı açısından soru işaretleri uyandırmaktadır. İkinci büyük Sünni grup olan Diyalog Partisi'nin lideri Salih el Mutlak, Başbakan Maliki'nin tamamlanmamış kabine listesini sunmasını anayasa ihlali olarak değerlendirmiş ve 15 vekille Meclis Salonu'nu terk etmiştir. Bakanlık dağılımının etnik çizgiler doğrultusunda yapılması ise diğer bir tartışma konusunu oluşturmaktadır.

Başbakan Maliki'nin açıkladığı 34 maddeli hükümet programında işgal güçlerinin çekilmesi, terörle mücadele ve mezheplerarası gerilimin giderilmesi konuları öncelikli olarak yer almaktadır. Diğer yandan hükümetin kurulma aşamasında orduyu ve iç güvenlik güçlerini kontrol edecek mevkilere yet-

kili kişilerin atanamamış olması güvenlik probleminin çözümünün ne kadar meşakkatli olacağının önemli bir göstergesidir. Başbakan Maliki güvenlik işlerinin koalisyon güçlerinden Iraklı yetkililere geçişinin Kasım 2007 tarihinde tamamlanabileceğini belirtmiştir. Kerkük'ün statüsüne ilişkin olarak ise, yapılacak olan nüfus sayımının ardından referanduma gidileceğini açıklamıştır.

Yeni kurulan kabinede Petrol Bakanlığına Meclis eski Başkanı, nükleer bilimci, Şii Hüseyin Şehristani, Maliye Bakanlığına ise İçişleri eski Bakanı, Irak İslam Devrimi Yüksek Konseyi üyesi Beyan Cabir getirilmiştir. Irak Kürdistan Demokrat Partisi eski sözcüsü Hoşyar Zebari'nin 2003 yılından itibaren yürüttüğü Dışişleri Bakanlığı görevini sürdürmesine karar verilmiştir. Türkmen Casim Muhammed Cafer Gençlik ve Spor Bakanlığına, Hristiyan Vicdan Mikail ise İnsan Hakları Bakanlığına getirilmiştir. Eski başbakan İyad Allavi'nin laik Irak Listesi'ne Adalet, İletişim, Kültür ve İnsan Hakları; radikal Şii lider Mukteda El Sadr'a Tarım, Eğitim, Sağlık, Ticaret, Ulaştırma Bakanlıkları verilmiştir. Kürt İttifakı'na verilen bakanlıklar, Göçmen, Çevre, Konut ve İnşaat, Sanayi ve Madenler, Su Kaynakları'ndan oluşmaktadır.

Irak Petrol Bakanı Hüseyin El Şehristani'nin Demeci

Irak'ın yeni Petrol Bakanı Hüseyin El Şehristani yaptığı açıklamada her türlü petrol üretim, ihracat ya da arama işlemlerinin Petrol Bakanlığı tarafından yapılması gerektiğini belirtmiştir. Şehristani'nin ayrıca Kuzey Irak'taki Kürt yönetimi tarafından dağıtılan petrol arama ve dağıtım ruhsatlarını da sorguladığı belirtilmiştir. Açıklamanın ardından yapılan yorumlara göre Irak Petrol Bakanlığı petrol ile ilgili çalışmaların merkezi hükümet tarafından, tek elden düzenlenmesini amaçlamaktadır. Bu olası adım karşısında Kürt Özerk Bölgesi'nin nasıl tepki vereceği ise şu an için bir soru işaretidir.

ABD ve İngiltere'nin Irak Politikasına İlişkin Açıklamaları

ABD Başkanı George W. Bush ve İngiltere Başbakanı Tony Blair Beyaz Saray'da bir araya gelerek Irak politikalarına ilişkin açıklamalarda bulunmuşlardır. Bir yandan Irak operasyonunun haklılığını ve ülkeye demokrasi getirmekteki kararlılıklarını savunan liderler, diğer yandan operasyonlar sırasında yapmış oldukları hataların altını çizmişlerdir. Kamuoyu desteği yüzde 30'un altına düşen ABD Başkanı Bush en büyük hatalarının Ebu Garip hapishanesindeki esirlere işkence muameleleri olduğunu belirtmiş, direnişçiler hakkında sarf etmiş olduğu 'Onları getirin', 'Aranıyor: ölü veya diri' şeklindeki sözlerinden rahatsızlık duyduğunu vurgulamıştır. İngiltere Başbakanı Tony Blair ise, direnişçileri küçümsemelerinin ve Irak ordusunun feshinin koalisyon güçlerinin yapmış olduğu önemli hatalar arasında yer aldığını söylemiştir. Blair, ülkeyi Baasçılardan arındırma sürecinin de farklı bir şekilde ele alınmış olmasının daha doğru olabileceğini sözlerine eklemiştir. Çekilmeye dair kesin bir takvim vermeyen iki lider, yeni Irak Hükümeti güvenlik konularını kendi başına ele alıncaya kadar ülkede kalacaklarını belirtmiştir.

Diğer yandan, 22 Mayıs 2006 tarihinde Irak'ı ziyaret eden Başbakan Blair Irak Başbakanı Nuri El Maliki ile ortak basın toplantısı düzenlemiştir. Bu toplantıda Başbakan Maliki yıl sonuna kadar pek çok eyalette denetimin Iraklı güçlere teslim edileceğini, El Anbar ve Bağdat şehirlerinin ise şimdilik kapsam dışında bırakıldığını açıklamıştır. Irak'ın Sünni kökenli Devlet Başkan Yardımcısı Tarık El Haşimi ise, yabancı güçler ülkeden ayrılıncaya kadar direnişin yasal bir hak olduğunu ancak sorunları hükümetin çözeceğini belirtmiştir.

İran Dışişleri Bakanı Manučehr Muttaki'nin Irak Ziyareti

İran Cumhurbaşkanı Mahmut Ahmedinecad'ın Haziran 2005 tarihinde yöne-

time gelmesinden sonra İran tarafından Irak'a gönderilen ilk üst düzey yetkili olan Dışişleri Bakanı Muttaki Iraklı meslektaşları Hoşyar Zebari ve Başbakan Nuri el-Maliki ile nükleer kriz ve Tahran'ın Iraklı Şiiilere üzerindeki etkisini görüşmüşlerdir. Irak'ın yeniden yapılanma çalışmalarına İran'ın katkılarının olacağını belirten Muttaki, İran'ın kendisine saldırı gelen yerleri vurma konusunda da kararlı olduğunu vurgulamıştır. Irak konusunda ABD ile yapılabilecek olası görüşmeleri 'Bush yönetiminin propaganda aracı olarak kullanması nedeniyle' askıya aldıklarını söylemiştir.

ABD Savunma Bakanı Donald Rumsfeld ise, 17 Mayıs 2006 tarihinde Amerikan Senatosu'nda yaptığı konuşmada İran'ın Irak'taki istikrarsızlıkta önemli bir rolü olduğunu ve Amerikan askerlerinin operasyonlarda İran yapımı silahlar bulduğuna dikkat çekmiştir. Zayıf bir Irak'ın İran'ın çıkarlarına hizmet edeceğini belirten Rumsfeld, ABD'nin çekilmesinin İran'ı nükleer programının devamı konusunda da cesaretlendireceğine işaret etmiştir.

Basra'da Olağanüstü Hal

Irak Başbakanı Nuri El Maliki 31 Mayıs 2006 tarihinde Şii grupların yoğun çatışmalarına sahne olan Basra kentinde bir ay süreyle olağanüstü hal ilan etmiştir. Başbakan Maliki yaptığı açıklamada Basra'da güvenliği tehdit eden çeteleri "demir yumrukla" çökerteceklerini belirtmiştir. İngiltere'nin 8000 kadar asker bulundurduğu petrol zengini bölgede Şii gruplar arasındaki çatışmalarda ve Sünnilere karşı saldırılarda son dönemlerde artış görülmüştür.

Irak Raporları

Mayıs ayı içerisinde ABD Savunma Bakanlığı Amerikan Kongresi'ne "Measuring Stability and Security in Iraq" başlıklı bir rapor sunarken, önemli organizasyonlardan International Crisis Group ve International

Institute for Strategic Studies Irak'taki son duruma ilişkin çalışmalar yayınlamışlardır.

Irak'ta İstikrar ve Güvenliği Ölçmek (Measuring Stability and Security in Iraq): Amerikan Kongresi'ne sunulan rapor iki bölümden oluşmaktadır. İlk bölümde Irak'ta istikrar ve güvenlik konusuna odaklanılmış; politik istikrar, güvenlik alanı ve ekonomik ilerlemelere değinilmiştir. Raporun ikinci bölümünde ise, güvenlik güçlerinin eğitimi ve performansı incelenmiş, Irak Güvenlik Güçleri'nin gelişimine yer verilmiştir. İlk bölümde politik istikrar başlığı altında anayasal ve demokratik Irak hükümetinin oluşturulmasında Geçici İdari Kanunu (TAL)'ndan yeni Irak hükümetinin kurulma aşamasına değin atılan adımlara yer verilmiş, uluslararası kamuoyunun da verdiği desteğin altı çizilmiştir. Ekonomi ve yeniden yapılanma çalışmalarında gözlenen ilerlemelerin kaydedildiği raporda direnişçi saldırılarının elektrik dağıtımı ve petrol üretimi gibi alanları olumsuz etkilediğine de vurgu yapılmıştır. Askeri verilerde Irak ordusunun büyüyen yapısına ve güvenlik güçlerinin ülkenin bazı kısımlarında güvenliği sağladığına dikkat çekilmiştir. Diğer yandan, rapora göre son 4 ayda saldırılar artmış ve bunların yüzde 80'i Bağdad, El-Anbar, Ninawa ve Selahaddin'de yoğunlaşmıştır. Kuveyt'te bulunan 1,500 asker operasyonlara katılmak üzere El-Anbar'a gönderilmiştir. Çekilme takvimine ilişkin kriter ise takvim tabanlı (calendar-based) yerine koşul tabanlı (conditions-based) olmalı ifadeleriyle tanımlanmıştır.²

Askeri Denge 2006 (Military Balance 2006): International Institute for Strategic Studies'in yayınlamış olduğu raporda Irak'ta geline son noktanın tehlike arz ettiği vurgusu yapılmaktadır. Tartışmalı Irak Anayasası'nın ABD Büyükelçisi Zalmay Khalilzad'ın son dakikada sağladığı anlaşma ile kabul edilmiş olduğu ve anayasayı inceleyecek olan yeni komitenin özellikle

²Ayrıntılı bilgi için bakınız; U.S. Defense Department, Report to Congress

<http://www.defenselink.mil/news/Jul2005/d20050721secstab.pdf>

Sünniler bağlamında tartışmaların odağına oturacağı belirtilmiştir. 5 ay süren müzakereler sonucunda belirlenen kabinede Savunma ve İçişleri Bakanlıklarına teknokratların atanamamış olması Irak'ın yeni seçkinlerinin bölünmüşlüğüne işaret etmekte ve yeni hükümetin istikrarı açısından tehlikeli bulunmaktadır. Diğer yandan, devam eden direniş ve etnik şiddet 2003 yılında eski rejimin düşmesiyle ortaya çıkan güvenlik boşluğundan beslenmektedir. Direnişle mücadelede yeni Irak ordusu ve polis gücü çeşitli sorunlarla karşı karşıya kalmaktadır. Irak güçlerinin kendi başlarına etkin olamamasının yanında etnik kimliklerinden dolayı Irak hükümetine olan liyakatları da soru işaretleri içermektedir. Devam eden güvenlik boşluğunda ve artan etnik şiddet ortamında kitlesel Irak milliyetçiliğinin ne derece baki kalabileceği şüphelidir. Bu durumda ulusal politikalar etnik belagatların ve sıfır toplamı hesapların gölgesinde kalacaktır. Bölgesel organizasyonların güvenlik sağladığı bu ortamda etnik ve sabıkalı milisler varlıklarını koruyacaktır. Irak Devleti'nin çökmesi ve etnik politikanın yükselişe geçmesi komşu ülkelerde de endişe yaratmaktadır. Bu ülkelerden yerel organizasyonlar kanalıyla tek taraflı müdahaleler yapılmaktadır. Irak'ın istikrarı ise bölgesel güçleri içeren koordineli ve çok taraflı bir müdahale ile sağlanabilir.³

Irak'ta Direniş Gelişiyor (Iraq's Resistance Evolves): International Crisis Group, Mathieu Guidere ve Peter Kharling'in Le Monde Diplomatique'de de yayınlanan "Irak'ta Direniş Gelişiyor" (Iraq's Resistance Evolves) başlıklı yazısını sitesinden aktarmıştır. Yazıda Irak'ın sivil savaş ve dış işgale karşı direniş savaşına çekilmeye başladığı belirtilmiştir. Yerel direnişçiler ve cihatçılar arasındaki ayırmadan ABD tarafı yararlanmaya çalışmış, ancak Sünni muhalefet değişen koşullara ayak uydurarak daha nizamlı ve birleşik bir görüntü sergilemiştir. Silahlı muhalefet Kuzey İrlanda'daki Sinn Féin örneğinde olduğu gibi sivil politik temsil mekanizması ve

³Ayrıntılı bilgi için bakınız; International Institute for Strategic Studies,
<http://www.iiss.org/publications/the-military-balance#pressrelease>

belirli bir politik program oluşturmamıştır. Kutuplaşmanın politik arenada da yoğunlaşmasıyla beraber hareket neredeyse tamamıyla Sünnilerden meydana gelmektedir. Grupların yapısına bakıldığında, El Anbar örneğindeki gibi, belirli bölgelerde yerleşmiş oldukları ve ticari kimliklere sahip oldukları gözlemlenmektedir. 2005 yılına gelindiğinde bütün muhalif gruplar 'vatanseverlik' ve 'Selefi mezhebi' ortak paydalarında buluşmuşlardır. Amerikan deniz piyadeleri yabancı gruplar ile yerel direniş gruplarının arasında ciddi ayrımlar bulunduğunu bildirseler de gruplar arası birliği sağlayan ortak payda ağır basmaktadır. Bu ortak paydanın önemli bileşenlerinden biri ise 'içteki düşman' olgusudur. Bu olgu içerisinde Irak Hükümeti Şii, mezhepçi ve İran'ın hizmetinde olarak biçimlenmektedir. Şii milis güçlerinin işlemiş olduğu suçlar da direnişçiler tarafından önemli bir propaganda aracı olarak kullanılmaktadır. Bu nedenden ötürü Şubat ayında, Samarra'da cereyan eden bombalama olayı silahlı direniş gruplarını yakınlaştırma görevi görmüştür. Bütün ana gruplar bombalama olayının sorumlusu olarak İran'ı ve yerel müttefiklerini görmektedir. Sonuç olarak bu gruplar uluslararası cihat ağı ve yerel direnişçiler olarak ikiye ayrılırlar bile, esnek bir şekilde işbirliği yaptıkları aşıkardır. Bu bağlamda sivil savaş tehlikesi bile Amerikan karşıtı muhalefeti zayıflatmamış, tam tersine farklı gruplar arasındaki taktiksel yakınlaşmayı güçlendirmiştir.⁴

*
* *

⁴Ayrıntılı bilgi için bakınız; International Crisis Group,
<http://www.crisisgroup.org/home/index.cfm?id=4126>

EBU MUSAB EL ZERKAVİ'NİN ÖLÜMÜ ve YENİ GÜVENLİK ÖNLEMLERİ

Ebu Musab El Zerkavi'nin Ölümü

El Kaide'nin Irak'taki lideri Ebu Musab El Zerkavi ABD'nin düzenlediği bir operasyonla öldürülmüştür. Zerkavi'nin ölümünün ardından yapılan yorumlarda hadisenin önemli bir dönüm noktası olabileceği ancak isyanı tamamiyle bitirmeyeceği görüşü ağırlık kazanmıştır. Bu bağlamda, Financial Times gazetesi Zerkavi'nin ölümünün Irak'taki şiddeti sonlandırmayacağını ve yakın zamana dek Zerkavi'nin El Kaide'den zaten kopuk olduğunu ileri sürmüştür. Zerkavi'nin ölümünün hiçbir şeyi değiştirmeyeceği yolunda bir diğer yorum Independent gazetesinde yer almıştır. Gazetenin tanınmış yazarı Robert Fisk, asıl isyanı yürütenlerin Iraklı eski subaylar olduğunu iddia etmektedir. Guardian gazetesi yazarı Jonathan Steele de bu görüş paralelinde Zerkavi ve diğer mücahitlerin Irak'taki isyan içinde azınlıkta olduğunu vurgulamaktadır. Steele'e göre, Zerkavi Iraklı müttefikleri üzerinde etkilidir ve bu etkinin gücü önümüzdeki haftalarda ortaya çıkacaktır.

Uluslararası toplumda genel kanı, Zerkavi'nin ölümünün terörle mücadelede önemli bir adım olduğu ancak mücadelenin süreceği konusunda bir görüş birliği doğduğu yolundadır. Zerkavi'nin ölümü terörle mücadelede önemli bir dönemece işaret etmektedir. Ancak, asıl başarıyı önümüzdeki dönemlerde şekillenecek olan yeni Irak politikalarında ve uluslararası işbirliğinin geleceği noktada aramak yerinde olacaktır. Bu bağlamda, Irak Başbakanı Nuri El Maliki her zaman bir Zerkavi'nin olacağını ve bu yolu takip edenlerle savaşılabileceğini vurgulamıştır. ABD Başkanı George W. Bush Zerkavi'nin ölümünü terörle mücadelede önemli bir başarı olarak nitelemiş ve Irak'taki zor görevin sürdüğünü sözlerine eklemiştir. Dışişleri Bakanı Abdullah Gül ise, "Zerkavi'nin yönettiği terör örgütünün Türkiye'de de masum insanların kanına girdiğini ve bu yüzden ölümünün herkese ibret olmasını dilediğini açıklamış, bu tip insanlık düşmanı terör olaylarının bitmesini ve teröristlerle mücadelede işbirliğinin daha da kuvvetlenmesini umduğunu" söylemiştir. Hamas'ın konu ile ilgili açıklamaları ise, "Arap topraklarını hedef alan, Irak'ta başlayan vahşi Haçlı seferinin elinde şehit olan kardeş savaşçı Ebu Musab Zerkavi'yi takdir ediyoruz" şeklindedir.

Zerkavi'nin ölümü üzerine yerine kimin geçeceği sorusu Irak'ta terörün devamı konusunda önemli bir husus oluşturmuş ve sorunun cevabı uluslararası kamuoyu tarafından merakla beklenmiştir. El Kaide ise çok geçmeden Ebu Hamza El Muhacir'i yeni El Kaide Irak lideri olarak açıklamıştır. El Muhacir'in kimliği, etki gücü ve El Kaide'nin Irak'taki rolü üzerine tartışmalar sürerken El Muhacir ilk açıklamasını yapmıştır. El Muhacir yayınladığı açıklamada selefi Zerkavi'nin intikamını alacağını ve Amerikalı güçler ile Iraklı müttefiklerinin kalelerinde güvencede olamayacağını belirtmiştir. El Muhacir ile ilgili bilgiler henüz netleşmemişken yaptığı ilk açıklamadan El Kaide terörünün farklı liderle aynı amaç doğrultusunda ve aynı enstrümanlar kanalıyla Irak'ta sürmeye devam edeceğini söylemek mümkündür.

El Zerkavi'nin Portresi

Ölümü tartışmalara konu olan Zerkavi'nin biyografisini incelemek örgütün nasıl bir lider tarafından yönlendirildiği ve yokluğunda hasıl olabilecek boşluğun anlaşılması bakımından yararlı olabilecektir. 1967 Ürdün doğumlu olan Ebu Musab El Zerkavi genç yaşta eğitimini bırakmış ve 1989 yılında Afganistan'da ABD destekli mücahitlerle Sovyet işgaline karşı savaşımıştır. 1990'larda Ürdün'e dönen Zerkavi monarşiyi devirme planları yapmakla suçlanmış ve yedi yıl hapse mahkum olmuştur. İslamcı militan Ebu Muhammed El Makdisi ile tanışan Zerkavi'nin davaya yaklaşımının o dönemde şekillendiği görülmektedir. 'Rehinelerinin boğazlarını kestiği videolar sayesinde dünyanın da haberdar olduğu şiddet düşkünlüğü ortaya çıkmıştır'.⁵ Hapisten çıktıktan sonra 1999 yılında Afganistan'a dönmüş ve Usame Bin Ladin ile tanışmıştır. Zerkavi 2002 yılında Irak'a geçmiştir. 2003 yılında lideri olduğu "Tevhid ve Cihad" örgütü B.M. temsilciliğine ve Necef'teki türbeye saldırılar düzenlemiştir. Ekim 2004'te örgütün El Kaide ile birleştiği ve Zerkavi'nin Bin Ladin'in yardımcılığına getirildiği duyurulmuştur.

ABD'nin başına 25 milyon dolar ödül koyduğu Zerkavi'nin El Kaide içindeki rütbesi gerek Irak, gerekse Amman'da otellere düzenlenen intihar saldırılarında çoğunlukla sivillerin ölmesi nedeniyle düşürülmüştür. Yaptığı eylemler incelendiğinde Zerkavi'nin amaçları doğrultusunda her türlü şiddet aracına başvurduğu ve bu eylemlerden Şiiler ile sivil Sünni halk da dahil olmak üzere toplumun hemen tüm kesiminin zarar gördüğü gözlemlenmektedir. Tüm dünyada yayınlanan vahşet görüntüleriyle eylemlerinin psikolojik etkisini güçlendiren Zerkavi asker-sivil ayrımı yapmadan yürüttüğü savaşın doğal sonucu olarak Sünni gruplarca da hoşnutsuzlukla karşılanmıştır. Soli Özel'e göre Zerkavi'nin önemli amaçlarından biri Irak'ta ulusal

⁵ Soli Özel, "Zerkalı", *Sabah*, 11 Haziran 2006,

<http://www.sabah.com.tr/2006/06/11/yaz1009-60-112.html>

bir direnişin oluşmasını engellemektir. Zerkavi Şii ve Sünnilerin ortak hareket etmesi halinde Cihadcıların devre dışı kalacağından korkmaktadır. Şii-Sünni çatışmasını körüklemek üzere, nefret ettiği Şiilere karşı dehşet verici eylemlere girişmiştir.⁶

Zerkavi'nin kitleler tarafından hoşnutsuzlukla karşılanan eylemlerinden sonra yerine geçen liderin izleyeceği yol önem kazanmaktadır. Yeni liderin Zerkavi'nin ortaya çıkardığı vahşet görüntülerine devam edip etmeyeceği ve genel hoşnutsuzluğu aksi yöne çevirip çeviremeyeceği tartışılmaktadır. Diğer yandan Zerkavi'nin ölümünün yarattığı boşluğun değerlendirilmesi ve terörle mücadelede etkin politikalar oluşturulması konusunda hükümetin takınacağı tutum Irak'ın geleceğini önemli ölçüde etkileyecektir.⁷

Bağdat'ta Yeni Güvenlik Önlemleri

"Birlikte İleriye" Irak'ta 2003'teki güvenlik operasyonundan sonraki en büyük operasyondur. Başkan Bush'un Irak ziyaretinin ertesinde başlayan operasyon ABD-Irak birlikleri ortaklığında yürütülmüştür. Bağdat ve çevresinde düzenlenen operasyona yaklaşık olarak 70 bin asker katılmış ve operasyon Iraklı El Kaide ve Sünni direniş gruplarını hedefe almıştır. Bağdat ve çevresine yönelik yeni güvenlik planı çerçevesinde Bağdat'ta kent içi ve çevresinde kontrol noktaları arttırılmıştır. Ancak toplu taşıma araçları ile kadın ve çocukların bulunduğu taşıtlar aranmamaktadır. Gece sokağa çıkma yasağı uzatılarak 23.00'ten 20.30 - 06.00 saatleri arasına alınmıştır.

⁶ Ibid.

⁷ Ayrıntılı bilgi için bakınız; *Radikal*, 9 Haziran 2006,

www.radikal.com.tr/haber.php?haberno=189722

Craig Whitlock, *Washington Post*, 08 Haziran 2006,

<http://www.washingtonpost.com/wp-dyn/content/article/2006/06/08/AR2006060800299.html>

BBC Turkish, http://www0.bbc.co.uk/turkish/indepth/story/2006/06/060608_zarkawiprofile.shtml

NTVMSNBC, <http://www.ntvmsnbc.com/news/376124.asp>

Farklı kaynaklarda bu önlemlerin amacının, öldürülen El Kaide'nin Irak lideri Ebu Musab El Zerkavi yandaşlarının misilleme saldırılarını önlemek olduğu belirtilmektedir.

Irak Başbakanı Nuri El Maliki'nin ülkedeki direnişi sona erdirmek için izlediği bir diğer yol, bazı direniş gruplarıyla görüşmektir. Irak Devlet Başkanı Celal Talabani'nin açıklamalarından da hükümetin bazı direniş gruplarıyla anlaşmaya yaklaştığı ve bu yıl bir anlaşma sağlanabileceği anlaşılmaktadır.

Bakanlıklar Konusunda Sağlanan Uzlaş

Irak'ta güvenlik ortamının sağlanmasını zora sokan en önemli etkenlerden biri olan gruplar arası uzlaşmazlık bilindiği üzere geçen aylarda kabinenin oluşturulması konusunda da etkili olmuştur. Özellikle İçişleri ve Savunma Bakanlıkları'nın belirlenmesi konusunda görüş birliğinin sağlanamaması Irak'ta kurulma aşamasında olan hükümet hakkında yeni soru işaretleri ortaya koymuştur. Ancak haziran ayı içerisinde beklenen uzlaş sağlanmış ve Başbakan Nuri El Maliki İçişleri ile Savunma Bakanlıkları adaylarını meclis onayına sunmuştur. Maliki'nin oylamaya sunduğu adaylar Meclis tarafından kabul edilmiştir. 198 vekilin katıldığı oturumda İçişleri Bakanlığı'na atanan Şii Cevad El Bolani 182, Savunma Bakanlığı'na atanan Sünni General Abdulkadir Cesim ise 142 oy almıştır. Bu gelişmeyi Irak'ta güvenlik ortamını tesis edecek olan istikrarlı ve güçlü bir yönetimin temellerinin atılması doğrultusunda önemli bir adım olarak değerlendirmek mümkündür.

ABD Başkanı George W. Bush'un Irak Ziyareti

ABD Başkanı George W. Bush 13 Haziran 2006 tarihinde Irak'a sürpriz bir ziyarette bulunmuştur. Ziyaret çerçevesinde Irak Başbakanı Nuri El Maliki üç husus üzerinde durmuştur. Bunlar; güvenliğin sağlanması, ekonomik

gelişme ve yeni hükümete uluslararası kamuoyunun desteğinin sağlanmasıdır. Başkan Bush Beyaz Saray'da konuya ilişkin olarak yaptığı açıklamalarda Irak'ta güvenliğin tesis edilmesi konusunda durumun önemli ölçüde ilerleme kaydedeceğini umduğunu ve yeni bir güvenlik planını uygulamaya koyacağını vurgulamıştır. Başkan Bush'a göre, şu anda şiddetin tamamen duracağını ileri sürmek ise mümkün değildir.

Başbakan Maliki Irak güvenlik güçlerinin güvenilirliğini temin etmek için çalışmalar yapmakta ve bu doğrultuda bir plan hazırlamaktadır. ABD bu konuda Irak Savunma ve İçişleri Bakanlıkları'na danışmanlar göndermiş ve komuta kapasitesinin artırılmasını desteklemeye devam edeceğini taahhüt etmiştir.

Ziyaret sırasında güvenlik konularının dışında, ancak güvenliğe dolaylı etkisi olan, Irak'ın ekonomik kalkınması yönündeki çalışmalara da yer verilmiştir. Irak'ta düşük elektrik ve petrol üretimi açıklanan son raporlarda da belirtildiği üzere kalkınmanın ve ortalama hayat standartlarının geliştirilmesi önündeki en ciddi engellerden biridir.⁸ Konuya ilişkin olarak Başkan Bush Başbakan Maliki'nin Irak ekonomisini canlandırma yönündeki çalışmalarına değinmiş, petrol ve elektrik üretimini artırma yönündeki gayretlerinin altını çizmiştir. Bu konuda Başkan Bush ayrıca Hazine Bakanlığı'nı şeffaf ve hesap verebilir bir kamu maliyesi oluşturmak üzere uzmanlar göndermekle görevlendirmiştir.⁹

Kubat Talabani'nin PKK'ya Yönelik Açıklamaları

Türkiye ile Irak arasında Kerkük'ün statüsü ile birlikte temel konulardan biri olarak yer alan PKK terör örgütünün Kuzey Irak'taki varlığı Irak

⁸ Ayrıntılı bilgi için bakınız; *U.S. Defense Department, Report to Congress*, <http://www.defenselink.mil/news/Jul2005/d20050721secstab.pdf>

⁹ Ayrıntılı bilgi için bakınız; *President George W. Bush, Press Conference on Iraq and Other Matters, Washington, DC*, <http://www.state.gov/p/nea/rls/rm/2006/67895.htm>

Cumhurbaşkanı Celal Talabani'nin oğlu ve Irak Kürt Özerk Bölgesi ABD Temsilcisi Kubat Talabani tarafından ABD'deki bir konferansta değerlendirilmiştir. Uluslararası Stratejik Etüdler Merkezi (CSIS) adlı düşünce kuruluşunda konuşma yapan Kubat Talabani PKK'nın bölgeden temizlenmesi için af ve siyasi diyalog gerektiğini belirtmiştir. PKK sorununa bulunması gereken çözümün askeri değil siyasi nitelikte olması gerektiğini vurgulamıştır. Talabani, söz konusu affın PKK üyelerine silah bırakma ve sivil hayata dönme fırsatı vereceğini, böylece PKK sorununun tümüyle olmasa bile, büyük ölçüde çözüme kavuşturulabileceğinin altını çizmiştir.

Talabani diğer taraftan ABD'nin Kuzey Irak'ta asker bulundurmasını istediklerini ve ABD üsleri kurulmasına ilişkin görüşmelerin devam ettiğini söylemiştir. ABD askeri varlığının bölgeye müdahale etmeyi isteyebilecek komşu ülkeleri caydırabileceğini sözlerine eklemiştir.¹⁰

Türkiye'nin geçtiğimiz aylarda PKK operasyonları ve güvenlik nedeniyle sınıra asker konuşlandırmasından sonra ABD askeri varlığının Irak'a yönelik müdahalelere karşı caydırıcı bir etken olarak konumlandırılmasını isteyen Kubat Talabani'nin görüşleri dikkat çekicidir.

Berham Salih'in Türkiye Ziyareti

Irak'ta kurulan yeni hükümetten Türkiye'ye ilk ziyaret Başbakan Yardımcısı Berham Salih nezdinde gerçekleştirilmiştir. Irak Başbakan Yardımcısı Berham Salih Türkiye ziyareti çerçevesinde Başbakan Erdoğan ile görüşmüş ve II. Türk-Arap Ekonomi Forumu'nda bir konuşma yapmıştır. Başbakan Tayip Erdoğan Berham Salih ile yaptığı görüşmede Irak'taki mezhepsel ve etnik yapılanmanın oluşturduğu tehlikelere işaret ederek Irak'ın toprak bütünlüğünün ve birliğinin Türkiye için önemine dikkat çek-

¹⁰ Ayrıntılı bilgi için bakınız; Kubat Talabani, *Centre for Strategic and International Studies*, http://www.csis.org/component/option,com_csis_events/task,view/id,1004

miştir. Başbakan Erdoğan Kerkük hususunda özel statüye kavuşturulması görüşlerini yinelemiştir. Berham Salih de konuya ilişkin olarak Kerkük'ün Irak'ın da sorunu olduğunu, adil ve kabul edilebilir bir çözüme kavuşturulacağını belirtmiştir. PKK konusunda Türkiye'nin rahatsızlığının iletilmesi karşısında Berham Salih gerekli önlemlerin alınacağını ifade etmiştir.

Salih konuşmasında güvenlik konularıyla sınırlı kalmamış ve yeni Irak Hükümeti'nin temel ekonomi politikalarına değinmiştir. Irak Hükümeti'nin piyasa ekonomisi oluşturmak ve global düzeyde entegrasyonu sağlamak yönünde reformlara devam edeceğini ifade etmiştir. Bu bağlamda Türkiye ile Irak'ın bölgesel işbirliği çabalarını güçlendirmesi gerektiğini ve her iki ülkenin bölgesel düzeyde rekabet edebilecek şirketler oluşturabileceğini vurgulamıştır.

İki ülke arasında Saddam Hüseyin döneminde de tartışmalara neden olan "su konusu" Salih'in konuşmasında yeni Irak Hükümeti ile Türkiye arasında yeniden gündeme gelecek konular arasında yer almıştır. Salih konuşmasında Dicle ve Fırat nehirlerinin Türkiye ve Irak'tan geçtiğine ve bunların Irak tarımı için önemine değinmiştir. Türkiye ile su paylaşımı konusunda anlaşmaya varılması gerektiğinin altını çizen Salih, önümüzdeki günlerde konuyla ilgili toplantı yapılmasını beklediklerini belirtmiştir.

Ulaştırma alanında ise, Irak'ın ulaştırma sisteminin Türkiye'ye entegre edilmesinin önemine vurgu yapan Salih her iki ülke ulaştırma bakanlığı yetkililerinin bir araya gelerek demiryolu ağlarının birbirine bağlanmasına ilişkin çalışmalar yapabileceğini ifade etmiştir.

Irak'ta Petrol Tartışmaları

Kuzey Irak'ta petrol arama çalışmalarını yürüten Norveçli Şirket DNO bulunduğu 100 milyon varillik rezervde 2007 yılından itibaren üretime geçilmesinin planlandığını açıklamıştır. Kürt yetkililer petrolün güvenli şe-

kilde ihraç edileceğini belirtirken Bağdat'taki merkezi yönetim Kürt bölgesinde hükümetten izin alınmadan arama çalışmaları yapılmasını eleştirmektedir. The Times gazetesi Norveç şirketine petrol arama izni veren Kürt yetkililer ile saf dışı bırakılmaktan rahatsızlık duyan Bağdat'taki Petrol Bakanlığı yetkilileri arasındaki gerginliğin tırmandığı haberini sütunlarına taşımıştır. Iraklı Kürtlerin petrolden sorumlu yetkilisi Aşti Havrami yabancı şirketlere arama izni vermeye devam edeceklerini bildirmekle beraber kendilerini eleştirenleri de, federalizm karşıtı ve Saddam Hüseyin yandaşı olmakla suçlamıştır.

Tartışmaların nedenini yeni Irak Anayasası'nda bulunan doğal kaynaklarla ilgili muğlak ifadeler oluşturmaktadır. Doğal kaynaklar açısından Saddam döneminde zarara uğramış bölgelerin telafi edilmesi Irak Anayasası'nda kabul edilmiştir. Diğer yandan, bilinen yataklardaki petrol ve doğalgazın çıkartılması ve pazarlanması konusunda federal hükümet yetkilendirilmiş ancak çıkarılmamış kaynaklara ilişkin yetkilerden bahsedilmemiştir. Kürt Bölgesi bu muğlak durumu gelecekte bulunan yataklardan çıkarılacak petrolün bölge halkına ait olduğu şeklinde yorumlamakta ve petrol arama çalışmaları yapmak üzere şirketlerle anlaşmalar imzalamaktadır.

*
* *

IRAK BAŞBAKANI MALİKİ'NİN UZLAŞI PLANI VE TÜRKİYE'NİN PKK HASSASİYETİ

Irak Başbakanı Maliki'nin Uzlaşı Planı

Göreve geldiği günden itibaren Irak'ta güvenliğin sağlanmasına ve direnişçi grupların silahlarından arındırılmasına yönelik politikalara öncelik veren Irak Başbakanı Nuri El Maliki direnişçilere yönelik yeni bir Uzlaşı Planı sunmuştur. Uzlaşı Planı'nın önemli noktaları ise şunlardır:

- Terör eylemi, savaş suçu, insanlığa karşı suç işlememiş tüm esirlere af getirilmesi. Af kapsamına girenlerin şiddeti kınama ve hükümete bağlılık bildirmekle yükümlü olması;
- Politik süreçte yer alan tüm tarafların ulusal diyaloga dahil edilmesi;
- Uzlaşma Planı'nın uygulanmasından sorumlu olmak üzere Uzlaşma ve Diyalog Konseyi'nin kurulması;
- Yerlerinden edilmiş kişilerin geri dönüşünün sağlanması ve zararlarının

tazmin edilmesi;

- Baas'tan arındırma komitesinin gözden geçirilmesi ve kanunlara uyumunun sağlanması;
- Suç işlememiş vatandaşların yeniden inşaya katılımı önündeki tüm engellerin kaldırılması;
- Ulusal Uzlaşma için Kahire Konferansı çalışmalarının uygulanabilmesi nedeniyle BM ve Arap Birliği'yle işbirliği yapılması;
- Özellikle terörü destekleyen komşu ülkelerle ve Arap ülkeleriyle görüşülmesi ve Irak'taki son duruma ilişkin olarak bilgilendirilmeleri ve
- Koalisyon güçlerinden sorumluluğun alınabilmesi için silahlı kuvvetlerin inşasının hızlandırılması. İçişleri ve Savunma Bakanlıklarına bağlı güçlerin tarafsız, profesyonel ve vatansever çalışmalarının sağlanması için sıkı gözetimden geçirilmesi.

Geçen ay Bağdat ve çevresinde güvenliği sağlamaya yönelik sıkı askeri tedbirler alan Maliki hükümeti atılan bu son adımla politikalarını siyasi açılımlarla desteleme kararlılığında olduğunu göstermiştir. Direnişçi gruplara yönelik planın istikrar ve güvenliği sağlamada hükümetin toplumsal düzeyde geniş bir mutabakat ortamı yaratma çabaları içerisinde olduğu gözlemlenmektedir. Geniş mutabakat ortamının yaratılmasına yönelik bu çabalar ise Irak'ta katılımcı demokrasi anlayışının toplumsal tabanda oluşturulması bağlamında önemli bir önadam sayılabilir.

Sünni Grupların Cevapları

Sünni gruplardan El Maliki'nin planına gelen değişken cevaplar uluslararası kamuoyunda kafa karışıklığı yaratmakla beraber güvenliği sağlamada net

bir sonuca ulaşılması konusunda olumsuz bir izlenim ortaya koymuştur. Bazı Sünni gruplar Maliki'nin planını reddederek görüşmelerin başlaması için kendi önkoşullarını ortaya sürerken, diğer gruplar planı ve görüşmeleri tümünden reddetmiş ve mücadelelerini koalisyon güçleri çekilene kadar sürdüreceklerini açıklamışlardır. Irak'ta 11 Sünni direnişçi grup iki yıl içinde ülkedeki tüm yabancı güçlerin belirli bir takvim dahilinde ülkeden çekilmesi koşulunu öne sürmüştür ancak bu talep belirtilen süre içerisinde ülkede güvenliğin sağlanmasının mümkün olmadığı gerekçesiyle Maliki tarafından geri çevrilmiştir. Diğer yandan İslami Cephe ve Irak'ın Kurtuluşu için Ulusal Cephe adlı örgütler görüşmelerin başlaması için genel anlamda şu koşulları öne sürmüştür;

- Direnişin Irak halkının yegane temsilcisi olarak tanınması,
- İşgalin sona erdirilmesi,
- Saddam Hüseyin dönemindeki silahlı kuvvetler mensuplarına görevlerinin iade edilmesi,
- ABD'nin vatan hainlerine desteğini çekmesi ve direnişe teslim etmesi.

Ortaya konulan plana verilen cevaplar Sünni direniş gruplarının kendi içlerinde bir nevi fikir ayrılığı yaşadığını göstermektedir. Aynı dönemde El Kaide bağlantılı Mücahit Şura Konseyi'nin direnişçileri birleşik bir komuta altında toplama ve direnişçi gruplar arası çatışmayı bitirmeye yönelik çağrıları da bu ayrılıkları doğrular niteliktedir. Diğer yandan yaşanan süreç daha önce direnişçi grupların hükümetle uzlaşa yapması yolunda çıkan iyimser haberlerin de abartılı olduğunu ortaya koymaktadır.

Uzlaşa Planı'nın Irak halkı ve uluslararası kamuoyunda da yankı bulmamasının bir nedeni süregelen güvensizlik ortamı olarak düşünülebilir. 2003 yılından bu yana gerek koalisyon güçlerine karşı, gerekse de etnik gruplar

arasındaki güvensizlik derinleşmektedir. Uzlaş Planı'na karşı çıkan grupların hükümetle işbirliği yapanları vatan hainleri olarak nitelemesi bu güvensizliğin saflar arasında vardığı ciddi boyutu ortaya koymaktadır. Demokratik ve güvenli bir ortamın yaratılmasının en birincil ilkesi olan toplumsal uzlaşının temeli olan güven faktörünün gittikçe aşınması Irak Devleti'nin geleceğine yönelik en büyük tehdit unsurlarından birini oluşturmaktadır.

Terörist Saldırıların Siyasi Anlamı

2 Temmuz 2006 günü Bağdat'ta düzenlenen bir saldırıda 66 kişi ölmüş ve 114 kişi yaralanmıştır. Son saldırının Maliki'nin sunduğu Ulusal Uzlaş Planı sonrasında gerçekleşmesi dikkat çekicidir. Irak El Kaidesi lideri Ebu Musab El Zerkavi'nin Amerikan güçlerince öldürülmesiyle lidersiz kalan örgütte boşluk oluşup oluşmayacağı ve oluşabilecek bir boşluktan Irak Hükümeti'nin nasıl yararlanacağı geçtiğimiz haftalarda kamuoyunca tartışılmıştır. Bu noktada atılacak adımlar yeni Irak Hükümeti'nin güvenlik ve istikrarı sağlama konusundaki kararlılığına önemli dayanak noktaları teşkil edecekti. Bağdat ve çevresinde başlatılan "Birlikte İleriye" operasyonu ve sıkı denetimler ise, hükümetin kararlılığına ilişkin göstergeler olarak algılanmaktaydı. Ancak askeri önlemlerle paralel atılan siyasi adımlara karşın terörist saldırıların hız kesmeksizin devam etmesi hükümetin şiddeti önlemede yetersiz kaldığını göstermektedir. Özellikle sivillere yönelik tahrip gücü yüksek son eylemin operasyonların yoğunlaştığı Bağdat'ta vuku bulmasını direnişçilerin hükümete karşı bir gövde gösterisi olarak yorumlamak mümkündür.

Türkiye'nin Artan PKK Israrı - ABD'nin Kürt Bölgesi Çekincesi

Irak konusunu Türk-Amerikan ilişkileri çerçevesinde, Ortadoğu coğrafyasında işbirliğine en çok ihtiyaç duyulan ancak Irak'ın çetrefilleşmiş dinamikleri açısından ilişkilerde en fazla pürüze neden olan alan olarak

nitelemek mümkündür. 1 Mart tezkeresinin ardından hasar gören ilişkiler çeşitli adımlarla onarılmaya çalışılmış, ancak Irak'ın kendi içinde çözülmemeyen sorunları komşusu Türkiye'nin güvenliğini ve çokuluslu gücün lideri ABD'nin çıkarlarını kimi zaman çelişen yönde etkilemeye devam etmiştir. Kuzey Irak'ta varlığını sürdüren ve Türkiye'ye terörist saldırılar düzenleyen terör örgütü PKK'ya karşı ABD'nin somut adımlar atmaması Türk tarafında rahatsızlığa neden olmaktadır. Türkiye'nin Washington Büyükelçisi Nabi Şensoy Washington Times gazetesine verdiği demeçte ABD'yi Kürdistan Yurtseverler Birliği ve Kürdistan Demokratik Partisi üzerinde PKK karşıtı adımlar atılması konusunda etki yapmaya çağırmıştır. Büyükelçi Şensoy Kuzey Irak'ta yaklaşık olarak 3 bin militanın eylem yapmak üzerine Türk sınırına kaydırıldığını belirtmiştir. Buna karşılık Amerikan tarafı Kürtlerin PKK desteğini resmi ağızlardan seslendirmekten kaçınmaktadır. ABD geniş ifadelerle Irak otoritelerine terörist örgüt kabul ettiği PKK'ya destek vermemeleri içerikli tavsiyelerde bulunmakla yetinmektedir. Türkiye'nin güvenliğine doğrudan tehdit oluşturan terörist gruba ilişkin olarak bağlayıcı adımların atılmaması Türk tarafında güvensizliğe ve kamuoyunda ortak stratejik çıkarların sorgulanmasına neden olmaktadır.

Türk tarafı Kerkük'te meydana gelen demografik değişimlerden dolayı duyduğu rahatsızlığını da ABD nezdinde dile getirmektedir. 2007 yılında Kerkük'ün statüsünü belirleyecek referandumdan önce şehrin çok etnisiteli yapısını değiştirmeye yönelik girişimler ABD makamlarına iletilmekte, ancak ABD'nin müdahalede bulunulmayacağı cevabı ile karşılaşılmaktadır. ABD Dışişleri Bakanlığı Sözcüsü Adam Ereli yaptığı açıklamada Kerkük'ün statüsünün yalnız Iraklılarca belirleneceğini belirtmiştir. Kerkük'te Kürtlerin nüfus alanına müdahaleleri sürerken ABD'nin sergilediği pasif tutum Kürtlerin uygulamalarını herhangi bir engele maruz kalmadan sürdürmesine neden olmaktadır. ABD'nin PKK ve Kerkük konularında sergilediği bu tutum Irak'ta devam eden istikrarsızlık ve direnişçi grupların ortak paydası olan Amerikan düşmanlığı ortamında en yakın müttefiki olan Kürtlere karşı politika geliştirmemek arzusuyla açıklanabilir.

Irak'ta Altyapı Sorunları

ABD'nin tanınmış düşünce kuruluşlarından Council on Foreign Relations'da, Lionel Beehner tarafından kaleme alınan "Irak'ta Sendeleyen Altyapı" (Iraq's Faltering Infrastructure) başlıklı bir analiz yayınlamıştır. Makalede Saddam Hüseyin yönetiminin düşmesinden bugüne geçen üç yıl içinde Iraklıların hala içme suyu gibi temel ihtiyaçlardan mahrum olduğu, elektrik kesintisi yaşadığı ve ülkenin geniş petrol zenginliğinden yararlanmadığı belirtilmiştir. Irak'ta savaş öncesi 13 milyon kişi içme suyuna ulaşabilirken bugün nüfusun dörtte biri olan sekiz milyon kişi ulaşabilmektedir. ABD'nin planladığı 136 su ve sağlık projesinden ise yalnızca 49'unun tamamlanması beklenmektedir.¹¹

Irak, Saddam Hüseyin sonrası dönemde yaklaşık olarak ayda 4,000 megavat elektrik üretmekte ve ABD'nin hedefi olan 6,000 megavat üretimin oldukça gerisinde kalmaktadır. Elektrik üretimi alanında Saddam dönemini nispeten başarılı bulan uzmanlar süregelen başarısızlığı projelerin oluşumunda Irak'taki ortamın yanlış değerlendirilmesiyle açıklamaktadırlar. Diğer taraftan elektrik açığı Türkiye'nin de üzerinde önemle durduğu bir konudur. Hatırlanacağı gibi Nisan ayı içerisinde Yıldız Teknik Üniversitesi'nde bir konuşma yapan Irak Özel Temsilcisi Oğuz Çelikkol Türkiye'nin Irak'a elektrik ihracı konusunda girişimlerde bulunduğunun ve konunun iki ülke arasındaki ticari ilişkilerde önemli bir yer tutabileceğinin altını çizmiştir.

Irak'ta petrol üretimi de beklenenden düşük seviyede seyretmektedir. Irak'ın GSMH'sının yaklaşık olarak yarısını teşkil eden petrol gelirleri günlük 2,5 milyon varil üretimiyle savaş öncesi dönemin altında kalmaktadır. Düşük üretimin nedenleri arasında Petrol Bakanlığı'ndaki yolsuzluklar, petrol dağıtımına ilişkin süregelen tartışmalar ve petrol borularına yönelik sabotaj

¹¹ Ayrıntılı bilgi için bakınız; Beehner Lionel, "Iraq's Faltering Infrastructure", *Council on Foreign Relations*,

http://www.cfr.org/publication/10971/iraqs_faltering_infrastructure.html#3

yer almaktadır. Bir yandan hükümetin güvenliği teşkil etme konusundaki zaafından yararlanan teröristler boru hatlarına sabotaj gerçekleştirmekte, diğer yandan ise, mafya petrol dağıtımını kontrol etmektedir. Güvenlik ortamının sağlanamaması Irak halkının zenginliklerinden yararlanmasının önünde en büyük engeli oluştururken, Anayasada netlik sağlanamayan petrol paylaşımı konusunda tartışmaların sağlıklı bir zeminde sürmesine ve sonuçsuz kalmasına da yol açmaktadır.

Kuzey Irak'ta Yatırım Çalışmaları

Irak'ın genelinde petrol üretimi ve gelirleri düşük düzeyde seyrederken, kuzeydeki Kürt Özerk Bölgesi'nde petrol çalışmaları yapmak üzere şirketlerle anlaşmalar yapılmaya devam edilmektedir. Anlaşmaların merkezi hükümetten bağımsız yapılması konusunda tartışmalar sürerken, Kürt yönetimi yabancı yatırımcılara kolaylıklar sağlayacak bir yasa taslağı üzerinde çalışmaktadır. Kürdistan Yurtseverler Birliği sitesinde yayınlanan bir haberde petrol sektörünü de içine alan taslağa göre yabancılar yerli firmaları satın alabilecek ve mülk edinebilecektir. Uluslararası yatırımcıları Irak'a çekmeyi amaçlayan taslak yabancı yatırımcıların 10 yıl süresince vergiden muaf tutulması, gümrük ödemeden dışarıdan mal getirilebilmesi ve yabancı personel çalıştırılabilmesi gibi maddeler de içermektedir. Kuzey Irak petrolünün yabancı yatırımcılarca denetlenmesini sağlamlaştıran yasanın merkezi hükümetle yaşanan petrol tartışmalarına yeni bir boyut getireceği söylenebilir.

*
* *

TÜRKİYE'NİN KUZEY IRAK'A SINIR ÖTESİ ASKERİ HAREKAT DÜZENLEMESİ TARTIŞMALARI

Irak'ta süregelen istikrarsız durum ülkenin parçalanması yönündeki kaygıları güçlendirirken, Kuzey Irak'taki Kandil Dağı'ndan sızan PKK'lı teröristler Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin güvenliğine doğrudan tehdit oluşturmaya devam etmektedir. Son olarak Temmuz ayı içerisinde bir haftada 17 can alan PKK terörü Türk kamuoyunda Hükümetin Irak politikasına yoğun eleştiriler yöneltilmesine neden olmuştur. Bu bağlamda tartışmaların odağına Kuzey Irak'a yönelik sınır ötesi hareketin oturduğu gözlenmektedir.

Yoğunlaşan PKK saldırılarının ardından Terörle Mücadele Yüksek Kurulu olağanüstü toplanmış ve terör zirveleri düzenlenmiştir. Toplantıların sonucunda PKK saldırılarının Kuzey Irak kaynaklı olduğu vurgulanmış, Birleşmiş Milletler kararları çerçevesinde Irak'ın PKK terörüyle mücadelede gerekli sorumlulukları yerine getirmediği takdirde Türkiye'nin uluslararası iç hukuktan doğan haklarını sonuna kadar kullanacağı belirtilmiştir. Diğer bir deyişle, Türkiye meşru müdafaa hakkını kullanarak

askeri operasyon düzenleme ihtimalini ciddi şekilde değerlendirdiği mesajını vermiştir.

Kamuoyundan gelen tepkileri bir nevi yatıştırma görevi de gören askeri operasyon tartışmaları sürerken konuya ilişkin diplomatik girişimler de devrededir. Terör zirvelerinin ardından Irak ve ABD'nin Ankara Büyükelçileri Dışişleri Bakanlığı'na çağırılmıştır. Büyükelçilere şu mesajlar verilmiştir:

- Türkiye'nin Irak konusundaki iyi niyetine karşın PKK'nın Kuzey Irak'ta bulunduğu destek kabul edilemez;
- İki yıl önce ABD ve Irak yetkililerine iletilen, PKK liderlerinin de aralarında bulunduğu 150 kişilik terörist listesindekiler Türkiye'ye iade edilmelidir. Kandil Dağı'nda operasyonlar yürütülmelidir ve
- ABD ve Irak PKK'ya karşı somut adımlar atmadığı takdirde Türkiye meşru müdafaa hakkını kullanacaktır. Terörün tırmanışa geçtiği mevcut durumda Türkiye PKK'yı Kuzey Irak'tan çıkarmaya kararlıdır.

Hükümet kanalıyla kamuoyuna yapılan açıklamalardan, Genelkurmay Başkanlığı'nın olası operasyonların detayları üzerinde çalıştığı anlaşılmaktadır. Basında çıkan haberler bölgeye asker sevkıyatının arttığı yönündedir.

Türkiye'de PKK operasyonlarına yönelik yoğun tartışmalar yapılırken, İsrail Lübnan'dan düzenlenen Hizbullah saldırıları karşısında komşusu Lübnan'a geniş çaplı bir askeri operasyon düzenlemiştir. Başbakan Erdoğan, altyapısının hedef alınmasına rağmen yüzlerce sivilin ölümüne neden olan operasyon karşısında İsrail'i "orantısız güç kullanmakla" suçlamıştır. Amerika'nın Ankara Büyükelçisi Ross Wilson ise, operasyonun, İsrail'in "kendini savunma" hakkı çerçevesinde değerlendirilmesi gereğine işaret eden bir değerlendirmede bulunmuştur. Büyükelçi Wilson, 1984 yılından

itibaren PKK terörüne karşı mücadele yürüten Türkiye'nin Kuzey Irak'a yönelik olası bir sınır ötesi operasyonuna sıcak bakılmayacağını ifade ederken, Türkiye'nin tek taraflı müdahaleyi düşünmek yerine ABD ve Irak ile beraber çalışmasının daha yararlı olacağını belirtmiştir.

Eş zamanlı olarak meydana gelen iki olay karşısında ABD tarafından İsrail ve Türkiye'ye karşı takınılan farklı tutumlar Türk kamuoyunda Türkiye ile stratejik vizyon belgesi imzalamış müttefik ABD'ye karşı eleştiri dozunun yükselmesine neden olmuştur. Büyükelçinin açıklamalarının ardından ABD Başkanı George W. Bush ve Dışişleri Bakanı Condoleezza Rice Türk tarafını telefonla arayarak PKK ile mücadele konusunda ABD yönetiminin kararlılığını belirterek gerekenin yapılacağını vurgulamışlardır.

Sınır Ötesi Harekatın Hukuki ve Politik Boyutlarıyla İncelenmesi

Türkiye Cumhuriyeti Irak Devleti ile sınırını 5 Haziran 1926 tarihli antlaşma ile çizmiştir. Kuzey Irak'ta PKK'ya karşı sınır ötesi operasyonlar Birinci Körfez Savaşı'na kadar Saddam Hüseyin'in onayıyla, 2003 yılına kadar ise NATO şemsiyesi altında Kuzey Keşif hava operasyonları altında yürütülmüştür.

Hukuki Boyut

Türkiye'nin Kuzey Irak'a düzenlemesi muhtemel sınır ötesi operasyonlar hukuki ve politik açılardan yoğun tartışmalara neden olmaktadır. BM Antlaşması 2. Maddesi'nde "tüm üyeler, uluslararası ilişkilerinde gerek herhangi bir başka devletin toprak bütünlüğüne ya da siyasal bağımsızlığa karşı, gerek Birleşmiş Milletler'in amaçları ile bağdaşmayacak herhangi bir biçimde kuvvet kullanma tehdidine ya da kuvvet kullanılmasına başvurmadan kaçınırlar"¹² denmektedir. Ancak, silahlı kuvvet kullanımını yasaklayan

¹² Birleşmiş Milletler Antlaşması, I. Bölüm, 2. Madde,

Ayrıntılı bilgi için bakınız , <http://www.belgenet.com/arsiv/sozlesme/bmsarti-01.html>

BM Antlaşması'nın iki istisnası vardır. Birinci istisnası, Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi'nin silahlı kuvvet kullanılmasına izin vermesidir. Bu çerçevede Türkiye'nin olası müdahalesiyle ilgili farklı yorumlar getirilebilmektedir. Bir görüşe göre, BM Güvenlik Konseyi platformunda Türkiye'nin düzenleyeceği olası bir sınır ötesi hareket veto edilebilir. Çünkü Konsey'e Türkiye'nin bizzat kendisinin başvurması halinde, Türkiye'ye hak veren bir kararın çıkması söz konusu değildir. Başkaları Türkiye aleyhine Konsey'e giderse Türkiye'nin başlatacağı operasyonun durdurulması yolunda bir karar alınabilir.¹³ Bu nedenle de politik algılamaların devletlerin eylemlerine hukuki meşruluk kazandırdığı BM Güvenlik Konseyi'nde Türkiye'nin -haklı nedenlerle de olsa- düzenleyeceği bir sınır ötesi operasyonu hukuk dışı ilan edilebilir.

Diğer bir görüş ise, birincisinin aksine, Türkiye'nin Kuzey Irak'a düzenleyeceği olası bir sınır ötesi operasyonun uluslararası hukuka uygunluğunu BM Antlaşması 51. Maddesi'yle açıklamaktadır. BM Antlaşması'nın 51. Maddesi'nde "BM Antlaşması'nın hiçbir hükmü, Birleşmiş Milletler üyelerinden birinin silahlı bir saldırıya hedef olması halinde, Güvenlik Konseyi uluslararası barış ve güvenliğin korunması için gerekli önlemleri alıncaya dek, bu üyenin doğal olan bireysel ya da ortak meşru savunma hakkına hâlel getirmez"¹⁴ denmektedir. Bu yoruma paralel olarak Hükümet kanallarından yapılan açıklamalarda da Kuzey Irak'a yönelik olası bir sınır ötesi hareketin, PKK terörü aracılığı ile karşı karşıya kalınan "silahlı saldırı" durumunda "meşru müdafaa" hakkı maksadı ile silahlı kuvvet kullanılması temeline dayandırıldığı görülmektedir. Burada dikkat çeken "silahlı saldırı" ve meşru müdafaa kavramlarıdır. Bu bağlamda terör örgütü PKK'nın Türkiye'ye yönelik eylemlerinin burada sözü edilen silahlı saldırı kavramı içinde düşünülüp düşünülmeyeceği tartışılabilir.

¹³ İter Türkmen, "Kuzey Irak'a Müdahale", *Hürriyet*, 22 Temmuz 2006,

<http://hurarsiv.hurriyet.com.tr/goster/haber.aspx?id=4794861&tarih=2006-07-22>

¹⁴ *Birleşmiş Milletler Antlaşması*, VII. Bölüm, 51. Madde,

Ayrıntılı bilgi için bakınız, <http://www.belgenet.com/arsiv/sozlesme/bmsarti-07.html>

Silahlı saldırı kavramının bir yorumu 1986 yılında Uluslararası Adalet Divanı tarafından Nikaragua ve ABD arasındaki davada yapılmıştır. "Divan'a göre silahlı saldırı sadece bir devletin düzenli silahlı güçlerinin sınır aşan hareketleri ile sınırlandırılmaz. Bir devletin silahlı güçlerinin ağırlığına ulaşacak silahlı eylemler yapan silahlı birliklerin, grupların veya paralı askerlerin bir devlet adına ya da bir devlet tarafından gönderilmesini de içermektedir".¹⁵ 'Terörizm' ve 'terörist' kavramlarının göreceli olarak anlamlandırıldığı uluslararası siyaset açısından düşünüldüğünde 'silahlı saldırıyı gerçekleştiren unsurların' kim olduklarından ziyade gerçekleştirdikleri saldırgan eylemler bağlamında değerlendirilmesi daha objektif bir bakış açısı ortaya koymaktadır. PKK ile mücadelenin başladığı 1984 yılından bu yana verilen insani ve maddi kayıpların (sadece 2006'nın ilk 6 ayında 1,946 PKK saldırısı sonucunda asker ve sivil olmak üzere toplam 92 kişi ölmüş, 840 kişi yaralanmıştır¹⁶) büyüklüğü göz önüne alındığında PKK'nın silahlı kuvvet kullanımının bir devletin düzenli birliklerinin eylemlerinin ağırlığına ulaştığı görülmektedir.

Buna ilaveten, PKK'nın diğer bir devletin topraklarından silahlı saldırı düzenlediği gerçeğini hukuki zemine oturtarak Türkiye'nin 'meşru müdafaa hakkını' uluslararası hukuk ve silahlı çatışma hukuku bağlamında yorumlamak mümkündür. Silahlı çatışma hukuku, savaşın içindeki kuralları (jus in bello - law in war) kapsayan bir hukuk dalıdır ve bir devletin içindeki silahlı çatışmaları da kapsamaktadır. Silahlı çatışma hukuku bağlamında PKK terör örgütünün Türk vatandaşlarına yönelmiş olduğu silahlı saldırıların neden olduğu maddi ve manevi kayıplar göz önünde bulundurulduğunda, Türkiye'nin yurt içinde veya yurt dışında kendini savunma doğal hakkına dayanarak PKK'ya karşı silahlı güç kullanması mümkün olmaktadır. Sadi Caycı'ya göre, "Bu bağlamda, tehdidin kaynağının yurt dışında veya yurt

¹⁵ Yücel Acer, "Sınır Ötesi Harekat ve Hukuksal Çerçevesi", USAK Stratejik Gündem,

<http://www.usakgundem.com/yazarlar.php?id=93&type=7>

¹⁶ Ercan Çitlioğlu, "Why Now?", *The New Anatolian*, Saturday & Sunday, 22-23 Temmuz 2006, s. 7

içinde olmasının hukuki ve askeri açıdan önemli bir etkisi yoktur. Silahlı çatışma hukukundaki anlamıyla askeri hedef nerede ise, hareket oraya planlanır ve icra edilir."¹⁷ Gündüz Aktan ise, meşru müdafaa kavramının hukuki nosyonunun değişim içerisinde olduğuna işaret etmekte ve söz konusu değişimin kavramın daha geniş anlamda okunması anlamına geldiğini söylemektedir. 11 Eylül saldırılarının ardından El Kaide'nin Afganistan'da konuşlandığı gerekçesi ile ABD'nin bu ülkeye düzenlediği operasyonlar emsal teşkil etmektedir.¹⁸

Politik Boyut

Kuzey Irak'a askeri operasyon düzenlenmesine yönelik tartışmalar hukuki düzlemde çok olası politik sonuçları bağlamında tartışılmaktadır. Askeri operasyon düzenlenmesi gerektiği yönündeki görüşler kamuoyunun güvenlik kaygılarını en aza indirme amacını taşımaktadır. Ayrıca, terörle mücadele kapsamında gerekli gördüğü durumlara tek taraflı müdahale eden İsrail ve ABD gibi müttefiklerinin yanında Türk Hükümeti'nin de eşit haklara sahip olduğu yolunda bir değerlendirmenin sonucu olarak da ortaya çıkmaktadır. Başbakan Erdoğan'ın konu ile ilgili önceki tutumlarına nazaran sert ve milliyetçi çıkışlarını Amerikan karşıtlığının artış gösterdiği bir ortamda 2007 yılında yapılacak olan genel seçimlerin iz düşümleri olarak da yorumlamak da mümkündür.

Olası bir sınır ötesi askeri operasyona karşı çıkan görüşlerde ise, operasyonun uluslararası politika bağlamında Türkiye'ye siyasi ve ekonomik kayıplara mal olacağı tezi savunulmaktadır. Bu tezlerin temel dayanak noktası, terör ile mücadelede salt askeri bir başarının çözüm getirmede olduğu olgusudur. Bu bağlamda Kuzey Irak'taki PKK kamplarının daha önce vurulmuş

¹⁷ Sadi Caycı, "PKK'yla Mücadele, Sınır Ötesi Harekat ve Hukuk", *Stratejik Analiz*, Ağustos 2005, Cilt 6, Sayı 64, s. 37, 41.

¹⁸ Gündüz Aktan, "After Each Soldier Falls", *Turkish Daily News*, 22 Temmuz 2006, s. 4

olmasına rağmen terörün kökünün kurutulamamış olduğu gerçeği vurgulanmaktadır. Salt askeri operasyonlardan mutlak başarı bekleyen bir Türkiye'nin uluslararası camiada imajının sarsılmakla kalmayacağı, AB perspektifinden ekonomik dengelere değin farklı alanlarda istikrarsızlıklara yol açacağı ileri sürülmektedir. Askeri önlemlere öncelik verilmesi, demokratik alanda atılmış ve atılması planlanan adımların önünde bir engel ve AB perspektifinin öngördüğü Kopenhag siyasi kriterlerinden uzaklaşma olarak değerlendirilmektedir. Diğer yandan Kuzey Irak'ın bir nevi ABD sorumluluğu altında olduğu düşünüldüğünde, Amerikan tarafının rıza göstermediği bir sınır ötesi operasyonun ABD ile Türk Silahlı Kuvvetlerinin karşı karşıya gelmesi ihtimalini gündeme taşıdığına işaret edilmektedir. Bunun da global süper güç ABD ile Türkiye'nin arasındaki müttefiklik ilişkilerini olumsuz yönde etkileyecek ve bu olumsuzluk çeşitli alanlara sirayet edecek bir gelişme olacağı düşünülmektedir. Bu da kırılgan bir ekonomik yapıya sahip olan Türkiye'nin IMF gibi ABD'nin başını çektiği kurumlarla ilişkilerinin yıpranmasına, dış yatırımların azalmasına, borsa ve döviz gibi alanlarda dalgalanmaların oluşmasına neden olabilecektir.

*
* *

IRAK'TA İÇ SAVAŞ KAYGISI ve ALTERNATİF ÇIKIŞ SENARYOLARI

Irak'ta şiddet olayları hızla sürerken Ortadoğu'daki Amerikan Kuvvetlerinin Komutanı, ABD Merkez Komutanlığı Başkanı General John Abizaid'in ABD Kongresi'ndeki konuşması ve İngiliz Büyükelçi William Patey'in basına sızan Irak bilgi notu ülkedeki son durumun ciddiyetini ve alternatif çıkış senaryolarını gündeme taşımıştır.

3 Ağustos 2006 tarihinde Amerikan Senatosu'nun Silahlı Kuvvetler Komisyonu'na bilgi veren ABD Merkez Komutanlığı Başkanı General John Abizaid mezhep çatışmaları son bulmazsa Irak'ta bir iç savaşın yaşandığını kabul etmemiz gerektiğini belirtmiş ve Bağdat'taki mevcut durumun şimdiye dek gelinen en kötü noktada olduğunu vurgulamıştır. Diğer taraftan İngiliz Büyükelçi William Patey'in basına sızan bilgi notunda düşük yoğunluklu bir iç savaş yaşandığı ve Irak'ın bölünmesinin demokrasiye başarılı bir geçişin sağlanmasından daha muhtemel olduğu ibarelerinin yer aldığı görülmektedir. Büyükelçi Patey notunda bir iç savaş sonunda ülkenin kaçınılmaz olarak etnik anlamda bölüneceğini vurgulamıştır. Patey'e göre, önümüzdeki altı ay hayati önem taşımaktadır.

Irak'taki Birleşmiş Milletler Yardım Misyonu'nun hazırladığı rapora göre Bağdat başta olmak üzere orta ve batı bölgelerde yoğunlaşan 'direnişçi, milis ve terörist saldırılar' etnik karşıtlıklar çerçevesinde artan şekilde devam etmektedir.¹⁹ Mayıs ve Haziran aylarında toplam 5,818 sivil hayatını kaybetmiş, en az 5,762 sivil yaralanmıştır. Irak Sağlık Bakanlığı'ndan edinilen verilere göre ise, 2003 yılından itibaren en az 50,000 kişi ölmüş, Bağdat morguna 2003 - 2006 ilk yarısı itibariyle 30,204 ceset getirilmiştir. 2006 yılının ilk yarısı itibariyle ölü sayısı Ocak ayında 1,778'den, Haziran ayında 3,149'a yükselerek 77%'lik bir artış yaşamıştır.

Diplomatik platformda Irak'taki durumun 'iç savaş' olarak tanımlanmasından kaçınılmasının nedeni hem demokratik ve istikrarlı bir Irak inşa etme konusunda ABD'nin başarısızlığının kabulü anlamına geleceği, hem de bunun terörist grupları daha da cesaretlendirmesi olasılığıdır. Ancak 2006 yılının ilk yarısından itibaren özellikle Sünni ve Şii gruplar arasında yoğunlaşan çatışmaların koalisyon güçlerini iç savaş koşulları çerçevesinde strateji geliştirmeye yönelttiği de bir gerçektir.

Irak'ta çatışmaların bu denli hızlanıp iç savaşa doğru yol alınmasının dönüm noktası olarak Şiilerin en kutsal yerlerinden olan Samarra'daki Askeriye Türbesi'ne Şubat ayında düzenlenen bombalı saldırı gösterilmektedir. Demografik üstünlüklerinin seçimlerde ve ülke yönetiminde avantaj sağladığı Şii tarafı Samarra saldırılarından önce olaylara nispeten temkinli yaklaşmıştır. Ancak Şii tarafının, kutsal mekanlarına yapılan saldırının ertesinde milisler kanalıyla çok daha şiddetli cevaplar vermeye başladığı gözlemlenmektedir. Yapılan seçimler ve kurulan Ulusal Hükümete rağmen Sünni ve Şii grupların artan saldırıları iç savaş koşullarını beraberinde getirmiştir. Bir buçuk ay önce Maliki Hükümeti tarafından Bağdat ve çevresinde geçerli olmak üzere takviye güvenlik önlemleri yürürlüğe konmuş ancak

¹⁹ UN Assistance Mission for Iraq, "Human Rights Report",

Bkz, <http://www.uniraq.org/documents/HR%20Report%20May%20Jun%202006%20EN.pdf>

saldırıları engellenememiştir. Maliki Hükümeti'nin 25 Haziran'da sunduğu Ulusal Uzlaşım Planı, Bağdat'ta alınan ciddi güvenlik önlemleri gibi adımların saldırıları önleme ve istikrarı sağlamadaki yetersizliği uluslararası kamuoyunun tepkisini çekmekle beraber koalisyon güçlerini yeni durum değerlendirmesi yapmaya itmiştir. Bunun sonucunda ise, kamuoyunda iç savaş koşulları çerçevesinde çıkış senaryoları tartışmaları ön plana çıkmıştır.

Irak'tan Çıkış Senaryoları

ABD askerinin Irak'tan çekilmesi yönündeki görüşe göre, ABD mevcut durumda Irak'tan çekilmesinin iç savaş koşullarını körükleyeceği ve petrol varil fiyatının 100 doların üzerine çıkabileceği ihtimalini göz önünde bulundurarak ülkenin öncelikli olarak 3 ana bölgeye ayrılmasını savunmalıdır. Bu görüş temel itibarıyla güvenlik ve kurulan hükümete rağmen gözlemlenen yönetim problemlerinin tümüyle Irak halkının sorumluluğuna bırakılması düşüncesi üzerine bina edilmiştir. Peter Galbraight the Sunday Times'daki yazısında hükümetin kurulmasının vakit aldığını belirtmekte ve ayrıca kurulan hükümetin kimi yöneteceği sorusunu sormaktadır.²⁰ Galbraight'e göre merkezi hükümet, kendi anayasal yönetimini kurmuş olan Kürt Bölgesi'ni, esas olarak Şii liderlere ve milislere tabii yetkililerce yönetilen güneydeki Şii Bölgesi'ni ve de direnişçi saldırıları ile savaş alanına dönen Sünni Bölgesi'ni yönetememektedir.

Irak'ın bölünme planı ana hatları itibarıyla çatışmanın taraflarına kendi bölgelerinde güvenlik ve hakimiyet sağlamayı hedeflese de uygulamaya konulduğunda ciddi sorunlara yol açabileceğini söylemek mümkündür. En başta ülkeyi Şii, Sünni ve Kürt Bölgeleri'ne ayırmanın ne derece mümkün olabileceği tartışmalıdır. Bağdat, Musul ve Kerkük gibi önemli yerleşim merkez-

²⁰ Peter Galbraight, "Iraq's Salvation Lies in Letting it Break Apart", *The Sunday Times*,

16 Temmuz 2006,

<http://www.timesonline.co.uk/article/0,,2092-2271755,00.html>

lerinde farklı dini ve etnik grupların iç içe geçmesinden ötürü kesin etnik çizgilerle bölgelere ayrılmaları son derece zor gözükmemektedir. Özellikle Kerkük konusu ele alındığında, Kerkük'ün Kürt Bölgesi'ne katılmasına yönelik çalışmaların Türkmenler gibi ağırlığı olan diğer etnik grupları rahatsız ettiği ve sorunlara neden olduğu ortadadır. Bölünme ile beraber ortaya çıkacak olan yapıların niteliği de ayrı bir tartışma konusudur. Bu bağlamda, özellikle Sünni ve Şii bölgelerde tırmanan radikalizmin yeni yapılanmalarla ağırlık kazanarak köktenci devletlerin kurulmasına ön ayak olabileceği ileri sürülmektedir.

Bölgesel olarak düşünüldüğünde ise, bölünmenin sonucunda kurulacak olan yeni yapıların Irak'ın komşularının hassasiyetlerini arttırarak yeni müdahale alanları yaratması ve sonuç olarak bir kriz ortamı doğurması olasılığı vardır. İran Şii çoğunluk, Suudi Arabistan ile Ürdün ise Sünni gruplar lehinde destek verirken, Türkiye'nin de bağımsız bir Kürt Devleti'nin kurulması karşısında duruma müdahil olabileceği üzerinde durulmaktadır.²¹ Thomas Friedman the New York Times'daki yazısında böyle bir durumun vukuu bulmasına karşı önlem olarak çıkış senaryosunda, Irak'taki bütün hizipleri ve Irak'ın komşularını bir araya getirecek Bosna benzeri bir barış konferansının toplanmasını önermektedir. Friedman'a göre, 'Bosna nasıl bir uluslararası barış gücü ve Rusya, Avrupa ve ABD'nin yanı sıra Bosna'daki patlamadan en fazla etkilenen güçleri içeren bir formülle çözüldüyse, Irak'taki iç savaş da bu durumdan en fazla etkilenen tarafların katılacağı bir koalisyonla çözülebilir. Bu çerçevede, ilgili taraflar ABD, Rusya, Avrupa, Japonya, Hindistan, Çin, Türkiye, Suudi Arabistan, Mısır, İran, Suriye ve Ürdün'dür.'²² Friedman uluslararası konferansın sorunun çözümünde etkin bir rol oynayacağını belirtmiş ancak çok çeşitli çıkarlara sahip ülkelerin ve

²¹ Başyazı, "Irak'ta Barışa Giden yol Bölünme Değil", *Financial Times*, 7 Ağustos 2006,

<http://www.radikal.com.tr/haber.php?haberno=195145>

²² Thomas Friedman, "Time For Plan B", *The New York Times*, 4 Ağustos 2006,

<http://theunknowncandidate.blogspot.com/2006/08/how-to-restore-american-credibility.html>

Irak içinde çatışan etnik - dini kimliklerin hangi ortak paydalarda anlaşmaya gidebileceklerini belirtmemiştir. Mevcut çatışma ortamının iç savaşa dönmesine engel olacak ve anlaşma tabanı yaratacak paydaların ve kanalların ortaya konamaması ise, sorunu kısır döngü haline getirmektedir.

Max Boot, Council on Foreign Relations adlı tanınmış düşünce kuruluşunda yayınlanan makalesinde Amerikan kuvvetlerinin toptan çekilme senaryolarına alternatif olarak kısmi bir çekilmeyi savunmaktadır.²³ Boot'un senaryosuna göre, Amerikan kuvvetleri mevcut 130,000 kişilik ordusunu 50,000'e indirecek ve birliklerin görevleri muharip güç olmaktan çok Irak güçlerini destekleme üzerine odaklanacaktır. Sayıları sınırlanan birliklerin getirisi ise Irak kuvvetlerinin eğitimi kanalına aktarılacaktır. Max Boot yazısında, Amerikan askerlerinin bölge ve yerel dile ilişkin yetersizlikleri nedeniyle direnişçilere karşı mücadelede yardımdan çok engel teşkil ettiği görüşünü taşıyan Amerikan Özel Kuvvetleri'nin bu seçeneğin üzerinde durduğuna dikkat çekmiştir. Birliklerin azaltılmasını öngören bu senaryo çatışmaların iç savaşa doğru yol aldığı bir ortamda ABD'nin operasyonlarını yönlendiren, Irak'ı direnişçilerden ve teröristlerden arındırıp yeniden inşa etmeyi planlayan "clear and hold" stratejisinden bir geri adım olarak değerlendirilebilir.

Verilerin iç savaş koşullarını yansıtmaya başladığı ve bu çerçevede stratejilerin şekillendiği bir ortamda Newsweek dergisi Amerikan askeri kuvvetlerinin iç savaş durumunda ortaya koyacağı olası planın 3 ana unsurunu haberine taşımıştır.²⁴ Newsweek'in haberine göre, Bosna ve Kosova'da yaşanan olaylardan edinilen derslere dayanan planın 3 ana unsuru şöyle sıralanmaktadır;

²³ Max Boot, "Radical Ideas for Iraq", *Council on Foreign Relations*, 9 Ağustos 2006, http://www.cfr.org/publication/11268/radical_ideas_for_iraq.html?breadcrumb=default

²⁴ Richard Wolffe, John Barry, "Exclusive: Iraq-Plans in Case of a Civil War", *Newsweek*, 14 Ağustos 2006,

<http://www.msnbc.msn.com/id/14206642/from/ET/>

- 1)Toplumları fiziksel olarak ayırarak ve gerekli durumlarda azınlıkları güvenceye alarak katliamları durdurmak;
- 2)Paramiliter çetelerin ülke içinde hareketini engellemek ve
- 3)Irak televizyonu ve radyosunun şiddeti tahrik etmesine izin vermemek

Tüm bu tartışmaların ortak paydası ise, şu anki durum itibariyle ABD askerlerinin Irak'tan toptan çekilmesinin mümkün gözükmediğidir. Askerlerin çekilmesi veya kalması Irak askeri güçlerinin eğitilmesi ve ülke güvenliğini sağlayacak kapasiteye ulaştırılmasını gerekli kılmaktadır. BM Raporunda da belirtildiği üzere, polis ve silahlı kuvvetler ağır bir görev yapmakta ve şiddet, yolsuzluk, yetersiz altyapı ve kaynaklardan olumsuz yönde etkilenmektedirler.²⁵ Organizasyonel bozuklukların yanı sıra silahlı kuvvetler içerisindeki etnik-dini aidiyetler de ciddi sorunlara neden olmaktadır. Dolayısıyla ülkede hukukun üstünlüğünü hakim kılacak temel unsurlardan olan silahlı kuvvetlerin güçlendirilmesi, ortaya atılan her türlü planda önemli yer teşkil etmektedir.

Kürt Özerk Bölgesi'nde Gelişmeler

Irak'ta tüm dikkatler çatışmaların iç savaş koşullarına yönelmesine çevrilmişken, kuzeyde bulunan Kürt Özerk Bölgesi yönetimi Kerkük'ü hedef alan girişimlerde bulunmaktadır. 2007 yılında Kerkük'ün statüsünü belirlemek amacıyla yapılacak olan referanduma yönelik olarak iç göç yoluyla Kürt nüfusunu arttırma çalışmaları sürerken, hukuki ve askeri kanallardan da Kürt politikaları uygulamaya konmaktadır. Bu bağlamda, Kürt Parlamentosu Hukuk Komisyonu'nun Ağustos ayı içerisinde aldığı bir kararla Kerkük, Sincan ve Hanakin Bölgelerini yeni Kürt haritası içerisinde

²⁵ UN Assistance Mission for Iraq, "Human Rights Report", Bkz,

<http://www.uniraq.org/documents/HR%20Report%20May%20Jun%202006%20EN.pdf>

göstermesi hukuki açıdan emsal teşkil etmektedir. Kerkük'ün statüsünün 2007 yılında belirleneceğini belirten mevcut Irak Anayasası ile çelişen bu karar, ülke genelinde merkezi hükümetin zayıflığından doğan otorite boşluğunda ayrılıkçı eğilimlerin yükselişi kapsamında tartışılmaktadır.

Kentin güvenliği ABD askerlerinin sorumluluğundan çıkarılıp peşmergelerden oluşan Irak 4. Tümenine devredilmiştir. 7-14 Ağustos tarihlerinde Dışişleri Bakanlığı'nın davetlisi olarak İstanbul'da bulunan Irak Türkmen Cephesi lideri Saadettin Ergeç askeri yönetimin peşmergelere devrinin özellikle referandum zamanında bir baskı unsuru oluşturabileceğini belirtmiştir.²⁶ ABD'nin Irak senaryolarında güvenlik kuvvetlerinin güçlendirilmesi ve yapılandırılması önemli bir rol oynarken, yeni Irak ordusunun yapısı Türkmenleri kaygılandırmaktadır. Yeni Irak ordusunun başlıca temel unsurlarını Şii Bedir Tugayları ve Kürt peşmergeler oluştururken Irak ordusunda subay olarak görev almış Türkmenler yeniden bu görevlerine alınmadıkları gibi yeni ordunun oluşumunda da Türkmenlere yer verilmemiştir.²⁷

Petrol kaynakları bakımından zengin Kerkük üzerindeki anlaşmazlıklara Uluslararası Kriz Grubu (ICG) da yayımladığı "Irak ve Kürtler: Kerkük Üzerinde Patlama Noktasındaki Kavga"²⁸ başlıklı raporla dikkat çekmiştir. Uluslararası Kriz Grubu'nun raporunda, uluslararası toplumun ivedilikle

²⁶ "Kerkük'e Peşmerge Denetimi Sakıncalı", *Irak Türkmen Cephesi*, 14 Ağustos 2006, <http://www.kerkuk.net/tr/index.asp?id=6826&katagori=3&s=detay>

²⁷ Fikret Bila, "Kerkük'ün Denetimi Peşmerge Tümeninde", *Milliyet Gazetesi*, 12 Ağustos 2006,

<http://www.milliyet.com.tr/2006/08/12/yazar/bila.html>

²⁸ Uluslararası Kriz Grubu (International Crisis Group), "Iraq and the Kurds: the Brewing Battle Over Kirkuk", 18 Temmuz 2006, Ayrıntılı bilgi için bakınız,

http://www.crisisgroup.org/library/documents/middle_east__north_africa/iraq_iran_gulf/56_iraq_and_the_kurds__the_brewing_battle_over_kirkuk.pdf

harekete geçmemesi durumunda Kerkük'te devam eden gerginliğin toplumlararası bir çatışma ile sonuçlanabileceği belirtilmiştir. Toplumlararası bir çatışmanın ise Irak'ta iç savaşa ve dışarıdan askeri müdahaleye yol açabileceği uyarılarında bulunulmuştur.

Rapora göre Kürtler, Kerkük'ü her zaman bir Kürt şehri olarak görmüş, Baasçı rejimin düşürülmesinden sonra ise Kürt Federe Bölgesi'ne başkent olarak katılmasını amaç edinmişlerdir. Bu amaç doğrultusunda Kürtler son üç sene içerisinde, önceki dönemde yerlerinden edilmişlerin geri dönüşlerinin sağlanmasına, Arap yerleşimcilerin bölgeyi terk etmesine ve politik ve askeri gücün ele geçirilmesine çalışmışlardır. Irak Kürtlerinin siyasi güçlerinin artması ise 2007 yılında yapılacak olan referanduma giden yolda Araplaştırma sürecini geri çevirecek anayasal çerçevenin hazırlanmasına olanak sağlamıştır. Raporun tavsiyeler kısmında; 2007 yılında yapılması planlanan referandumun ertelenmesi, Kerkük'e ayrı bir statü içinde geçiş süresi verilmesi ve tüm tarafları kapsayan adil bir güç dağılımının sağlanması ortaya konulmaktadır.

Son tahlilde Irak'taki güvenlik problemlerinin ve yönetim krizinin uzun dönemde süreceği söylenebilir. Bu dönem içerisinde tartışma konusu olan tüm senaryoların ortak paydasını Irak güvenlik kuvvetlerinin güçlendirilmesi oluşturmaktadır. Etnik ve dini ayrımların ciddi sorunlara yol açtığı silahlı kuvvetlerin Türkmenler gibi toplulukların hassasiyetlerini de göz önüne alarak Irak silahlı kuvvetleri kimliği altında ve ortak amaç doğrultusunda yeniden yapılandırılmasının çözüm sürecinde önemli rol oynaması beklenmektedir.

*
* *

IRAK'TA FEDERALİZM TARTIŞMALARINDA YENİ GELİŞMELER

Irak'ta federal yapıyı belirleyecek olan yasa 16 Eylül'e kadar çıkarması öngörülen Irak Meclisi çalışmalarına başlarken Şii, Sünni ve Kürt taraflarının federalizme yönelik tartışmaları yeni bir boyut kazanmıştır. Tartışmaların odak noktasını Şii ve Sünni grupların federalizme yönelik yasa teklifleri ve Kürt tarafının Kürt Özerk Bölgesi'nde Irak bayrağının indirilmesi doğrultusundaki tutumları oluşturmuştur.

Dikkatlerin Lübnan'a odaklandığı geçtiğimiz ay içerisinde Irak'ın güneyindeki Şii Bölgesi ve kuzeydeki Kürt Özerk Bölgesi'nde güçlü otonom bölgeler oluşturulmasına yönelik adımlar atılmıştır. Atılan adımların 16 Eylül'e kadar nihai şekli belirlenecek olan Irak Anayasası'nın federalizm ilkesini gevşek federatif yapı çerçevesinde değil bağımsızlık doğrultusunda yapılandırması muhtemeldir.

Kürt Özerk Bölgesi'nin Adımları

"Öteki Irak" sloganıyla merkezi hükümetten bağımsız bir duruş sergileyen ve uluslararası siyasi arenadaki yerini bu çerçevede konumlandıran - yabancı şirketlerle petrol arama ve çıkarma anlaşmalarının merkezi

hükümetten bağımsız yürütülmesi gibi- kuzeydeki Kürt Özerk Bölgesi'nde, Bölgesel Yönetim Başkanı Mesud Barzani'nin kararı uyarınca kentlerdeki tüm resmi ve sivil kurumlarda Irak bayrakları indirilerek Kürt bayrakları asılmıştır. Mesud Barzani konuya ilişkin parlamentoda yaptığı konuşmada Irak bayrağını Saddam Hüseyin dönemindeki baskıcı politikaların bayrağı olarak tanımlamış ve "Kürt halkı ve parlamentosu olarak bağımsızlık ilan etmenin çıkarımıza olduğunu düşündüğümüz anda bunu yaparız ve hiç kimseden korkmayız" şeklinde açıklamalarda bulunmuştur.

Irak Anayasası'nın 12. Maddesi'ne göre Irak bayrağı, ulusal marşı ve sembolleri Irak halkını temsil edecek şekilde yasa ile belirlenecektir.²⁹ Irak Devlet Başkanı Celal Talabani de bu anayasal boşluğa işaret etmiş ve yaptığı açıklamada Saddam Hüseyin'in devrilmesinden sonra Irak'ın ilk Geçici Yönetim Konseyi'nin bayrağın değiştirilmesiyle ilgili kararının resmîyet kazanmamış olduğunu belirtmiştir. Ayrıca Irak Parlamentosu'nun belirleyeceği bayrağın kutsal sayılacağı ve tüm Irak'ta dalgalanacağı da yapılan açıklamada kaydedilmiştir. Anayasadaki mevcut boşluğa rağmen Bölgesel Yönetim Başkanı Mesud Barzani tarafından bayrak krizinin tırmandırılması ve bu doğrultuda Kürt Özerk Bölgesi Hükümeti'nin bağımsızlık söylemini resmi ağızlardan kararlilikla vurgulaması dikkat çekicidir. Bir anlamda 'Kürt halkı ve parlamentosunun bağımsızlığı' söylemleriyle Irak halkının ve devletin dışında ayrı bir yapıya vurgu yapılırken, halkı ve parlamentosu ile bu yapının de facto olarak kendi kaderini uygun gördüğü anda tayin hakkını kullanabilecek potansiyele sahip olduğunun altı çizilmektedir.

Bir yandan Irak Merkezi Hükümeti'ne, diğer yandan bölgesel aktörlere mesaj niteliği taşıyan bu açıklamalara cevaben Irak Başbakanı Nuri El Maliki yeni bayrakla ilgili kararın sadece Irak Parlamentosu tarafından verileceğini belirtmiştir. ABD Bağdat Büyükelçisi Zalmay Halilzad da Irak'ın ulusal sembolleriyle ilgili kararı anayasal süreçte Irak halkının ver-

²⁹ Government of Iraq, "Iraqi Constitution"

<http://www.iraqigovernment.org/Content/Biography/English/consitution.htm>

mesi gerektiğini ifade etmiş ve ABD'nin Irak'ın toprak birliğini ve bütünlüğünü desteklediğini vurgulamıştır. Irak'ın toprak bütünlüğünü savunan Türkiye ise, bayrak krizinden duyduğu rahatsızlığı dile getirmiştir. Dışişleri sözcüsü Namık Tan, krizin Irak'taki tüm grupların uzlaşısıyla çözülecek bir konu olduğunu belirtmiş ve Irak'taki ilgililerin bu yasağın yararlı olmadığını göreceğine inandıklarını belirtmiştir. Barzani'nin bağımsızlık söylemlerine çeşitli taraflarca cevaben yapılan açıklamaların Irak'ın toprak bütünlüğünün korunması yönünde olduğu ve uluslararası siyasi platformda destek görmediği gözlemlenmektedir.

Şii Tarafının Federalizme Yönelik Yasa Tasarısı

Kürt Özerk Bölgesi'nde bayrak tartışmaları sürerken, Abdülaziz El Hekim'in liderliğini yaptığı Şii parti Irak İslam Devrimi Konseyi "Bölgeler ve İller Yasası Tasarısı"nı parlamentoya sunmuştur. Söz konusu tasarı daha önce belirlenen gevşek federal yapı yerine güneydeki 9 vilayetten oluşan güçlü bir "süper bölge" oluşturulmasını öngörmekte ve Şiilerin Irak'ın güneyinde kuzeydeki Kürtlerin talep ettiği gibi federal bir bölge oluşturmalarının yolunu açmaktadır. Tasarıya göre Şiilerin egemen olacağı bu federal bölgede Şiiler;

- Petrol gelirlerinin yüzde 60'ına sahip olacak,
- Kendi silahlı kuvvetleri olacak,
- Ve kendi vergilerini toplayacaklardır.

İşaret edilen noktalar merkezi hükümetin nüfuzunu güneydeki Şii bölgesinde son derece kısıtlı şekilde yorumlamaktadır. Bu bağlamda Sünni parlamenterler tasarının Irak Parlamentosu'ndan geçmesini ülkenin bölünmesinin başlangıcı olarak değerlendirerek, İran nüfuzunun güney Irak'ta arttığını ve ülkenin petrol rezervlerinin yüzde 60'ına sahip olan bölgenin gelir-

lerine el konulduğunu ileri sürmüşlerdir. Kürt tarafının bağımsızlık söylemlerini resmi ağızlardan seslendirmesiyle eş zamanlı olarak Şii tarafından gelen bu adım gerek parlamentoda gerekse toplumsal tabanda federalizmin içeriğine yönelik yeni gerginliklerin oluşabileceğinin sinyali olarak değerlendirilebilir. Şiilerin hazırladığı yasa teklifini oylama talebinin Sünni Meclis Başkanı Mahmut El Meşedani tarafından reddedilmesi üzerine Şii ve Sünni milletvekilleri arasında yaşanan söz dalaşı karşısında kavga çıkması güvenlik güçlerinin Meclis salonuna alınmasıyla engellenmiştir.

Diğer yandan, Şii tarafının merkezi otoriteden bağımsız bölge oluşturma yönünde bir tutum sergilemesinin gerisinde Şubat ayından itibaren yükselen radikalleşme eğilimi bulunmaktadır. Gevşek yapıli federal sistem altında petrol gelirlerini ve silahlı kuvvetleri yetki alanında tutan bir merkezi hükümete Irak Anayasası'nda destek veren Şiiler arasında geçtiğimiz Şubat ayında Samarra'da yaşanan bombalama olaylarından sonra radikal akımların yükselişe geçtiği gözlemlenmektedir. Etnik çatışmaların hız kazanarak iç savaş koşullarını doğurduğu yolunda yorumların yapıldığı bu ortamda Şii tarafının kendi silahlı kuvvetlerini ve kendi kendine yönetimini öngören tartışmalı yasa tasarısını hazırladığını belirtmek gerekmektedir.

Sünnilerin Tepkisi

Sünniler, Kürt ve Şii taraflarının söz konusu girişimleri karşısında başından itibaren Irak'ta federalizmin uzun ömürlü olmayacağını, ülkenin parçalanmaya doğru yol alacağını ve zengin petrol yataklarından mahrum bırakılacaklarını savunmaktadırlar. Ancak, daha sonra gelen haberler Sünnilerin federalizme ilişkin kendi yasa tekliflerini meclise sundukları yolundadır. Sünni Uzlaşma Cephesi üyesi Salim Abdullah teklifin içeriğine ilişkin olarak projelerinin Şii tarafıyla pek çok ortak noktası bulunduğunu ve Meclis gruplarının farklı önerilerini birleştirmeye çalıştıkları açıklamasını yapmıştır.

Sünnilerin federalizm konusunda şimdiye kadar sergiledikleri tutumlara bakıldığında, ülkenin petrol gelirleri bakımından zayıf orta bölgelerinde yerleşik bu grupların ve Mukteda El Sadr gibi Şii grupların genel itibariyle federasyon sistemine karşı çıktıkları gözlemlenmektedir. Yine Sünnilerin geçtiğimiz sene kabul edilen Irak Anayasası'nın hazırlanması aşamasında federasyon sistemine ülkenin dağılacağı argümanıya güçlü bir muhalefet oluşturdukları bilinmektedir. Bu bağlamda kabul edilen Irak Anayasası'nın 142. Maddesine³⁰ göre Meclisin oluşmasından sonraki dört ay içerisinde anayasada yapılacak değişikliklerin Meclise sunulması hükmü Sünni gruplarca federasyon sisteminin kabulüne karşılık verilmiş bir "teminat" olarak değerlendirilmektedir. Ancak, yine 142. Maddeye göre Irak Anayasası'ndaki bazı maddelerin yeniden düzenlenmesi için oluşturulması öngörülen heyetlerin hayata geçirilmediği ve Şii ve Kürt taraflarının merkezi otoriteyi zayıflatma yönünde tavır sergiledikleri görülmektedir.

Irak Silahlı Kuvvetlerinin Kontrolü Iraklı Liderlere Devredildi

Irak'ta şiddetli çatışmalar ve ABD'nin izleyeceği senaryonun tartışmaları sürerken, Irak Başbakanı Nuri El Maliki ve ABD'li komutan General George Casey Irak silahlı kuvvetlerinin komutasının Amerikan kuvvetlerinden Iraklılara aşamalı devri anlaşmasına imza atmıştır. ABD kuvvetlerinin komutanı General George Casey'in "dönüm noktası" olarak nitelediği gelişme Irak'ın ulusal egemenliği ve güvenliği bağlamında atılmış önemli bir adım olarak değerlendirilmektedir. Ancak, ordu içindeki etnik aidiyetler, ülkede hız kesmeyen çatışmalar ve Sünni, Şii ve Kürt taraflarının kendi silahlı güçlerini oluşturmaya yönelik çalışmaları Irak ordusunun başarısını uzun dönemde tartışmaya açmaktadır.

³⁰ Government of Iraq, "Iraqi Constitution"

<http://www.iraqigovernment.org/Content/Biography/English/consitution.htm>

PKK İLE MÜCADELE KONUSU

Eylül ayı PKK ile mücadele konusunda yoğun gelişmelere sahne olmaktadır. Özellikle Türk-Amerikan ilişkileri bağlamında değerlendirilebilecek olan bu gelişmelerin odak noktasını Amerikan ve Türk taraflarının "Terörle Mücadele Özel Temsilcileri"ni ataması oluşturmaktadır.

Terörle Mücadele Özel Temsilcilerinin Atanması

PKK terör örgütü ile mücadelede taraflar arasında koordinasyon sağlanması amacıyla üçlü bir mekanizma oluşturulması öngörülmüş, ABD ve Türk taraflarının Terörle Mücadele Özel Temsilcilerini atamasıyla beraber konuya ilişkin somut adımlar atılmaya başlanmıştır. Amerikan tarafı Terörle Mücadele Özel Temsilcisi olarak eski NATO Avrupa Müttefik Kuvvetler Başkomutanı Emekli Orgeneral Joseph Ralston'ı atamıştır. Türkiye ise Ralston'ın muadili olarak, eski İkinci Ordu Komutanı Emekli Orgeneral Edip Başer'i göreve getirmiştir. Üçlü mekanizmanın oluşturulmasında en büyük rolü artan PKK saldırıları ve bunun Türk-Amerikan ilişkilerine baskı unsuru olarak yansması oynamaktadır. 2003 Mart tezkeresinin Türkiye

Büyük Millet Meclisi'nce reddi ile Türk-Amerikan ilişkilerinde dalgalanmalar yaşanmış, PKK faaliyetlerindeki artış ve Türk tarafının somut beklentilerinin Amerikan tarafınca karşılanmaması sonucunda ise, Türk kamuoyunda ABD antipatisinin yükseldiği gözlenmiştir.

Çeşitli araştırma kuruluşlarınca yapılan kamuoyu yoklamalarında Türk halkının ABD'ye bakışındaki olumsuzluk göze çarpmaktadır. Artan PKK saldırılarıyla doğru orantılı olarak Türk halkında yükselen ABD karşıtı eğilim istatistiklere yansımıştır. PEW Araştırma Merkezi'nce 15 ülkede yapılan Küresel Eğilimler Araştırması'na göre ABD'ye ve Amerikan halkına en olumsuz bakan ülke Türkiye'dir.³¹ German Marshall Fund tarafından yapılan araştırmada da yine Türk halkının ABD'ye yönelik olumsuzluğuna dikkat çekilmiş, Avrupalılar arasında Başkan Bush'un politikalarına en az desteğin yüzde yedi ile Türkiye'den geldiği vurgulanmıştır.³² Diğer taraftan, PKK saldırılarındaki artış Dışişleri Bakanlığı Güvenlik İşleri Genel Müdürü Hayati Güven tarafından Türk Polis Araştırmaları Enstitüsü'nce Washington'da düzenlenen konferansta rakamlarla kamuoyunun dikkatine sunulmuştur. PKK terör örgütünün 2002'deki saldırılarında altı güvenlik görevlisi şehit düşerken, bu rakamın 2003'te 21, 2004'te 73, 2005'te 97 ve 2006'nın ilk yedi ayında 91'e yükseldiği belirtilmiştir. 2006 temmuz ayında ise 25 güvenlik görevlisi şehit düşmüştür.³³ ABD'nin Ankara Büyükelçisi Ross Wilson da PKK ile mücadelenin sonuç vermeye başlamasıyla Türkiye'deki Amerikan aleyhtarlığının azalacağına inandığını belirtmiştir.³⁴ Bu çerçevede dahilinde Amerikan tarafının terörle mücadele özel temsil-

³¹ PEW Global Attitudes Project, America's Image and U.S. Foreign Policy, Haziran 2006, <http://pewglobal.org/reports/display.php?PageID=825>

³² German Marshall Fund of the U.S., "Transatlantic Trends", 2006 http://www.transatlantictrends.org/doc/2006_TT_Key%20Findings%20TURKISH.pdf

³³ "Terörün son yedi ay bilançosu: 91 Şehit", *Radikal*, 11 Eylül, 2006, <http://www.radikal.com.tr/haber.php?haberno=198335>

³⁴ "PKK'da Sonuç Alacağız", *Milliyet*, 24 Eylül 2006, <http://www.milliyet.com/2006/09/24/siyaset/asiy.html>

cisini ataması çeşitli çevrelerce Türk kamuoyuna yönelik bir imaj kurtarma girişimi olarak nitelendirilmiştir. Söz konusu girişimin "imaj kurtarma" çabalarından ziyade, ikili ilişkilerde ciddi izdüşümler yaratacak politikalar üretmesi ise Amerikan tarafının atacağı somut adımlara bağlı gözükmektedir.

Özel Temsilciler düzeyinde temaslar sürmekle beraber gerek taraflar arasındaki görüş birliğine, gerekse tarafların görev tanımlarına ilişkin çeşitli soru işaretleri gündeme gelmektedir. Görev tanımı henüz netlik kazanmamakla beraber ABD'nin Ankara Büyükelçisi Ross Wilson görevin iki temel niteliğinden bahsetmiştir. Bunlardan birincisi, Özel Temsilcinin Türk-ABD-Irak mekanizmasında ABD baş temsilcisi olmasıdır. Bu adım taraflar arasında bir süredir devam eden mekanizmaya daha kıdemli bir yetkili getirerek ABD tarafının konuya ilişkin kararlılığını gösterme çabası olarak değerlendirilebilir. İkinci görev ise ABD Başkanı, Ulusal Güvenlik Danışmanı, Dışişleri Bakanı, Savunma Bakanı ve Genelkurmay Başkanı'na Kuzey Irak'taki PKK varlığı konusunda strateji tayin etmelerinde ve kullanılacak araçlar konusunda yardımcı olmaktır.³⁵

Terörle mücadele konusunda etkin koordinasyon kurulmasını hedefleyen mekanizmanın işlevselliğine yönelik kuşku uyandıran diğer bir konu ise, taraflar arasındaki PKK'ya karşı mücadele araçları konusundaki "görüş birliği" eksikliğidir. 14 Eylül 2006 tarihinde NTV'ye röportaj veren Joseph Ralston PKK konusunda somut önlemler alınacağını belirtmekle beraber askeri müdahalenin son seçenek olduğunun altını çizmiştir.³⁶ Diğer yandan Türk yetkililerden gelen açıklamalar ABD tarafı ile çelişir niteliktedir. Kara Kuvvetleri Komutanı İlker Başbuğ Van'da yaptığı konuşmada güvenlik güçlerinin mücadelesinin silahlı mücadele olduğunu ve bunun terör örgütü yok

³⁵ Ibid.

³⁶ "Askeri Operasyon Son Seçenek Olmalı", *NTVMSNBC*, 14 Eylül 2006, <http://www.ntvmsnbc.com/news/384912.asp>

edilinceye kadar devam edeceğini belirtmiştir. Orgeneral Başbuğ silahlı mücadele dışında düşünülebilecek diğer bütün hareket tarzlarını terör örgütüne taviz vermek olarak nitelemiştir.³⁷ Dolayısıyla, Afganistan'da ve İsrail tarafından Lübnan'da terörist saldırılara karşı askeri önlemler alınmasına yeşil ışık yakan ABD tarafının Türkiye'ye karşı da aynı hassasiyeti göstermesi beklentilerinin sürdüğü gözlenmektedir.

ABD tarafı PKK ile mücadelede "askeri güç"ten ziyade "yumuşak güç"ün kullanılması ve bu çerçevede PKK'nın finans kaynaklarının kesilmesi, Irak'taki bürolarının kapatılması gibi konuları gündeme taşımaktadır. Ancak PKK karşısında askeri olmayan seçeneklerin kullanılmasının, PKK'nın siyasi taleplerinin karşılanması ve muhatap kabul edilmesi algılamasına yol açabileceği kamuoyunda tartışılmaktadır. ABD ve Türk tarafları, PKK'nın siyasi muhatap alınmayacağını altını kuvvetle çizmek için "PKK Koordinatörü" sıfatına karşı çıkmış, görevin PKK ile diyalog ya da koordinasyon değil uluslararası planda mücadeleyi amaçladığını vurgulamıştır.

Üçlü mekanizmanın üçüncü ayağını oluşturacağı düşünülen Irak tarafından ise, PKK'ya ilişkin tepki çeken açıklamalar yapılmıştır. Daha önce PKK'ya yönelik genel af talebinde bulunan Irak Devlet Başkanı Celal Talabani PKK'yı saldırılarını durdurması için ikna ettiklerini ve PKK'nın birkaç gün içinde ateşkes ilan edeceğini belirtmiştir. Talabani'nin PKK terör örgütüyle bir nevi siyasi muhatap şeklinde görüşme yapması ve örgütün taraf alınarak ateşkes ilan edeceğinin belirtilmesi PKK ile mücadele mekanizmasına yönelik eleştirileri arttırmıştır. CHP Grup Başkan vekili Haluk Koç, PKK'nın ateşkes ilanı açıklamasının ve özel temsilci atamasının PKK'yı siyasi muhatap haline getirecek adımlar olduğunu belirtmiştir.³⁸ Türkiye'nin

³⁷ "En Sert Mesajı Verdi", *Milliyet*, 17 Eylül 2006,

<http://www.milliyet.com.tr/2006/09/17/siyaset/axsiy01.html>

³⁸ "PKK Muhatap Haline Geliyor", *Radikal*, 26 Eylül 2006,

<http://www.radikal.com.tr/haber.php?haberno=199776>

Terörle Mücadele Özel Temsilcisi Edip Başer de açıklamalara tepki göstermiş, PKK'nın muhatap olarak alınmadığını ve kayıtsız, şartsız silahları bırakmasından başka bir seçenek düşünölemeyeceğini belirtmiştir.³⁹

Son tahlilde tartışmaların taraflar arasındaki görüş farklılıklarını ortaya koyduğunu belirtmek mümkündür. Terörizm konusunda Amerikan tarafının sürekli olarak vurguladığı teröre karşı koalisyonun oluşturulması zaruri olmakla beraber PKK konusundaki çelişkiler tarafların samimiyetine ilişkin soru işaretleri yaratmaktadır. Görüş birliğinde süregelen çatlakların uzun dönemde mekanizmanın etkinliğini ve özellikle Türk kamuoyunun güvenliğini yıpratacağı ciddi bir olasılıktır.

Federalizm Tartışmaları Irak Meclisi Gündeminde

Irak'ta federalizm tartışmaları Meclis'in gündemine gelmiştir. Sünnilerin talebi olan anayasa değişikliği önerilerini hazırlamakla yükümlü komitenin kurulması kabul edilmiştir. Irak Meclisi'ndeki tüm etnik ve dini grupları temsil edecek olan 27 milletvekilli komitenin 4 ay içinde anayasa değişiklik önerilerini sunması beklenmektedir. Diğer yandan Meclis'teki partiler, ülkenin federalizm ile yönetilmesine ilişkin ve ülkenin kuzeyinde olduğu gibi güneyinde de özerk bir bölge oluşturulmasını öngören Şii tasarısının görüşölmesi konusunda uzlaşma sağlamışlardır.

Kürt Özerk Bölgesi'nin sınırlarını çizen taslak ise Irak Meclisi'nce reddedilmiştir. Söz konusu taslağa göre Kerkük, Musul, Vasıt, Diyala ve çoğunluğu Türkmenlerden oluşan Telafer kenti Kürt Bölgesi sınırları dahilinde gösterilmektedir. Kürt Hükümetine merkezi hükümetin onaylaması şartıyla yabancı ölkelerle anlaşma yapma hakkı veren taslakta bölge savunması için düzenli güç olarak tanımlanan peşmergeler dışındaki güç-

³⁹ Murat Yetkin, "Başer Kızgın: Neyin Ateşkesi?", *Radikal*, 26 Eylül 2006,

<http://www.radikal.com.tr/haber.php?haberno=199781>

lerin kabul edilmemesi dikkat çekicidir. 1 Aralık'ta bölge parlamentosunda oylanacak olan taslağın siyasi sığınma taleplerini geri çevirmeyeceği vurgusu ise PKK militanlarına sığınma hakkı tanınması şeklinde yorumlanmaktadır.

*
* *

AMERİKAN SEÇİMLERİNİN GÜNDEMİ ve MEKKE BELGESİ

ABD'de 7 Kasım Kongre seçimleri yaklaşırken ana gündemi Irak konusunun oluşturduğu görülmektedir. Önceki Kongre seçimlerinde iç politika konuları ağırlık merkezini oluştururken, bu seneki gündemin ağırlık merkezini Irak Savaşı'nın oluşturması dikkat çekicidir. Operasyonun başlamasından bugüne kadar 2820⁴⁰ kayıp veren ABD'de tartışmaların odağına Irak'tan çıkış stratejisi oturmaktadır. Kamuoyu yoklamalarında önde gözüken Demokratların⁴¹, Kongre'nin iki kanadında zaferi göğüsledikleri taktirde bütçe konusunda ve ilgili komisyonlarda ağırlıklarını ortaya koymaları söz konusudur. Özellikle Irak ile ilgili komisyonlarda soruşturma açmaları ve Cumhuriyetçilerin Irak politikalarına etki etmeleri seçimin muhtemel sonuçları olarak düşünülebilir.

⁴⁰ *Iraq Coalition Casualty Count*, 2 Kasım 2006,

<http://icasualties.org/oif/>

Özellikle Ekim ayı 2006 yılı içinde en fazla ABD askeri kaybının verildiği ay olmuştur.

100'den fazla ABD askeri kaybının verilmesi kamuoyunda yoğun tepkiye neden olurken, seçmen tercihlerine olan etkisi tartışma konusudur.

⁴¹ Kamuoyu yoklamalarına ilişkin ayrıntılı bilgi için bakınız, "Democrats Hold Double Digit

Lead in Competitive Districts", *PEW Research Center*, 26 Ekim 2006,

<http://people-press.org/reports/display.php3?ReportID=293>

2005 Kasım ayı tarihli "Irak'ta Zafer için Ulusal Strateji" Belgesi'ne bakıldığında Bush yönetiminin Irak'a yönelik yaklaşımını aşağıdaki temel parametreler çerçevesinde özetlediği görülmektedir⁴²;

- Kısa dönemde: Irak'ın teröristlerle mücadelede, siyasi aşama sağlamada, demokratik kurumların inşasında ve silahlı kuvvetlerin oluşumunda istikrarlı gelişme göstermesi,
- Orta dönemde: Irak'ın teröristlerin yenilmesinde ve kendi güvenliğini sağlamada etkili olması, anayasal hükümet kurulması ve ekonomik kapasitesini değerlendirmesi,
- Uzun dönemde: Irak'ın barışçıl, birleşik, istikrarlı, güvenli ve uluslararası topluma entegre olması ve terörizme karşı evrensel savaşta müttefik haline gelmesi.

Gelinen noktada ortaya konulmuş olan hedeflere yaklaşmadığı ve Irak'ın güvenlik başta olmak üzere en temel gereksinimlerini karşılayamaz durumda olduğu görülmektedir. Soykırım tartışmalarına varan şiddet olayları ve artan askeri kayıplar karşısında ABD Irak Büyükelçisi Zalmay Halilzad'ın 2007'ye ilişkin olarak hazırlandığını öne sürdüğü Irak takvimi ve George W. Bush'un taktik değişikliğine gidilebileceği⁴³ yönündeki açıklamaları dikkat çekicidir. Zalmay Halilzad'ın üzerinde çalıştıklarını ifade ettiği söz konusu takvime göre ABD üç adımlı bir yaklaşım sergilemektedir⁴⁴;

⁴² "National Strategy for Victory in Iraq", *The White House*, 30 Ekim 2005,

http://www.whitehouse.gov/infocus/iraq/iraq_strategy_nov2005.html

⁴³ Press Conference by the President, The White House Office of the Press Secretary, 25 Ekim 2006,

<http://www.whitehouse.gov/news/releases/2006/10/print/20061025.html>

⁴⁴ 2006 Ambassador Speeches, Embassy of the U.S., Baghdad - Iraq, 24 Ekim 2006,

http://iraq.usembassy.gov/iraq/20061024_strategy_in_iraq.html

1. Adım: ABD Irak'taki siyasi ve dini liderlerle birlikte çalışmakta ve liderlere taraftarlarını durdurma ve etnik şiddeti önleme yolunda telkin yapmaktadır,
2. Adım: ABD Iraklı liderlere ülkeyi bölen en zor konuların çözümü ve bir ulusal sözleşmenin oluşturulabilmesi konusunda yardımcı olmaktadır,
3. Adım: ABD, Suudi Arabistan, Birleşik Arap Emirlikleri ve Ürdün gibi Arap ülkeleriyle temas halinde olup, söz konusu ülkelere Irak Hükümeti'nin Sünni direnişçilerin silahlarını bırakma konusundaki çabalarını desteklemelerini istemektedir.

ABD yönetimi bu üç ayaklı stratejide ortaya konan sorunların çözümlenebilmesi için Irak Hükümeti ile milislerin silahsızlandırılması, petrol kaynaklarının paylaşımı, eyalet seçimleri ve ulusal uzlaş programının oluşturulması gibi konuların takvime bağlanması üzerinde anlaşma sağlandığını ilan etmiştir.⁴⁵ Diğer taraftan tırmanan şiddet olayları dikkate alındığında, takvime uyulmadığı takdirde alınacak ek önlemlerin ve Savunma Bakanlığı'nın reformu gibi somut konularda atılacak olan adımların açıklığa kavuşturulmamasının takvimin etkinliği üzerinde şüpheler uyandırdığı gözlenmektedir. Irak Savaşı'nı uluslararası terörizmle mücadelenin bir parçası olarak yorumlayan ve bu bağlamda asker çekilmesine karşı çıkan Cumhuriyetçilerin Başkan Bush yönetiminde uygulamaya koyacağını belirttiği taktik değişikliklerinin içeriği ise diğer bir merak konusudur.

Eşbaşkanlığını eski Dışişleri Bakanı Jim Baker'ın yaptığı Irak Çalışma Grubu'nun 7 Kasım ara seçimlerinden sonra yayınlacağı raporunda da

⁴⁵Al Pessin, "U.S., Iraq Work on Timeline, But Some Say It Won't Help", *Voice of America*, 24 Ekim 2006,

<http://www.voanews.com/english/2006-10-24-voa82.cfm>

"Iraq, 'Success' Possible, U.S. Says", *BBC News*, 24 Ekim 2006,

http://news.bbc.co.uk/2/hi/middle_east/6079444.stm

mevcut Amerikan stratejisinde değişikliklere gidilmesi yönünde Bush Yönetimine tavsiyelerde bulunulması beklenmektedir. Basına sızan bilgilerde görüldüğü üzere raporda iki seçenek üzerinde durulmaktadır.⁴⁶ İlk seçenek olan "Önce İstikrar" askerin Bağdat'ın istikrarı üzerine odaklanmasını ve direnişçi problemine politik çözümler üretilmesini önermektedir. İkinci seçenek olan "Yeniden Mevzilenme ve Kapsama" ise ABD kayıplarını azaltmak amacıyla aşamalı olarak Irak'tan çekilmeyi önermektedir. Her iki seçenekte de Irak'ta istikrarın sağlanmasında ABD tarafının Suriye ve İran ile kuracağı diyalogun önemine dikkat çekilmektedir. Ancak, ABD'nin teröre destek veren ve Irak'ta süregelen istikrarsızlıkta rolü olduğunu vurguladığı bu iki devletle hangi konularda ve nasıl işbirliği yapacağı belirtilmemiştir.

Öneriler incelendiğinde ana vurgunun istikrar üzerine yapıldığı ve Irak'ta demokrasi tesisi konusunun gündem dışı bırakıldığı görülmektedir. Bu noktadan hareketle, daha önce Irak'ta istikrar adına Saddam Hüseyin rejiminin desteklenmesini eleştiren ve demokratik olmayan rejimlere verilen desteğin daha büyük istikrarsızlık kaynakları yarattığı savıyla Irak operasyonuna yönelen Amerikan yönetiminin başlangıçtaki söylemiyle çeliştiğini belirtmek mümkündür.

Cumhuriyetçilerin rakibi Demokratlar ise Irak'tan çekilme konusunda alternatif bir plan ortaya koyamamakla beraber çeşitli seçenekler üzerinde durmaktadırlar.⁴⁷ Söz konusu çekilme seçeneklerine ilişkin en etkili yazılardan

⁴⁶ Eli Lake, "Baker's Panel Rules Out Iraq Victory", *The New York Sun*, 12 Ekim 2006, www.nysun.com/article/41371

Tom Baldwin, Richard Beeston, "Consigliere Draws Up Routes Out of Iraq for Embattled President", *Times Online*, 18 Ekim 2006, <http://www.timesonline.co.uk/article/0,,7374-2409202.html>

⁴⁷ Demokratların Irak'a ilişkin alternatif senaryoları hakkında ayrıntılı bilgi için bakınız; Lionel Beehner, "Democratic Party Proposals on Iraq", *Council on Foreign Relations*, 15 Eylül 2006, <http://www.cfr.org/publication/11465/>

biri Richard Holbrooke tarafından kaleme alınmıştır. Washington Post gazetesinde yayınlanan yazıda, Amerikan birliklerinin yeniden konuşlanması, aşamalı olarak geri çekilmesi ve siyasi çözüm arayışlarına odaklanması realist hedefler kapsamında sunulmuştur.⁴⁸ Yazıda, Senatör Joe Biden ve Les Gelb'in Bosna Savaşı'nı bitiren Dayton çözümüne referansla önerdikleri gevşek federasyon altında üç yarı-otonom bölge kurulması ve petrol gelirlerinin paylaşımı hususları vurgulanmıştır. Irak Meclisi tarafından geçtiğimiz ay içerisinde kabul edilen geniş özerklikli bölgeler kurulmasına yönelik federalizm yasası da söz konusu öneriyi güçlendirici niteliktedir.

Türkiye Perspektifi

Holbrooke'un yazısında dikkati çeken diğer bir öneri Amerikan askerlerinin Kuzey Irak'a konuşlandırılmasıdır. Türkiye'yi yakından ilgilendiren bu öneriye göre Amerikan askerleri güvenli olan Kuzey Irak'a konuşlandırılmalı ve böylelikle olası bir Türk-Kürt Savaşı'nın önüne geçilmelidir. Holbrooke'a göre Kürt teröristlerin Türkiye'ye saldırılarının önüne geçilmesi durumunda Kuzey Irak'taki Amerikan varlığı Kürt ve Türk taraflarca memnuniyetle karşılanacaktır. Holbrooke'un önerisi ABD askeri kayıplarını azaltma amacı taşımakla beraber bir taraftan da, Kuzey Irak'taki ABD askeri varlığını Türkiye gibi komşuların işgaline karşı güvence olarak gören Kürt yetkililerin⁴⁹ kaygılarını destekler niteliktedir. Diğer bir taraftan ise, ABD'nin bölgedeki önemli müttefiki Türkiye'nin terör örgütü PKK konusundaki hassasiyetlerini karşılamak amacı taşıdığını söylemek mümkündür. Holbrooke'un açıklamaları karşısında ABD Yönetiminden gelen yanıt ise Irak'ın toprak bütünlüğünü destekler mahiyettedir. ABD Savunma Bakan

⁴⁸ Richard Holbrooke, "Three Choice, Mr. President", *Washington Post*, 24 Ekim 2006,

<http://www.washingtonpost.com/wp-dyn/content/article/2006/10/23/AR2006102301036.html>

⁴⁹ Yasemin Çongar, "Talabani'den Komşulara uyarı", *BBC News*, 27 Eylül 2006,

http://www.bbc.co.uk/turkish/news/story/2006/09/060927_talabani.shtml

Yardımcısı Eric Edelman yaptığı açıklamada Irak Hükümeti'nin ülkenin bölünmesine karşı olduğunu ve ABD'nin de Irak'ın birliğini desteklediğini belirtmiştir.⁵⁰

Türkiye'nin Irak konusundaki yaklaşımını belirleyen en önemli unsurlardan biri olan PKK sorunu taraflar arasında tartışılmaya devam etmektedir. Terörle etkin mücadele için kurulan üçlü mekanizmanın Iraklı yetkililerce yapılan açıklamalardan olumsuz etkilendiği göze çarpmaktadır. Türk yetkililerle PKK sorununa ilişkin atılacak adımları görüşmek üzere Türkiye'ye gelen ABD'nin Terörle Mücadele Özel Temsilcisi Joseph W. Ralston'un ziyaretinin Irak Devlet Başkanı Celal Talabani'nin "PKK'yı ateşkese ikna ettik" şeklindeki sözlerinin gölgesinde gerçekleştiği gözlenmektedir.⁵¹ Söz konusu görüşmeler esnasında üçlü mekanizmanın Irak tarafından Terörle Mücadele Özel Temsilcisi El Vaili'nin çağırılmaması mekanizmanın işlevliliğine ilişkin soru işaretleri uyandırmaktadır. Diğer taraftan, Irak Dışişleri Bakanı Hoşyar Zebari yaptığı açıklamada, ABD ve Irak ordularının PKK'ya karşı ortak bir cephe açarak savaşmayacağını ve Türkiye'nin kapatılmasını istediği Mahmur Kampı'nın da kapatılmayacağını belirtmiştir.⁵² Irak Devlet Başkanı Celal Talabani'nin de PKK sorununun çözümünde askeri önlemlerden ziyade af yoluyla diyalog kurulması isteklerini⁵³ yinelemesi iki ülke arasında sorunun çözümüne yönelik görüş ayrılığını yansıtmaktadır.

⁵⁰ Edelman: Kuzey Irak'a Asker Gitmeyecek, *Milliyet*, 27 Ekim 2006,

<http://www.milliyet.com.tr/2006/10/27/son/sondun07.asp>

"Bush: Irak'ta Kürt Özerkliği Türkiye'ye Sorun Yararır", *Hürriyet*, 17 Ekim 2006,

<http://proje.hurriyet.com.tr/msnnews/?path=/dunya/5271592.asp&y=41>

⁵¹ Barkın Şıl, "Talabani Gölgesi", *Milliyet*, 12 Ekim 2006,

<http://www.milliyet.com.tr/2006/10/12/siyaset/axsiy02.html>

⁵² "Zebari: PKK ile Savaşmayacağız", *Radikal*, 19 Ekim 2006,

<http://www.radikal.com.tr/haber.php?haberno=202026>

⁵³ "Talabani: Kürt Sorununu Af Çözer", *NTVMSNBC*, 4 Kasım 2006,

<http://www.ntvmsnbc.com/news/389876.asp>

Son tahlilde, Demokratların Irak Savaşı'nın da etkisiyle ABD ara seçimlerinde ipi göğüslemesi beklenmektedir. Ancak, seçim stratejilerine bakıldığında Demokratların Cumhuriyetçileri Irak Savaşı nedeni ile suçlamaktan öteye geçemedikleri ve Irak'ın geleceğine dair net bir plan ortaya koyamadıkları gözlenmektedir. ABD'nin Irak'tan çekilmesiyle doğacak otorite boşluğunun ülkeyi bir iç savaşa sürüklemesinin yanında radikal dincilerin yükselişi gibi çeşitli unsurların bölgeye ve Türkiye'ye olası olumsuz etkileri tartışma konusudur. Diğer taraftan aşamalı çekilme planlarının ve Kuzey Irak'a konuşlanma gibi seçeneklerin nasıl bir takvim çerçevesinde uygulamaya konulabileceği ve Türk-Amerikan ilişkilerine olası etkileri düşündürücüdür.

Irak'ta Soykırım Tehdidi

ABD Kongre Seçimleri Irak Savaşı'nda verilen ABD askeri kayıplarına odaklanırken, uluslararası kamuoyu tırmanışı süren etnik çatışmaların soykırıma dönüşme ihtimalini tartışmaktadır. ABD Merkez Komutası tarafından 18 Ekim tarihinde düzenlenen brifingde sunulan mezheplerarası çatışma grafiğinde Irak'taki son durum kaosa yakın doğrultuda tanımlanmıştır.⁵⁴ Grafik Şubat ayında meydana gelen Samarra saldırılarından sonra etnik çatışmaların ciddi oranda hız kazandığını ve Amerikan müdahalesine karşın kötüye gitmekte olduğunu göstermektedir. Hatırlanacağı gibi Ağustos ayında yaptığı açıklamada General John Abizaid mezhep çatışmalarının son bulmaması halinde bir iç savaş riski ile karşı karşıya olduğunu ancak bunun engellenebileceğini belirtmişti.⁵⁵ Ancak grafiğin altında yer alan "kentsel alanlar kontrol amaçlı 'etnik temizlik' kampanyalarına sahne oluyor" ve "her zaman yüksek dozda olan şiddet coğrafi olarak yayılıyor" istihbarat bilgileri askeri kanalların geçen süre zarfında kötü

⁵⁴ Michael R. Gordon, "Military Charts Movement of Conflict in Iraq Toward Chaos", *The New York Times*, 1 Kasım 2006,

<http://www.nytimes.com/2006/11/01/world/middleeast/01military.html>

⁵⁵ Irak Bülteni - Son Gelişmeler, 25 Temmuz-15 Ağustos 2006 tarihli sayısı

gidişata engel olunamamasını doğruladığını göstermektedir.

Bir yanda milislerin artan saldırıları, diğer yanda Irak güvenlik güçlerinin yetersizliği ABD'li askeri yetkililerin geline durumu "kaos"a yakın şekilde nitelendirmelerinde önemli rol oynayan faktörlerdir. ABD tarafından eğitilen ve donatılan Irak güvenlik güçleri kendi içinde etnik ayrım problemini çözmemiş ve karşısında savaştığı öne sürülen milislerin içine sızmasına engel olamamıştır. Irak yönetiminin çözüm bulamadığı "yönetişim" sorunu ile yeniden yapılanma programının zaruri hizmetler sağlama ve genç Iraklılara iş alanları yaratma konularındaki eksiklikleri yine grafiğe etki eden faktörler arasında yer almaktadır.

Başkent Bağdat'ta devam eden Sünni-Şii çatışmasının "soykırım" korkusunu çağrıştıracak düzeye tırmanması ve kentin etnik bölgelere ayrılması Irak'ta geline noktanın ciddiyetine somut bir örnek teşkil etmektedir.⁵⁶ The Independent gazetesinin haberine göre kanlı çatışmalar sonucunda başkent Sünniler ve Şiiler arasında bölgelere ayrılmış ve çoğu Şii güçlerin eline geçmiştir. Her hafta yaklaşık olarak 1000 kişi ölmekte ve kontrol Irak Ordusu ya da polisi yerine Şii ve Sünni milislerin elinde bulunmaktadır. Gazete katliamların derecesini Bosna Savaşı ile kıyaslamış ve olayların soykırıma varabileceği uyarısında bulunmuştur.

Diğer taraftan, Irak'ın bölgelere ayrılmasının önünde en büyük engel olarak gösterilen aşiretler içindeki mezhepsel çeşitliliğin de çatışmalardan etkilendiği ve hem Şii hem de Sünni üyeleri bulunan aşiretlerin mezheplere ayrılmaya başladığı belirtilmektedir. Irak toplumunun temelini oluşturan aşiret yapısında meydana gelecek olan mezhepsel çözümlerin taraflar arasındaki anlaşma zeminini temelden sarsmasına ve diyalog kanallarının ortadan kalkmasına neden olması muhtemeldir. Farklı mezheplerin iç içe

⁵⁶ Partick Cockburn, "Baghdad is under Siege", *The Independent*, 4 Kasım 2006,

http://news.independent.co.uk/world/middle_east/article1945769.ece

geçtiği aşiret odaklı toplumsal yapılanmada söz konusu mezhepsel ayrışmalar kanlı çatışmalara ve Iraklı kimliğinin ciddi şekilde altının oyulmasına neden olabilir. Mezhepsel ayrışmaların bir yansıması olarak tarafların bölgesel kontrol amaçlı düzenlediği saldırılar ve üstünlük sağlama mücadelesi ülkenin etnik temelde bölünmesi yolundaki argümanları güçlendirmektedir.

Irak'ta Federalizm Yasası Kabul Edildi

Etnik çatışmaların bölünme sürecini hızlandırdığı dönemde, Irak Meclisi geniş özerklikli bölgeler kurulmasına yönelik federalizm yasasını kabul etmiştir. Ülkenin bölünmesi yönünde hukuki temeller oluşturacağı iddia edilen yasanın Sünni vekillerin boykotuna rağmen kabul edilmesi toplumsal mutabakat sağlanamaması bakımından dikkat çekicidir. Söz konusu yasa 18 vilayete federal bölgeler altında birleşmek için referandum hakkı vermektedir. Vilayetlerin sınır ve yetkilerinin değişmesine neden olacak yasaya Sünniler Irak'ın orta bölümündeki petROLSÜZ ve verimsiz alanda tecrit edilecekleri, Türkmen gruplar ise etnik temizlik çekinceleri nedeniyle itiraz etmektedirler. Yasanın 18 aylık süre sonunda yürürlüğe girmesi ve bu süre zarfında Sünni grupların istekleri doğrultusunda değişiklikler yapılması beklenmektedir.⁵⁷

Yasanın geçmesine yoğun tepki gösteren ancak Meclis çatısı altında ağırlığını ortaya koyamayan Sünni tarafının bir parçası olan Irak Mücahitler Şura Meclisi ise Bağdat, El Anbar, Diyala, Kerkük, Selahaddin, Ninova ve Babil'in bazı bölgelerini kapsayan Irak İslam Devleti'nin kurulduğunu açıklamıştır. Sünni halktan, aşiretlerden ve din adamlarından söz konusu devletin başına getirildiği öne sürülen Şeyh Ebu Ömer El Bağdadi'ye

⁵⁷ "Irak'ta Federalizm Dönemi", *NTVMSNBC*, 11 Ekim 2006,

<http://www.ntvmsnbc.com/news/387732.asp>

"Irak Federal Devlet Olacak", *Radikal*, 12 Ekim 2006,

<http://www.radikal.com.tr/haber.php?haberno=201338&tarikh=12/10/2006>

bağıllık göstermesi istenilmiştir. Irak Mücahitler Şura Meclisi devletin ilanını federalizm yasasının kabul edilmesiyle güneyde Şiiilerin, kuzeyde de Kürtlerin federal bir devlete sahip olma yönünde attıkları adıma karşılık olarak değerlendirmiştir.⁵⁸ Federalizm yasasının ilanında Sünni itirazlarının yoğunluğuna ve ardından kendi bölgelerini koruma adına attıkları adıma bakıldığında 18 aylık süreç boyunca Sünnilerin istekleri yönünde değişiklikler yapılması taahhüdünün Sünnilerce inandırıcı bulunmadığı gözlenmektedir. Sünni tarafı bir yandan federalizme, doğal kaynaklar bakımından verimsiz orta bölgede tecrit edilme ve ülkenin ekonomik gelirlerinden mahrum bırakılma endişesi ile karşı çıkarken, diğer bir taraftan da yine çoğunlukta olduğu bu bölgelere can güvenliğini sağlamak amacıyla kapanmasıyla bir anlamda hizmet etmektedir.

Mekke Belgesi

İKÖ Genel Sekreteri Prof. Dr. Ekmeleddin İhsanoğlu'nun girişimiyle, 50'ye yakın Iraklı Şii ve Sünni lider, Mekke kentinde Kâbe yakınlarında bir araya gelmiştir. İki gün süren toplantının sonunda Şii ve Sünni temsilcilerin üzerinde mutabakat sağladığı 8 maddelik "Mekke Belgesi" yayınlanmıştır. Belgede Irak'ın bağımsızlığı, birliği ve toprak bütünlüğünün korunması çağrısı yapılmış, Müslüman olsun ya da olmasın kaçırılanların bırakılması, Müslümanların canları, malları ve onurlarının korunması, yerlerinden olan insanların evlerine dönmelerine izin verilmesi istenmiştir.⁵⁹ Mekke Belgesi'nin 8 Maddesi şöyledir ⁶⁰;

⁵⁸ "Iraq: Group Claims Establishment of Islamic State", The Jerusalem Post, 15 Ekim 2006, <http://www.jpost.com/servlet/Satellite?pagename=JPost%2FJPArticle%2FShowFull&cid=1159193445929>

"Irak'ta İslam Devleti İddiası", *NTVMSNBC*, 17 Ekim 2006, <http://www.ntvmsnbc.com/news/388154.asp>

⁵⁹ "Mekke Belgesi Devrede", *Radikal*, 22 Ekim 2006, <http://www.radikal.com.tr/haber.php?haberno=202299>

⁶⁰ "Mekke'den Ortak Çağrı: Irak'ta Akan Kanı Durdurun", *Zaman*, 22 Ekim 2006, <http://www.zaman.com.tr/webapp-tr/haber.do?haberno=441359>

- 1- Müslüman, Allah'ın bir olduğunu ve Muhammed'in O'nun elçisi olduğunu söyleyendir. Temel ilkeler, Sünni ve Şii inancında istisnasız eşit olarak uygulanır. Bu iki ekol arasındaki fark, yalnızca yorum ve görüş farkıdır; inancın ya da İslam'ın şartlarının esası arasında fark yoktur,
- 2- Müslüman'ın kanı, malı-mülkü ve şerefi Kur'an ve Hz. Peygamber'in sünneti temelinde kutsaldır, dokunulmazdır. Sünni ya da Şii, hiçbir Müslüman sindirilemez; göçe tabi tutulamaz, kaçırılmaz. Aile fertlerinden hiçbirisi, dini ya da mezhepsel inançlarından dolayı rehin alınamaz,
- 3- Camiler ve Müslüman olmayanların ibadet haneleri kutsaldır; dokunulmaz, saldırılamaz,
- 4- Bir mezhep ya da inanç adına işlenen suçlar, şeridir ve yeryüzünde şeytanın işleridir ve Allah tarafından yasak kılınmıştır,
- 5- Mezhepsel, etnik, coğrafi ya da farklı dile dayalı çekişme ile tahrikin her türünden kaçınılmalıdır ve def edilmelidir. Kötü söz, ırza tecavüz, iftira, küfür, Kur'an tarafından haram kılınmıştır,
- 6- Bütün inananlar kardeştir. Müslümanlar arasında kargaşayı teşvik edenlere, ayrılık tohumları ekenlere ve Allah ile inananlar arasındaki bağları bozmak isteyenlere karşı dikkatli olmak Müslümanların yükümlülüğüdür. Sünni ve Şii, bütün Müslümanlar, zulmün karşısında mücadele etmeli ve zulme, adaletsizliğe karşı birleşmelidir,
- 7- Suçsuz yere tutuklananlar serbest bırakılmalı ve gözaltındakiler adil biçimde yargılanmalıdır,
- 8- Bütün Müslümanlar, bağımsızlık, birlik ve Irak'ın toprak bütünlüğü için birlikte hareket etmeli. İşgalin bitirilmesi, Irak'ın İslami-Arap ve

medeniyetteki rolünün iade edilmesi için halkın özgür iradesinin ortaya konulması sağlanmalıdır.

Irak Başbakanı Nuri El-Maliki, Şii liderlerden Ayetullah Ali Sistani ile Mehdi Ordusu'nun lideri Mukteda El Sadr'ın destek mesajları⁶¹ göndermesi ve belgenin Sunni ve Şii otoritelerce imzalanmış olması toplantının etkinliği açısından olumlu adımlar olarak değerlendirilmektedir. Toplantının ertesinde Nasiriye'de 2000 kişilik bir grubun toplanıp "Terörizme hayır, Mekke Deklerasyonu'na Evet" sloganı atması⁶² ve 22 Ekim tarihinde yine çeşitli Irak şehirlerinde Mekke Deklerasyonu'na destek gösterileri düzenlenmesi belgenin halk tabanındaki saygınlığını ve inandırıcılığını ortaya koymaktadır. Diğer taraftan, Ayetullah Ali Sistani ve Mukteda El Sadr gibi Irak politikasında önemli figürlerin toplantıya temsilci göndermemeleri ve halk desteğine rağmen şiddet olaylarının hız kesmemesi toplantının başarısına gölge düşüren gelişmelerdir. Etnik şiddete son verme ve Irak'ın bütünlüğünü koruma yönünde yapılan çağrılarının nasıl hayata geçirileceğine dair somut bir ajanda sunulmaması belgenin etkinliğine dair soru işaretleri uyandırmaktadır.

Türk Dışişleri Bakanlığı'ndan toplantıya ilişkin olarak yapılan açıklamada Irak'ın toprak bütünlüğünü koruyan ve ülkede istikrarın kurulması amacına hizmet edecek bu tür çalışmalara destek verilmeye devam edileceği belirtilmiştir.⁶³ Açıklamada görüldüğü üzere, Irak'a ilişkin bölünme tartışmaları

⁶¹ "Iraq Clerics Urge End to Violence", *BBC News*, 20 Ekim 2006,

http://news.bbc.co.uk/2/hi/middle_east/6066578.stm

⁶² "Iraq Violence Unabated by Mecca Declaration", *Radio Free Europe / Radio Liberty*, 21 Ekim 2006,

<http://www.rferl.org/featuresarticle/2006/10/D1F5C552-003D-4EDC-BAF1-771DFA583F58.html>

⁶³ Türk Dışişleri Bakanlığı Açıklaması, No: 161, 21 Ekim 2006,

http://www.mfa.gov.tr/MFA_tr/AnaSayfaAltKisim/No161_21Ekim2006.htm

sürerken Türkiye ülkenin toprak bütünlüğünün korunmasına yönelik hassasiyetini bir kez daha vurgulamış ve bu yöndeki çalışmaların önemine dikkat çekmiştir.

*
* *

ABD'DE TARTIŞILAN IRAK SENARYOLARI

ABD yönetimine Irak'ta çözüme yönelik tavsiyelerde bulunmak üzere oluşturulan Irak Çalışma Grubu'nun raporunu açıklaması beklenirken Pentagon da Irak'taki duruma ilişkin kendi askeri seçeneklerini gözden geçirmektedir. Pentagonlu yetkililerin üzerinde çalıştığı "zafer stratejisi"nin henüz tamamlanmayan Irak Çalışma Grubu raporu üzerinde etkili olması beklenmektedir.⁶⁴ Demokratlar aşamalı çekilme planları üzerinde dururken, Senatör John McCain gibi Cumhuriyetçilerin ülkede istikrarı sağlamak adına daha fazla asker gönderilmesi tartışması son günlerde konu edilen senaryolara yansımaktadır.⁶⁵ Pentagon'un genel çerçeve itibariyle üç seçenek üzerinde durduğu görülmektedir. Değerlendirilen üç seçenek ve açıklamaları şöyledir⁶⁶ :

⁶⁴ Simon Tisdall, "US Plans Last Big Push in Iraq", *The Guardian*, 16 Kasım 2006, <http://www.guardian.co.uk/international/story/0,,1948713,00.html>

⁶⁵ "Iraq Debate Intensifies with News of Pentagon Report", *USA Today*, 20 Kasım 2006, http://www.usatoday.com/news/washington/2006-11-20-iraq-debate_x.htm

⁶⁶ Thomas Ricks, "Pentagon May Suggest Short-Term Buildup Leading to Iraq Exit", *Washington Post*, 20 Kasım 2006, <http://www.washingtonpost.com/wp-dyn/content/article/2006/11/19/AR2006111901249.html>

• **Asker Sayısının Arttırılması (Go Big):** Söz konusu seçenek Irak'taki Amerikan askeri sayısını artırıp mezhep çatışmaları ve direniş çemberini kırmayı amaçlamaktadır. Bu doğrultuda birkaç yüz bin Amerikan ve Irak askerinin yanı sıra iyi donatılmış Irak polis gücünün görev alması gerekmektedir. Pentagon'daki yetkililer bu seçeneği yeterli Amerikan askeri ve etkin Irak gücü bulunmamasından dolayı reddetmektedirler,

• **Top yekun Çekilme (Go Home):** Amerikan askerlerinin çekilmesine Irak'ı kanlı bir iç savaşa iteceği endişesi nedeniyle olumlu bakılmamaktadır,

• **Asker Sayısı Azaltılarak Uzun Süre Kalınması (Go Long):** Irak'taki istikrarsızlık göz önüne alındığında uzun dönemde asker sayısının düşürülmesi zafer stratejisinin önemli bir ayağını oluşturmaktadır. Diğer taraftan söz konusu seçeneğin Irak'tan mümkün olduğunca çabuk çekilmeyi savunan Demokratların yoğun eleştirilerine maruz kalabileceği düşünülmektedir.

Ancak bu seçeneklerin hiçbirinin bir çözüm için tek başına uygulanabilir olmamasından ötürü farklı zaman dilimlerinde "asker sayısını artır" ve "asker sayısını düşürüp uzun süre kal" seçeneklerinden yararlanacak yönde karma bir "zafer stratejisi" üzerinde durulduğu görülmektedir. Yukarıdaki seçeneklerin bir sentezi olarak ortaya çıkan çözüm paketi şöyledir:

• Mevcut durumda asker sayısı 140 bin civarında olan ABD gücüne 20 bin asker ilave edilir. Yeni eklemeler Bağdat'ta güvenliği tesis etme ile Amerikan ve Irak güçlerinin ülke içinde başka yerlere konuşlanmasına olanak sağlar. Uzun dönemde ise, asker sayısı 60 bine düşürülür, bu askerler Irak güçlerini eğitir⁶⁷,

⁶⁷ Lionel Beehner, "Iraq Force Shift Studied", *Council on Foreign Relations*, 20 Kasım 2006, http://www.cfr.org/publication/12057/iraq_force_shift_studied.html?breadcrumb=%2F,

"Pentagon'un Üç Planı", *Radikal*, 21 Kasım 2006, <http://www.radikal.com.tr/haber.php?haberno=205150>

- Bölgesel işbirliğinin önemine yer veren ikinci noktaya göre komşu ülkeleri içeren uluslar arası konferans toplanmalı ya da Suudi Arabistan ve Kuveyt gibi ABD müttefiklerinin diplomatik, ekonomik ve finansal alanlarda daha çok katkı yapması sağlanmalıdır,
- Şiiiler, Sünniler ve diğer etnik gruplar arasında ulusal mutabakat süreci canlandırılmalıdır. Sağlam bir politik çerçeve yaratmak Irak ve komşu ülkelerin Irak'ın işleyebilir bir devlet olduğuna inanmasında önemli rol oynamaktadır. Diğer taraftan, Demokrat Senatör Joe Bide ve diğerlerinin savunduğu gevşek federasyon önerisinin barışçıl güç paylaşımından çok geniş ölçekli insani krize yol açabileceği uyarısında bulunmaktadır,
- Zafer stratejisini oluşturan önerilerden biri de Irak ordusu ve polis gücünün eğitimi ve donanımı için Kongre'den yeni kaynak sağlanması yönündedir.

Senaryolara ilişkin tartışmalar sürerken Başkan Bush konuya ilişkin açıklamasında seçenekleri değerlendirdiklerini ve çeşitli önerileri görmeden bir karara varmayacaklarını belirtmiştir.⁶⁸ ABD Senatosu'nu bilgilendiren ABD Merkez Karargâhı Komutanı John Abizaid ise, Irak'ta bir iç savaşın yaşandığı ve bunun hükümeti yıkarak Irak'ı parçalayabileceği uyarısında bulunmuştur.⁶⁹

Irak'ta Çözüme Yönelik Bölgesel İşbirliği Girişimleri

Zafer Stratejisi'nde sıralanan önerilerden biri olan bölgesel işbirliği konusu

⁶⁸ Matt Kelley, Barbara Slavain, "Bush Pressured to Come Up With New Iraq Strategy", *USA Today*, 21 Kasım 2006,

http://www.usatoday.com/news/world/iraq/2006-11-20-iraq-options-usat_x.htm

⁶⁹ Thomas Ricks, "Pentagon May Suggest Short-Term Buildup Leading to Iraq Exit", *Washington Post*, 20 Kasım 2006,

<http://www.washingtonpost.com/wp-dyn/content/article/2006/11/19/AR2006111901249.html>

beraberinde diplomatik alanda hareketlilik ve yeni açılımlar getirmiştir. Bölgesel işbirliğine yönelik öneri daha önce Irak Çalışma Grubu'nun sorunun çözümünde İran ve Suriye ile ABD arasında işbirliğine gidilmesi yönündeki tavsiyesinin basına sızmasıyla gündeme gelmiştir. Tartışılan öneri doğrultusunda söz konusu tarafların sessiz kalmayıp konuya ilişkin adımlar attığı ve pozisyon belirleme çabasına girdiği görülmektedir.

ABD Yönetiminin "Haydut Devletler" olarak nitelediği Suriye ve İran ile işbirliğine bir yandan açık kapı bıraktığı, diğer yandan ise uluslararası alanda savunduğu prensipler ve bölgedeki dengeler açısından oldukça temkinli yaklaştığı gözlemlenmektedir. Bu bağlamda Ulusal Güvenlik Konseyi sözcüsü Gordon Johndroe'un "Başkan ilerlemeye yönelik her fikir ve öneriye açık" sözleri ile Beyaz Saray Genel Sekreteri Josh Bolten'in "Hiçbir şey masa dışında değil. Tüm seçenekler değerlendirilecek. Önemli olan Iraklıların istediğini yapmak"⁷⁰ açıklamaları olası bir işbirliğine sıcak bakıldığının göstergesi olarak değerlendirilebilir. Diğer taraftan, Başkan Bush'un İran ile doğrudan görüşme olmayacağını belirtip kurulacak olan diyalogu İran'ın uranyum zenginleştirme faaliyetlerine son vermesi şartına bağlaması⁷¹ ise anlaşma zemininin savunulan prensiplerden taviz verilmeyecek doğrultuda oluşturulmaya çalışıldığının göstergesi olarak düşünülebilir.

ABD'nin Irak konusunda en güvendiği müttefiki olan İngiltere'den de İran ve Suriye'nin sürece dâhil edilmesi yönünde açıklamalar gelmiştir. Tony Blair konuşmasında Tahran yönetiminin, Ortadoğu barışına katkıda bulunması, Lübnan ya da Irak'taki terörü desteklememesi ve uluslararası yükümlülüklerini yerine getirmesi durumunda, yeni bir işbirliğinin mümkün ola-

⁷⁰ "Tahran ile Şam Kıymete Bindir", *Radikal*, 14 Kasım 2006,

<http://www.radikal.com.tr/haber.php?haberno=204530>

⁷¹ "Iraq: U.S., U.K. Weighing New Policy Options", *Radio Free Europe / Radio Liberty*, 14 Kasım 2006,

<http://www.rferl.org/featuresarticle/2006/11/a06638fa-f0e6-422d-ab4a-4b0bca51c98c.html>

bileceğini aksi halde, tecrit olacağını söylemiştir.⁷²

Amerikan tarafınca yapılan açıklamalar bir anlamda, Demokratların Kongre'de çoğunluğu sağlaması ve Irak'ta iç savaş aşamasına gelinmesi koşullarının ABD yönetimini tek taraflı ve askeri güce dayalı politikasında değişiklik yapmaya ve "çok taraflı" çözümler üretmeye ittiğine işaret eder niteliktedir. Söz konusu politika değişikliğinin konunun bölgesel dinamikler ve Ortadoğu sorunu kapsamındaki yerinin daha iyi görülmesine ve bölge ülkelerinin süreçteki öneminin ABD tarafınca resmen tanınmasıyla gerçek anlamda uluslararası boyut kazanmasına neden olabileceğini söylemek mümkündür. Ancak diğer yandan Amerikan ve İngiliz yönetimlerince yapılan açıklamaların taraflarca Irak'taki başarısızlığın bizzat kabul edilmesinden⁷³ sonra gelmesi kamuoyunda bu iki ülkenin Ortadoğu politikalarına yönelik ciddi soru işaretleri oluşturmuştur. Genel anlamda tartışma konuları iki ülkenin Ortadoğu'daki gücü, politikalarının etkisi, İran ve Suriye ile işbirliğinin güvenilirliği üzerine oturtulmuştur.

ABD'nin Irak'ta 'sürdürülebilir barış'⁷⁴ için işbirliği yapmayı tartıştığı İran ve Suriye'nin ABD önerisi karşısında sergileyeceği açılımların sadece Irak konusunda değil, sorunların iç içe geçtiği Ortadoğu coğrafyasında da geniş etki yaratması muhtemeldir. Bu bağlamda İran ve Suriye'nin işbirliği yapma konusunda müzakerelere hangi konumda başlayabileceği ve ne gibi açılımlar yapabileceğini şimdiden tasarlamak yerinde olacaktır.

İran: Uranyum zenginleştirme programı ile uluslararası kamuoyunun tepkisini çeken İran'ın ABD ve müttefiklerinin konuya ilişkin baskılarından

⁷² "Blair'den Irak için İşbirliği Önerisi", *NTVMSNBC*, 15 Kasım 2006,

<http://www.ntvmsnbc.com/news/390734.asp>

⁷³ "Felaket İtirafı ve İç Savaş Uyarısı", *Radikal*, 19 Kasım 2006,

<http://www.radikal.com.tr/haber.php?haberno=204981>

⁷⁴ "Irak'ta Barış Türkiye'siz Olmaz", *Hürriyet*, 20 Kasım 2006,

<http://www.hurriyet.com.tr/dunya/5469031.asp>

kurtulma yönünde işbirliği şartlarını ortaya koyması muhtemeldir. İran'ın bölgedeki konumunun gücü Irak'ta nüfusun yüzde 60'ını oluşturan ciddi Şii varlığı ve Lübnan siyasetine ağırlığını koyan İran menşeli Hizbullah örgütünden kaynaklanmaktadır. Nükleer çalışmaları karşısında BM yaptırımları ve ABD ile İsrail'in nükleer tesisleri vurma tehditleri karşısında geri adım atmayan İran'ın Irak konusundaki avantajını yine nükleer çalışmaları konusunda değerlendirmesi muhtemeldir. İran Irak'taki istikrarsızlıktan ve iç savaştan mülteci akını ve sınırları kontrolün zorluğu gibi konulardan dolayı karlı çıkmayacak gibi görünse de⁷⁵, mevcut durumda müzakere masasına elini güçlendirerek oturmak istemektedir. Bu bağlamda, Cumhurbaşkanı Mahmud Ahmedinecad Irak ve Suriye devlet başkanlarını zirve yapmak üzere İran'a davet etmiştir. İran'ın bu atağı ABD tarafının bölgesel işbirliği çağrılarını karşısında inisiyatifini ele alma ve bölgesel güç konumunu ABD karşısında sağlamlaştırma çabaları olarak değerlendirilmektedir.

ABD tarafının diplomatik jargonda 'havuç' olarak değerlendirilebilecek işbirliği çağrısından sonra, İran atağı karşısında medya yoluyla askeri seçeneği gündeme getirerek 'sopa' politikasını seçenekler arasında tuttuğu gözlenmektedir. ABD'nin saygın gazetecilerinden Seymour Hersh son makalesinde Başkan Yardımcısı Dick Cheney gibi şahinlerin İran'a karşı askeri önlemleri tercih ettiğini ve İsrail ile ABD'nin İran'ı istikrarsızlaştırması için Kürdistan'da Hür Yaşam Partisi'ne destek verdiğini belirtmiştir.⁷⁶ Haaretz gazetesinde çıkan başka bir habere göre ise, Başkan Bush Fransa Cumhurbaşkanı Chirac'a, İsrail'in İran'ın nükleer tesislerini vurma olasılığının göz ardı edilmemesi gerektiğini söylemiş ve böyle bir saldırının

⁷⁵ Kamal Nazer Yasin, "Iran Seeks to Keep US Troops in Iraq", *EurasiaNet*, 13 Kasım 2006, <http://www.eurasianet.org/departments/insight/articles/eav111306a.shtml>,

⁷⁶ Seymour M. Hersh, "Is a Damaged Administration is Less Likely to Attack Iran or More?", *The New Yorker*, 20 Kasım 2006, http://www.truthout.org/docs_2006/printer_111906H.shtml

gerçekleşmesi halinde bunu anlayışla karşılayacağını ifade etmiştir.⁷⁷ Buna karşın İran ise, ülkesinin ihtiyacı olan nükleer yakıtı karşılamak için 60 bin santrifüj kurma kararı aldığını açıklamıştır.⁷⁸ Tarafların mevcut kapasiteleri ve gücüyle diplomatik alanda manevra kabiliyetlerini genişletmeye yönelik açıklamalar yaptıkları gözlenmektedir. ABD'nin askeri seçeneğe yönelebileceği doğrultusunda çıkan haberler müzakere masasında İran karşısında avantaj sağlama adımları olarak düşünülebilir. Ancak askeri tercihi Irak konusunda başarısızlığa uğramış olan ABD'nin İran'a yönelik ikinci cepheyi açabilme ihtimalinin taraflarca ne derece tutarlı ve inandırıcı bulunacağı soru işaretlerine neden olmaktadır.

Suriye: Refik Hariri suikastinden sonra Lübnan konusunda uluslararası tecrit ile karşılaşan Suriye, Irak'ta istikrarın sağlanmasında oynayacağı olumlu rol ile bu izolasyonu kırmayı gündeme getirebilir. Washington tarafından terörizme destek veren ülkeler arasında gösterilen Suriye'nin İsrail ile Golan Tepeleri üzerinde anlaşma sağlanması konusunda Irak'taki pozisyonunu bir fırsat olarak kullanacağı düşünülebilir. ABD'nin çağrıları ertesinde Suriye Dışişleri Bakanı Velid Muallim Bağdat'a bir gezi düzenlemiş ve 24 yıl sonra iki ülke arasında yeniden diplomatik ilişki kurulmuştur. Taraflar güvenlik konularında işbirliğini öngören bir anlaşma imzalamışlardır. Suriye sınırından Irak'a militan girmesini engellemeye yönelik olan anlaşmaya göre Şam ve Bağdat'ta elçilik binaları yeniden açılacaktır.⁷⁹ Diğer taraftan, Iraklı yetkililerin militanların sınırı geçerek ülkedeki direnişe katılmasına göz yummakla itham ettikleri Suriye'nin bu kozu Irak üzerinde ağırlığını korumak amacıyla saklı tuttuğu düşünülebilir. Suriye'nin

⁷⁷ Yossi Verter, "Bush: I Would Understand If Israel Chose to Attack Iran", *Haaretz*,

20 Kasım 2006,

<http://www.haaretz.com/hasen/spages/789940.html>

⁷⁸ "İran 60 bin Santrifüj Kuruyor", *NTVMSNBC*, 21 Kasım, 2006,

<http://www.ntvmsnbc.com/news/391467.asp>

⁷⁹ "Suriye ile Irak Arasında Güvenlik Anlaşması", *Sabah*, 21 Kasım 2006,

<http://www.sabah.com.tr/2006/11/21/dun94.html>

Lübnan'daki müttefikî Hizbullah'ın İsrail operasyonlarında sağladığı başarı da Suriye'nin müzakere masasında konumunu güçlendiren diğer bir unsur olarak değerlendirilebilir.⁸⁰ Irak ile diplomatik ilişki kuran Şam yönetiminin üzerinde kurulan uluslararası baskının liderliğini yapan ABD'ye karşı İran ve Irak ile beraber işbirliğine yönelip müzakere pozisyonunu sağlamlaştırması muhtemeldir.

Türkiye'nin Tutumu

Bölge ülkelerinin işbirliği sürecinde tutumlarını ortaya koymaya başladığı dönemde, Başbakan Tayyip Erdoğan da Irak Başbakanı Nuri El Maliki ile Ankara'da görüşmüştür. Irak Dışişleri Bakanı Hoşyar Zebari'nin de aralarında bulunduğu altı bakanla Ankara'ya gelen Maliki ile yapılan görüşmede PKK ve Kerkük konularının üzerinde durulmuştur. Diğer taraftan Başbakan Erdoğan'ın, Irak asker ve polislerinin Türkiye'de eğitilmesini önermesi Irak'tan beklentilerin yanında Türkiye'nin de komşusuna sağlayabileceği faydalara örnek teşkil etmiştir.

PKK konusunda Terörle Mücadele Özel Temsilcisi Edip Başer'in "PKK ile görüşürseniz ilişkiyi keseriz. Bizim için PKK'ya karşı askeri seçenek masada, bunu unutmayın" şeklinde uyarılarda bulunduğu Irak'ın Terörle Mücadele Özel Temsilcisi Şirvan El Vaili cevaben PKK ile mücadelenin askeri değil siyasi olduğunu belirtmiştir.⁸¹ Irak Dışişleri Bakanı Hoşyar Zebari ise, PKK ile mücadele konusundaki çabalarına örnek olarak Öcalan için bilimsel çalışmalar yapan bir merkezin kapatılmasına ve ateşkes çağrısı yaptıklarına işaret etmiştir.⁸² Ayrıca Zebari, Türkiye'nin Irak'tan talep ettiği

⁸⁰ "Suriye'den Irak'a Ziyaret", *BBCTurkish*, 20 Kasım 2006,

http://www.bbc.co.uk/turkish/news/story/2006/11/061120_syria_iraq.shtml

⁸¹ Hilal Köylü, "Irak'a göre PKK Siyasi", *Radikal*, 17 Kasım 2006,

<http://www.radikal.com.tr/haber.php?haberno=204813>

⁸² "Zebari: Kerkük Kürt Kenti Değil", *CNN Türk*, 16 Kasım, 2006,

http://www.cnntrk.com/TURKIYE/haber_detay.asp?PID=318&HID=1&haberID=260571

150 PKK'ının dosyaları eksik olduğu için iade etmelerinin mümkün olmadığını ifade etmiştir. Başbakan Erdoğan Türkiye'nin konuya ilişkin beklentilerini daha somut ve hızlı adımlar atılması şeklinde özetlemiştir. İki ülke temsilcilerinin yaptıkları açıklamalara bakarak, PKK konusundaki yaklaşımlarda Türkiye'nin askeri seçeneğin üzerinde ağırlıklı olarak durmaya devam ettiği, ancak Irak tarafının konuyu siyasi boyutta değerlendirdiğini söylemek mümkündür.

Kerkük konusunda ise, Başbakan Erdoğan konunun hileye başvurulmadan özel mutabakat formülü ile çözüme kavuşturulması ve özel statüye tabi tutulması gerektiğini savunmaktadır. Erdoğan, demografik yapıyı değiştirmek ve Kerkük'te yeni bir referandum zemini oluşturmak suretiyle Kerkük'ü belli bir etnik unsurun egemenliği altına alma girişimlerinin sıkıntı kaynağı olacağını ifade etmiştir.⁸³ Kerkük'ün Türk değil, Irak kenti olduğuna vurgu yapan Irak Dışişleri Bakanı Hoşyar Zebari ise, Kerkük'ün geleceğinin yeni Irak Anayasası kapsamında belirleneceği ve oy kullanılarak kabul edilen Anayasa ile beraber demokratik sürecin işleyeceği açıklamasında bulunmuştur.⁸⁴ Diğer taraftan, Anayasanın kabulüne ve bu bağlamda Kerkük'te referanduma gidilmesine demokratik teamüllerin işlevliliği bakımından hassasiyetle yaklaşan Iraklı yetkililerin, referandumun demokratik koşullarda gerçekleşmesi yönünde aynı hassasiyeti göstermedikleri bölgeden gelen haberlerle su yüzüne çıkmaktadır. Referandum sürecinde etnik tansiyon yükselmekte ve Kürtleştirme politikaları uygulanmaktadır. Daha önce yüzde 80 oranında Arap nüfusuna sahip bölgelerin bugün aynı oranda Kürt nüfusuna sahip olduğu, 2003 yılında 850.000 nüfuslu kentin bugün bir milyon 150 bin kişiyi barındırdığı belirtilmektedir.⁸⁵ Bu 300 bin kişilik artışın nasıl sağlandığı soru işaretleri uyandırmak-

⁸³ "Kerkük'te Hileye İzin Vermeyin", *Hürriyet*, 17 Kasım 2006,

<http://www.hurriyet.com.tr/gundem/5453871.asp>

⁸⁴ "Zebari: Kerkük Kürt Kenti Değil", *CNN Türk*, 16 Kasım 2006,

http://www.cnntrk.com/TURKIYE/haber_detay.asp?PID=318&HID=1&haberID=260571

⁸⁵ "Iraq: Ethnic Tensions Mount in Kirkuk", *Reuters AlertNet*, 16 Kasım 2006,

<http://www.alertnet.org/thenews/newsdesk/IRIN/aec8dc442b5d0a9e2e9e01e9c10b537e.htm>

tadır. Referandum tarihi yaklaşırken Türkmenlerle Kürtler arasındaki tansiyonun iyice yükseldiği ve her hafta düzinelerce insanın yaşamına mal olduğu belirtilmektedir.⁸⁶ Türkmen ve Arap grupların maruz kaldığı ayrımcılığın politik arenaya da yansıdığı gözlenmektedir. Kerkük Kent Konseyi'ndeki Türkmen üyeler Kürt üyelerin sayısının adaletsiz biçimde fazla olduğunu belirterek konseye katılımlarını askıya almışlar, Konseyin Şii kökenli Arap üyeleri de Türkmen üyelere katılma kararı vermişlerdir. Kerkük Kent Konseyi'nin 41 üyesinden 26'sını Kürtler, 9'unu Türkmenler ve 6'sını Araplar oluşturmaktadır.⁸⁷ Kürtleştirme politikalarının uygulandığı ve diğer etnik grupların yaşamının tehlike altında olduğu bu ortamda yapılacak olan referandumun ne derece demokratik olarak nitelendirilebileceği merak konusudur.

PKK ve Kerkük gibi iki önemli konuda Türkiye'den farklı yaklaşım ortaya koyan ve Türkiye'nin ihtiyaçlarına yeterli cevap veremeyen Irak'ta istikrarın sağlanmasına yönelik bölgesel çalışmaların yapıldığı bugünlerde Türkiye'nin atacağı adımlar önem taşımaktadır. Bölgesel aktörlerin ağırlıklarını ortaya koyma yönünde açılımlarda bulunduğu bir dönemde Türkiye'nin Irak'a ve bölgeye dönük ne gibi farklı adımlar atacağı merak konusudur.

*
* *

⁸⁶ *Ibid.*

⁸⁷ "Zebari: Kerkük Kürt Kenti Değil", *CNN Türk*, 16 Kasım 2006,

http://www.cnntrk.com/TURKIYE/haber_detay.asp?PID=318&HID=1&haberID=260571

IRAK'TA İÇ SAVAŞ TARTIŞMALARI

Kasım ayında Bağdat'ın Şii semti Sadr'da 215 kişinin ölümüyle sonuçlanan saldırı ve ertesinde yapılan misillemelerden sonra Irak'ta "iç savaş" yaşandığı yönündeki tartışmalar hız kazanmıştır. Amerikan Başkanı Bush mevcut durumu iç savaş olarak nitelemekten kaçınarak El Kaide'nin dini gruplar arasındaki çatışmayı körükleme çabaları olarak⁸⁸ değerlendirmektedir. Diğer taraftan, çeşitli yayın kuruluşları Irak'ta devam eden çatışmaları iç savaş adı altında yayınlama kararı almıştır.⁸⁹ Irak'taki mevcut durumun ne şekilde nitelendirileceği henüz netlik kazanmamışken iç savaş tartışmalarını kavramsal bir çerçevede değerlendirmek yerinde olacaktır.

İç savaş devletin politik ve güvenlik aygıtlarını kontrol altına almak

⁸⁸ "Basın Adını Koydu: Irak'taki İç Savaş", *Sabah*, 29 Kasım 2006,

<http://www.sabah.com.tr/2006/11/29/dun103.html>

⁸⁹ "ABD Medyasının Irak Teşhisi İç Savaş", *Radikal*, 29 Kasım 2006,

<http://www.radikal.com.tr/haber.php?haberno=205880>

Heather Maher, "Iraq: US Media Starts Using 'Civil War' Label", *Radio Free Europe / Radio Liberty*, 29 Kasım 2006,

<http://www.rferl.org/featuresarticle/2006/11/7F52A0A5-B5F0-4DFF-AE4B-EEA23F2ED844.html>

amacıyla yapılan uzun süreli iç şiddet olarak tanımlanabilir. Uzun süreli olması ve iç şiddetin varlığı iç savaşı oluşturan önemli faktörler olarak öne çıkmaktadır. Irak örneğinde şiddetin Şubat ayında düzenlenen Samarra saldırılarından sonra artarak sürmesine ve mevcut durumda kısa süre içinde bitmesinin beklenmemesine bakılarak çatışmaların "uzun süreli" olarak nitelendirilebilmesi mümkündür. İç savaş kavramı bugüne kadar şiddetin ülke içinden kaynaklandığı ve bu özelliğiyle dış müdahaleden ayrıldığı varsayımına dayalı olarak yapılmıştır. Irak'ta ise şiddet sarmalının başlangıcının dış müdahaleye dayandığı ve devlet otoritesinin halen tesis edilememesiyle sürdüğü bir gerçektir.

İç savaş politik aygıtı ve toprak parçasını ele geçirmek için yapılan iç şiddet olarak tanımlamak da mümkündür.⁹⁰ Irak örneğinde savaşan taraflar net olmamakla beraber çatışmaların nedeni olarak da mezhepsel farklılıklar dışında somut bir gerekçe ortaya konulmamıştır. Tarafların bulundukları alanlarda güvenliklerini sağlamanın ötesinde yeni toprak kazanımları için çarpışmaları mevcut durumda geçerli değildir. Beyaz Saray da bu tanıma dayanarak Irak'taki durumun iç savaş olarak açıklanamayacağını ifade etmektedir.⁹¹ Bir iç savaşta savaşan tarafları tanımlamak mümkündür. Savaşa katılım derecesi ise, bireylere ve toplumlara göre değişkenlik gösterebilir. Katılım savaşan gruplara destek şeklinde pasif olarak, veya politik ya da askeri eylemlere katılım şeklinde aktif biçimde sağlanabilir. Irak'taki duruma bakıldığında öncelikle savaşan tarafları tanımlamanın zorluğu göze çarpmaktadır. Direnişçiler, Sünni ve Şii militanlar, çeteler, eski Baasçılar, yabancı militanlar gibi çeşitli grupların aktif olduğu görülmekte-

⁹⁰ Lionel Beehner, "The Implications of 'Civil War' in Iraq", *Council on Foreign Relations*, 1 Aralık 2006,

http://www.cfr.org/publication/12154/implications_of_civil_war_in_iraq.html?breadcrumb=%2Fpublication%2Fby_type%2Fbackgrounder

⁹¹ Press Gaggle by Tony Show and National Security Adviser Stephen Hadley, *The White House*, 27 Kasım 2006,

<http://www.whitehouse.gov/news/releases/2006/11/20061127-2.html>

dir. Şiiler ve Sünniler bağlamında düşünüldüğünde iki grubun birbirlerine karşı örgütlü kalkışması olduğunu söylemek güçtür. Dolayısıyla halkın "iki taraf" etrafında toplanarak polarize olma durumu mevcut değildir. Çeşitli yorumlarda çatışan tarafların netlik kazanmadığı ve en ufak problemlerin bile küçük gruplar arasında çatışma nedeni haline geldiği belirtilmektedir.⁹² Diyalog kanallarının tıklandığı bir ortamda toplumun hemen her sorunu çatışmacı bir nitelik kazanmıştır.

Irak'ta saldırıların ne amaçla düzenlendiği ve halkın neye katılıp neye katılmadığı konusunda da bir belirginlik mevcut değildir. Toplum içi ayrışmada politik nedenlerden çok etnik nedenlerin etkin olduğu görülmektedir. Ve bu özelliği ile Irak yine etnik ayrımların tetiklediği Bosna Savaşı'nı anımsatmaktadır. Halkın çatışmalara müdahil olmasına sebebiyet veren en önemli unsurlardan birini ise, yoğun tartışmalara neden olsa da demokratik seçimle başa gelen hükümetin çatışan taraflardan olan Şiilerin lehinde adımlar atması ve Sünni halkın can güvenliğini sağlayamaması oluşturmaktadır. Başkan Bush'un Ulusal Güvenlik Danışmanı Stephen Hadley'in yazdığı nota göre Irak Başbakanı Nuri El Maliki Sünnileri temel gereksinimlerinin karşılanmasından mahrum bırakmış, Şii hedeflere askeri operasyonlar düzenlenmesini engellemiş ve Şii hakimiyeti kurmak amacıyla Irak'ın en etkin komutanlarını görevden almıştır.⁹³ Şii milislerin İçişleri Bakanlığı'na sızarak şiddet olaylarına karışması ve Sünnilere yönelik saldırıları polis üniforması giyenlerin düzenlemesi, Sünni halkın ve azınlıkların devlete olan güvenini yıkmıştır. Hükümetin güvenliği sağlayamadığı ve devlete olan

⁹² CIA Direktörü Michael Hayden Amerikan Senatosu'na yaptığı konuşmada küçük ve daha küçük grupların ufak meseleler üzerinde ve ufak alanlar için çarpıştığını belirtmiştir.

Walter Pincus, "Violence in Iraq Called Increasingly Complex", *Washington Post*, 17 Kasım 2006,

<http://www.washingtonpost.com/wp-dyn/content/article/2006/11/16/AR2006111601509.html>

⁹³ Editorial, Bush, "Maliki and That Memo", *The New York Times*, 1 Aralık 2006,

http://www.nytimes.com/2006/12/01/opinion/01fri1.html?_r=1&oref=slogin

inancın sarsıldığı bu ortamda milis gruplara katılım can güvenliğini sağlamanın en etkin yolu olarak görülmektedir.⁹⁴ Dolayısıyla halkın mezhepsel veya politik nedenlerden çok savunma amaçlı olarak milis gruplara katıldığını ve bunun da şiddet sarmalıyla beraber toplumu kutuplaşmaya doğru itebileceğini söylemek mümkündür. Ülke içinde tırmanan etnik şiddetin bakanlıklara düzenlenen saldırılarda da etkili olduğu görülmektedir. 14 Kasım'da Sünnilerin yönetimindeki Irak Yüksek Eğitim Bakanlığı'ndan onlarca kişinin kaçırılması üzerine 19 Kasım'da Şii yönetimindeki Irak Sağlık Bakanı'nın yardımcısının kaçırılması ve şüphelerin polis üniforması giyen Şii milisler üzerinde yoğunlaşması⁹⁵ hükümetin de olaylara bir nevi taraf olduğunu göstermektedir. Halkın seçimiyle gelen hükümetin şiddet olayları karşısında taraflı davranması ise Irak'ın geleceği açısından büyük tehlike arz etmektedir.

Irak'ta Saddam Hüseyin yönetiminin devrilmesinden sonra başlayan Baas'tan arındırma sürecinin istenmeyen sonuçlar verdiğini⁹⁶ pek çok yetkili belirtmiştir. Dış müdahale ile yönetimin el değiştirmesi ile eski dikta rejiminde görev alanlara karşı yürütülen kampanya sancılı bir dönüşüme neden olmuştur. Mevcut durumda görünen bu sancılı dönüşümün Şii ağırlıklı hükümet tarafından eski Baasçıların devlet mevkilerinden toptan temizlenmesi ve Sünnilerin etkisizleştirilmesi şeklinde yürütüldüğü gözlenmek-

⁹⁴ Solomon Moore, "Rising Violence Swells Ranks of Iraq's Militias", *Los Angeles Times*,

28 Kasım 2006,

<http://www.latimes.com/news/nationworld/world/la-fg-militias28nov28,0,1358200.story?coll=la-home-headlines>

⁹⁵ Sumedha Senanayake, "Iraq: Is Baghdad Attack Beginning of Civil War?", *Radio Free Europe / Radio Liberty*, 29 Kasım 2006,

<http://www.rferl.org/featuresarticle/2006/11/07D3C687-F550-468B-9B9B-1B2681D4B4B7.html>

⁹⁶ Robin Wright and Thomas E. Ricks, "U.S. Faces Growing Fears of a Failure",

Washington Post, 19 Mayıs 2004,

<http://www.washingtonpost.com/ac2/wp-dyn/A37745-2004May18?language=printer>

tedir.⁹⁷ Demokrasi kültürü olmayan ve dikta rejimiyle yönetilmiş bir toplumda yönetimin el değiştirmesi daha önce politik aygıt üzerinde söz sahibi olan mezhebe karşı baskıcı önlemleri beraberinde getirmiştir. Güvenliğin sağlanamadığı ve şiddetin günlük hayatın bir parçası haline geldiği ortamda ise, yönetimin bir mezhebin baskı aracına dönüşmesi toplumda kutuplaşmayı güçlendirici bir gelişme olarak görülebilir. Irak gibi Ortadoğu bağlamında stratejik önem atfedilen bir ülkede kutuplaşma ve sivil savaş anlamına gelecek gelişmelerin ise bölgede geniş yansıma bulacağı aşıkardır. Mevcut durumda bölge ülkelerinin aralarında etnik bağ bulunan taraflarla ilişkisini sürdürdüğünü ve bu ilişkiyi Irak üzerinden bölgedeki etkinliklerini arttırmak için kullandıklarını söylemek mümkündür. Özellikle İran'ın Şiiler üzerindeki etkinliği ve Suudi Arabistan'ın Sünnilere sağladığı destek⁹⁸ çatışmanın diğer bir tarafı olarak bölge ülkelerinin rolünü gündeme getirmektedir. Dolayısıyla Irak halkının mezhepsel ayrışmaya göre kutuplaşması ve iç savaş başlatması bölgedeki Sünni Arap ülkeleriyle

⁹⁷ Iraklı Sünniler Maliki Hükümeti'ni Sünnilere karşı ayrımcılıkla ve Sünniler için önemli tedbirlerin alınmamasıyla suçlamakta ve hükümetten çekilmekle tehdit etmektedir.

"Sunni Urged to Quit Iraqi Government", *USAToday*, 17Kasım 2006,

http://www.usatoday.com/news/world/iraq/2006-11-17-sunnis-government_x.htm

Cumhurbaşkanı yardımcısı Tarık El Haşimi, Maliki hükümetinin gittiğini görmek istediğini belirterek, Irak'ta kararları kolektif bir biçimde alacak yeni bir koalisyon hükümetinin kurulması gerektiğini belirtmiştir. "Sünnilerden Irak'ta İç Savaş Uyarısı", *NTVMSNBC*, 2 Aralık 2006, <http://www.ntvmsnbc.com/news/392712.asp>

⁹⁸ Suudi Hükümeti Güvenlik Danışmanı Navaf Obeyd Waashington Post'da yayınlanan yazısında Irak'ta Sünnilerin katledilmesini görmezlikten gelmenin, Suudi Arabistan'ın Sünni dünyasındaki güvenilirliğini sarsacağını ve bölgede İran'ın militarist hareketlerine teslim olunması sonucunu doğuracağını belirtmiştir. Navaf Obeyd ayrıca ABD ordusu Irak'tan çekilmeye başladığında Suudi Arabistan'ın Şii milislerin Sünnileri katletmesini önlemek için Irak'a para, silah ve petrol gücünü kullanarak müdahale edeceğini iddia etmiştir.

"Stepping into Iraq", Nawaf Obaid, *Washington Post*, 29 Kasım 2006,

<http://www.washingtonpost.com/wp-dyn/content/article/2006/11/28/AR2006112801277.html>

beraber Şii İran'ın dahil olacağı kanlı bir savaşın başlangıcı olabilir. Bu da gerek ABD, gerekse bölge ülkeleri tarafından en son arzu edilecek seçenektir. Bölge ülkelerinin Irak'taki etkinliği ve mevcut durumun arz ettiği tehlike göz önünde bulundurulduğunda, ABD'nin Irak'tan çıkış stratejileri kapsamında Suriye ve İran ile diyalog kanallarını açık tutması yönünde yapılan tartışmalar anlamlı görünmektedir.

Son tahlilde, Irak'ta süregelen çatışmaları adlandırma çabaları sürerken asıl çabanın Irak halkının güvenliği ve Irak Devleti'nin bekası doğrultusunda harcanması gerektiğini söylemek mümkündür. Kızılhaç'ın Irak Raporu'nda belirttiği gibi sivil halkı hedef alan saldırılar normal bir hayat sürdürmeyi imkansız hale getirmiştir.⁹⁹ Dolayısıyla acil olarak çözüm bulunulması gereken konu Irak halkının can güvenliğini korumak ve çatışmanın adı ne olursa olsun uluslar arası insan hakları hukukuna uygun davranılmasını sağlamak olmalıdır.

*
* *

⁹⁹ Imogen Foulkes, "Kızılhaç'tan Irak Raporu", *BBC Turkish*, 30 Kasım 2006, http://www.bbc.co.uk/turkish/news/story/2006/11/061130_icrc_iraq.shtml

IRAK ÇALIŞMA GRUBU RAPORU: ÖNERİLER VE ELEŞTİRİLER

İÇG Raporunun Öne Çıkan Önerileri

Başkanlığını Lee Hamilton ve eski dışişleri bakanı James Baker'ın yaptığı Irak Çalışma Grubu (İÇG), 79 öneriden oluşan raporunu Amerikan Kongresi'ne ve ABD Başkanı George Bush'a sunmuştur. James Baker, Irak ve Ortadoğu sorununa dair bütüncül bir yaklaşım sergileyen ve bu çerçevede çok boyutlu dış politika uygulamalarına değinen raporun kapsamlı bir strateji sunduğunu ve tüm tavsiyelerin bir bütün halinde kabul edilmesi gerektiğini belirtmiştir.¹⁰⁰

Raporun öne sürdüğü temel öneriler şunlardır:

- Kesin bir takvim öngörülmemekle beraber, Amerikan muharip birlikleri 2008'in ilk yarısında çekilmeli, sadece Irak güçlerini destekleyen Amerikan güçleri bölgede kalmalı, diğer yandan özel kuvvet askerlerinin El Kaide'yi hedef alan kilit görevleri sürmelidir.¹⁰¹ ABD Irak'ta büyük sayıda ABD

¹⁰⁰ "Baker: Bu Meyva Salatası Değil", *BBCTurkish*, 08 Aralık 2006

http://www.bbc.co.uk/turkish/news/story/2006/12/061208_us_iraq.shtml

¹⁰¹ The Iraq Study Group Report, *Vintage Books*, Aralık 2006, sy.72

askeri tutulması yönünde açık uçlu taahhüt vermekten kaçınmalıdır.

- Irak'ta istikrarın sağlanmasının yanında bölge meselelerine yönelik yeni bir "Diplomatik Atak" üzerinde durulmalıdır.¹⁰² Yeni diplomatik atak başlığı altında bölgesel ve uluslararası inisiyatifler alınması önerilmiş ve Irak Hükümeti'nin güvenlik, politik ve ekonomi gibi temel konularda nasıl destekleneceği belirtilmiştir. Iraklı liderlerin dışardan destek ve gerekli sinyalleri almadığı sürece bir araya gelemeyeceği belirtilerek¹⁰³, diplomatik atakta yer alacak ülkelerin önemine dikkat çekilmiştir. Diplomatik atağın en önemli bileşenlerinden biri olarak Irak Uluslararası Destek Grubu'nun (Iraq International Support Group) kurulması önerilmiştir. 5 Nolu tavsiyeye göre, Destek Grubu Irak'la beraber Suriye ve İran dahil Irak'ın tüm komşularını, Mısır ve Körfez ülkeleri gibi bölgesel aktörleri, BM Güvenlik Konseyi'nin beş daimi üyesini ve AB'yi içermelidir.

- ABD'nin bölgesel konulara ve Irak'a ilişkin çalışmalara destek sağlanması amacıyla, yeni diplomatik atak ve Destek Grubu çerçevesinde İran ve Suriye ile temasa geçmesi gerekmektedir. İran'la temas kurulması problemli gözükmekle beraber Afganistan konusunda ABD ile işbirliği yapmış olduğu ve ABD politikalarının başarısızlığı sonucunda kaosa sürüklenmiş bir Irak'ın İran'ın çıkarlarına da hizmet etmeyeceği belirtilmiştir.¹⁰⁴

- Arap-İsrail sorununa değinmediği sürece ABD'nin Ortadoğu'daki hedeflerine ulaşması mümkün gözükmemektedir.¹⁰⁵ ABD'nin kapsamlı bir Arap-İsrail barışına bağlılığını Lübnan, Suriye ve Filistin sorununa iki devletli çözüm gibi çeşitli alanlarda sergilemesi ve yenilemesi gerekmektedir.

- Yeni diplomatik atağın amacı Irak Hükümeti'nin ulusal uzlaşısı sağlanması,

¹⁰² *Ibid*, sy.44

¹⁰³ *Ibid*, sy.45

¹⁰⁴ *Ibid*, sy.52

¹⁰⁵ *Ibid*, sy.54

güvenlik ortamının yaratılması ve yönetim alanında ilerleme kaydedilmesi konularındaki çabalarına destek olmaktır. ABD Irak Hükümeti'ne desteğini sürdürmelidir, ancak Irak Hükümeti de kendi vatandaşlarına ve Amerikan halkına bu desteğe layık olduğunu ispatlamalıdır. Bu çerçevede 20 Nolu tavsiyeye göre Irak Hükümeti ulusal uzlaşa ve güvenlik gibi konularda kayda değer ilerleme sağlayamazsa ABD desteği azaltılmalıdır.

- Ulusal uzlaşa bağlamında Irak Hükümeti Sünnileri günlük hayata entegre etmelidir. Bu çerçevede Irak Hükümeti'nin atması gereken adımlar şunlardır;

Anayasanın gözden geçirilmesi: Ulusal mutabakatın sağlanması için temel esaslardan biridir ve ivedilikle uygulanmalıdır. BM bu süreçte rol alabilir.

Baas'tan arındırma sürecinin gözden geçirilmesi: Politik uzlaşa Saddam Hüseyin rejiminin önemli aktörleri haricindeki Baasçıların ve Arap milliyetçilerinin ulusal hayata katılmasını gerektirmektedir.

Raporun en dikkat çekici noktalarından birini Irak'ın güçlü bir merkezi yönetime sahip olması tavsiyesi teşkil etmektedir. Iraklı liderlerin bölünme istemediklerini seslendirmelerine karşın Kürtlerin ve Şii nüfusunun ciddi bir bölümünün federalizmi savunduğuna ve Çalışma Grubu'nun Şii ve Kürt liderlerin ulusal uzlaşya olan bağlılığını zayıf bulduğuna dikkat çekilmiştir.¹⁰⁶ Rapora göre Irak'ı gevşek merkezi yönetim altında üç yarı otonom bölgeye ayırmanın maliyeti çok ağırdır. Irak nüfusu kesin çizgilerle ayrılmadığı için bölgesel sınırlar çizmek kolay değildir. Dolayısıyla ciddi istikrarsızlığa yol açacak bölünmeyi desteklemek yerine, ABD yönetiminin Irak'ta merkezi yönetimi desteklemesi tavsiye edilmiştir.¹⁰⁷

Raporun ikinci tavsiyesinde Kerkük'e ilişkin, "karşılıklı olarak kabul

¹⁰⁶ *Ibid*, sy. 19

¹⁰⁷ *Ibid*, sy.39

edilebilir uzlaşma" sağlanması önerilmiştir. Irak Anayasası'nda belirtildiği üzere Kerkük'te 2007 yılında düzenlenebilecek olan referanduma Arapların ve Türkmenlerin karşı çıkacağı ve söz konusu referandumun şiddeti körükleme riski taşıdığı vurgulanmıştır.¹⁰⁸ Mevcut riskten ötürü, 30 Nolu tavsiyede toplumsal şiddetin önüne geçilebilmesi için uluslararası hakemliğe ihtiyaç duyulduğu belirtilmiştir. Bu çerçevede Kerkük'te 2007 yılında yapılması planlanan referandumun ertelenmesi ve sorunun yeni diplomatik atak kapsamında Uluslararası Irak Destek Grubu tarafından ele alınması önerilmektedir.

Petrol kaynaklarının kullanımına Raporun 28 Nolu tavsiyesinde değinilmiştir. Tavsiyeye göre petrol kaynakları merkezi hükümet tarafından kontrol edilmeli ve nüfus temelli paylaşılmalıdır.

Güçlü merkezi yönetim, Kerkük referandumunun ertelenmesi ve karşılıklı olarak kabul edilebilir uzlaşa sağlanması ve petrol kaynaklarının merkezi yönetim tarafından kontrol edilmesi özellikle Kürt Bölgesi tarafından hoş karşılanmamıştır. Saddam Hüseyin döneminde de facto özerklik kazanmış ve bugün de Kerkük'ün dahil edilmesiyle bağımsızlık planlarının yapıldığı Kürt Özerk Bölgesi'nde Parlamento IÇG belgesini kabul etmediğini duyurmuştur. Kerkük konusunda uzlaşma sağlanmasını öneren rapora karşı Kürt Özerk Bölgesi Parlamento Başkanı Adnan Müfti Kerkük meselesinin Kürtlerin kırmızı çizgisi olduğunu vurgulayarak kentin Kürt Özerk Bölgesi ve Irak'ı ilgilendirdiğini, çözümün de Anayasa'da yer aldığını belirtmiştir.¹⁰⁹ IÇG Raporu, federalizm ilkesi altında bağımsızlık hedeflerine bir adım daha yaklaşan ve Kerkük'te Kürtleştirme politikalarıyla 2007 referandumunda avantaj sağlamayı tasarlayan Kürt Bölgesi'nin yönetim ve ekonomi alanlarındaki politikalarıyla çelişmektedir. Çok taraflılık ilkesi altında çatışma konularında ulusal uzlaşa sağlanmasına yönelik tavsiyeler, Irak Savaşı'nda

¹⁰⁸ *Ibid*, sy.18

¹⁰⁹ "Iraklı Kürtler: Kerkük Kırmızı Çizgi", *NTVMSNBC*, 20 Aralık 2006,

<http://www.ntvmsnbc.com/news/394490.asp>

Amerikan tarafında yer alarak kazanımlarını arttıran Kürt gruplarca bu kazanımlara tehdit olarak görülmektedir.¹¹⁰ Amerikan tarafınca ülkede istikrar ve demokrasi unsuru olarak görülen Kürt grupların rapora yönelttiği ağır eleştirilerin ABD'nin çözüm arayışlarına engel teşkil edip etmeyeceği soru işareti uyandırmaktadır.

İÇG Raporuna Yöneltilen Eleştiriler

Yayınlanması merakla beklenen ve tartışmalara konu olan Irak Çalışma Grubu Raporuna, yayımlandıktan sonra da çeşitli eleştiriler yöneltilmiştir. İÇG Raporunda yer alan, Amerikan muharip birliklerinin 2008'in ilk yarısında çekilmesi önerisi görevi devralacak olan Irak ordusunun kapasitesi düşünüldüğünde rasyonel görünmemektedir. Mevcut duruma bakıldığında Irak ordusu ve polisinin kısa süre içinde tüm muharebe sorumluluklarını devralabilecek ve ülkede etkin kontrolü sağlayabilecek noktaya gelebileceğini söylemek çok zordur. Irak'ta güvenlik aygıtının tepeden tırnağa çürüdüğü ve direnişçilerin sızdığı yerler haline geldiği bilinen bir gerçektir.¹¹¹ Çalışma Grubu Raporu da bu noktaya dikkat çekmiş ve mezhepsel temelde bölünmüş bu ordunun ulusal amaçlara hizmet edip edemeyeceğine dair soru işaretleri olduğunu belirtmiştir.¹¹²

Irak Çalışma Grubu Raporunun ertesinde bu rapora kapsamlı eleştiriler getiren ve Irak'a ilişkin öneriler ortaya koyan bir rapor da Uluslararası Kriz

¹¹⁰ Kürt Özerk Bölgesi Parlamentosu İÇG Raporuna ilişkin olarak Başkan Bush'a bir mektup göndermiş ve raporun Amerikan - Kürt ilişkilerini zedeleyeceğini belirtmiştir. Parlamento Başkanı Adnan Müftü imzalı mektup raporun Kürtlerin kazanımlarını hedef aldığını vurgulamıştır.

"Irak Raporu Kürt Meclisi'ni Rahatsız Etti", *CNN Türk*, 25 Aralık 2006,

http://www.cnnurk.com/DUNYA/haber_detay.asp?PID=319&HID=2&haberID=277813

¹¹¹ Şlomo Ben-Ami, "Bush'un Son Şansı Şam ve Tahrir", *Radikal*, 22 Aralık 2006,

<http://www.radikal.com.tr/haber.php?haberno=207973>

¹¹² The Iraq Study Group Report, *Vintage Books*, Aralık 2006, sy. 8

Grubu (UKG) tarafından yayınlanmıştır. Uluslararası Kriz Grubu yayınladığı raporda Çalışma Grubu'nun yeterince radikal değişimler ortaya koymadığını eleştirmiş ve asıl yapılması gerekenin ABD yönetiminin ve uluslararası aktörlerin Irak Hükümeti'ne olan yaklaşımını ve ABD'nin bölgeye yönelim şeklini değiştirmesi olduğunu belirtmiştir.¹¹³ Çalışma Grubu Raporunda Irak Hükümeti ulusal birlik hükümeti olarak tanımlanmış¹¹⁴, ve ABD yönetiminin hangi koşullar doğrultusunda bu hükümete desteğini sürdürmesi gerektiği belirtilmiştir.¹¹⁵ Raporda Irak Hükümeti'nin göstereceği ilerleme karşısında yetki transferinin hızlanması üzerinde de durulmuştur. Ancak UKG raporuna göre Irak Hükümeti üzerinde etkili olan güçler kimlik politikaları, toplumsal kutuplaşma ve şiddetli çatışmalara taraftır. Hükümet taraflar üstü değil, taraflardan biridir. Irak probleminin kaynağı askeri olmaktan çok politik olduğu için, Washington'un yönelmesi gereken Irak'ta kabine değişikliğinden ziyade ulusal uzlaşa getirecek bir politik ortam yaratılması olmalıdır. Çalışma Grubu raporunda bahsi geçen, hükümete sorumlulukların devri konusu ancak ulusal uzlaşa temelinde sağlıklı sonuçlar verebilir. Güvenlik sorumluluğunun Irak ordusuna devri yetki transferinin en önemli ayağından birini oluşturmaktadır. Ancak etnik temelli bölünmüş, ulusal kimlik etrafında toplanamayan bir ordu daha önce yaşanmış olumsuzlukların devamı niteliğinden öteye gidemeyecektir. Uluslararası Kriz Grubu'nun sunmuş olduğu çerçevede düşünüldüğünde, son günlerde Başbakan Maliki'nin eski Baasçıların orduya katılması yönünde yaptığı açıklamalar Iraklı kimliği altında oluşturulacak yeni ordu kapsamında atılmış olumlu bir adım olarak değerlendirilebilir.¹¹⁶

UKG Raporunda dikkat çeken diğer bir nokta Irak'ın komşularının

¹¹³ "After Baker-Hamilton: What to do in Iraq", *International Crisis Group*, 19 Aralık 2006, <http://www.crisisgroup.org/home/index.cfm?id=4580&l=1>

¹¹⁴ The Iraq Study Group Report, *Vintage Books*, Aralık 2006, sy.12

¹¹⁵ *Ibid*, sy. 61

¹¹⁶ "El Maliki'den Saddam'ın Askerlerine Davet", *Deutsche Welle*, 16 Aralık 2006, <http://www2.dw-world.de/turkish/politik/1.207339.1.html>

desteğinin sağlanması sürecine ilişkindir. Irak sorununda rolü olan tüm aktörler masaya oturtulmalıdır ve bunun gerçekleşmesi Irak'ın komşularının desteği olmadan mümkün gözükmemektedir. Raporu göre söz konusu destek de bu ülkelerin çıkarlarının çözümde yerini bulması ve ABD ile çakışmadığının gösterilmesi şeklinde sağlanabilir.

Uluslararası Kriz Grubu'nun yönelttiği başlıca tavsiyeler şunlardır:

1-Iraklı tüm taraflar üzerinde etkin olacak yeni, güçlü ve çok boyutlu bir bakış açısının oluşturulması: Irak Çalışma Grubu Raporunun kurulmasını tavsiye ettiği Uluslararası Destek Grubu oluşumu (Iraq International Support Group) bu görüş çerçevesinde yararlı bulunmaktadır. Ancak bu grubun rolü, taraf haline gelen Irak Hükümeti'ni desteklemek olmamalıdır. UKG çok taraflı diplomasinin yürütüleceği bu süreç içinde Irak Hükümeti ile beraber Iraklı tüm grupların uzlaş göstermeleri için baskı uygulanmasını tavsiye etmektedir.

2-Yeni bir politik ortaklık sağlanması için tüm Iraklı tarafların ve bölge ülkelerinin katılacağı bir konferans düzenlenmesi: Yeni, kapsamlı ve adil bir çözüm için problemin önemli bir parçası olan milis ve direnişçi gruplar da dahil tüm grupların federalizm, kaynak dağılımı, Baas'tan arındırma ve ABD'nin Irak'tan çekilmesi gibi çatışma konuları üzerinde ulusal mutabakat varması gerekmektedir. Bu da Çalışma Grubu Raporunda kurulması önerilen Uluslararası Irak Destek Grubu'nun tüm tarafları masaya getirmesi ve havuç-sopa politikasıyla ikna etmesi sayesinde olabilir. Uluslararası Kriz Grubu'nun belirttiği, ortak mutabakat gerektiren bazı konulara ilişkin olarak Çalışma Grubu Raporunda takvim verilmiştir. Söz konusu takvime göre; İl Seçim Kanunu, Petrol Kanunu, Baas'tan Arındırma Kanunu, Milis Kuvvet Kanunları'nın onayı 2006 yılı sonu 2007 yılı başı olarak gösterilmektedir.¹¹⁷ Mayıs 2007'de ulusal uzlaş çabalarının tamamlanması, Haziran 2007'de ise

¹¹⁷ *The Iraq Study Group Report*, Vintage Books, Aralık 2006, sy.62

il seçimlerinin yapılması beklenmektedir. ¹¹⁸

3-Suriye ve İran'ın da dahil olacağı, rejim değışikliği çabalarının son bulacağı, Arap-İsrail barış sürecini canlandıracak yeni bir ABD stratejisi: Çalışma Grubu Raporunda da belirtildiğı üzere ABD'nin diplomatik atak ve Uluslararası Irak Destek Grubu çerçevesinde İran ve Suriye ile direkt temasa geçilmesi önerilmektedir. Amaç pazarlık yapmak değil herkesin yaşayabileceğı bir bölgeye ulaşmak olmalıdır.

Raporun Kerkük'e ait tavsiyeler kısmında ise, Kerkük'te en az 10 yıllık geçici bir iktidar paylaşımı anlaşmasıyla merkezi olmayan bir yönetim sistemi kabul edilmesi, kentin nihai statüsünün belirlenmesi için bir mekanizma kurulması ve bu süreçlerin yürütölmesi için bir BM temsilcisi atanması yer almaktadır.

Son tahlilde Uluslararası Kriz Grubunun, Irak Çalışma Grubu Raporuna katılmakla beraber Irak Hükümeti'ne ve bölgeye yönelik bakış açısının değışmesi gerektiğine vurgu yaptığı görölmektedir. Uluslararası Kriz Grubu, Irak Hükümeti de dahil olmak üzere sorunun parçası olan tüm tarafların mutabakatı çerçevesinde çözüm bulunabileceğini belirtmektedir. Aksi taktirde Irak'ın dağılması ve iç savaşa sürüklenmesinin muhtemel olduğı ve bunun da Irak'ın sınırlarını aşarak bölgesel yansımaları olacağı ifade edilmiştir.

*
* *

¹¹⁸ *Ibid*, sy.63

IRAK ÇALIŞMA GRUBU RAPORU: TÜRKİYE ve BÖLGE PERSPEKTİFİ

Türkiye Perspektifi

Irak Çalışma Grubu Raporunun Türkiye'yi ilgilendiren bölümlerine bakıldığında Türkiye'nin Irak politikasının "kendi iç istikrarına tehdit olarak gördüğü Kürt milliyetçiliğinin önünü kesmeye çalışıyor" şeklinde özetlendiği görülmektedir.¹¹⁹ Rapor bir yanda Türkiye'nin Irak'taki Türkmen azınlığı desteklediğine ve nüfuzunu Kerkük'ün Irak Kürt Özerk Bölgesi'ne dahil edilmesini engellemek amacıyla kullandığına işaret etmekte, diğer yanda ise Türk şirketlerinin Kuzey Irak'ta yatırımlar yaptıklarını, Türk ve Kürt liderlerin de siyaset, güvenlik ve ekonomi konularında yapıcı temas arayışında olduklarını belirtmektedir. Türkiye'ye ilişkin diğer bir değerlendirmeye göre ise, Türkiye Kuzey Irak'ta konuşlanmış olan ve binlerce Türk'ü öldüren PKK'nın operasyonlarından derin kaygı duymakta ve Washington'un PKK'ya yönelik daha katı bir tutum izlememesi ülkede rahatsızlık yaratmaktadır.

Rapora göre, Irak'taki durumun kötüleşmesi hiçbir aktörün yararına olmayacak, Irak, ABD ve bölge açısından ciddi sonuçlar doğuracaktır. Bu

¹¹⁹ The Iraq Study Group Report, *Vintage Books*, Aralık 2006, sy.30

çerçevede, Irak'ta meydana gelebilecek kaos ortamında Türkiye'nin Kürdistan'ın bağımsızlığını ilan etmesini engellemek amacıyla Kuzey Irak'a, İran'ın ise istikrarı sağlamak ve petrol kuyularının kontrolü için ülkenin güneyine girebileceği belirtilmiştir.¹²⁰ Raporun Türkiye'ye yönelik uyarısının tartışmaları sürerken Türkiye'den de Kuzey Irak'a yönelik sınır ötesi hareket seçeneğini içeren önemli açıklamalar gelmiştir. Terörle Mücadele Özel Temsilcisi emekli Orgeneral Edip Başer'in ABD'nin Terörle Mücadele Özel Temsilcisi emekli Orgeneral Joseph Ralston ile Türkiye'nin terör örgütüne karşı Irak'a bir sınır ötesi hareket kararı vermesi durumunda ABD tarafından engel çıkarılmaması yönünde konuştukları haberi basında yer almıştır.¹²¹ Ralston-Başer görüşmesine ek olarak ABD'nin, terör örgütü PKK'nın Avrupa'daki propaganda faaliyetlerini ve finansal kaynaklarını engellemek amacıyla Avrupa ülkelerinde kampanya başlattığı¹²² yönünde çıkan haberler, raporda yer alan Türkiye'nin Washington'a ilişkin sıkıntılarını giderme yönünde adımlar şeklinde yorumlanabilir. ABD ile terörle mücadele bağlamında kurulan mekanizmaya ilişkin olarak Başbakan Recep Tayyip Erdoğan Türk tarafının çalışmanın somut sonuçlarını görmek istediği, aksi taktirde sabrının sınırlı olacağı değerlendirmesinde bulunmuştur.¹²³ Başbakan Erdoğan Iraklı muhatabı Nuri El Maliki ile yaptığı görüşmede de Türkiye'nin terörle mücadelede tavizsiz bir kararlılık içersinde olduğunu vurgulamış ve hiçbir ülkenin terör örgütüne güvenli sığınak sağlamaması gerektiğini tekrarlamıştır.¹²⁴ Erdoğan'ın açıklaması bir

¹²⁰ *Ibid*, sy.33

¹²¹ Murat Yetkin, "ABD ile Sınır Ötesi Operasyon Pazarlığı", *Radikal*, 21 Aralık 2006, <http://www.radikal.com.tr/haber.php?haberno=207948>

¹²² "ABD'den PKK'ya Karşı Atak", *Sabah*, 14 Aralık 2006, <http://www.sabah.com.tr/2006/12/13/gnd137.html>

¹²³ "Erdoğan: PKK'ya Karşı Sabrın Sonu Var", *Hürriyet*, 21 Aralık 2006, <http://www.hurriyet.com.tr/gundem/5653152.asp?m=1&gid=112&srid=3429&oid=3>

¹²⁴ "Erdoğan: Hiçbir Ülke Terör Örgütüne Güvenli Sığınak Sağlamamalı", *Milliyet*, 24 Aralık 2006, <http://www.milliyet.com.tr/2006/08/12/son/sonsiy10.asp>

anlamda raporda belirtilen Türkiye kaygılarının altını çizmekte ve Türk tarafının sabrının sınırlı olacağı ifadesiyle de Kuzey Irak'a yönelik politikalarda askeri seçeneğin öne çıkabileceği tezini güçlendirmektedir.

İÇG raporunda Türkiye'nin askeri seçeneği gündeme getirebileceği uyarılarıyla bir anlamda Türkiye'nin "potansiyel istikrarsızlaştırıcı güç" rolüne¹²⁵ işaret edilmesine paralel şekilde Türkiye'nin sesini yükseltmesi ve Amerikan tarafının konuya ilişkin açıklamalarda bulunmaması dikkat çekicidir. Bu dikkat çekici gelişmeler karşısında Kürt Özerk Bölgesi'nin endişelerini belirten ve ABD tarafına hitaben yazılmış metinler basında yer almıştır.¹²⁶ Kürt Özerk Bölgesi İstihbarat ve Güvenlik Dairesi Başkanı, KDP'nin önde gelen üyelerinden Mesrur Barzani Washington Post'ta yayınlanan yazısında Irak Çalışma Grubu Raporuna ağır eleştirilerde bulunmuştur. Raporda belirtilen merkezîyetçiliğin Irak halkı için felaket olduğunu ve Kürtleri merkezi hükümetten elde ettikleri kazanımlardan mahrum bırakacağını belirten yazı, bölge ülkelerine yönelik ciddi ithamlarda bulunmaktadır. Irak'ın komşuları, ülkeyi ABD ile savaş alanı olarak görenler şeklinde nitelendirilmiş, Irak'ın zayıf ve bölünmüş durumundan çıkar sağladıkları ifade edilmiştir. Bağımsızlık söylemlerinin gündemden düşmediği Kürt Özerk Bölgesi'nin komşu ülkelere karşı şüpheli yaklaşımını ortaya koyan yazı, raporun çok taraflı diplomasi çerçevesinde bölge ülkelerine çözümün parçası şeklindeki yaklaşımını reddetmektedir. Bölge ülkelerini Irak'ın egemenliğine ve Kürtlerin merkezi hükümetten kazanımlarına yönelik tehdit çerçevesinde algılayan Kürt tarafı, bölgesel gerçeklerden bağımsız olarak değerlendirdiği Irak'ın geleceğini ABD'ye dostluk ve düşmanlık olgusunda aramaktadır. Bu indirgemeci yaklaşım Kürt politikalarının çok taraflı ve yapıcı çözümlerden ziyade, Türkiye'nin ülkenin kuzeyine müdahale edebile-

¹²⁵ Yasemin Çongar, "ABD'nin Irak'ta çıkış Arayışı", *Milliyet*, 18 Aralık 2006,

<http://www.milliyet.com.tr/2006/12/18/yazar/congar.html>

¹²⁶ Mesrour Barzani, "For Iraqis, A Promise is in Peril", *Washington Post*, 20 Aralık 2006,

<http://www.washingtonpost.com/wp-dyn/content/article/2006/12/19/AR2006121901279.html>

ceği uyarısına odaklanmasına neden olmaktadır. Yazının ertesinde ABD Dışişleri Bakanı Condoleezza Rice, Türkiye gibi bazı komşularının Irak'a katkıda bulunduğunu, bazılarının ise yardımcı olmadığını belirtmiş ve Kuzey Irak'ta sorunlar yaşanabileceği halde Türkiye'nin Iraklı Kürtlerle köprü kurduğunu ifade etmiştir.¹²⁷ Irak'a yönelik tartışmaların arttığı, Kürtlerin sert eleştiriler yönelttiği ve ABD tarafının yeni bir strateji belirleme aşamasında olduğu bir dönemde iki ülkenin sergilemiş oldukları uyumlu tavırlar ilerleyen zamanda bölgeye yönelik işbirliğinin artacağı şeklinde yorumlanabilir.

Raporun Türkiye'ye yönelik yaklaşımı Türkiye'nin özellikle Kuzey Irak'a ilişkin havuç-sopa politikası uyguladığı izlenimini yansıtmaktadır. Türkiye, bir yanda Kuzey Irak kaynaklı PKK saldırıları, Kerkük ve Türkmenlerin geleceğinden duyduğu kaygı ve hassasiyetler karşısında askeri operasyon seçeneğini masada bulundurmaktadır. Diğer yanda ise, Türk şirketlerinin Kuzey Irak'ta yaptıkları yatırımlarla yumuşak gücünü göstermekte ve Kürt liderlerle temas arayışlarına girerek diplomasiinin sunduğu seçenekleri değerlendirmektedir.

Diğer taraftan, Türkiye raporda Irak ve bölge üzerinde olumlu rol oynaması beklenen ülkeler arasında yer almış ancak, Türkiye'ye ilişkin temel Sünni ülkelerden biri yönündeki ifadeler kafa karışıklığına neden olmuştur.¹²⁸ Türkiye'ye yönelik yapılan Sünni Müslüman ülke tanımlaması Cumhuriyetin kuruluşundan itibaren mezhepsel kimlikten bağımsız uygulanan Türk dış politikası düşünüldüğünde tutarlı bir yaklaşım arz etmemekle beraber Türkiye'ye 'mezhepsel bir tarafgirlik'¹²⁹ de yakıştırmaktadır. Iraklı kimliği altında toprak bütünlüğünün sağlanması hedeflenen bir ülkede

¹²⁷ "Türkiye'nin Irak Politikasına Övgü", *Hürriyet*, 25 Aralık 2006,

<http://hurarsiv.hurriyet.com.tr/goster/haber.aspx?id=5671197&tarih=2006-12-25>

¹²⁸ The Iraq Study Group Report, *Vintage Books*, Aralık 2006, sy.49

¹²⁹ Yasemin Çongar, "ABD'nin Irak'ta çıkış Arayışı", *Milliyet*, 18 Aralık 2006,

<http://www.milliyet.com.tr/2006/12/18/yazar/congar.html>

tarafları bir araya getirmeye yönelik girişimlerin etnik ve mezhepsel temeller üzerinden yapılması ortak çabaların yine kimlik siyaseti ve buna bağlı çıkarlar üzerinde kilitlenmesine neden olabilir. Nitekim Suudi Arabistan'ın Mekke kentinde bölge ülkelerinin katılımıyla gerçekleşen Irak Halkı Konferansı'na Sünni grupların İstanbul toplantısı gerekçe gösterilerek Türkiye davet edilmemiştir. Türkiye'nin uzlaşma çabalarına destek olmak amacıyla düzenlediği toplantı Şii çevrelerce Irak'ı kaosa sürüklemeye çalışan çevrelere ev sahipliği yapmak ve Irak'ın içişlerine müdahale etmek şeklinde yorumlanmıştır.¹³⁰ Bu örnek Türkiye gibi önemli bölgesel aktörlerin çok taraflı politikalar izlemesi gereği yerine, mezhepsel referanslarına odaklanılmasının ulusal uzlaşma sürecinde doğurabileceği sakıncaların altını çizer niteliktedir.

Raporda yer alan öneriler Türkiye'nin Irak politikası çerçevesinde değerlendirildiğinde birkaç önemli noktanın öne çıktığı görülmektedir. Bu noktalar şöyle sıralanabilir;

- **Güçlü Merkezi Yönetim:** Rapora göre Irak'ı gevşek merkezi yönetim altında üç yarı otonom bölgeye ayırmanın maliyeti çok ağırdır. Irak nüfusu kesin çizgilerle ayrılmadığı için bölgesel sınırlar çizmek kolay değildir. Dolayısıyla devamlı istikrarsızlığa yol açacak bölünmeyi desteklemek yerine, ABD yönetiminin merkezi yönetimi desteklemesi tavsiye edilmiştir.¹³¹

- **Kerkük'te "karşılıklı olarak kabul edilebilir uzlaşma" sağlanması:** Kerkük'te Irak Anayasası'nda belirtildiği üzere 2007 yılında düzenlenebilecek olan referanduma Arapların ve Türkmenlerin karşı çıkacağı ve söz konusu referandumun şiddeti körükleme riski taşıdığı vurgulanmıştır.¹³² Mevcut riskten ötürü, 30 Nolu tavsiyede toplumsal şiddetin önüne

¹³⁰ "Irak Toplantısında Türkiye Yok", *Milliyet*, 25 Aralık 2006

<http://www.milliyet.com.tr/2006/12/25/son/sondun03.asp>

¹³¹ *The Iraq Study Group Report*, Vintage Books, Aralık 2006, sy.39

¹³² *Ibid*, sy.18

geçilebilmesi için uluslararası hakemliğe ihtiyaç duyulduğu belirtilmiştir. Bu çerçevede Kerkük'te 2007 yılında yapılması planlanan referandumun ertelenmesi ve sorunun yeni diplomatik atak kapsamında Uluslararası Irak Destek Grubu tarafından ele alınması önerilmektedir.

- Petrol kaynaklarının kullanımı: Petrol kaynakları merkezi hükümet tarafından kontrol edilmeli ve nüfus temelli paylaşılmalıdır.
- Irak Uluslararası Destek Grubu: Irak'ta diplomatik atak çerçevesinde ulusal uzlaşa sağlanmasında inisiyatifi eline alacak bu grup içinde Türkiye'nin oynayacağı rol önem kazanmaktadır.

Irak'a yönelik Türk dış politikasının en önemli bileşenlerini Irak'ın toprak bütünlüğünün korunmasının ve Kerkük'teki referandumun ertelenerek kente özel statü verilmesinin oluşturduğu düşünüldüğünde, paralel yönde öneriler içeren Çalışma Grubu Raporu'nun Türkiye açısından olumlu olduğu gözlenmektedir. Merkezi yönetimin korunmasını, Kerkük referandumunun ertelenmesini ve bölge ülkelerinin katılımıyla oluşturulacak Irak Uluslararası Destek Grubu'nun kurulmasını öneren rapor Türk tarafında da memnuniyet yaratmıştır.¹³³ Dışişleri Bakanlığı'ndan yapılan açıklamada raporun genel olarak Irak'taki sorunlara doğru şekilde işaret ettiği ve ortaya konulan çözüm önerilerinin merkezi yönetimin güçlendirilmesi, komşu ülkelerin rolü gibi, Türkiye'nin yaklaşımlarıyla örtüştüğü belirtilmiştir.¹³⁴ Başbakan Tayyip Erdoğan Irak'taki durumu iç savaş olarak nitelemiş ve olayların kontrol altına alınabilmesi için ABD'nin bölge ülkeleri ile birlikte çalışması gerektiğini ifade etmiştir. Bu bağlamda, Erdoğan İran, Suriye, Türkiye ve ABD arasında toplantılar yapılabileceğini belirtmiş ve Irak

¹³³ "Kuzey Irak'ta Sabrımızın Sınırı Var", *CNN Türk*, 21 Aralık 2006,

http://www.cnntrk.com/DUNYA/haber_detay.asp?PID=319&haberID=276098

¹³⁴ "Ankara: Irak Raporu Doğruları Anlatıyor", *Milliyet*, 14 Aralık 2006,

<http://www.milliyet.com.tr/2006/12/14/dunya/dun04.html>

konusunda uluslararası konferans toplanması fikrine destek vermiştir.¹³⁵

Bölge Perspektifi

Rapor Irak konusunda bölge ülkelerinin mutabakatının önemine değinirken, ABD'nin Irak'taki bir numaralı müttefiki İngiltere'den farklı yönde açıklamalar yapılmıştır. İngiltere Başbakanı Tony Blair Birleşik Arap Emirlikleri ziyaretinde ılımlı Müslüman devletlerin İran'ın etkisini kırmak için Tahran'a karşı ittifak kurmalarını söylemiştir. Blair'in sözleri Sünnilerin Şiilere karşı ittifak kurmasına çalışmak şeklinde algılanmıştır.¹³⁶ Bu sözler ABD yönetimine yapılan tavsiyeler ile İngiliz yönetiminin politikaları arasında çelişen yaklaşımlar olduğunu ortaya koymaktadır. Irak operasyonunu yöneten müttefiklerin çelişkili yaklaşımları karşısında ABD yönetiminin Ocak ayında açıklaması beklenen Irak stratejisinin ne yönde şekil alacağı ayrı bir önem kazanmaktadır. Blair'in sözleri İran'da tepkilere neden olurken İsrail ile Suudi Arabistan arasında da temaslar olduğu resmi kaynaklarca doğrulanmıştır.¹³⁷ Tarafların Ortadoğu çerçevesinde temasa geçmesi olumlu değerlendirilebilecekken, bu temasların İran karşıtı amaç taşıyıp taşımadığı soru işaretlerine neden olmaktadır. Diğer taraftan, Washington'da Başkan Bush ile görüşen önde gelen Şii liderlerden, Irak İslam Devrimi Yüksek Konseyi başı Abdülaziz El Hekim Sünni direnişçiler ve El Kaide teröristlerine karşı ABD'den silah ve yetki istemiştir.¹³⁸ "Sünnileri ezemediniz" şeklinde çıkış yapan ve Baasçı teröristler ifadesini kullanan El Hekim'in silah ve yetki

¹³⁵ "Erdoğan: PKK'ya Karşı Sabrın Sonu Var", *Hürriyet*, 21 Aralık 2006

<http://www.hurriyet.com.tr/gundem/5653152.asp?m=1&gid=112&srid=3429&oid=3>

¹³⁶ "Blair, Sünnileri Şiilere Karşı Kışkırtıyor", *Radikal*, 21 Aralık 2006

<http://www.radikal.com.tr/haber.php?haberno=207927>

¹³⁷ "İsrail Suudilerle İran'a Nispet Yapıyor", *Radikal*, 22 Aralık 2006,

<http://www.radikal.com.tr/haber.php?haberno=208006>

¹³⁸ Kasım Cindemir, "Bize Silah Ver", *Hürriyet*, 6 Aralık 2006,

<http://www.hurriyet.com.tr/dunya/5561264.asp?m=1>

talebi iç savaş ortamındaki Irak'ta Sünnilere karşı ayırım yapmaksızın kullanılacağı şüpheleri uyandırmaktadır. Sünni tarafının Şiilere ilişkin en ciddi uyarılarından biri ise, Suudi Hükümeti Güvenlik Danışmanı Navaf Obeyd'in Washington Post'da yayınlanan yazısında yer bulmaktadır. Obeyd Washington Post'taki yazısında Irak'ta Sünnilerin katledilmesini görmezlikten gelmenin, Suudi Arabistan'ın Sünni dünyasındaki güvenilirliğini sarsacağını ve bölgede İran'ın militarist hareketlerine teslim olunması sonucunu doğuracağını belirtmiştir. Bununla beraber, Navaf Obeyd ABD ordusu Irak'tan çekilmeye başladığında Suudi Arabistan'ın Şii milislerin Sünnileri katletmesini önlemek için Irak'a para, silah ve petrol gücünü kullanarak müdahale edeceğini iddia etmiştir.¹³⁹

İşgalin bitmesi Iraklılar tarafından olumlu bir gelişme olarak algılanabilecek ve direnişçi grupları başlıca söylemlerinden edebilecekken, zamansız bir çekilme bölge ülkeleri için güçlerini sergileyebilecekleri bir cephenin açılması olarak algılanabilecektir. Sünni-Şii dengesinin önem taşıdığı Ortadoğu coğrafyasında, özellikle Irak ve Lübnan'da yükselişe geçen Şii etkisi karşısında Sünni ağırlıklı ülkelerin ve grupların karşı yönde adım atmaları ihtimal dahilindedir. Söz konusu çatışma noktası mezhepsel referansa sahip olduğundan, bölge ülkeleri için bir nevi var oluş sınavı haline gelmesi ve çatışmaların Irak'ın dışına taşma tehlikesi belirlemektedir. Otoriter yönetimlere sahip bölge ülkelerinin kendi içlerinde farklı mezhepleri bulundurması olası bir mezhep savaşının tüm bölgeyi tehdit edebileceği sonucunu doğurmaktadır. Dolayısıyla, tarafların tehditkar söylemleri ve bölgeden gelen ittifak çağrıları, ABD'nin zamansız çekilmesiyle baş gösterecek güç boşluğunun tüm bölgeyi içine çekecek bir tehlikeye yol açabileceği sinyali vermektedir. Bu da Irak Çalışma Grubu'nun tüm tarafları bir masa etrafında uzlaştırma çabalarına yönelik tavsiyesinin ne kadar yerinde olduğunun somut bir örneğidir.

¹³⁹ "Stepping into Iraq", Nawaf Obaid, *Washington Post*, 29 Kasım 2006,

<http://www.washingtonpost.com/wp-dyn/content/article/2006/11/28/AR2006112801277.html>

Irak İç Politikası

İÇG Raporunda işlerlik kazanmasına vurgu yapılan ve Uluslararası Kriz Grubu'nun da yayınladığı rapor aracılığıyla ağır eleştiriler yönelttiği Nuri El Maliki Hükümeti'nin, etkinliği soru işaretleri uyandırmakla beraber, ulusal uzlaşma sağlama yönünde çaba gösterdiği görülmektedir. Bu çabalar doğrultusunda 16-17 Aralık 2006 tarihlerinde Irak'ta Ulusal Uzlaşma Konferansı düzenlenmiştir. Söz konusu konferansta Nuri El Maliki, pek çok Sünninin işini kaybetmesine yol açan Baas'tan arındırma sürecini gözden geçirme ve bakanlıkları etnik aidiyetten arındırma sözü vermiştir.¹⁴⁰ Somut bir adım olarak ise Başbakan Maliki 2003 yılında ordudan atılan Hüseyin rejiminin askerlerine yeni Irak ordusuna katılma çağrısı bulunmuştur, orduya katılmayanlara ise emeklilik maaşının ödeneceğini bildirmiştir.¹⁴¹ Diğer yandan, Maliki'nin söz konusu çağrısı "eli kana bulaşmamış" Baas üyelerine yaptığını belirtmiş olması hükümetin hangi kriterlere göre Baasçıları değerlendireceğine dair soru işaretleri uyandırmaktadır. Ulusal uzlaşmayı hedefleyen konferans Irak'ta etkin rol oynayan tarafların katılımı açısından başarılı olamamıştır. Önemli Sünni organizasyonlardan İslam Alimleri Birliği kendilerine konferans davetiyesi gönderilmediğini, gönderilse bile hükümetin İslam Alimleri Birliği lideri Şeyh Haris El Dari hakkında çıkarttığı tutuklama emrini protesto etmek için gelmeyeceklerini belirtmiştir. Radikal Şii lider Mukteda El Sadr ise Baasçıların ve Saddam Hüseyin yanlılarının bulunduğu toplantıya katılmayı reddettiğini açıklamıştır. Toplantının başarıya ulaşmasını sağlayacak ve ulusal uzlaşmaya bir ölçüde temel hazırlayacak en önemli faktörlerden birini Maliki Hükümeti'nin verdiği sözleri samimiyetle hayata geçirmesi ve etnik temelleri aşarak Irak

¹⁴⁰ Sumedha Senanayake, "Iraq: Reconciliation Conference Fails to Deliver", *Radio Free Europe / Radio Liberty*, 20 Aralık 2006,

<http://www.rferl.org/featuresarticle/2006/12/56190b66-cdef-4b7a-aaa2-be8d95433d93.html>

¹⁴¹ "El Maliki'den Saddam'ın Askerlerine Davet", *Deutsche Welle*, 16 Aralık 2006,

<http://www2.dw-world.de/turkish/politik/1.207339.1.html>

ulusal kimliği temelinde kapsayıcı çözümler sunması olacaktır.

ABD'nin mevcut durumda Irak'ta izlediği politikalardan biri de radikal Şii lider Mukteda El Sadr'ın izole edilmesi yönündedir. Sünni Arapların mezhepsel saldırılardan sorumlu tuttuğu El Sadr ve milis gücü Mehdi Ordusu'nu tecrit etmeye yönelik siyasi oluşum çerçevesinde önde gelen Şii, Kürt ve Sünni grupların bir araya getirilmesi planlanmaktadır.¹⁴² ABD Başkanı Bush, Irak İslam Devrimi Yüksek Konseyi (SCIRI) lideri Abdül Aziz el-Hekim ve Cumhurbaşkanı Yardımcısı Tarık Haşimi ile Beyaz Saray'da konuya ilişkin bir dizi görüşme gerçekleştirmiştir. El Hekim-Bush görüşmesi ertesinde söz konusu koalisyona ilişkin açıklama yapılmamıştır.¹⁴³ Koalisyon oluşturma çabaları çerçevesinde düşünüldüğünde, Sünni Araplar ve Kürtler bir yana Şii tarafının bile bu koalisyona blok olarak katılması kolay görünmemektedir. Irak İslam Devrimi Yüksek Konseyi (SCIRI) lideri El Hekim'in Beyaz Saray ziyareti ABD'nin Başbakan Maliki'ye sırt çevirip çevirmediği yönünde tartışma yaratırken¹⁴⁴, Mukteda El Sadr'ın desteğini kaybetme kaygısı yaşayan Maliki'nin partisi İslami Dava söz konusu olası bir koalisyona şüpheyile yaklaşmaktadır.¹⁴⁵ Necefte hakimiyeti ele geçirmek için Mukteda El Sadr ile mücadele eden

¹⁴² Roger Hardy, "Sadr'ı Devre Dışı Bırakma Hamlesi", BBCTurkish, 12 Aralık 2006, http://www.bbc.co.uk/turkish/news/story/2006/12/061212_sadr_iraq.shtml

¹⁴³ ABD Başkanı Bush görüşmede El Hekim'in ve Irak Başbakanı Nuri El Maliki'nin ülkeyi bütünleştirme çabalarını desteklediklerini belirtmiştir. El Hekim de Irak Hükümeti'ni kenara itip Irak'ın sorunlarını çözmeye yönündeki her türlü uluslar arası ve bölgesel çabaya şiddetle karşı oldukları görüşünü ortaya koymuştur.

"Bush: Irak'ta Çabalar Yeterli Değil", *NTVMSNBC*, 6 Aralık 2006,

<http://www.ntvmsnbc.com/news/392998.asp>

¹⁴⁴ Beyaz Saray konuya ilişkin olarak, Başkan Bush'un Şii lider El Hekim ile görüşmesinin Irak Başbakanı Nuri El Maliki'ye "sırt çevirme" anlamına gelmediğinin önemle altını çizmiştir.

"El Hekim: Amerikan Birlikleri Hemen Çekilsin", *Dünya Gündemi*, 11 Aralık 2006, http://www.dunyagundemi.com/ydg/index.php?option=com_content&task=view&id=490&Itemid=70

El Hekim'in¹⁴⁶, Sadr'a karşı elini güçlendirmek için Washington'a gittiği¹⁴⁷ söylenmekle beraber ortaya çıkan tablo Şiilerin kendi içlerinde parçalı ve kırılgan bir yapıya sahip olduklarını göstermektedir. Şii bloğunda nüfuzunu arttıran Mukteda El Sadr'ın Bush-Maliki görüşmesi üzerine milletvekillerini hükümetten çekmesi Parlamento çalışmalarını aksatmıştır. Şiilerin kendi içlerinde sergilediği bu anlaşmazlıkların Sünniler karşısındaki dengeyi nasıl etkileyeceği merak konusudur. Diğer yandan, Iraklı Şiilerin dini otoritesi Ayetullah Ali Sistani'nin Şii bütünlüğünü korumak adına böyle bir koalisyonda yer almayacağı gelen haberler arasındadır.¹⁴⁸ Irak'ta ulusal uzlaşının sağlanması çerçevesinden bakıldığında, Ayetullah Ali Sistani'nin de Şii bütünlüğünün korunması adına Mukteda El Sadr gibi önemli bir Şii milis gücü liderinin izole edilmesine engel teşkil etmesi düşündürücüdür. Zira, Sünni Araplarca pek çok olaydan sorumlu tutulan Mehdi Ordusu liderinin izole edilmesi ulusal uzlaşi hükümetine giden yolda önemli bir açılım olma potansiyeline sahiptir. Söz konusu seçeneklerin gerek hükümet başkanı gerekse önemli bir dini lider tarafından bir mezhebin bütünlüğü ve üstünlüğünün korunması doğrultusunda reddi Irak'ta mezhepsel bölünmenin ciddiyetine işaret etmektedir. Mezhepler içerisinde de somut örnekleri

¹⁴⁵ Hatırlanacağı gibi Ulusal Güvenlik Danışmanı Stephen Hadley'in Başkan Bush'a yazdığı not Nuri El Maliki'ye sert eleştiriler yöneltiyor ve Maliki Hükümeti'ne ABD desteğinin sürüp sürmediği tartışmalarına yol açıyordu. Bundan yola çıkarak Başbakan Maliki'nin bir tarafta ABD diğer yanda Mukteda El Sadr desteğini kaybetme kaygısı taşıdığını belirtmek mümkündür. Editorial, "Bush, Maliki and That Memo", *The New York Times*, 1 Aralık 2006, <http://select.nytimes.com/gst/abstract.html?res=F10715FD355A0C728CDDAB0994DE404482>

¹⁴⁶ Sudarsan Raghavan, "Shiite Clerics's Rivalry Deepens in Fragile Iraq", *Washington Post*, 21 Aralık 2006,

<http://www.washingtonpost.com/wp-dyn/content/article/2006/12/20/AR2006122002047.html>

¹⁴⁷ Kasım Cindemir, "Bize Silah Ver", *Hürriyet*, 6 Aralık 2006,

<http://hursiv.hurriyet.com.tr/goster/haber.aspx?id=5561264&tarih=2006-12-06>

¹⁴⁸ "Al-Sistani Not supporting U.S. Plan", *Boston Herald*, 24 Aralık 2006, <http://news.bostonherald.com/international/view.bg?articleid=173683>

görülen bu bölünmeler, Irak'taki problemi askeri boyutlarından ziyade politik temelleriyle açıklayan ve yeni bir uzlaşmacı tavır gereksinimine vurgu yapan görüşleri¹⁴⁹ doğrular niteliktedir.

*
* *

¹⁴⁹ Uluslararası Kriz Grubu'nun, Irak Çalışma Grubu Raporu'na eleştiriler yönelten son raporunda Irak'taki problemin askeri boyutlarından ziyade politik temellerine vurgu yapılması görüşü irdelenmiştir. Ayrıntılı bilgi için bkz; "After Baker-Hamilton: What to do in Iraq", *International Crisis Group*, 19 Aralık 2006, <http://www.crisisgroup.org/home/index.cfm?id=4580&l=1>

TÜRK TARAFININ KIBRIS KONUSUNDAKİ AÇILIMLARI

2 Nisan 2003: KKTC Cumhurbaşkanı Denктаş Güney Kıbrıs Rum Yönetimi (GKRY) lideri Papadoupulos'a 6 adet güven artırıcı önlem içeren mektup gönderdi. Kıbrıs Rum liderliğinin isteksizliği bu önlemlerin bir paket halinde uygulanmasını engelledi.

16 Nisan 2003: KKTC Bakanlar Kurulu Kuzey'den Güney'e mal ihracatı üzerindeki kısıtlamaları kaldırdı.

23 Nisan 2003: KKTC Bakanlar Kurulu iki taraf arasındaki sınırı Kuzey'den Güney'e insan geçişlerine açma kararı aldı. Kıbrıs Rum liderliği başlangıçta bu fikre karşı çıktı ve Kıbrıs Rum halkına, KKTC'ye geçmeme çağrısında bulundu. Buna rağmen, bugüne kadar yaklaşık 9 milyon geçiş kaydedildi.

23 Mayıs 2003: Türkiye, Kıbrıs Rum vatandaşları için yeni ve kolaylaştırılmış bir vize rejimi uygulamaya başladı.

11 Temmuz 2003: KKTC Cumhurbaşkanı Denктаş, adadaki atmosfere olumlu katkıda bulunabilmek amacıyla Lefkoşa Uluslararası Havaalanı'nın hava trafiğine açılmasını da içeren ilave önlemler teklif eden mektubunu, BM Genel Sekreteri Annan'a gönderdi.

24 Temmuz 2003: KKTC Cumhurbaşkanı Denктаş, Kıbrıs Türk tarafının sınır bölgesinin mayınlardan temizlenmesi konusunu BM ile görüşmeye hazır olduğunu ifade eden bir mektubu Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri Annan'a gönderdi.

Ağustos 2003: Kıbrıs Türk tarafı, isteyen Rumlara Kuzey'de bıraktıkları taşınmaz mallarının tazmin edilmesi talebinde bulunabilmelerini sağlamak amacıyla Tazmin Komisyonu'nu kurdu. Rum liderliği halkına, söz konusu Komisyon'a başvuramaları çağrısında bulundu. Komisyon'a başvuranlar için çeşitli cezalar öngören yasa tasarısı GKRY Parlamentosu'na sunuldu.

25 Mayıs 2004: KKTC makamları, Kıbrıslı Rumların KKTC'yi sadece kimlik kartlarıyla ziyaret edebilmesine imkan veren yeni bir tüzük kabul etti. Pasaport yükümlülüğü kaldırıldı.

25 Mayıs 2004: KKTC makamları Kuzey ile Güney arasındaki mal ihracat ve ithalatına yönelik tüm kısıtlamaları kaldırdı. Böylece iki taraflı ticaret tamamen serbest hale getirildi.

Ağustos 2004: KKTC ile GKRY arasında doğrudan telefon hattı açıldı.

Temmuz-Ağustos 2004: KKTC Bakanlar Kurulu, Karpaz bölgesinde yaşayan Rumlar için ortaokul açma kararı aldı. Okul 13 Eylül'de hizmete girdi. Güney'den gelen Kıbrıslı Rum öğretmenlerin okulda hizmet vermelerine izin verildi.

2 Eylül 2004: Güzelyurt'taki Ay Mama Kilisesi'nde, 30 yıl aradan sonra ilk kez Rum Ortodoks ayini düzenlendi. Dönemin Başbakanı Talat, KKTC'deki tüm kiliselerde ayin yapma serbestisinin bulunduğunu açıkladı. 2 Eylül günü yapılan ayine çok sayıda Rum katıldı.

12 Kasım 2004: Kayıp şahıslar konusunda bilgi temin ederek Kıbrıs Türk ailelerinin yanısıra Rum ailelere de yardımcı olmak amacıyla Türk kesiminde, Kayıp Şahıslar Komitesi'nin (KŞK) Türk üyesinin ofisi bünyesinde bir "Özel Bilgilendirme Birimi" oluşturuldu.

Ocak 2005: Kayıp şahısların kemiklerinin bulunması amacıyla KKTC'de kazı çalışmaları başlatıldı.

Eylül 2004 ve 2005: KKTC'de yaşayan Rum öğrencilerinin kullandığı okul kitaplarının tarama işlemi Avrupa standartları ile uyumlaştırıldı.

23 Mayıs 2005: KKTC Bakanlar Kurulu, Karpaz'da yaşayan Rum kökenli çocukların ilk, orta ve lise düzeyinde öğrenimlerini sürdürecekleri okulların yasal statüsünü düzenleyen kararı aldı.

30 Mayıs 2005: Türkiye, Kıbrıs'ta her iki tarafa uygulanan tüm kısıtlamaların ilgili tüm taraflarca eşzamanlı olarak kaldırılması çağrısında bulundu. Öneri BM belgesi olarak da yayınlandı.

12 Ağustos 2005: Ara bölgedeki mayınların temizlenmesi konusunda KKTC ile Kıbrıs'ta konuşlu BM Barış Gücü (UNFICYP) arasında anlaşmaya varıldı.

31 Ağustos 2005: Kıbrıs Türk tarafının girişimiyle Bostancı Kapısı karşılıklı geçişlere açıldı. Kıbrıs Rum tarafı, kapının açılması konusunda

ciddi engeller çıkardı.

Eylül 2005: Kıbrıs Türk tarafı, 2 Eylül'de bölgenin mayınlardan arındırılmasının tamamlanmasını takiben Lefkoşa kent merkezindeki (Ledra Caddesi) Lokmacı Kapısı'nın açılması için istikşafî çalışmalar başlattı.

Kasım 2005: Türkiye, Kayıp Şahıslar Komitesi (KŞK) tarafından yürütülen çalışmalara 150.000 ABD Doları maddi katkıda bulunma kararı aldı. Diğer taraftan KKTC Bakanlar Kurulu'nun 8 Kasım 2005 tarihli kararıyla, KŞK çerçevesinde ara bölgede kurulması öngörülen antropoloji laboratuvarının tesisi için KKTC tarafından 195.000 YTL tutarında katkıda bulunulması kararlaştırıldı.

25 Kasım 2005: Lokmacı Kapısı'nın KKTC ile GKRY arasında karşılıklı geçişlere açılması çalışmalarına KKTC tarafınca fiilen 25 Kasım 2005 günü başlandı. KKTC makamları tarafından yürütülen çalışmaların desteklenmesi amacıyla, ülkemiz tarafından 500.000 YTL katkıda bulunulması kararlaştırıldı.

Aralık 2005: KKTC sınırları içinde yer alan ve 1974'ten önce Rumlara ait olan mallar için iadeyi, tazminat ödenmesini veya söz konusu mülkün Kıbrıslı Türklere ait olan ve Güney Kıbrıs'ta bulunan bir gayrimenkulle takas edilmesini öngören Tazmin Komisyonu yasa değişikliği tasarısı, KKTC Cumhuriyet Meclisi'nde 19 Aralık 2005 günü kabul edildi. Yasa değişikliği, KKTC Resmi Gazetesi'nde yayımlandığı 22 Aralık tarihinde yürürlüğe girdi.

4 Ocak 2006: Kara sınır kapısından geçişlere ilaveten, KKTC'ye hava ve deniz yoluyla yapılan girişlerde GKRY ve Yunanistan vatandaşları ile üçüncü ülke uyruğunda bulunan Rum ve Yunan asıllılara yönelik vize uygu-

laması, KKTC Bakanlar Kurulu kararıyla kaldırıldı.

Kıbrıslı Rumlar, Türkiye'de düzenlenen uluslararası nitelikli tüm sportif, kültürel ve sosyal etkinliklere katılabilmektedir.

*
* *

YASEMİN HAREKETİ

Kıbrıslı Türklerin Rum Yönetimi'nden Seçme ve Seçilme Hakkı Talep Etmesi

28 Şubat 2006 tarihinde bir grup Kıbrıslı Türk, 1960 Kıbrıs Cumhuriyeti Anayasası'na dayanarak Kıbrıs Rum Yönetimi'nden seçme ve seçilme hakkı talep etmiştir. Kendilerine Yasemin Hareketi adı veren ve başkanlığını Kıbrıs Türk Ticaret Odası eski başkanı Ali Erel'in yaptığı topluluğun üyeleri arasında Barış ve Demokrasi Hareketi (BDH) lideri Mustafa Akıncı, Şener Levent, Hasan Kahvecioğlu, Mustafa Damdelen, Ali Osman, Arif Hasan Tahsin gibi KKTC'nin tanınan isimleri bulunmaktadır. Rum Yönetimi İçişleri Bakanı Andreas Hristu'yu ziyaret eden 78 Kıbrıslı Türk, 21 Mayıs 2006 tarihinde yapılacak Rum parlamento seçimlerinde seçme ve seçilme hakkını talep eden bir dilekçe sunmuştur.

Yasemin Hareketi'nin Görüşleri

Bilindiği üzere Güney Kıbrıs Rum Yönetimi tarafından Ocak 2006'da yapılan yasa değişikliğiyle Kıbrıslı Türklere Güney Kıbrıs'ta yaşamaları şartıyla seçme ve seçilme hakkı verilmiştir. Dilekçe veren grubun başkanı

olan Ali Erel "Kıbrıslı Türklerin 1960 Anayasası'ndan gelen seçme ve seçilme hakları olduğunu" belirterek bu haklarını Güney Kıbrıs Rum Yönetimi'nden talep ettiklerini söylemiştir. Grup üyelerinden Hasip Erel ise Ocak 2006'da Rum Yönetimi'nin yaptığı kanun değişikliğinin amacının Kıbrıslı Türkleri uluslararası toplum karşısında uzlaşmaz durumuna düşürmek olduğunu ve bunun kendisinin de bir zamanlar mensubu olduğu Kıbrıs Cumhuriyeti üzerinden yapılmasını tasvip etmediğini belirterek, yaptıkları başvurunun yanıtının olumsuz olması durumunda haklarını öncelikle Rum mahkemelerinde sonra da Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'nde arayacaklarını belirtmiştir. BDH lideri Mustafa Akıncı ise hareketin bir parti girişimi olmadığını ve amaçlarının Kıbrıs sorununun çözülmesini tetiklemek olduğunu açıklamıştır.

Yasemin Hareketi adını alan grubun iddiası "Kıbrıslı Türklerin seçme ve seçilme haklarıyla ilgili Ocak 2006'da çıkarılan yasanın 3.(1) maddesinin Kıbrıs Cumhuriyeti Anayasası'na ve İnsan Hakları Sözleşmesi'ne aykırı" olduğu yönündedir. Bu sebeple "2006 yılı içinde yapılması öngörülen Kıbrıs Cumhuriyeti Temsilciler Meclisi seçimlerinde, 1960 Kıbrıs Cumhuriyeti Anayasası'na uygun olarak, temel insan haklarından biri olan seçme ve seçilme hakkını her Kıbrıs Cumhuriyeti ve AB vatandaşı gibi kullanma" talebinde bulunmuşlardır.

Bu görüşlerin yer aldığı dilekçe BM Genel Sekreteri, BM Güvenlik Konseyi Daimi üyeleri, Avrupa Komisyonu Başkanı, Avrupa Komisyonu'nun Genişlemeden Sorumlu Komiseri, AB üyelerinin Brüksel Daimi Temsilcileri, Avrupa Parlamentosu milletvekilleri, Kıbrıs Türk ve Kıbrıs Rum siyasi partileri ve Kıbrıs Cumhuriyeti garantör ülkelerine de dağıtılmıştır.

Basın Açıklaması

Dilekçeyi veren grup yaptığı yazılı açıklamada Kıbrıslı Türklerin Annan

Planı temelinde bir çözüm için büyük bir mücadele verdiğini ancak Kıbrıslı Rumların "hayır" demesiyle yollarının tıklandığını belirtmektedir. Bu bağlamda aşağıdaki noktalara vurgu yapılmıştır :

- Kıbrıs sorununun erken çözüme ulaşmayacağı konusunda tüm ilgili devletler arasında bir anlayış birliği oluşmaya başlamış ve Kıbrıs sorunu buzdolabına konulmuştur. Çözumsuzlük, Kıbrıslı Türkleri olumsuz etkilemektedir. KKTC zemininde verilmeye çalışılan siyasi zemin kazanma ve hukuk mücadelesi peş peşe kaybedilmektedir.
- Türkiye'ye zaman kazandırmaya yönelik mülk yasası benzeri tedbirler çare oluşturmamakta, kaybedilen zaman toplumsal hakların kaybedilme riskini artırmaktadır.
- Kıbrıs Rum liderliği, Türkiye'nin AB sürecinde baskılar yaratarak Kıbrıslı Türklerin siyasi eşitliğine dayalı haklarını erozyona uğratmaya çalışmaktadır.
- Toplumsal yeni bir dinamizm yaratmak hedefiyle KKTC halkı, sivil toplum örgütleri ve siyasal partiler, 1960 Kıbrıs Cumhuriyeti Anayasası çerçevesindeki toplumsal haklara sahip çıkmaya davet edilmiştir. Amaç iki bölge, iki toplumlu Federal Kıbrıs'a ulaşmaktır.

Tepkiler

Kıbrıslı Türklerin Güney Kıbrıs Rum Yönetimi'ne yaptıkları bu başvuru KKTC içinde çeşitli tepkilere de neden olmuştur. Mücahitler Derneği Başkanı Vural Türkmen yaptığı açıklamada Kıbrıslı Türklerin haklarını Rumların gaspettiğini ve aynı hakları yine Rumlardan talep etmenin doğru olmadığını belirtmiştir. Bir başka tepki de Başbakan Yardımcısı ve Dışişleri Bakanı Serdar Denktaş'tan gelmiştir. Denktaş özellikle (BDH) lideri Mustafa Akıncı'yı eleştirerek bir KKTC milletvekilinin böyle bir girişime

dahil olmasını tasvip etmediğini söylemiştir.

Olası Gelişmeler

Bu noktada yapılabilecek asıl tartışma Kıbrıs Cumhuriyeti 1960 Anayasası'nın hala geçerli olup olmadığı ve ona geri dönüşün etkilerinin neler olacağıdır. Tartışmalı bir konu olmakla birlikte teorik olarak 1960 Anayasası'nın hala geçerliliğini koruduğunu söylemek mümkündür. İki toplum arasında Anayasa'nın ilgası hakkında herhangi bir anlaşma yapılmamıştır. Buna göre 1960 Anayasası'na geri dönüş olasılık dahilindedir.

1960 Anayasası'na geri dönüşün gerçekleşebilmesi için iki toplumun da bunu kabul etmesi gerekir. Ayrıca Türkiye'nin de, Garanti Antlaşması çerçevesinde yaptığı müdahalenin amacına ulaştığını beyan etmesi ve adada bulundurduğu asker sayısını İttifak Antlaşması'nda öngörülen 650 sayısına indirmesi söz konusu olacaktır.

Bununla beraber 1960 rejimine geri dönüş Kıbrıs Türkleri'nin 1974 müdahalesiyle kazandıkları avantajları ortadan kaldıracaktır. KKTC'nin bütün hukuki tasarruflarının yok sayılması ihtimali söz konusudur. Kuzeydeki evlerin Rum sahipleri, kolaylıkla mülkiyet haklarının iadesine hükmeden kararları mahkemelerden çıkartabilirler, Rumlar hiçbir kısıtlamaya tâbi tutulmadan kuzeye yerleşebilirler ki bu sonuç iki bölgelilik söylemini tamamen ortadan kaldırır. Bu şartlar altında 1960 Anayasası'ndan yola çıkarak çözüm aramanın iyi bir tercih olmadığını söylemek mümkündür.

*
* *

AVRUPA BİRLİĞİ ÇERÇEVESİNDE GELİŞMELER

AB, 27 Şubat tarihinde, Kıbrıs'ta 2004 yılında gerçekleşen referandum ertesinde hazırladığı Kuzey Kıbrıs'a yönelik doğrudan ticaret ve mali yardım tüzüklerini birbirinden ayırarak sadece mali tüzüğü onaylamıştır.

Onaylanan tüzükte Kuzey Kıbrıs için öngörülen 259 milyon Avro tutarındaki mali yardım teknik sebepler yüzünden 139 milyon Avro'ya düşürülmüş, dağıtımı ve nasıl kullanılacağı da Güney Kıbrıs Rum Yönetimi'ne bırakılmıştır. Mali yardımın Rum Yönetimi'ne bırakılmasının temel sebepleri AB'nin Rum Yönetimi'ni Kıbrıs Cumhuriyeti'nin tek temsilcisi olarak görmesi ve yapılacak yatırımla KKTC'de bulunan Rum mallarının üzerinde tasarrufta bulunulmamasının sağlanması olarak düşünülebilir.

Avrupa Komisyonu'nun genişlemeden sorumlu üyesi Olli Rehn enerji ve çevre gibi acil ihtiyaç duyulan konularda AB'nin ek yardımının mümkün olacağını açıklamıştır. Rehn'in yazılı açıklamasında ise Konsey'e bir an evvel doğrudan ticaret tüzüğünü onaylanma çağrısı yaptığı görülmektedir. Bu açıklamaya karşın, konu ile ilgili olarak yapılan yorumlar, doğrudan ticaret ile ilgili tüzüğün onaylanmasına pek imkan olmadığı, tüzük tekrar

gündeme gelse bile Rum tarafının bunun karşılığında Türk tarafından bir ödün almak için çalışacağı yolundadır. Mali yardımın miktarının düşürülmesi ve doğrudan ticaretin tüzükten ayrılması sonucunda Ankara'da oluşan genel kanı AB'nin sözünü tutmadığı yönündedir. Nitekim, Dışişleri Bakanlığı'nın konu hakkında yaptığı açıklamada, "Kıbrıs Türk tarafı açısından ambargoların kaldırılması yönünde atılacak özlü adımın malî yardımla birlikte doğrudan ticaretin başlatılması olduğu, bunu sağlamaktan uzaklaşan bir yaklaşımı benimsemenin ise kesinlikle mümkün olmadığı" vurgulanmaktadır.

AB Parlamentosu Temas Grubu'nun Ziyareti (6-8 Mart 2006)

Kuzey Kıbrıs ile ilişkilerin geliştirilmesi için Şubat ayında Avrupa Parlamentosu bünyesinde kurulan ve parlamentodaki bütün siyasi eğilimlerin temsilcilerinden oluşan "Yüksek Seviyede Temas Grubu"nun 6-8 Mart'ta yaptığı Kıbrıs ziyareti sıkıntılı bir şekilde gerçekleşmiştir. Temas Grubu KKTC'de protesto gösterileriyle karşılanmıştır. Protestoların sebebi olarak grubun Kıbrıslı Türkleri kuzeydeki Kıbrıslılar olarak nitelendirmesi gösterilmektedir. Demokrat Parti genel merkezi önünde toplanan göstericiler Kıbrıslı Türk kimliğini vurgulamak için KKTC bayraklarıyla gösteri yapmışlardır. Demokrat Parti Genel Başkanı ve Dışişleri Bakanı Serdar Denktaş da aynı sebeple heyetle görüşmeyi reddetmiştir. Buna karşın Temas Grubu, Cumhurbaşkanı Mehmet Ali Talat'a vekalet eden Meclis Başkanı Fatma Ekenoğlu ile Cumhurbaşkanlığı makamında, Başbakan Ferdi Sabit Soyer ile de AB Koordinasyon Merkezi'nde bir araya gelmiştir.

Koalisyon hükümetinin iki ortağının AB Parlamentosu heyeti karşısında takındığı iki farklı tavır AB ile ilişkilerde bir oydaşma olmadığının bir göstergesi olarak nitelendirilebilir. Nitekim Dışişleri Bakanı Serdar Denktaş'ın tavrına karşı Başbakan Soyer, yaptığı açıklamada Avrupa'dan

gelecek bir heyetle görüşmemek gibi bir lüksleri olmadığını belirtmiştir.

Temas Grubu düzenlediği basın toplantısında ve basın açıklamasında şu noktalara değinmiştir:

- Temas grubunun amacı tolerans, karşılıklı anlayış ve diyalogun başlatılmasıdır. Gruba karşı yapılan protestolar yanlış anlamadan kaynaklanmaktadır. Kıbrıs Türk toplumunun tanınmaması söz konusu değildir, heyetin amacı Kıbrıs Türk toplumuyla temas etmektir.
- AB Kıbrıs Cumhuriyeti'ni tanımakta fakat KKTC'yi tanımamaktadır. Kuzey Kıbrıs'ta görüşme yapılan grupların siyasi anlamda tanınması söz konusu değildir. Heyet uluslararası hukuk, BM ve AB kararları çerçevesinde hareket etmektedir. Bu nedenle KKTC Cumhurbaşkanı Vekili ve Cumhuriyet Meclisi Başkanı Fatma Ekenoğlu için "Kıbrıs Türk Toplumu lider Vekili", Başbakan Ferdi Sabit Soyer için de "Sayın Ferdi Soyer" ifadesi kullanılmıştır.
- Kıbrıs'ta AB müktesebatının uygulanması ve Kuzey Kıbrıs için ayrılan 139 milyon Avro tutarındaki yardımın en etkin şekilde kullanılması için çaba gösterilecektir. Bu noktada Kuzey Kıbrıs'ın da bu fonun harcanması için uygun projeler üretmesi gerekmektedir.

AP grubunun Türk asıllı Alman üyesi Cem Özdemir ise yaptığı açıklamada Kıbrıslı Türklere aldıkları şu üç mesajın Avrupa Parlamentosuna iletileceğini söylemiştir. Bu mesajlar:

- AB'nin Kuzey Kıbrıs'ta doğrudan temsil edilmesi;
- Türkçe'nin AB'nin resmi dillerinden biri olması;

- KKTC milletvekillerinin AB'de doğrudan temsil edilmesidir.

Cem Özdemir'in Açıklamaları (14 Mart 2006)

Cem Özdemir 14 Mart 2006'da Turkish Daily News'e yaptığı açıklamada Kıbrıs Rum Yönetimi lideri Tassos Papadopoulos'un Kıbrıs sorunu karşısındaki -uzlaştırıcı veya hasmane- tutumunun sorunun çözümünde anahtar rol oynayacağını belirtmiştir. Özdemir'e göre:

- Papadopoulos Kıbrıs sorununda frenleyici olma rolünü Rauf Denktaş'tan devralmıştır;
- Denktaş uzun süre Kıbrıs Türkleri'nin geleceklerini ipotek altına almıştır. Buna karşın Kıbrıslı Türkler, 2004 Annan Planı referandumunda, Parlamento seçimlerinde ve 2005 Cumhurbaşkanlığı seçimlerinde sorunun halledilmesi lehinde oy kullanmışlar; reform, birleşme ve AB yanlısı tavır takınmışlardır. Bu nedenle yalnız bırakılmamalıdır;
- Kıbrıs sorunu Türkiye'nin AB yolunda önemli bir engeldir. Kıbrıs sorunun çözümü hem Kuzey Kıbrıs'a uygulanan izolasyonların kaldırılmasını hem de Türkiye'nin AB yolunu açacaktır.

Özdemir, AB'nin Kuzey Kıbrıs'a referandum sürecinde vermeyi taahhüt ettiği 259 milyon Avro tutarındaki yardımın 139 milyon Avro'ya düşürülmesi ve doğrudan ticaretin yardımdan çıkartılması konusunda da miktarın düşürülmesinden çok yardımın başlamasının önemli olduğunu vurgulayarak bunun izolasyonların kaldırılması konusunda ilk adım olduğunu belirtmiştir.

International Crisis Group'un Raporu

Kıbrıs sorunu hakkındaki önemli gelişmelerden bir diğeri de International Crisis Group'un yayınladığı rapordur.¹ Raporda:

- Rum Yönetimi liderliğinin, özellikle de Rum Yönetimi lideri Papadopoulos'un, iki taraf arasındaki uzlaşma çabalarında en büyük tıkanıklık nedeni olduğu;
- AB, BM ve ABD'nin ilerlemenin mümkün olduğu bir ortam yaratma konusunda önemli rolleri bulunduğu;
- AB'nin, Güney Kıbrıs'ın vetoları karşısında zorlansa da, 2004 Nisan ayında verdiği söz doğrultusunda Kuzey Kıbrıs'ın ekonomik gelişmesini ve Avrupa'yla bütünleşmesini ilerletmek konusunda sorumluluk sahibi olması gerektiği;
- Mali yardımın dağıtılmasını denetlemek üzere Komisyon delegasyonunun Kuzey Kıbrıs'ta da bir şubesinin açılmasının ve AB ile Türkiye arasındaki Gümrük Birliği'ne Kuzey Kıbrıs'ın da dahil edilmesinin gerekliliği ve
- Yine buna benzer olarak ABD'nin de Kuzey Kıbrıs'taki mevcut bürosunun seviyesini yükseltmesinin şart olduğu vurgulanmıştır.

KKTC'nin ve Türkiye'nin atması gereken adımlar konusunda da International Crisis Group şu yorumları yapmıştır:

- Kıbrıslı Türkler hükümetleri aracılığıyla, çözüm bekleyen mülkiyet

¹Raporun tam metni için bakınız:

<http://www.crisisgroup.org/home/index.cfm?id=3996&l=1>

davaları sorunlarına eğilmeli;

- Türkiye askeri varlığını ve son otuz yılda Türkiye'den adanın kuzey kesimine göç eden Türk yerleşimcilerin sayısını azaltmaya çalışmalıdır.

KKTC Yönetimi'nin AB Yardımı Konusundaki Tavrı

Mali yardımın kesintiye uğraması ve AB ile doğrudan ticaretin gündemden çıkması KKTC Hükümeti'nde de sıkıntıya yol açmıştır. 20 Mart'ta, koalisyonun küçük ortağı Demokrat Parti'nin lideri ve Dışişleri Bakanı Serdar Denktaş yardımın reddedilmesini istediklerini belirtmiştir. Denktaş yaptığı açıklamada yardımı kabul etmenin Rum egemenliğini KKTC topraklarına yayma anlamına geleceğini, böyle bir konuda Hükümet'in ve Cumhurbaşkanı'nın ortak karar vermesi gerektiğini söylemiştir. Serdar Denktaş'a göre, yardımın kabul edilmesi koalisyonun bozularak yeni bir hükümetin kurulmasını zorunlu hale getirebilecektir.

21 Mart'ta, Cumhurbaşkanı Mehmet Ali Talat, Başbakan Ferdi Sabit Soyer ve Dışişleri Bakanı Serdar Denktaş arasında gerçekleşen toplantının ardından AB mali yardımının kabul edilmeyeceği açıklanmıştır. Başbakan Soyer toplantı sonrası verdiği demeçte "Rum egemenliğini KKTC'de uygulayacak bir yardımın kabul edilemeyeceğini, bu konuda AB ile temasların devam ettiğini ve diplomasi trafiğinin sürdüğünü" belirtmiştir.

Görünürdeki bu ortak tavra rağmen AB yardımı KKTC yönetiminde krize neden olmuştur. Bu krizin nedeni yönetimin iki kanadı arasında ortaya çıkan görüş ayrılığıdır. Cumhurbaşkanı Mehmet Ali Talat'ın rahatsızlığı sırasında açıklama yapan KKTC Cumhurbaşkanı Genel Sekreteri Raşit Pertev yardımın kabul edilmesi gerektiğini belirtmiş, buna karşın Dışişleri Bakanı Serdar Denktaş yardımın reddedilmesi yönünde fikir belirtmiştir. Yardımın

reddedilmesinin sebebi koalisyonun devamını sağlamak değildir fakat KKTC yönetimi içindeki uyumsuzluk ortadadır. Bu uyumsuzluğun aşılması için ileride gözüken ilk dönüm noktası Meclis'teki iki boş sandalye için Haziran ayı içinde gerçekleştirilecek olan ara seçimlerdir. Bu seçimlerde koalisyonun büyük ortağı Cumhuriyetçi Türk Partisi'nin iki sandalyeyi de kazanması durumunda meclis içi dengelerin değişmesi beklenebilir.

Bir diğer önemli dönüm noktası da Mayıs ayında Güney Kıbrıs'ta gerçekleşecek seçimlerdir. Bu seçimlerde mevcut iktidarın yeniden başarılı olması çözüm yolunda önemli bir sorun olacaktır. Ayrıca bu seçimlere kadar KKTC yönetiminin bozulmaması önemli bir avantaj olacaktır.

*
* *

YUNANİSTAN DIŞ POLİTİKASI ÇERÇEVESİNDE GELİŞMELER

Genel Çerçeve

Türkiye'de son dönemde yaşanan gelişmeler özellikle iç politikada bir belirsizlik durumunun hakim olduğunu göstermektedir. Bu belirsizliğin başlıca sebepleri:

- 2007'de gerçekleşecek Cumhurbaşkanlığı seçimleri ve bunun öncesinde bir erken seçim yapılıp yapılmayacağının tartışılması;
- Güneydoğu'da yaşanan olaylar çerçevesinde Hükümet-Yargı-Ordu arasında ortaya çıkan gerilim;
- Merkez Bankası Başkanı'nın uzun süre belirlenememesi;
- Kuzey Irak'taki gelişmeler,
- Diyarbakır ve İstanbul'da meydana gelen terör eylemleri karşısında somut

politikaların yürürlükte olduğuna dair inandırıcı bir tablo çizilememesidir.

Bütün bu gelişmeler AB ve özellikle de Yunanistan tarafından yakından takip edilmektedir. İç politikadaki bu sıkıntılar dış politikada Türkiye'nin elini zayıflatmaktadır. Bu noktada Kıbrıs konusunda da, AB-Türkiye ilişkileri bağlamında, sıkıntılı bir dönemden geçilmektedir. Gümrük Birliği çerçevesinde Türk limanlarının ve hava sahasının Güney Kıbrıs gemi ve uçaklarına açılıp açılmaması sorunu devam etmektedir. Türkiye bu konunun çözümünü KKTC'ye uygulanan izolasyonların kaldırılmasına bağlarken yapılan girişimlerden henüz bir sonuç çıkmaması ve zamanın Güney Kıbrıs lehine işlemesi ileride Türkiye-AB-Yunanistan-Güney Kıbrıs dörtgeninde bir krizin çıkabileceğinin işaretidir.

Yunanistan Dış Politikası

Yunanistan dış politikasında Şubat ayı ortasında gerçekleştirilen kan değişikliğiyle, Dora Bakoyanni Dışişleri Bakanlığı görevini Molivyatis'ten devralmıştır. Göreve başladığı zaman Türkiye tarafından olumlu karşılanan Bakoyanni'nin Kıbrıs konusunda yapıcı bir politika izleyeceği ve Güney Kıbrıs Yönetimi ile çelişeceği beklenmiş fakat gelişmeler henüz bunu kanıtlamamıştır.

Bakoyanni görevi teslim aldığı gün yaptığı konuşmada Yunan dış politikasının öncelikler listesinin en başına Kıbrıs Sorunu ve Türkiye ile ilişkileri yerleştirmiş, hükümetinin dış politikasının ulusal çıkar üzerine kurulduğunu belirterek sorunların barışçı ve gerçekçi bir perspektiften çözülmeye çalışılacağına altını çizmiştir. Bundan sonra Bakoyanni Kıbrıs konusunda yaptığı açıklamalarda genel olarak:

- Annan Planı'nın artılarının eksilerinden daha fazla olduğunu fakat planın

referandumda Rumlar tarafından reddedilmesinin ardından tarihe karıştığını;

- BM Genel Sekreteri Kofi Annan'ın çözüm girişimlerine destek verileceğini;
- Türkiye'yi AB'ye üyelik konusunda destekleyeceklerini fakat bu desteğin koşulsuz olmadığını, Türkiye'nin AB karşısındaki yükümlülüklerini yerine getirmesi ve 2006 sonuna kadar limanlarını ve hava sahasını Güney Kıbrıs gemi ve uçaklarına açması gerektiğini belirtmiştir.

Bu genel çizgilere rağmen Bakoyanni'nin üslubu zaman içinde sertleşmiştir. Yunan Dışişleri Bakanı, Kıbrıs Sorunu haricindeki Türkiye ile Yunanistan arasında dondurulmuş olan sorunları da gündeme getirmeye başlamıştır. 21 Mart tarihinde The Associated Press'e verdiği demeçte:

- Yunanistan'ın karasularını 12 mile çıkartmasının Türkiye tarafından savaş nedeni sayılması kararının barışçı bir tavır olmadığını ve Türkiye'nin AB amacına ters düştüğünü;
- 1971'de kapanan Heybeliada Ruhban Okulu'nun yeniden açılmasını, Türkiye'nin dini özgürlüklere ve insan haklarına karşı saygılı olması gerektiğini;
- Buna bağlı olarak Türkiye'nin AB yasalarına uyum sağlamasının şart olduğunu belirtmiştir.

Bakoyanni 23 Mart tarihinde ABD'de Condoleezza Rice ile yaptığı görüşmede Türkiye'nin AB'ye üyeliğini AB normlarına uyumuna, Yunanistan ve Kıbrıs gibi komşularıyla iyi ilişkiler kurmasına bağlamış ve

Heybeliada Ruhban Okulu konusunu gündeme getirmiştir. Bu noktada Yunanistan'ın Türkiye ile olan sorunlarının çözümünü üçüncü bir ülke üzerinden sağlamaya ve dış politikada Türkiye'ye yapılacak baskıları arttırmaya çalışan politikasının devam ettiği dikkat çekmektedir. Kıbrıs konusunda ise Bakoyanni; iki toplumlu birleşik bir Kıbrıs için çabaladıklarını fakat çözümün BM'nin yanı sıra, Kıbrıs'ın üyesi olduğu AB'nin de katılımıyla mümkün olabileceğini vurgulamaktadır.

Bakoyanni'nin dini özgürlükler ve insan hakları bağlamındaki söylemine karşın, Yunanistan'ın kendisi, savunduğu prensiplerle zaman zaman çelişmektedir. Başkent Atina'da henüz bir cami açılmamış olması Avrupa Konseyi İnsan Hakları Komisyonu tarafından hazırlanan raporun açıklanmasından bir gün önce Yunan basınında tartışma konusu olmuştur. Hazırlanan raporda Yunanistan'ın Atina'da cami yapılacağına dair söz verdiğine fakat bunu henüz gerçekleştirmediğine ve bunun sonucunda da Atina'daki Müslümanların uygun yerlerde ibadet edemediğine değinilmektedir.

Bakoyanni, Güney Kıbrıs'a 4-6 Nisan tarihleri arasında gerçekleştiği ziyaret öncesinde üslubunu iyice sertleştirmiş ve Güney Kıbrıs gazetesi Fileleftheros gazetesine verdiği demeçte:

- Annan Planı'nın Kıbrıslı Rumların reddiyle tarih olduğunu yinelemiş;
- Buna karşın Kıbrıslı Rumların çoğunluğunun sorunun çözümünü, adanın birleştirilmesini istediğini ve bunun altında başka amaçların olmadığını;
- Kıbrıslı Türklerin de çözümü istediğini fakat bu isteğin altında Kıbrıs Cumhuriyeti'nin AB'ye katılımından ileri gelen ekonomik ve diğer avantajlardan faydalanmak olduğunu ve;

•Türkiye'nin çözümü istemesinin altında AB'ye girmek olduğunu belirtmiştir.

Yunanistan Dışişleri Bakanı'nın daha sonra bu demeciyle ilgili bir açıklama yaparak Annan Planı'nın reddedildiği halinin tarihe karıştığını, 9500 sayfalık önerilerin tamamen çöpe atılamayacağını fakat yeni bir plana ihtiyaç duyulduğunu vurgulaması dikkat çekicidir.

Bakoyanni'nin söylemini sertleştirmesinin en önemli göstergesi ise, Güney Kıbrıs ziyareti sırasında gerçekleşmiştir. Bakoyanni, EOKA mensuplarının yattığı mezarlığı ziyaret ederek örgütün mensuplarının özgür ve bağımsız bir Kıbrıs için mücadele ettiklerini vurgulamış ve hepsini kahraman olarak nitelendirmiştir. Daha sonra Kıbrıs Rum Kesimi Dışişleri Bakanı Yakovu ile beraber düzenlediği basın toplantısında yeni planın BM tarafından AB müktesebatını da göz önünde bulundurarak hazırlanması gerektiğini belirtmiştir. Bakoyanni Kıbrıs ziyareti sırasında Türkiye'yi hava sahası konusunda da eleştirmiş böylelikle Türkiye ve Yunanistan arasında bir süreden beri dondurulmuş olan bütün sorunları yeniden gündeme getirmeye devam etmiştir.

Bakoyanni'nin bu söylemi hem Güney Kıbrıs Rum Yönetimi ile Yunanistan'ın politikalarını yakınlaştırmak hem de Türkiye ile ilişkilerinde avantaj sağlamak amacı gütmektedir. Türkiye'nin iç politikadaki belirsizlik durumunu da kullanmak isteyen Yunanistan hem ABD'yi Türkiye'ye karşı kendi tarafına çekmeye, hem AB'yi Kıbrıs sorununun çözümünde daha etkin bir taraf kılmaya çalışmaktadır.

Türk - Yunan Ekonomik İlişkileri

Türk-Yunan ekonomik ilişkileri iki ülke arasındaki siyasi rekabet ve çekişmenin tam tersi istikametinde seyretmekte hatta çok dikkat çekici boyutta

yapıcı gelişmeler içermektedir. Bu bir bakıma Türkiye ile Yunanistan arasındaki sorunların çözümlenemese bile belirli bir süre için dondurulup rafa kaldırılmasının önemli bir neticesi olarak düşünülebilir. Nitekim son dönemde Yunanistan Dışişleri'nin Türkiye karşısındaki sert tutumuna rağmen iki taraf arasında ekonomik düzeyde önemli bir yakınlaşma gerçekleşmiş, Yunanistan Ulusal Bankası, Finansbank'ın %46 oranındaki hissesini satın almıştır. Bu yakınlaşma sırasında Yunanistan Ekonomi ve Finans Bakanı Alogoskoufis ile Devlet Bakanı Kürşat Tüzmen bir araya gelmişlerdir. Tüzmen yaptığı açıklamada iki ülkenin şirketlerinin daha fazla ilişki içine girmelerinin gerekliliğini belirtmiştir.

Güney Kıbrıs Rum Kesimi'nde Adanın Geleceğine Dair Yapılan Anket

Kıbrıs sorunu bağlamında bir diğer önemli gelişme de Güney Kıbrıs Rum Kesimi'nde gerçekleştirilen kamuoyu anketidir. Güney Kıbrıs Devlet Televizyonu tarafından yapılan anketin sonuçlarına göre:

- Kıbrıslı Rumların yüzde 48'i Kıbrıslı Türklerden ayrı yaşamaya, yüzde 45'i ise beraber yaşamaya olumlu bakmaktadır.
- Rumların yüzde 56'sı adada birleşmenin gerçekleşmesinin yakın zamanda olamayacağını düşünmekte, yüzde 50'si yeni bir plan isterken, yüzde 34'ü Annan Planı'nda büyük değişiklikler yapılmasını savunmaktadır. Ankete katılanların sadece %1'i Annan Planı'nın değişikliğe ihtiyaç duymadığını belirtmiştir.
- Bu sonuçlarla beraber Kıbrıslı Rumların yüzde 66'sı Türkiye'nin AB üyeliğine karşıdır.

Bu sonuçlara göre Kıbrıslı Rumların genel eğilimleriyle Papadopoulos'un

siyaseti arasında büyük bir ayrılık yoktur, hatta halk genel anlamda bu siyasetten memnuniyet duymaktadır. Bu durum Mayıs ayı içinde gerçekleştirilecek seçimlerde Rum liderin yerini sağlamlaştırdığını göstermektedir. Bu şartlar altında Kıbrıs sorununun yakın gelecekte bir çözüme kavuşması oldukça zor gözükmemektedir. Yunanistan'ın Türkiye'ye karşı baskıyı arttırması ve AB'nin tavrı da göz önüne alındığında önümüzdeki dönem Türk Dış Politikası bakımından oldukça zor geçecektir.

*
* *

İSLAM KONFERANSI ÖRGÜTÜ NEZDİNDE GELİŞMELER

11-13 Nisan 2006 tarihleri arasında İstanbul'da gerçekleşen İslam Konferansı Örgütü (İKÖ) Parlamento Birliği Konferansı'nda KKTC için olumlu bir gelişme gerçekleşmiştir. Konferansta, daha önce Kıbrıs Türk Müslüman Topluluğu olarak adlandırılan Türk tarafının Türkiye'nin girişimleriyle Kıbrıs Türk Devleti olarak adlandırılmasına oy birliğiyle karar verilmiştir. Bu kararla Kıbrıs adasında bir Türk devletinin varlığı kabul edilmekle beraber KKTC resmen tanınmamıştır.

Parlamento Birliği Konferansı'nda Türkiye'yi temsil eden TBMM Başkanı Bülent Arınç yaptığı açıklamada, konferansın kapanış metni olan İstanbul Deklarasyonu ve Boğaziçi Deklarasyonu'nun birer temenni metni olduğunu fakat alınan kararların bağlayıcı olduğunu açıklamış, deklarasyonların Kıbrıs'taki izolasyonların sona erdirilmesi ve barışçı çabaların BM düzeyinde devam ettirilmesi için önemli bir adım olduğunu vurgulamıştır.

Bilindiği üzere KKTC'ye uygulanan izolasyonların en önemli sebeplerinden biri Kuzey Kıbrıs'ın ayrı bir ülke olarak tanınmamasıdır. BM Güvenlik Konseyi, 541 ve 550 sayılı kararları ile 1983'de ilan edilmesinin hemen

ardından KKTC'yi, kuruluş şeklinin güç kullanımı yoluyla olması ve bunun da uluslararası hukuka aykırı olduğu gerekçesiyle b t l ilan etmiş ve tanınmaması çağrısında bulunmuştur. Güvenlik Konseyi'nin bu kararları Türkiye'nin Kıbrıs'a müdahalesinin Garanti Antlaşması çerçevesinde olduğunu görmezden gelmesinden kaynaklanmaktadır. İşlam Konferansı  rg t 'nün KKTC'yi tanımamasının en önemli nedeni de Güvenlik Konseyi'nin bu kararlarıdır.

KKTC'nin İ   nezdinde tanınması için öncelikle gözlemci ülke konumundan  ye ülke konumuna geçmesi gerekmektedir. Böylelikle Konferans'a  ye ülkeler tarafından topluca tanınması mümkün olabilecektir. Bu noktada KKTC yönetiminin tanınma konusuyla ilgili nasıl bir tutum içinde olduğu önem kazanmaktadır. Talat yönetimi Kıbrıs'ın tanınmasına üstü örtülü bir şekilde karşı çıkmaktadır. Bunun en önemli nedeni, tanınmanın ileride gerçekleşebilecek birleşme ve AB'ye dahil olma sürecine engel olacağı düşüncesidir. Nitekim İ   Parlamento Birliği'nin aldığı kararı yorumlayan KKTC Başbakanı Ferdi Sabit Soyer, karardan memnuniyet duyduklarını açıklarken aynı zamanda bunu birleşmenin bir unsuru olarak takdim etmiştir. İ   nezdinde "devlet" olarak nitelendirilen KKTC'nin tanınmasına vurgu yapılmaması ileride Kıbrıslı Türklerin AB'ye dahil olma amacına gölge düşürmeme kaygısıyladır.

AB Bağlamında Gelişmeler

AB Komisyonu'nun Genişlemeden Sorumlu Genel Direktörü Michael Leigh ve beraberindeki heyet 5 Nisan'da KKTC'yi ziyaret etmiş ve Kıbrıs Türk Ticaret Odası Başkanı Erdil Nami ile görüşmüştür. Görüşme ertesinde yapılan açıklamada:

- AB Komisyonu'nun Kuzey Kıbrıs'ta bir ofis a aca ının;
- AB mali yardım t z   n n AB Komisyonu'nun genişlemeden sorumlu

bölümü tarafından yönetileceğinin;

- Tüzüğün uygulanmasında AB üyesi olan Rum Yönetimi'ne bilgi verileceğinin ancak asıl söz sahibinin AB Komisyonu olduğunun altı çizilmiştir.

Michael Leigh'e göre, Kıbrıslı Türk, Kıbrıslı Rum, Türk veya herhangi bir AB şirketi ihalelere katılabilecektir, fakat Kıbrıslı Türk Şirketler bölge ekonomisini iyi bilmelerinden dolayı görece avantajlı durumdadırlar. Bununla birlikte Kıbrıs Türk Ticaret Odası da Türk şirketlerin uygunluğunun belirlenmesinde önemli bir rol oynayacaktır. Leigh mali yardım konusu dışında Kuzey Kıbrıs ile AB arasındaki doğrudan ticaret konusuna da değinmiş, bu konunun hala masada olduğunu açıklamıştır. Leigh konuşmasında ayrıca Avusturya'dan sonra AB dönem başkanı olacak olan Finlandiya'nın da bu konu ile uğraşacağını ve doğrudan ticaretin Kıbrıslı Türklerin ekonomik gelişiminde büyük rol oynayacağını belirtmiştir.

Aynı konuda açıklama yapan Kıbrıs Türk Ticaret Odası Başkanı Erdil Nami ise, mali yardım tüzüğünde öngörülen yardımın miktarının önemli olmadığını, önemli olanın AB ile ilişkilerin kuvvetlenmesi olduğunu vurgulamıştır.

Carlo Marsili'nin Açıklaması

Kuzey Kıbrıs'a uygulanan izolasyonların kaldırılması konusunda bir diğer önemli açıklama da İtalya'nın Türkiye Büyükelçisi Carlo Marsili'den gelmiştir. Marsili verdiği demeçte Türkiye'nin Gümrük Birliği çerçevesindeki yükümlülüklerini yerine getirmesinin, yani limanlarını ve hava sahasını Güney Kıbrıs gemi ve uçaklarına açmasının şart olduğunu fakat hiçbir Türk hükümetinin bunu, karşılığında somut bir şey almadan gerçekleştiremeyeceğini anlayışla karşıladığını belirtmiştir. Marsili'ye göre:

- Hiçbir Türk hükümetinin somut bir adım görmeden Gümrük Birliği Ek

Protokolü'nü TBMM'ye getirmesi mümkün değildir, çünkü Meclis çok büyük ihtimalle Protokolü reddedecektir ve de bu durum AB-Türkiye ilişkilerinde büyük bir krize neden olacaktır;

- Bu durumun engellenmesi için AB'nin Türkiye'nin yükümlülüklerini yerine getirmesini sağlayacak ortamı yaratması gerekmektedir. Bu ortam da KKTC ile doğrudan ticaretin başlamasıyla sağlanabilir;
- İtalya son ana kadar mali yardım tüzüğü'nün doğrudan ticaret tüzüğü'nden ayrılmasına karşı çıkmıştır, zaten doğrudan ticaret AB'nin Kıbrıs referandum sürecinde verdiği sözdür ve krizin aşılması ancak bu şekilde sağlanabilir.

Marsili yaptığı açıklamada ayrıca İtalya'nın Kıbrıs sorunu ve Türkiye'nin AB üyeliği konularındaki görüşünün İtalya Parlamento seçimlerinden sonra değişikliğe uğramayacağını, hükümet değişikliğinin iki taraf arasındaki ilişkileri etkilemeyeceğini de belirtmiştir.

ABD Bağlamında Gelişmeler

Kıbrıs sorunu konusunda ABD cephesinde de önemli gelişmeler olmuştur. ABD'nin Avrupa ve Avrasya'dan sorumlu Dışişleri Bakan Yardımcısı Dan Fried yaptığı açıklamada:

- ABD'nin, Kıbrıs sorununa Türkiye'nin AB üyelik sürecini sıkıntıya sokmadan yaklaşmak istediğini;
- Kıbrıs'ın birleşmesi konusunda Türk hükümetinin çabalarının övgüye değer olduğunu;
- Mehmet Ali Talat'ın adanın birleşmesine yönelik müzakereler aracılığıyla çözümü desteklemesinin ABD tarafından takdir edildiğini ve Kıbrıs Türk

toplumunun desteklenmesi ve cesaretlendirilmesi gerektiğini ve;

- AB kriterlerini yerine getirdikten sonra Türkiye'ye bir takım ön şartların konmasının yanlış olacağını belirtmiştir.

Bir diğer dikkat çekici gelişme ise, 5 Nisan tarihinde ABD Dışişleri Bakanı Condoleezza Rice'ın, Temsilciler Meclisi Dış Yardımlar Alt Komitesi toplantısı sonrasında yaptığı basın toplantısında ABD'nin Kıbrıs'taki BM Barış Gücü'ne (UNFICYP) sağladığı fon desteğini çektiğini açıklamasıdır. Rice bu desteğe gerek olmadığına inanıldığı için fonun bütçeden çıkartıldığını belirttikten sonra ihtiyaç duyulduğu takdirde soruna eğilinileceğini, ABD'nin Kıbrıs'taki çıkarlarında bir değişiklik olmadığını belirtmiştir. Rice açıklamasında ayrıca Başkan Bush'un referandum zamanında Annan Planı'nın onaylanması için uğraş verdiğini, bu planın iki tarafın uzlaşması için iyi bir zemin olduğunu, fakat Rum tarafının planı reddetmesinden sonra başa döndüğünü, ancak ABD'nin buna rağmen iki tarafın görüş ayrılığının azaltılmasında katkı sağlamaya devam edeceğini belirtmiştir.²

*
* *

²<http://www.hri.org/news/greek/ana/2006/06-04-06.ana.html#02>

lerine uymayan bir yaklaşım gördüklerini ve bunun Türkiye'nin AB üyeliği yolunda önemli bir sorun teşkil edebileceğini;

- Heybeliada Ruhban Okulu'nun yeniden açılmasının ve Fener Rum Patriği'nin ekümenlik sıfatının tanınmasının gerekliliğini belirtmiştir.

Bakoyanni, Rice ile yaptığı görüşmenin ardından verdiği demeçte ise söylemini biraz yumuşatmıştır. AB Ek Protokolü'nün yeniden müzakere edilemeyeceğini ve Türkiye'nin bu konudaki yükümlülüklerinin ABD'ye karşı değil, AB'ye karşı olduğunu belirten Bakoyanni buna karşın Yunanistan'ın Türkiye'nin AB'ye üyeliği ile ilgili görüşünün "müzakerelerin sonunda tam üyelik" şeklinde olduğunu vurgulamıştır. Bakoyanni açıklamasında AB'nin de Türkiye'ye bu mesajı net bir şekilde vermesinin Türkiye'nin gerekli reformları gerçekleştirebilmesi için önemli olduğunu belirtmiştir.

Rice'ın Açıklamalarına Tepkiler

Rice'ın açıklamalarına ilk önemli tepkiler Yunanistan ve Güney Kıbrıs basını ile muhalefet partilerinden gelmiştir. Örneğin Yunanistan ana muhalefet partisi PASOK yetkilisi Rice'ın açıklamalarını kabul edilemez ve belirsizliği arttırıcı olarak nitelendirmiştir. Yunanistan Dışişleri Bakanlığı sözcüsü ise iki ülkenin stratejik ortak olmasına rağmen Yunanistan'ın ABD'nin Kıbrıs konusundaki politikasına katılmadığını belirtmiştir.

Bu konudaki en sert tepki ise Güney Kıbrıs Rum Yönetimi lideri Papadopoulos'tan gelmiştir. Papadopoulos yaptığı açıklamada;

- Rice'ın açıklamalarının ABD'nin her zamanki politikası dahilinde ve amacının Türkiye'nin AB üyeliğini sağlamak olduğunu;

- Kıbrıs Rum Yönetimi'nin ABD'nin hoşgörüsünü kazanmak adına milli çıkarlarından taviz vermeyeceğini;
- ABD'nin Türkiye'yi kayırdığını ve ilerde ABD Kuzey Kıbrıs'ı tanırsa bunun Türkiye'de yaşayan milyonlarca Kürt gibi kendilerine özerklik tanınmasını isteyenlere örnek olacağını belirtmiştir.

Papadopoulos bu açıklamasıyla hem ABD'nin AB'nin içişlerine karıştığını ima etmiş, hem de Kürt sorunu konusunu açarak gelişmelerin boyutunu değiştirmeye çalışmıştır.

Terörizm Raporu

ABD Dışişleri Bakanlığı'nın her yıl hazırladığı Terörizm Raporu bu sene 29 Nisan tarihinde yayınlanmıştır. Raporun Kuzey Kıbrıs başlığı altında;

- KKTC'nin Türkiye haricinde başka hiçbir ülke tarafından tanınmadığı, bu nedenle hiçbir uluslararası anlaşma, konvansiyon veya protokole dahil olmadığı, Kıbrıs Türk Yönetimi'nin kara para aklama ve terörizmin finansmanının önlenmesi gibi konularda yeterli hukuki ve kurumsal çerçeveye sahip olmadığı belirtilmiştir;
- Bununla beraber Kuzey Kıbrıs Yönetimi'nin terörizmin önlenmesi konusunda ABD ile işbirliği içinde olduğunun altı çizilmiştir.

Raporda KKTC Yönetimi'nin ABD ile yaptığı işbirliği konusunda;

- Kuzey Kıbrıs Merkez Bankası'nın, Kuzey Kıbrıs'ta hesap açanların ABD'nin ve BM'nin terörist olarak açıkladığı kişi ve kurumlarla bağlantılı olup olmadığının araştırılmasını finansal kurumlardan düzenli bir şekilde istediği;

- Adayı ikiye bölen Yeşil Hattın sızmalara imkan veren bir sınır olduğu, bununla beraber KKTC Yönetimi'nin çıkardığı yeni kanunla yasa dışı göçmenliğin engellenmesi konusunda önemli bir adım attığı belirtilmiştir.

Rapor ayrıca Kıbrıs adasının Doğu Avrupa bölgesinde, çeşitli örgütler için önemli bir geçiş noktası olduğunu ve adanın her iki tarafında PKK'nın yaklaşık 1500 taraftarının bulunduğunu iddia etmektedir. Raporda terörizmin engellenmesi konusunda Türkiye'nin adadaki askeri varlığına da değinilmiş, Türk Ordusu'nun varlığının PKK/Kongra-Gel'in Kıbrıs'ta etkin olmasını engellediği açıklanmıştır.

Bu arada önde gelen iş dünyası dergilerinden Forbes'da yayınlanan bir makalede Kıbrıs Rum Kesimi'nin kara para aklama ve silah kaçakçılığı konularında önemli bir merkez haline geldiği belirtilmiştir. Makalede La Haye'deki Savaş Suçları Mahkemesi referans gösterilerek, Sırbistan'ın eski lideri Milosevic'in kara para aklamak için 1992-2000 yılları arasında Larnaka'ya yaklaşık 800 milyon dolar gönderdiği, burada biri Rum Yönetimi lideri Papadopoulos'a ait hukuk firması aracılığı ile olmak üzere sekiz tane paravan şirket kurulduğu ve bu paranın çoğunun ABD, Rusya ve İsrail'den silah alımında kullanıldığı açıklanmıştır.⁴ Yukarıda bahsedilen Terörizm Raporunda Güney Kıbrıs'ın para aklama konusunda adının geçmemesi, tam tersine bu konuda ABD ile işbirliği içinde olduğunun belirtilmesi ilgi çekici bir noktadır. Bu çelişkinin ortaya çıkmasında ABD'nin Güney Kıbrıs Rum Yönetimi'ni kendinden uzaklaştırmak istememesinin rolü büyüktür.

³ Terörizm Raporu hakkında detaylı bilgi için bakınız:

<http://www.state.gov/documents/organization/65470.pdf>

<http://www.state.gov/documents/organization/65466.pdf>

⁴ <http://www.forbes.com/business/global/2006/0424/050.html>

BM VE AB NEZDİNDE GELİŞMELER YUNANİSTAN'IN SOYKIRIM İDDİALARI

Kıbrıs Bağlamında Gelişmeler

Son aylarda Yunanistan Türkiye karşısındaki söylemini sertleştirirken Güney Kıbrıs Rum Yönetimi lideri Papadopoulos da Kıbrıs sorununun çözümünü olanaksız hale getirmeye çalışmaktadır. Papadopoulos yaptığı açıklamalarda iki bölge ve iki toplumlu devlet modeline muhalefet etmeye başlamıştır. Rum Kesimi liderinin bu yaklaşımı Birleşmiş Milletler çerçevesinde yıllardan beri devam eden müzakerelerin temelini sarsmaktadır. Papadopoulos'un açıklamalarına cevaben KKTC Cumhurbaşkanı Mehmet Ali Talat BM Genel Sekreteri Kofi Annan'a gönderdiği mektupta Rum Yönetimi liderinin açıklamalarını talihsizlik olarak nitelendirmiş, KKTC'nin Annan Planı'na sadık olduğunu ve çözümün Birleşmiş Milletler çerçevesinde olmasının şart olduğunu beyan etmiştir. Talat daha sonraki açıklamalarında;

- Kıbrıslı Türklerin Rumlarla adil bir birleşmenin gerçekleşmesi konusunda karamsar olduğunu,
- Buna rağmen KKTC'nin uluslararası tanınma politikası izlemediğini,

tanınmanın zaten BM'nin 541 ve 550 sayılı kararlarıyla imkansız olduğunu,

- İzlenmesi gereken politikanın BM çerçevesinde ve dünyanın kabul edebileceği çözüm önerileri sunmak olduğunu, bir diğer seçeneğin de BM'nin 541 ve 550 sayılı kararlarını yürürlükten kaldırma çabaları olabileceğini,
- Kıbrıs Rum Kesimi'nin politikasının Türklerle beraber ve eşit yaşamak olmadığı müddetçe adada birleşmenin olamayacağını,
- Bununla beraber KKTC'ye uygulanan izolasyonların kaldırılmasının birleşme yönünde önemli bir motivasyon sağlayacağını belirtmiştir.

İzolasyonların kaldırılması konusunda Talat'ın açıklamalarına koşut olarak önemli bir gelişme yaşanmıştır. 8 Mayıs'ta Avrupa günü nedeniyle Kıbrıs Türk Ticaret Odası'nda düzenlenen ve AB dönem başkanlığını yürüten Avusturya'nın Kıbrıs Büyükelçisi Eva Hager'in de katıldığı etkinlikte, KTTO Başkanı Erdil Nami, AB'nin daha önce öngördüğü fakat Şubat ayında kesintiyle vermeyi kabul ettiği mali yardımın ikinci diliminin de yürürlüğe girdiğini açıklamıştır. Erdil Nami konuşmasında;

- Avrupa toprağında yaşayan ve Avrupa vatandaşı olan Kıbrıslı Türklerin AB vatandaşları ile eşit muamele görmek istediğini,
- Kıbrıslı Türklere uygulanan tüm ticari kısıtlamaların ve engellerin kaldırılması gerektiğini,
- Buna bağlı olarak Doğrudan Ticaret Tüzüğü'nün uygulanmaya konması için çalışmalara devam edilmesinin şart olduğunu belirtmiştir.

KKTC'ye uygulanan izolasyonların kaldırılması için önemli bir destek de Avrupa Parlamentosu Yeşiller Grubu'ndan gelmiştir. AP üyesi Cem Özdemir'in çabalarıyla Yeşiller Grubu'nun olağan kongresi bu yıl Kuzey

Kıbrıs'ta gerçekleşecektir.

Avrupa Konseyi Avrupa Irkçılık ve Hoşgörüsüzlükle Mücadele Komisyonu'nun Kıbrıs Raporu

Avrupa Konseyi'ne bağlı Avrupa Irkçılık ve Hoşgörüsüzlükle Mücadele Komisyonu'nun 16 Mayıs 2006 tarihinde yayımladığı Kıbrıs raporunda Kıbrıslı Türkler için özel bir bölüm ayrılmış ve Rum Yönetimi'ne Türklere karşı yapılan ayrımcı uygulamalara son verme tavsiyesinde bulunulmuştur.⁵

Raporda adanın güneyine yaşamak veya günü birlik çalışmak için giden Türklerin sayısında, özellikle Nisan 2003'te Yeşil Hat'tan geçişlerin sınırlandırılmasının kaldırılmasından sonra, belirgin bir artış olduğu vurgulanmıştır. Ayrıca Rum Yönetimi 35000 kişiye pasaport, 60000 kişiye nüfus cüzdanı sağlamış, belirli alanlarda da Kıbrıslı Türklerin durumunun iyileştirilmesi için önlemler almıştır. Bununla beraber Güney'e geçen Kıbrıslı Türklerin zaman zaman, özellikle güvenlik güçleri tarafından, ayrımcılığa ve ırkçı muameleye maruz tutulduğu, iş yerlerinde ayrımcılık uygulandığı belirtilmiştir. Raporda ayrıca;

- Her ne kadar Türkçe, Kıbrıs Anayasası'na göre resmi dil olsa da adanın bölünmüşlüğü nedeniyle Türkçe'nin Güney Kıbrıs'ta çok az bilindiği ve bunun Türklerin kamu hizmeti almasında önemli zorluklar çıkardığı;
- Kıbrıslı Türklerin Güney Kıbrıs'taki taşınmaz mallarını geri alma veya tazmin etme konularında zorluklar yaşadığı açıklanmıştır. Her ne kadar

⁵ Rapor hakkında detaylı bilgi için bakınız:

http://www.coe.int/T/F/Droits_de_l%27Homme/Ecri/1-ECRI/5-ctualit%E9_de_l%27ECRI/44-fr_16_05_2006.asp ;

http://www.coe.int/t/E/human_rights/ecri/1-ECRI/2-Country-by-country_approach/Cyprus/Cyprus_CBC_3.asp#TopOfPage

Kıbrıslı bir Türk'ün 2004 yılında Güney Kıbrıs'ta açtığı bir davada mahkeme davacının lehinde karar vermiş olsa karar temyize gitmiş ve henüz bir sonuç alınamamıştır.

Komisyon raporunda Kıbrıslı Türkler haricinde Pontuslu Rumlar hakkında da bir başlık açılmış ve bunların da toplum nezdinde aşağı görüldüğü hatta okullarda ve kamu hizmetlerinde ayrımcılığa maruz kaldıkları belirtilmiştir.

Her ne kadar rapor yalnızca tavsiye niteliği taşısa da Türkiye'nin AB sürecinde zor bir döneme girildiği düşünülecek olursa diplomatik açıdan önem taşımaktadır.

Yunanistan'ın Soykırım İddiaları

Rum Yönetimi'nin Pontuslu Rumlara karşı ayrımcılık yapmakla itham edildiği sıralarda Yunanistan'ın, Türklerin 1916-1923 yılları arasında Karadeniz kıyısında yaşayan Pontuslu Rumlara soykırım uyguladığı yolundaki iddialarının resmi bir boyut kazanması ilginç bir gelişmedir. Mayıs ayı içinde Selanik'te bir soykırım heykelinin açılışı ile son dönemde Dışişleri Bakoyanni'nin geliştirdiği sert söylem nedeniyle bozulmaya başlayan Türk-Yunan ilişkilerine gerilimi arttıran alışlageldik meselelere yeni bir başlık daha eklenmiştir.

Aslında Yunanistan'ın soykırım iddiaları 90'lı yıllarda başlamış, 1994'de Yunanistan Parlamentosu 19 Mayıs gününü "Pontus Rumları Soykırım Günü" olarak ilan etmiştir. Uzun yıllardır gündeme gelmeyen bu konu, Türkiye'nin AB Ek Protokolü'nü TBMM'de onaylamayıp limanlarını ve hava sahasını Güney Kıbrıs Rum Kesimi'ne açmamasıyla krize doğru ilerleyen süreçte Yunanistan'ın Türkiye'ye baskıyı arttırması için yeni bir unsur olmuştur.

Öte yandan anıt birçok Pontuslu Rum tarafından da geleneksel Pontuslu

imajına aykırı olduğu gerekçesi ile beğenilmemiş ve bundan çok daha önemlisi, Yunan devletinin ve ordusunun zorlamalarıyla gerçekleşen törene Pontuslu Rumlardan büyük bir katılım gerçekleşmemiştir. Bunun belki de bir önemli nedeni Kıbrıs Rum Yönetimi'nde görülen ayrımcı uygulamaların benzerlerinden şikayetleri ya da Yunan toplumuna asimilasyon sorunları olabilir.

Ayrıca, Türk-Yunan ilişkilerinin geleceği açısından konuya yaklaşıldığında anıtın altındaki yazıda soykırım kelimesinin kullanılmaması ve Selanik Belediye Başkanı'nın bir taraftan bu anıtı açarken diğer taraftan da İzmir kenti ile Selanik arasında kurulacak kardeşlikten bahsetmesi aslında ilişkileri çok uca çekebilecek gelişmelerden de özenle kaçınıldığı izlenimini uyandırmaktadır.

Bununla birlikte, Yunanistan'ın siyasi karar alıcılarının hemen hepsi soykırım iddialarına destek vermişlerdir. Cumhurbaşkanı Papulias yaptığı açıklamada Pontuslu Rumların Anadolu'dan uzaklaştırıldıkları günden beri anayurtlarını hafızalarında tuttuklarını belirtmiştir. Bakoyanni ise yaptığı açıklamada Yunanistan hükümetinin sözde soykırımın uluslararası alanda tanınması için elinden geleni yapacağını açıklamış, muhalefet lideri Papandreu da bu söyleme yakın bir ifadede bulunmuştur. Yunan liderler içinde Yunanistan'ın asıl niyetini ortaya koyan açıklama ise Başbakan Karamanlis'ten gelmiştir. Karamanlis yaptığı açıklamada Yunanistan'ın Türkiye'nin AB'ye dahil olmasını desteklediğini, bununla beraber AB kriterlerinin uygulanmasının şart olduğunu belirtmiş ayrıca bölge ülkeleri arasındaki karşılıklı saygı ve samimiyetin savaş korkusu ve göçleri ortadan kaldıracağını vurgulamıştır. Bu söylemin amacı uluslararası düzeyde Türkiye'yi saldırgan bir ülke olarak göstererek Kıbrıs ve Ege sorunlarında avantaj elde etmektir.

Nitekim Yunanistan Dışişleri Bakanlığı yakın zamanda Türkiye'ye danışmadan bir Alman gemisine Ege Denizi'nde ve Yunanistan karasuları dışın-

daki uluslararası sularda sismik araştırmalar yapma yetkisi vermiştir. Yunanistan'ın bu yaklaşımı iki ülke arasında yıllardan beri çözümlenememiş olan karasuları, kıta sahanlığı ve hava sahası tartişmalarının yeniden gündeme gelmesine neden olmuştur. Nitekim bu tartişmaların yeniden ortaya çıkmasıyla Ege Denizi'nde yapılan bir arama kurtarma tatbikatında Türk ve Yunan uçakları "it dalaşına" girmişlerdir.

İçin en ilginç tarafı olayın gelişme şeklidir. Yunan Dışişleri ve Savunma Bakanlıkları, Alman araştırma gemisi Poseidon'a Ege'de çalışma yapması için Nisan ayında izin verirken, Bakanları olan Dora Bakoyanni ve Evangelos Meimarakis'a haber bile vermemişlerdir. Bakoyanni'nin olup bitenden ancak birkaç gün sonra haberi olmuştur ve mesele Karamanlis'in Almanya Başbakanı Merkel'e, "geminizi çekin" demesiyle hallolmuştur.

Yunanistan'ın son dönemdeki sert tavrının üstüne ortaya koyduğu soykırım iddiaları Türkiye ile Yunanistan arasındaki diyalogun da azalmasına neden olmaya başlamıştır. Başbakan Erdoğan ile Yunanistan Başbakanı Karamanlis Mayıs ayı içinde iki defa bir araya gelmiş olmalarına rağmen sadece ilişkilerin ticaret ve turizm gibi sorunsuz konu başlıkları hakkında konuşmuşlar sorun teşkil eden politik konulara değinmemişlerdir. Bununla beraber iki taraf arasındaki gerginliğin bir başka delili olarak Karamanlis'in Türkiye'ye yapacağı ziyaretin gününün aylardan beri belirlenememiş olması gösterilebilir. Türkiye, Yunanistan'ın sert tutumuna soğukkanlı bir şekilde yaklaşmakta ilişkilerin daha fazla gerilmesini önlemeye çalışmaktadır. Buna rnek olarak Dışişleri Bakanı Abdullah Gül'n soykırım iddiaları karşısında yaptığı açıklamalar gösterilebilir. Gl açıklamalarında;

- Yunanistan'ın iddialarının temelsiz olduğunu,
- Soykırım anıtının iyi bir yönde giden Türk-Yunan ilişkilerine zarar verdiğini,

- Türkiye'nin de Kurtuluş Savaşı sırasında ölenler için bir anıt dikebileceğini,
- Bununla beraber iki ülke arasındaki dostluğun teoride kalmaması gerektiğini ve geçmişle uğraşmak yerine geleceğe bakmanın daha doğru olacağını vurgulamıştır.

*
* *

TÜRKİYE İLE YUNANİSTAN ARASINDA EGE SORUNUNUN YENİDEN GÜNDEME GELMESİ

Son dönemde Türkiye ile Yunanistan arasındaki ilişkilerin Ege sorunu düzleminde yeniden hareketlenmesine neden olan bir takım gelişmeler yaşanmaktadır. Bunlardan en dikkat çekici olanı bir Yunan savaş uçağı ile bir Türk savaş uçağının 23 Mayıs tarihinde uluslararası hava sahasında çarpışmaları sonucu bir Yunan pilotun ölmesidir. Bundan önce bir Alman araştırma gemisi olan Poseidon'un Yunanistan Dışişleri ve Savunma Bakanlıkları'nın izniyle, Türkiye'ye haber vermeksizin Ege Denizi'nde araştırmaya başlaması, ayrıca yakın zamanda Yunan balıkçı gemilerinin Kardak kayalıklarının yakınına kadar gelmeleri ve buna Türk Sahil Güvenlik botunun uyarıda bulunması iki taraf arasında uzun zamandır süren ve fakat dondurulmuş olan sorunların yeniden gündeme gelmesine neden olmuştur.

Bilindiği üzere iki taraf arasında uzun zamandır süren adaların statüsü ve silahsızlandırılması, karasuları, kıta sahanlığı, hava sahası ve FIR hattı sorunları ilk olarak 70'li yıllarda gündeme gelmiş ve belirli dönemlerde alevlenmiştir. Bu konular hakkında Türkiye'nin tavrı;

- Sorunların bir bütün olarak ele alınması;

- Çözüm için Ege Denizi'nin kendine özgü durumunun göz önünde bulundurulması;
- Hakkaniyet ilkesi çerçevesinde hareket edilmesidir.

Türkiye'nin bu yaklaşımına karşın Yunanistan tarafı Ege sorunları içinde sadece kıta sahanlığı konusunu bir sorun olarak görmekte, diğer konularda tek taraflı uygulamalara gitmesi sebebiyle onları meşru hakkı olarak yorumlamaktadır. Yunanistan, resmen sorun olarak tanımladığı kıta sahanlığı konusunu Uluslararası Adalet Divanı'na taşımak isterken, Türkiye bu konu ve diğer sorunların iki taraf arasındaki görüşmelerle çözülmesini öngörmektedir. Türkiye için Uluslararası Adalet Divanı'na gitme fikri eğer çözüm mümkün olmazsa son seçenek olarak göz önünde bulundurulmaktadır.

Ege Sorununun Türk-Yunan İlişkilerindeki Politik Yansımaları

Ege Denizi'nde gerginliği arttırabilecek bu olaylara karşı her iki tarafın Dışişleri Bakanları soğukkanlı bir yaklaşım benimsemişler ve gerginliği arttıracak yaklaşımlardan kaçınmışlardır. Bununla beraber özellikle uçak kazasından sonra Yunanistan'ın Ege sorunları konusunda 30 yıldır süregelen politikaları ülke kamuoyunda tartışılmaya başlanmış hatta bu tartışmaya eski Cumhurbaşkanı Stefanopoulos ön ayak olmuştur. Stefanopoulos Yunan Kathimerini gazetesine yazdığı makalede iki ülke arasında yalnızca kıta sahanlığı sorununun olmadığını, karasuları, hava sahası, FIR hattı ve adaların silahsızlanması gibi sorunların da var olduğuna işaret etmiş tüm bu sorunların Uluslararası Lahey Adalet Divanı'na bir paket halinde götürülmesini önermiştir. Stefanopoulos makalesinde;

- Yunanistan'ın günümüze kadar süregelen Türkiye karşısındaki siyasetinin iflas etmiş olduğunu;
- İki ülke Dışişleri Bakanlıkları arasındaki diyalogun bugüne kadar sonuç

vermediğini;

- Ege Denizi bağlamındaki sorunların çözümü Uluslararası Adalet Divanı'nda aranmazsa tehlikeli ve sıcak çatışmalara dönüşebilecek sonuçların meydana gelebileceğini belirtmiştir.

Stefanopoulos'un böyle bir yaklaşım içine girmesinin sebebi, Yunan kamuoyunda Atina'nın Türkiye karşısında izlediği politikalardan duyulan memnuniyetsizliktir. Yunanistan'da bir kamuoyu şirketi tarafından yapılan araştırmada seçmenlerin %64'ü Yunanistan'ın Türkiye ile yakınlaşma politikasını terk etmesi ve Türkiye'nin AB sürecini engellemesi taraftarıdır. Karamanlis'in Türkiye karşısındaki politikalarını çok yumuşak bulanların oranı ise %67'yi bulmaktadır. Türkiye'nin AB'ye üye olmasını hoş karşılayanların oranı ise %23 civarındadır. Her ne kadar Karamanlis hükümeti son dönemlerde Türkiye karşısındaki tutumunu sertleştirip bir önceki dönemden, yani Simitis hükümetinden çok farklı bir çizgi izlemese de, PASOK tarafından da sert bir şekilde eleştirilmektedir. Türkiye politikasının Yunanistan iç politikasındaki önemli belirleyicilerden birisi olduğu da hesaba katılırsa muhalefetin eleştirilerinin sebebi ortaya çıkmaktadır.

Stefanopoulos'un açıklamalarına karşı hükümet kanadından görünürde olumsuz tepki gelmemiş olmakla beraber ihtiyatlı bir yaklaşım sergilenmiştir. Dikkat edilmesi gereken nokta Stefanopoulos'un politika değişikliği çıkışıyla birlikte hükümet üyeleri arasında, özellikle de Dışişleri Bakanı Bakoyanni ile Savunma Bakanı Meimerakis arasında görüş ayrılıklarının su yüzüne çıkmasıdır. Dışişleri Bakanı Bakoyanni, Stefanopoulos'un önerilerinin olumlu ve düşündürücü yönlerinin olduğunu açıklamış, politika değişikliğine karşı herhangi bir çekince belirtmemiştir. Bakoyanni Adalet Divanı'na gidilmesi durumunda çok ciddi bir hazırlık yapılmasının şart olduğunu ve hükümetin Türkiye politikasında bir değişiklik olmadığını açıkladıktan sonra Yunanistan'ın Türkiye politikasını;

- Gerginliği tırmandıracak olaylara meydan vermemek,
- Türkiye'nin AB sürecini desteklemek,
- İki ülke arasındaki ekonomik ve kültürel ilişkileri geliştirmek şeklinde özetlemiştir.

Bakoyanni ile kıyaslandığında Savunma Bakanı Meimerakis'in yaklaşımının temel farkı karasuları konusunda ön şart üzerinde durması gibi gözükmektedir. Uluslararası Adalet Divanı'na gitmeyi tamamen reddetmediğini fakat hangi konularda başvuracaklarını önceden hesaplamaları gerektiğini belirten Meimerakis açıklamasında karasuları konusuna değinerek Adalet Divanı'na başvurmadan önce karasularının sınırlarının kesinleştirilmesi gerektiğinin altını çizmiştir. İki bakanın Stefanopoulos'un teklifine karşı değişik yaklaşımlarda bulunması Yunanistan'ın politika değişikliğine henüz hazır olmadığına bir göstergesidir. Nitekim 31 Mayıs günü Yunanistan Hükümet sözcüsü yaptığı açıklamada Atina'nın komşu ülkelere ve AB'ye karşı politikası ve stratejisinde herhangi bir değişiklik olmadığını belirtmiştir.

Yunanistan'ın Ege siyasetini değiştirme ihtimaline karşı Türkiye'nin Ege sorunu konusundaki pozisyonunu yeniden gözden geçirmesi gerekmektedir. Bilindiği üzere Türkiye 1999 Helsinki zirvesinde Ege konusundaki ikili görüşmelerin sonuç vermemesi halinde Lahey Adalet Divanı'na gidilmesini ilke olarak kabul etmiştir. Adalet Divanı'nın kararlarının kesin olması ve karar alma sürecinde Divan'a yönelik politik baskıların oluşma ihtimali bu seçeneğin olumsuz yönleridir. Bununla beraber Adalet Divanı'ndan çıkacak kararların tamamı sadece bir ülkenin lehine olamayacağı da göz önünde bulundurulmalıdır. Fakat Lahey'de alınacak kararların iki ülkenin de hoş karşılamayacağı kararlar olması da ihtimal dahilindedir. Bu koşullar altında sorunların çözümü için en doğru yol iki tarafın uzlaşmasıdır. Uzlaşmanın gerçekleşmesi için de iki tarafın yöneticilerinin yapıcı yaklaşımlar göster-

mesi gerekmektedir.

Yunanistan'ın Askeri Harcamaları

Yukarıda bahsettiğimiz uçak kazasının neden olduğu dış politika tartışmalarının yanı sıra Yunanistan'ın Ege politikaları ekonomik açıdan da tartışılmaya başlanmıştır. Yunanistan'ın Ege Denizi'ndeki taciz uçuşlarının maliyeti sadece yakıt için ayda 15 milyon Avro'yu bulmaktadır. Bu masrafa "it dalaşı" nedeniyle artan yakıt tüketimi, uçakların bakımı, muhtemel can kayıplarının tazminatı ve düşen uçakların bedelleri dahil edildiğinde Yunanistan'ın giderleri çok yüksek rakamlara çıkmaktadır.

Dünya Bankası'nın 2005 yılı raporuna göre Yunanistan, Gayri Safi Milli Hasılasına oranla en fazla askeri harcamayı Türkiye'nin de içinde bulunduğu sıcak çatışma olasılığının yüksek olduğu bölgede yapmaktadır. Yunanistan'ın askeri harcamalarının GSMH'ye oranı %4'ün üzerindeyken Türkiye'nin harcamaları etrafındaki sorunlu bölge çokluğu ve terörle uğraşmasına rağmen düşüş trendine girip %4'ün altına inmiştir.⁶ Yunanistan'ın bütçesinden askeri harcamalara ayırdığı pay AB tarafından da eleştirilmektedir. AB Yunanistan'ın askeri harcamalarını AB ortalamasına çekmesini isterken Yunanistan Türkiye'yi tehdit olarak algıladığını belirtmektedir.

Ege Sorununun Türk-Yunan İlişkilerindeki Ekonomik Yansımaları

Türkiye ile Yunanistan arasındaki eski sorunların yeniden gündeme gelmesiyle birlikte ekonomik ilişkilerin zor bir döneme girme olasılığı da ortaya çıkmaktadır. Ariana Ferentinou 29 Mayıs 2006 tarihinde Turkish Daily News'a yazdığı makalesinde Yunanistan'da Ekim ayı içinde gerçekleşecek yerel seçimlerin iç politika atmosferini etkilediğini, muhalefetin özellikle

⁶ Dünya Bankası'nın Yunanistan verileri için bakınız:

<http://devdata.worldbank.org/external/CPPProfile.asp?PTYPE=CP&CCODE=GRC>

<http://devdata.worldbank.org/external/CPPProfile.asp?PTYPE=CP&CCODE=TUR>

ekonomik konularda eleştirisini arttırdığını ve Yunanistan Ulusal Bankası'nın Finansbank'ın %46'lık hissesini almasının da eleştiri konusu olacağını belirtmiştir.⁷ Yunanistan Ulusal Bankası CEO'su Takis Arapoglou bir süreden beri, dışarıya ve özellikle de Türkiye'ye açılma konusunda medya tarafından eleştirilmektedir. Bu eleştirilere muhalefet partisi PASOK'un ekonomik konulardaki sözcüsü Vaso Papandreu da katılmış, Arapoglou'nu daha önce Meclis'e açıklama yapmayı ertelemesi nedeniyle şeffaf olmamakla suçlamıştır. PASOK ekonomik konulardaki eleştirisini arttırmak adına Türkiye'deki politik ve ekonomik sorunlar nedeniyle anlaşmanın iptalini istemektedir. Ferentinou'ya göre PASOK'un muhalefetindeki ilginç nokta Yunanistan Ulusal Bankası'nın Türkiye'ye açılması değil anlaşmanın Türkiye pazarına olan bağımlılığı arttırmasıdır.

Arapoglou ise Yunan Parlamentosu'na yaptığı açıklamada Finansbank'ın hisselerinin alımının Yunanistan Ulusal Bankası'nın Güneydoğu Avrupa'daki konumunu güçlendirdiğini ve Türkiye'nin nüfusu ve büyüyen ekonomisiyle dışarıya açılmak için iyi bir fırsat olduğunu belirtmiştir.

Güney Kıbrıs Parlamento Seçimleri

21 Mayıs tarihinde Güney Kıbrıs'ta gerçekleşen parlamento seçimlerini oyların yaklaşık %31'ini alan AKEL kazanmış görünmekle beraber seçimlerin asıl galibi oylarını %3 arttırarak %18'e yakın oy toplayan Papadopoulos'un partisi DİKO'dur. Seçim sonuçlarına göre Annan Planı'na karşı tavır alan partiler oylarını arttırırken iktidar partisi AKEL ve ana muhalefet partisi DİSİ %3-4 oy kaybına uğramışlardır. DİKO'nun oylarını arttıran tek büyük parti olması ve diğer partilerin belirli oranlarda oy kaybına uğraması Papadopoulos'un politikalarının Güney Kıbrıs seçmeni tarafından desteklendiğinin ve Annan Planı referandumundaki tavrının devam ettiğinin göstergesidir.

⁷ <http://www.turkishdailynews.com.tr/article.php?enewsid=44723>

Parlamento seçimleri sonuçlarına göre iki yıl sonra yapılacak başkanlık seçiminde Papadopoulos'un yeniden seçilme şansını arttırdığı düşünülebilir. Bununla beraber Papadopoulos'un yeniden başkan olabilmesi AKEL'in tavrına bağlıdır. Bilindiği üzere bir önceki başkanlık seçimlerinde Papadopoulos'un kazanmasında AKEL'in desteği önemli bir rol oynamıştır. Seçim sonuçlarına göre Papadopoulos'un partisinin oylarını yükseltmesi ve AKEL'in oylarının düşüşe geçmesi ileride AKEL'in kendi adayını desteklemesine ve Papadopoulos'un başkanlık yarışında geriye düşmesine neden olabilir.

Güney Kıbrıs Parlamento seçimleri ertesinde gerçekleşen en ilginç gelişme ise Güney Kıbrıs eski lideri Klerides'in KKTC Cumhurbaşkanı Talat'ı Cumhurbaşkanlığı konutunda ziyaret etmesi ve yemek yemesidir. Klerides'in muhtemel amacı, çözümsüzlük politikası izleyen Papadopoulos'a karşı tavır koymaktır. Nitekim Klerides bu hareketi nedeniyle Rum Yönetimi önde gelenleri tarafından eleştirilmiştir.

Michael Leigh'in Açıklamaları

Avrupa Birliği Komisyonu'nun genişlemeden sorumlu Genel Direktörü Michael Leigh 22 Mayıs tarihinde Dış Politika Forumu'nun düzenlediği toplantıda yaptığı konuşmada, AB genişleme sürecini, genişlemenin AB'ye etkilerini, AB Anayasası sürecini, Komisyon'un bu konulardaki yaklaşımını açıkladıktan sonra, Türkiye'nin üyelik sürecinden ve yaşayabileceği teknik sorunlardan bahsetmiş, AB'nin Kıbrıs sorununa bakışı ve 2004 referandumu sonrası gündeme gelen yardım tüzükleri konusunda bilgi vermiştir.

Leigh konuşmasının Kıbrıs ile ilgili bölümünde;

- Annan Planı referandumu ertesinde AB'nin Kıbrıs Türk toplumuna uygulanan izolasyonların kaldırılması yönünde söz verdiğini;

- Buna göre önce Yeşil Hattın iki tarafı arasında ticaretin serbestleştirildiğini, 259 milyon Avro'luk mali yardım tüzüğünün kabul edildiğini, doğrudan ticaretin ise henüz gerçekleşmediğini fakat masada olduğunu, AB dönem başkanı Avusturya'nın ve bir sonraki dönem başkanı Finlandiya'nın bu konu üzerinde çalıştıklarını;
- Mali yardımın Güney Kıbrıs hükümeti tarafından değil, doğrudan AB tarafından yönetildiğini;
- AB içinde kimsenin bir krizin patlak vermesini istemediğini;
- Türkiye'nin AB üyeliği konusunda son 5 senede çok yol katettiğini, müzakerelerin başlamasının bunun en önemli göstergesi olduğunu;
- Türkiye'nin limanlarını ve hava sahasını Güney Kıbrıs'a açmasının politik açıdan zor olacağını bildiklerini fakat Ek Protokol'ün imzalanmasının Türkiye için bir yükümlülük olduğunu belirtmiştir.

BM Bağlamında Gelişmeler

Güney Kıbrıs Parlamento seçimleri ertesinde, BM Genel Sekreteri Kofi Annan'ın Kıbrıs sorununun taraflarının nabzını yoklama çabalarıyla diplomatik hareketlilik artmaya başlamıştır. Aslında bu hareketlilik bir süreden beri beklenmektedir, bununla beraber Papadopoulos'un seçimlerden güçlenerek çıkması girişimlerin ne ölçüde başarılı olacağı konusunda soru işaretlerine neden olmaktadır. Nitekim Kofi Annan BM Güvenlik Konseyi'ne sunduğu raporda, adadaki iki tarafın pozisyonlarında herhangi bir değişiklik olmadığını, bununla birlikte iki tarafın görüşmelere yeniden başlama yollarını aramasının şart olduğunu belirtmiştir.

Annan görüşmelere yeniden başlamanın yollarını tespit edebilmek ve nabız yoklamak adına ilk önce özel temsilcisi Michael Moller'i Kıbrıs, Ankara ve

Atina'ya göndermek istemiş fakat Türkiye'nin Moller karşısındaki olumsuz izlenimleri nedeniyle yardımcısı İbrahim Gambari'yi görevlendirmiştir. Gambari'nin bölge ülkelerini ziyareti Temmuz ayı başında beklenmektedir.

Annan'ın girişimleri bağlamında bir diğer önemli gelişme de Genel Sekreter'in KKTC Cumhurbaşkanı Talat'ın Nisan ayında Annan Planı'na bağlılığını teyit ettiği mektuba yazdığı cevaptır. Annan mektubunda;

- Mevcut koşulların iyi niyet misyonunun tam anlamıyla yeniden harekete geçmesini mümkün kılmadığını,
- Buna rağmen yardımcısı Gambari'nin yakında adayı ziyaret edeceğini,
- Her ne kadar kendi adını taşıyan BM planı reddedilmiş olsa da bundan sonraki çözüm girişimlerinin çerçevesinin aynı plan olacağını belirtmiştir. Annan Planı'na yapılan bu vurgu KKTC Cumhurbaşkanı Talat ile aynı bakış açısına sahip olduğunun bir göstergesidir.

Annan'ın Talat'a yazdığı mektup adanın güneyinde de yankı bulmuş, Rum Yönetimi sözcüsü Lilikas yaptığı açıklamada müzakerelerin başlaması için koşulların henüz oluşmadığını belirterek Rum tarafının görüşmeler konusundaki isteksizliğini ortaya koymuştur.

Türkiye'nin KKTC'ye Mali Yardımı

30 Mayıs tarihinde Türkiye ile KKTC arasında Ekonomik Yardım ve İşbirliği Protokolü çerçevesinde İkinci Ek Protokol imzalanmıştır. Ek protokole göre KKTC 135 milyon Dolar kredi kullanacaktır. Ek protokolü imzalayan Devlet Bakanı Abdüllatif Şener yaptığı açıklamada;

- KKTC ekonomisinin güçlendirilmesi adına 2003 yılında imzalanan 450 milyon Dolarlık Mali Yardım ve Ekonomik İşbirliği Protokolü'nün ek pro-

tokol ile devam ettiğini,

- Bu yılki bütçede yardım için 575 milyon YTL ayrıldığını,
- İzolasyonlara rağmen KKTC ekonomisinin son dört yılda ortalama %11 büyüdüğünü belirtmiştir.

Protokolü imzalayan KKTC Başbakanı Ferdi Sabit Soyer ise, yardımın cari harcamalarla tüketilmeyeceğinin, dünya ve AB ekonomileriyle bütünleşmeye ve rekabet etmeye çalışacaklarının altını çizmiştir.

*
* *

TÜRK-YUNAN İLİŞKİLERİ BAĞLAMINDA SON GELİŞMELER

Yunanistan Dışişleri Bakanı Bakoyanni'nin "Türk-Yunan Medya Konferansı" nedeniyle gerçekleşen üç günlük Türkiye ziyareti geçtiğimiz ay meydana gelen uçak kazası sonrası gerginleşen iki ülke ilişkilerinin belirli ölçüde yumuşamasını sağlamıştır. Bakoyanni, Dışişleri Bakanı Abdullah Gül'le beraber düzenlediği basın toplantısında;

- Türkiye ile Yunanistan arasındaki ilişkilerin işbirliği ve dostluk temelinde gelişmesinin gerektiğini;
- Yunanistan kamuoyunda özellikle uçak kazası sonrasında Türkiye'ye karşı güvensizliğin arttığını;
- Medyanın iki ülkenin ilişkilerinin yumuşamasında veya gerilmesinde önemli bir rol oynadığını;
- Lefkoşa'nın Avrupa'nın tek bölünmüş başkenti olduğunu, soruna taraf olan herkesin çözümü arzu ettiğini, fakat gösterilen bütün çabaya rağmen çok yavaş ilerlenildiğini;
- Yunanistan'ın Türkiye'nin AB sürecini desteklediğini, Türkiye'nin katıl-

masıyla birlikte AB'nin daha da zenginleşeceğini, Almanya ve Fransa'nın geçmişte başardığı birlikteliği Türkiye ve Yunanistan'ın da başarabileceğini, bununla beraber Türkiye'nin AB'nin talep ettiği reformları gerçekleştirmesinin şart olduğunu;

- Patrikhane'nin Türkiye'nin AB sürecinde önemli bir avantaj olabileceğini belirtmiştir.

Abdullah Gül ise açıklamasında;

- İki ülkenin sağlayacağı diyalog ve işbirliğinin bölge barışında önemli bir rol oynayacağını ve bunun Balkanlarda, Karadeniz'de ve Akdeniz'de önemli yansımalarının olacağını;
- Turizm alanındaki işbirliğinin halkların hükümetlerden beklentilerinin bir kanıtını oluşturduğunu;
- İki ülkenin 2 milyar dolara yaklaşan ticaret hacmi bulunduğunu, başta iki ülke Başbakanları'nın temelini attığı Karacabey-Gümülcine doğalgaz boru hattı olmak üzere enerji alanında başlatılan işbirliğinin bölgesel istikrar ve barışa potansiyel katkıları da ortaya koyduğunu;
- Son dönemde Yunanistan sermayesinin Türk bankacılık sektörüne yaptığı yatırım miktarının Türk ekonomisine önemli katkı sağladığını belirtmiştir.

İki Dışişleri Bakanı'nın karşılıklı iyi niyet açıklamaları sonrasında güven artırıcı önlemler belirlenmiştir. Buna göre;

- İki ülke Genelkurmay Başkanları arasında, Eskişehir ve Larissa hava üsleri arasında doğrudan telefon hatlarının tesis edilmesi;
- Meriç Nehri'ndeki taşkınların önlenmesi için iki ülke arasında bir uzman-

lar komitesi kurulması;

- Ege'de uygulanmakta olan askeri tatbikat yasağının 1 ay daha uzatılması;
- İki ülkenin askeri doğal afet müdahale birliklerinin ortak tatbikatlar düzenlemesi kararlaştırılmıştır.

Güven arttırıcı önlemlerin oluşturulması iki ülke ilişkilerinin gerginlikten uzaklaşması bakımından önemli olsa da Ege Denizi'ndeki temel sorunların iki bakan arasında konuşulmaması ilginç bir noktadır. Bunun temel sebebi iki ülkenin, sorunların nasıl çözüleceği konusunda mutabakata varamamasından kaynaklanmaktadır. Bu sebeple önlemlerin açıklandığı basın toplantısında iki Dışişleri Bakanı da bu yönde gelen soruları geçiştirmişlerdir.

İki ülke arasındaki bir diğer önemli gelişme de Türkiye'nin geçen ay gerçekleşen uçak kazasından sonra Yunanistan'dan tazminat istemeye hazırlanmasıdır. Türkiye'nin olayla ilgili hazırlamakta olduğu raporda son aşamaya gelindiği ve kazanın sorumlusunun Yunan pilot olduğunun vurgulandığı belirtilmektedir. Nitekim Dışişleri Bakanlığı Sözcüsü Namık Tan da bu yönde bir açıklama yapmış, raporun Türkiye lehinde olması durumunda tazminat talebinin gündemde olacağını ifade etmiştir. Buna karşın Yunanistan Hükümet Sözcüsü Evangelos Andonaros soruşturmanın halen devam ettiğini ve çarpışmadan Türk pilotun sorumlu olduğunu açıklamıştır.

Talat - Steinmeier Görüşmesi

Türkiye ile AB arasındaki müzakere sürecinin başlamasından önce Alman Dışişleri Bakanı Steinmeier'in KKTC Cumhurbaşkanı Mehmet Ali Talat'ı resmen konuk etmesi dikkat çekici bir gelişmedir. Her ne kadar bu görüşme resmen tanıma anlamına gelmese de iki taraf arasındaki ilk doğrudan görüşmenin AB ile Türkiye arasındaki görüşmelerin Kıbrıs sorunu yüzünden sek-

teye uğramasından hemen önce gerçekleşmesi anlamlıdır. Güney Kıbrıs Yönetimi tarafından KKTC'nin tanınma yolunun açılacağı endişesiyle eleştirilen bu buluşmanın Steinmeier'in Türkiye ziyaretinden bir hafta sonra gerçekleşmiş olması bir diğer önemli noktadır. Steinmeier, Gül ile görüşmesinde Gümrük Birliği Protokolü'nün bu yılın sonuna kadar onaylanmasının şart olduğunu, bu konunun Almanya'nın dönem başkanlığına kalmamasının gerektiğini belirtmiştir.

Steinmeier ile gerçekleştirdiği görüşme ertesinde Talat yaptığı açıklamada kendilerinin çözümden yana olduklarını belirttiklerini, Almanya'nın da Kıbrıs sorunuyla ilgilendiğini ve çözüm istediğini, Türkiye'nin limanlarının ve hava sahasının Güney Kıbrıs uçak ve gemilerine açılmasının KKTC'ye uygulanan izolasyonların kaldırılmasıyla eş zamanlı olmasının gerektiğini belirtmiştir. Bu görüşme KKTC-AB ilişkilerinin gelişmesinde önemli bir adım olarak nitelendirilebilir.

Güney Kıbrıs Rum Yönetimi'nde Kabine Değişikliği

Kıbrıs Rum Kesimi'nde geçtiğimiz ay gerçekleştirilen parlamento seçimlerinden sonra Papadopoulos kabinede değişikliğe gitmiş ve 13 yıldır Dışişleri Bakanı olarak görev yapan Yorgo Yakovu'nun yerine Papadopoulos'un politikalarına yakınlığı ile bilinen, AKEL Partisi üyesi ve bir önceki hükümetin sözcüsü Yorgo Lillikas getirilmiştir. Yakovu'ya getirilen temel eleştiri dış politikada fazla sessiz kalması olmakla beraber değişikliğin asıl nedeni Yakovu'nun bir hafta önce Alman Dışişleri Bakanı ile görüşmesine rağmen Talat-Steinmeier buluşmasını engelleyememesi olarak yorumlanmaktadır. Görevini AB Lüksemburg zirvesinden sonra Lillikas'a devreden Yakovu, muhtemelen bu eleştirileri haksız çıkartmak adına Güney Kıbrıs Yönetimi'nin Türkiye'nin müzakere sürecine karşı uyguladığı vetosunu son derece kararlı bir şekilde savunmuş ve bu sebeple AB'nin Güney Kıbrıs'ı ikna süreci oldukça uzun sürmüştür. Kabinedeki bir diğer dikkat çekici değişiklik ise Savunma Bakanlığı'na eski Rum Milli

Muhafız Ordusu subayı ve Türkiye karşıtı görüşleriyle tanınan Fivos Klokari'sin getirilmiş olmasıdır.

Kıbrıs Rum Yönetimi'nde Yorgo Yakovu'nun yerine dışişleri bakanlığı görevini üstlenen Yorgo Lillikas ilk açıklamasında Türkiye karşındaki sert tavrını ortaya koyarak Türkiye'nin AB'ye üyeliğinin Birlik kuralları içinde değerlendirileceğini ve Rum Yönetimi'nin çıkarlarını korumaya kararlı olduklarını belirtmiştir.

Ek Protokol ve Türkiye AB İlişkilerine Etkisi

Türkiye dış politikasının son dönemdeki en önemli gündem maddesi tarama süreci sonrasında AB ile müzakere başlıklarının açılmaya başlanması ve Güney Kıbrıs Yönetimi'nin başlıkların açılmasına veto koyup koymayacağı sorunudur. Güney Kıbrıs Yönetimi Dışişleri Bakanı Yorgo Yakovu bakanlık görevinin son günlerinde Türkiye'nin müzakere sürecini Ek Protokol'ün henüz onaylanmaması nedeniyle, veto mekanizması yoluyla engellemeye çalışmış, bu durum Türkiye-AB-Kıbrıs üçgeninde önemli bir krize neden olmuştur. Rum Yönetimi'nin isteği Ek Protokol'ün onaylanma yükümlülüğünün Türkiye'ye hatırlatılması ve Kıbrıs Rum Yönetimi'nin Türkiye tarafından tanınıp ilişkilerin normalleştirilmesini öngören Eylül 2005 Deklarasyonu'na referans yapılmasıdır. Bu isteğin Türkiye ve AB açısından önemli bir sorun haline dönüşmesinin sebebi Türkiye'nin Ek Protokolü imzalaması için yıl sonuna kadar zamanı olması ve buna rağmen Güney Kıbrıs Yönetimi'nin müzakere sürecini tek başına engellemesidir. Uzun süren Güney Kıbrıs Yönetimi'ni ikna çabalarının ardından -ki bu süreç zarfında Dışişleri Bakanı Abdullah Gül ve Baş Müzakereci Ali Babacan Ankara'da bekleyerek veto karşısında Türkiye'nin baskılara boyun eğmeyen tavrını göstermişlerdir- Türkiye ile AB arasındaki müzakere başlıklarının birincisi olan Bilim ve Araştırma Başlığı açılmış ve tamamlanmış böylelikle Türkiye'nin müzakere sürecinde önemli bir adım atılmıştır.

Her ne kadar tek başına direnmesi AB ülkelerinden tepkiyle karşılanırsa da, Güney Kıbrıs Yönetimi imzalanan metinlerde istediğini elde etmiştir. Pozisyon belgesinde Türkiye ile AB arasındaki fiili müzakereler başlatılırken Türkiye'ye verilmiş olan sözlerin altı bir kez daha çizilmiş fakat Türkiye'ye Ek Protokolü uygulaması konusundaki yükümlülüğü bir kez daha hatırlatılmış, bu konudaki gelişmelerin izlenmeye devam edileceği ve bu gözlemlerin Ekim veya Kasım ayındaki raporlarda değerlendirileceği belirtilmiştir.

Bu noktada önemli olan soru Kıbrıs sorununun Türkiye'nin AB ile müzakerelerindeki etkisinin ne olacağı ve Güney Kıbrıs Yönetimi'nin her dönüm noktasında engelleyici ülke olup olmayacağıdır. Bu sorunun düğüm noktası ise bilindiği üzere Ek Protokol'dür. Türkiye, AB'nin yeni üyelerine Gümrük Birliği bağlamında limanları ve hava sahasını açmayı öngören Ek Protokol'ün onaylanmasını KKTC'ye uygulanan izolasyonların kaldırılmasına bağlarken; AB Türkiye'nin üyelik müzakerelerinin devamı için 2006 sonuna kadar Ek Protokol'ün onaylanmasını şart koşmaktadır. Güney Kıbrıs Yönetimi'nin Ek Protokol'ün onaylanma son tarihine 6 ay kala müzakereleri engelleme çabası bir uyarı atışı niteliğindedir. Her ne kadar sorun şu an için yıl sonuna ertelenmiş olsa da konunun taraflarının pozisyonlarında kolay kolay değişiklik yapamayacak durumda olması önümüzdeki dönemde Türkiye-AB ilişkilerinde daha büyük tartışmaların ortaya çıkacağının işaretidir. Nitekim Lüksemburg Zirvesi ertesinde karşılıklı açıklamalarla bu durum teyit edilmiştir.

AB'nin Genişlemeden Sorumlu üyesi Olli Rehn krizin ertesinde, 15 Haziran günü NTV'ye verdiği mülakatta⁸ Türkiye'yi müzakere sürecinde iki tane önemli engelin beklediğini bunların Kıbrıs sorunu ve reformlar olduğunu belirtmiştir. Rehn, müzakere sürecinde Güney Kıbrıs Rum Yönetimi'nin zorluk çıkarmasına ilişkin yaptığı açıklamada bu tip konuların siyasi anlamda zor konular olduğunu, çözümlenmesi için Başkanlığın Komisyon ve bazı

⁸ <http://www.ntvmsnbc.com/news/376932.asp>

üye ülkelerle görüşmeler yapmasının gerektiğini, çözümün zaman alabileceğini fakat bu durumun AB'nin karar alma mekanizmalarında var olan bir durum olduğunu belirtmiştir. Rehn'e göre;

- Yaşanan zorlu sürece rağmen bilim ve araştırma müzakere başlığının açılması konusunda uzlaşmaya varılmış olması;
- Müzakere başlığının kapatılması ile ilgili pozisyon belgesinde kullanılan ve bu tür durumlarda gelecekte de kullanılacak metinlerdeki ifadeler üzerinde anlaşmanın sağlanmış olması;
- Türkiye'den bu yıl içinde beklenen gelişmeler konusunda siyasi bir anlaşmanın sağlanmış olması önemli gelişmelerdir.

AB'nin Türkiye'ye bakışı ve tek bir üyenin itirazları nedeniyle müzakerelerin zora girmesi konusunda ise Rehn;

- AB'nin Türkiye'yi çok önemli bir ortak ve sonucu garanti olmasa da tam üyelik için müzakerelere başladığı bir ülke olarak gördüğünü;
- Türkiye ile müzakerelere başlanmasının sebeplerinden birinin de jeopolitik, stratejik anlamda ve medeniyetler arası ilişkiler açısından önemli bir ülke olması olduğunu;
- İslam dünyası ile sağlam ilişkiler kurmak için Türkiye gibi nüfusunun çoğunluğu Müslüman, laik ve farklı medeniyetleri sınırları içinde barındıran bir ülkenin kilit rol oynayacağını;
- Ancak Türkiye'nin sahip olduğu gücü çok da abartmamasının gerektiğini;
- AB'ye üyeliğin kolay bir süreç olmadığını ve bu zorlukların geçmişte bütün aday ülkelerin yaşadığını;

•Bu nedenle Türkiye'nin üyelik kriterleri ve Ek Protokol ile ilgili yükümlülüklerini yerine getirmesinin şart olduğunu belirtmiştir.

Rehn'in açıklamalarına göre AB'nin beklentileri Türkiye'nin Güney Kıbrıs ile arasındaki ilişkilerini normalleştirilmesi, bunun sağlanması için de Ankara Anlaşması'nın Ek Protokolü'nün TBMM tarafından onaylanması ve uygulamaya konmasıdır. Türkiye ancak bu şekilde ileride oluşabilecek sorunları engelleyebilir.

Rehn'in bu açıklamalarına karşılık Avrupa Birliği Genel Sekreteri Oğuz Demiralp önümüzdeki dönemde Kıbrıs konusunda sorun yaşanmayacağını, AB'nin çok sert bir siyasi söylem kullandığını, Türkiye'nin KKTC'nin tecridine neden olan tedbirlere ortak olmayacağını, AB'nin de makul bir çizgiye gelmesiyle birlikte müzakere sürecinin daha rahat ilerleyeceğini belirtmiştir. Türkiye ve AB diplomatlarının yumuşak açıklamalarına daha sonra konuya taraf Başbakanların sert açıklamaları eklenmiştir. Başbakan Erdoğan KKTC'ye uygulanan izolasyon devam ettiği müddetçe müzakerelerin askıya alınması pahasına Türkiye'nin limanlarını ve hava sahasını Güney Kıbrıs uçak ve gemilerine açmayacağını sert bir şekilde ifade ettikten sonra AB liderleri de aynı sertlikte sene sonunda krizin çıkabileceğini ve müzakerelerin durdurulabileceğini belirtmişlerdir.

Türkiye ile AB arasındaki müzakerelerin zor bir süreçten geçmesi ve Kıbrıs sorununun çözümü konusunda önemli bir değerlendirme de BM Genel Sekreteri Kofi Annan'dan gelmiştir. Annan BM Güvenlik Konseyi toplantısından önce basına verdiği demeçte;

• Kıbrıs'ta çözüme ulaşmanın Rum Kesimi'nin AB üyesi olması ve Türkiye'nin de AB'ye katılmak istemesi nedeniyle daha da zorlaştığını ve karmaşılaştığını;

- Siyasi İşlerden Sorumlu Genel Sekreter Yardımcısı İbrahim Gambari'nin Temmuz ayı içinde konuya taraf ülkeleri ziyaret edeceğini ve hazırlayacağı rapor doğrultusunda müzakereler için atılacak adımların kararlaştırılacağını;

- Bununla beraber müzakerelere başlanabilmesi için her iki tarafın da istekli olmasının şart olduğunu fakat Papadapoulos ve Talat'ın birbirlerine çok yakın mesafede yaşamalarına rağmen iki senedir biraraya gelmediklerini belirtmiştir.

Annan'ın bu açıklamalarına karşı Güney Kıbrıs Yönetimi lideri Papadopoulos, Güney Kıbrıs'ın AB üyeliğinin Kıbrıs sorunun çözümüne yardımcı olabileceğini ayrıca üyelik konusunun Annan'ı ilgilendirmediğini belirtmiştir.

*
* *

TÜRK-YUNAN İLİŞKİLERİ BAĞLAMINDA SİMİTİS'İN AÇIKLAMALARI KKTC'DE YEREL ve ARA SEÇİMLER

Simitis'in Açıklamaları

Mayıs ayı içinde Ege Denizi'nde gerçekleşen uçak kazası ertesinde eski Cumhurbaşkanı Stefanopoulos'un başlattığı Yunanistan'ın Türkiye politikası sorgulaması Haziran ayında da eski Başbakan Kostas Simitis'in Ethnos gazetesine yazdığı makaleyle devam etmiştir. Türkiye'nin AB'ye üyeliği ve Ege sorunu gibi iki temel konuya değindiği makalesinde Simitis, bir bakıma Yunanistan'ın Türkiye karşısındaki politikalarında ne gibi değişiklikler yapabileceğinin çizgilerini belirlemiştir.⁹

Simitis makalesinde;

- 2004 yılında müzakerelerin başlatılması kararının alınmasından sonra Yunanistan ve "Kıbrıs Cumhuriyeti" dahil hiçbir AB ülkesinin Türkiye'nin

⁹ http://www.abhaber.com/haber_sayfasi.asp?id=12213

üyelik müzakerelerini durdurma yetkisine sahip olmadığını;

- AB kurallarına göre, müzakerelerin yarıda kesilmesinin üye ülkelerin en az üçte biri tarafından istenmesi ve kararın da AB Konseyi'nde özel çoğunlukla alınması yoluyla olabileceğini;
- Müzakereler sırasında üye bir ülkeye kendi özel konularıyla ilgili olarak baskı yapma ya da müzakereleri engelleme hakkı tanınmadığını, ancak bazı özel konulardaki düzenlemelerle ilgili itiraz ya da eleştirilerde bulunabileceğini;
- Bu nedenle Yunanistan ve Güney Kıbrıs Yönetimi'nin Türkiye'ye Kıbrıs sorunu konusunda baskı yapma imkanı olmadığını, bu konudaki fırsatların kaçırılmış olduğunu;
- AB'ye üye ülkelerin veto haklarının sadece başlangıçta ve müzakerelerin sonuçlanmasından sonra kesin karar alma aşamasında bulunduğunu, bu sebeple Yunanistan'ın veto fırsatının müzakereler tamamlandıktan sonra Türkiye'nin tam üye olarak kabul edilip edilemeyeceği noktasında olacağını ve Yunanistan için bu veto yetkisinin sadece teoride olduğunu;
- Türkiye'nin kendi iç dinamikleri yüzünden AB üyeliğinden vazgeçmesinin Yunanistan'ı zor durumda bırakacağını çünkü bu durumda Yunanistan'ın Türkiye ile olan sorunlarını AB platformu yerine ikili düzeyde çözmek durumunda kalacağını belirtmiştir.

Ege sorunları bağlamında Türk-Yunan ilişkileri konusuna da değinen Simitis;

- Atina'nın uluslararası hukuka göre karasularını 12 mile çıkarma hakkı bulunduğunu, fakat Ege Denizi'nin kendine özgü bir durumu olduğunu;

- Yunanistan'ın karasularını genişletirken denizlerdeki serbest dolaşım hakkını engellememesi gerektiğini, bu nedenle de karasularının ölçülü bir şekilde genişletilmesinin şart olduğunu;
- Yeni karasuları sınırlarının, uluslararası deniz hukukuna dayanarak, bazı bölgelerde mümkün olduğunca geniş olması, bazı bölgelerde de ölçülü genişleme adına 10, 8 yada 6 mil şeklinde olmasının gerektiğini;
- Yunanistan'ın diplomatik anlamda izlemesi gereken yolun Rusya, Ukrayna gibi Boğazlar'dan serbest geçiş konusuyla doğrudan ilgili ülkeler ve ABD, İngiltere gibi deniz ülkeleriyle temasları arttırmak olduğunu;
- Kıta sahanlığı konusunun karasuları konusuyla doğrudan bağlantılı olduğunu ve bu konuda çözüme gitmeden önce Yunanistan'ın karasularını kesinlikle genişletmesi gerektiğini belirtmiştir.

Simitis'in karasuları hakkındaki bu yaklaşımları "ölçülü genişleme" kavramının kullanımıyla geleneksel Yunanistan tezlerinden farklılık gösterse de öz itibarıyla çok büyük bir değişiklik gözlemlenmemektedir. Dikkat edilmesi gereken nokta Simitis'in savaş gemilerinin geçişi konusunda bir açıklamada bulunmamasıdır. Serbest geçiş hakkının savaş gemileri için geçerli olup olmadığı, veya savaş gemileri için ayrı bir izin istenip istenmeyeceği uluslararası hukuk içinde tartışmalı bir konudur. Bununla birlikte Yunanistan'ın Türk savaş gemilerinin serbest geçişi konusunda Türkiye'ye izin vermeme, Türkiye'yi saldırgan gösterme ve bu noktada Türkiye'yi iyi komşuluk ilişkilerine zarar vermekle suçlama ihtimali oldukça yüksektir. Özellikle son dönemlerde Yunanistan'ın Türkiye ile sorunlarını Türkiye'nin AB üyelik sürecine bağlayarak çözmeye çalışması ve Türkiye'yi AB nezdinde Yunanistan'a karşı saldırgan gösterme çabası Simitis'in açılımı ile paralellik göstermektedir. Nitekim eski Başbakan'ın bahsedilen makaledeki yaklaşımı Yunanistan Dışişleri Bakanı Bakoyanni'nin geliştirdiği söylemle uyumludur. Bakoyanni de iki ülke

arasında kronikleşmiş tartışma konularını AB üyeliği şartlarına bağlarken Türkiye'nin AB'ye üye olmamasından kaynaklanan asimetrik durumdan faydalanmaktadır.

KKTC Yerel ve Ara Seçimleri

25 Haziran günü gerçekleştirilen yerel ve ara seçimlerin sonuçları KKTC halkının politik gelişmeler karşısındaki tavrını anlamak için önem taşımaktadır. Yerel seçimlerdeki belki de en önemli sonuç CTP'ye ait olan Lefkoşa Belediye Başkanlığı'nı az farkla da olsa Demokrat Parti adayı işadamı Cemal Bulutoğulları'nın kazanmasıdır. Her ne kadar CTP sahip olduğu belediye başkanlığı sayısını beşten sekize çıkartsa da Lefkoşa Belediyesi'nin kaybedilmesi CTP için önemli bir kayıptır. Seçimlerde, bir önceki yerel seçimlere göre belediye başkanlığı sayısını arttıran diğer bir parti de iktidarın küçük ortağı DP'dir. DP 2002'de kazandığı 4 belediye başkanlığına 3 yeni belediye daha ekleyerek 7 belediyenin yönetimini kazanmıştır. Diğer bir önemli sonuç da muhalefetteki UBP'nin yerel seçimlerde 28 belediyeden 10 tanesini kazanarak 2002 yerel seçimlerinde olduğu gibi en fazla belediyede başarı kazanan parti olmasıdır. Dikkat edilmesi gereken bir diğer nokta da Annan Planı çerçevesinde Güzelyurt gibi elden çıkartılacak bölgelerde UBP gibi Plan'a karşı olan partilerin başarılı olmasıdır. Bununla beraber UBP'nin kazandığı belediye başkanlığı sayısı 16'dan 10'a düşmüştür. Bu sonuçlar itibariyle bütün partiler seçimlerde başarılı olduklarını iddia edebilecek durumdadırlar.

Her ne kadar yerel seçimlerde adayların kimlikleri seçimlerin sonuçlarında belirleyici rol oynasa da yapılan yorumlar CTP'nin, özellikle Lefkoşa Belediyesi'ni kaybetmesi nedeniyle, yerel seçimlerde beklenen başarıyı gösteremediği ve Kıbrıs Türk halkının Annan Planı referandumu sonrasında çözüm için duyduğu heyecanı kaybettiği yönündedir. Bu yorumlar ışığında çıkacak sonuç Papadopoulos'un çözümsüzlük politikasının umutsuzluğu arttırmak bakımından Kıbrıs Türk halkını da olumsuz yönde etkilediği şek-

lindedir.

Yerel seçimler haricinde gerçekleşen diğer önemli seçim boş bulunan iki milletvekili sandalyesi için yapılan ara seçimlerdir. Bu seçimlerde CTP iki milletvekilliğini de kazanarak Meclisteki sandalye sayısını 25 çıkartmış ve Meclis içindeki gücünü arttırmıştır. Bu sonuçlar itibariyle 50 sandalyeli KKTC Meclisi'nde CTP'nin 25, koalisyonun küçük ortağı DP'nin 7, ana muhalefet partisi UBP'nin 17, BDH'nın 1 milletvekili bulunmaktadır. Kıbrıs Türk halkının adada çözümün gerçekleşmesi fikri eksenindeki bölünmüşlüğü Meclis dağılımında net bir şekilde gözükmemektedir. Koalisyon'un iki ortağının liderlerinin bu konuda farklı tavırlar sergilemesi hükümet içindeki fikir ayrılığını ortaya çıkartmaktadır. Ara seçimler sonucunda her ne kadar CTP Meclis'teki milletvekili sayısını 25'e çıkartmış olsa da şu an için ortaklığın bozulması söz konusu değildir. Fakat erken seçim olmaması durumunda 2010 yılı içinde Cumhurbaşkanlığı, Parlamento ve yerel seçimlerin birlikte yapılacak olması partileri popülist söylemler üretmeye ve politik manevralar yapmaya iteceğinden önümüzdeki dönemde Kıbrıs sorununun çözümü için ne gibi tavırlar takınılacağı belirsizleşmektedir.

AB Bağlamında Gelişmeler

Kıbrıs sorunu bağlamında tıkanan Türkiye-AB ilişkilerinde iki tarafın konumlarını değiştirmediklerini teyit eden açıklamalar devam etmektedir. Dışişleri Bakanı Abdullah Gül'ün Kıbrıs konusunun Türkiye'nin AB müzakerelere sürecini etkilememesi gerektiğini belirten konuşmasının ardından AB Daimi Temsilcileri toplantısı sonrasında yapılan açıklamada Hırvatistan ve Türkiye ile rekabet politikası başlığında müzakerelere başlanmasına onay verildiği, bununla beraber Gümrük Birliği başlığında sadece Hırvatistan ile yola devam edileceği belirtilmiştir. Yapılan açıklamada Türkiye'nin Güney Kıbrıs gemi ve uçaklarına limanlarını ve hava sahasını açmaması nedeniyle bu başlıktaki tarama sürecinin tamamlanamadığı ve bu nedenle bu kararın alındığı vurgulanmıştır. Bu kararlar birlikte eş zamanlı yürüyen

Hırvatistan'ın ve Türkiye'nin müzakere süreçleri birbirinden ayrılmıştır. Bu konuda bir diğer sert açıklama da AB Komisyonu'nun genişlemeden sorumlu üyesi Olli Rehn'den gelmiştir. Rehn açıklamasında Türkiye'nin Kıbrıs konusunda adım atmaması durumunda müzakerelerin durdurulabileceğini belirtmiştir.

Türkiye'nin üyelik müzakereleri konusundaki olumsuz açıklamalara karşın Almanya Dışişleri Bakanı Steinmeier AB liderlerinin geçtiğimiz sene Türkiye ile müzakerelere başlanması yönünde bir karar aldığını, Türkiye'nin üyeliğinin sürekli tartışmaya açılmasının Türkiye'deki AB karşıtlarını güçlendirip reformları destekleyenleri zayıflattığını belirtmiştir. Ocak 2007'den itibaren AB dönem başkanı olacak olan Almanya'nın Dışişleri Bakanı;

- Türkiye'nin limanlarını ve hava sahasını açmak durumunda olduğunu;
- Bununla birlikte AB'nin de Kuzey Kıbrıs'ın ekonomik anlamda gelişmesi için girişimlerde bulunmasının gerektiğini;
- Birliğin amacının sorunun büyümesini engellemek ve konuyu bu yıl içinde halletmek olduğunu;
- Önümüzdeki sene AB Anayasası konusuyla ilgilenilmeye başlanacağını vurgulamıştır.

Dışişleri Bakanlığında Görev Değişikliği

Dışişleri Bakanlığında yaz sonunda yapılacak görev değişiklikleri çerçevesinde Bakanlık Müsteşar Yardımcısı Ertuğrul Apakan'ın müsteşarlık görevine getirileceği kesinleşmiştir. Apakan'ın Kıbrıs sorunu konusunda tecrübeli daha önce KKTC'de Büyükelçilik görevinde bulunmuş Annan Planı süresince çalışmış olması ve Türkiye'nin Eylem Planı'nın hazırlanması

sırasında önemli rol oynaması yaz ayları sonrasında Kıbrıs nedeniyle krize girmesi muhtemel Türkiye-AB ilişkileri dahilindeki Kıbrıs politikasında fazla bir değişikliğin olmayacağını bir göstergesi olarak nitelendirilebilir.

*
* *

İBRAHİM GAMBARI'NİN KIBRIS ZİYARETİ ve TALAT-PAPADOPOULOS GÖRÜŞMELERİ

Temmuz ayı Kıbrıs sorununun tarafları olan KKTC ve Güney Kıbrıs Rum Yönetimi liderlerinin görüşmelere yeniden başladığı ay oldu. Bu bağlamda Güney Kıbrıs Rum Yönetimi lideri Tasos Papadopoulos ve KKTC Cumhurbaşkanı Mehmet Ali Talat, Annan Planı referandumu sonrasında ilk kez bir araya geldiler. Görüşme, Kofi Annan'ın Kıbrıs Özel Temsilcisi Michael Moller'in konutunda, Kıbrıs Otonom Kayıp Şahıslar Komitesi'nin uzun süreden beri boş bulunan üçüncü üyeliğine BM Temsilcisi Christophe Girod'un atanması nedeniyle düzenlenen resepsiyonda gerçekleşti. Görüşme sonrasında bir açıklama yapan Talat, BM Genel Sekreteri Kofi Annan'ın Siyasi İşlerden Sorumlu Yardımcısı İbrahim Gambari'nin Kıbrıs ziyareti sırasında Papadopoulos ile ikili görüşmeye sıcak baktığını vurguladı.

Papadopoulos ise, Kayıp Şahıslar Komitesi'nin çalışmalarına destek verdiklerini belirtirken Gambari'nin ziyareti sırasında Talat ile görüşmenin plan-

lanmadığını belirterek görüşmeye yanaşmayan tavrına devam etti. Buna mukabil, Gambari'nin kendileriyle ayrı ayrı yaptığı görüşmelerden sonra Talat ve Papadopoulos 8 Temmuz günü siyasi konuları konuşmak için bir kez daha bir araya geldiler. Papadopoulos'u Talat ile görüşmeye iten Kıbrıs sorunu hakkında hazırlanacak BM raporunda uzlaşmaz görünmek istememesi ve bazı AB ülkeleri ve ABD'nin Kıbrıs Rum Yönetimi'ne baskıda bulunmasıdır. Bu görüşmeler sonunda iki lider 5 maddelik "Prensipler Dizisi"nde mutabakata vardılar. Bunlar;

- İlgili Güvenlik Konseyi kararlarında belirtilmiş olduğu üzere, Kıbrıs'ta iki toplumlu, iki bölgeci bir federasyona ve siyasi eşitliğe dayalı bir çözüme bağlılık;
- Statükonun kabul edilemez olduğunun ve devamının Kıbrıslı Türk ve Kıbrıslı Rumlar için olumsuz sonuçlar doğuracağının kabulü;
- Kapsamlı bir çözümün arzu edilir ve mümkün olduğu, daha fazla gecikmemesi gerektiği önerilerine bağlılık;
- Toplamların günlük yaşamlarını etkileyen olaylar hakkında iki toplumlu görüşmelerin hemen başlatılmasının, aynı anda özlü konuların da görüşülmesinin kabulü;
- Bu sürecin başarılı olması için doğru ortamın devam etmesini sağlamaya bağlılık ve bu bağlamda, hem ortamın iyileştirilmesi, hem de tüm Kıbrıslı Türk ve Kıbrıslı Rumların hayatlarının daha iyi olması için tarafların birbirini suçlamaya son vermesinin ve güven artırıcı önlemler alınmasının kabulüdür.

Bu prensipler doğrultusunda karşılıklı sorunların tartışılacağı teknik komitelerin Temmuz ayı sonuna kadar kurulması kararlaştırıldı. Görüşmelerden sonra Gambari yaptığı açıklamada güven artırıcı önlemler

konusunda çalışmaların devam edeceğini ve teknik komitelerde hangi konuların ele alınacağına iki taraftan uzmanların karar vereceğini belirtti.

Görüşmeler sonrasında teknik komitelerin çalışma alanlarının hangi konular olacağı önemli bir tartışma konusu olmuştur. Basında Maraş'ın Rumlara iadesi, Türk askerinin adadan çekilmesi, Türkiye kökenli nüfusun geri dönmesi gibi kapsamlı çözüme ilişkin konuların teknik komitelerin çalışma alanına girdiği iddia edilirken Dışişleri Bakanı Abdullah Gül bu konuların hiçbirisinin kağıt üstünde olmadığını belirterek iddiaları yalanladı. Dışişleri Bakanlığı sözcüsü Namık Tan ise açıklamasında Talat ve Papadopoulos'un görüşmesinin Türkiye tarafından olumlu karşılandığını, teknik komite çalışmalarının iki taraf arasındaki güven ortamına katkıda bulunacağını, kapsamlı çözüme ilişkin konularda yapılacak istişarelerin Annan Planı zemininde ele alınmasının gerektiğini ifade etti.

Görüşmelerden sonra hem KKTC lideri Talat hem de Rum Yönetimi yetkilileri kazançlı çıktıklarını açıkladılar. Türk tarafının en önemli kazancı, çözüm konusunda ısrarlı olduğunu yeniden teyit etmesi ve Papadopoulos'u masaya oturtmayı başarması olarak düşünülebilir. Buna karşın Papadopoulos-Talat görüşmesi sonrasında açıklanan prensipler dizisinde iki bölge ve iki toplumlu devlet modeline yeniden vurgu yapılırken Annan Planı'ndan bahsedilmemesi görüşmelerin en dikkat çekici noktasıdır. Türk tarafının tek geçerli çözüm formülü olarak gördüğü Annan Planı'nın alınan kararların dışında kalması görüşmelerden asıl kazançlı çıkanın Rum Yönetimi olduğunun bir işaretidir. Papadopoulos'un Annan Planı'nı başından beri reddetmesi, ısrarla çözümsüzlük politikası izlemesi, hatta bu politika dahilinde Mayıs ayı içinde yaptığı açıklamalarda iki bölge ve iki toplumlu devlet modeline muhalefet etmesi Planı'nın çözüm sürecinin dışında kalmasında etkili rol oynadı.

İki taraf arasında ortaya çıkan mutabakat metni Bakoyanni'nin dile getirdiği, Annan Planı'nın geçmişte kaldığını vurgulayan ve başka bir anlaşma zemi-

ni arayan Yunanistan dış politikasına da uygun bir metindir. Bununla beraber Yunanistan'ın ve Kıbrıs Rum Yönetimi'nin sorunun çözümü için AB'yi daha etkin kılma çabaları bu aşamada söz konusu olmadı. Bunun temel sebebi, Kofi Annan ve yardımcısı İbrahim Gambari'nin görüşmeler için yeniden atağa kalkması, BM'yi çözüm konusunda yeniden devreye sokmayı ve sorunu daha da karmaşıklaştıran AB'nin etkinliğini azaltmayı amaçlamasıdır.

Rum Yönetimi liderinin görüşme ertesinde gerçekleştirdiği Atina ziyareti oldukça dikkat çekicidir. Bu ziyarette Papadopoulos, Karamanlis ile hem Türkiye-AB ilişkileri hem de Kıbrıs'ta ay sonunda başlayacak teknik heyetler düzeyindeki görüşmeler hakkında ortak tavır belirlemeye çalıştı. Bu konuda tam bir anlaşma sağlanamamakla olmakla beraber AB'nin sonbaharda yayınlayacağı ilerleme raporunun beklenmesi kararlaştırıldı. Karamanlis konuya ilişkin açıklamasında Yunanistan'ın tavrının gidişata göre belirleneceğini vurgularken, Türkiye limanlarını Rumlara açma konusunda AB'den erteleme isterse, Atina'nın esneklik gösterebileceğini ifade etti.

Papadopoulos-Talat görüşmesinden sonra bir diğer önemli açıklama da Avrupa Komisyonu'nun genişlemeden sorumlu üyesi Olli Rehn'den geldi. Daha önce Türkiye'nin Kıbrıs konusunda adım atmaması durumunda müzakerelerin durdurulabileceğini belirten Rehn, Papadopoulos-Talat görüşmesinden sonra müzakerelerin askıya alınması için bir sebep görmediğini açıkladı. Türkiye'nin ifade özgürlüğü konusunda önemli sorunlar yaşadığını belirten Rehn bu konunun Kıbrıs sorunu kadar önemli olduğunu vurgulamakla beraber Türkiye'nin reform sürecini tekrar başlatarak önemli bir adım attığını ifade etti.

Kıbrıslı Türk Mimarın Tutuklanması

Kıbrıs'ın iki tarafı arasında son zamanlarda gerçekleşen en önemli kriz, Kıbrıslı Türk mimar Osman Sarper'in Güney Kıbrıs'a geçişi sırasında beraberinde mimari çizimler olması gerekçesiyle tutuklanması oldu. Sarper'in "işgal altındaki arazilere" ev inşa etmekle suçlanması, Rum polisinin Sarper'in aracındaki belgelere el koyması, tutukluluk süresinin çok uzun olması gibi noktalar krizin tırmanmasına yol açtı. Güney Kıbrıs Yönetimi'nin bu şekilde bir tavır izlemesinin esas nedeni Kuzey Kıbrıs'ta artan inşaatlar olarak gösterilmektedir. Bu konuda uzun süreden beri sıkıntı duyan Rum Yönetimi'nin, Kuzey'de ev alan İngilizler aleyhinde dava açma, ara bölgedeki geçiş noktalarında KKTC'den gelen araçlarda arama yapıp emlakla ilgili belgeleri olanları sorguya çekme gibi yöntemler izleyerek inşaatların azalmasını hedeflediği iddia edilmektedir. Sarper'in tutukluluk süresinin uzaması KKTC'de protestolara neden olurken, konu aynı esnada Gambari ile görüşen Talat tarafından da Annan'ın yardımcısına aktarıldı. 27 Haziran günü tutuklanan Sarper 11 Temmuz günü kefaletle serbest bırakıldı, davanın görüşülmesi Aralık ayına ertelendi. Sarper davası aslında Rum Yönetimi'nde artan milliyetçiliğin, sorunların çözümü ve adanın birleşmesi konusunda duyulan isteksizliğin önemli işaretlerinden birisidir.

Batı Trakya Türkleri Bağlamında Gelişmeler

Türk-Yunan ilişkilerinin önemli konu başlıklarından birisi olan Batı Trakya Türkleri konusunda son günlerde dikkat çekici bir gelişme yaşandı: Yunanistan, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi (AİHM) nezdinde, İskeçe (Xanthi) Müftüsü Mehmet Agga'nın dini özgürlüğünü ihlal ettiği gerekçesiyle dördüncü kez mahkum edildi. Yunanistan'da bu konudaki gerilim 1990'lı yıllarda müftülerin seçilmesi yerine atanmasına dair kanunun çıkartılmasıyla başlamıştı. Müftü Mehmet Aga da mahkeme tarafından Batı Trakya Türk azınlığı tarafından müftü seçildiği, bu kimlik altında açıklamalar yaptığı ve dini kararlar aldığı gerekçeleriyle suçlu bulundu. Yunan

mahkemesinin kararının ardından iç hukuk yollarını da tüketen Mehmet Aga diğer çeşitli ihlalleri davaya ekleyerek AİHM'ne başvurdu. AİHM, bu konu hakkındaki kararında Aga'nın yasa değişmeden önce müftü seçildiğini belirterek Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin düşünce, inanç ve ifade özgürlüklerini düzenleyen 9. ve 10. maddelerine istinaden Yunanistan'ı suçlu buldu ve Yunanistan'ı Mehmet Aga'ya tazminat ödemeye mahkum etti.¹⁰

*
* *

¹⁰ http://www.abhaber.com/haber_sayfasi.asp?id=12213

GÜNEY KIBRIS RUM YÖNETİMİ - FRANSA ASKERİ ANLAŞMASI

Temmuz ayı başında BM Genel Sekreteri Kofi Annan'ın Siyasi İşlerden Sorumlu Yardımcısı İbrahim Gambari'nin ziyareti sırasında hareketlenen ilişkiler ziyaretten sonra suskunluk dönemine girmiş, kayda değer herhangi bir sonuç alınmamıştır. Son dönemde Kıbrıs'la ilgili gündemi işgal eden en önemli konu ise, İsrail'in Lübnan'a saldırması ve sivillerin bu ülkeden boşaltılması sorunu olmuştur. Lübnan'dan kaçanların tahliyesi sürecinde aktif bir rol üstlenmeye çalışan Güney Kıbrıs Rum Yönetimi özellikle bu ülkeyi terk eden Fransız vatandaşlarına yardım ederek Fransa ile yakınlaşmış ve askeri işbirliği geliştirme fırsatı yakalamıştır.

Güney Kıbrıs ile Fransa arasındaki yakınlaşma 2005 yılında başlamıştı. Mart 2005'te iki taraf arasında imzalanan iç güvenlik anlaşmasıyla siber suçların ve kara para aklamanın engellenmesi için işbirliği yapma kararı alınmıştı. Tasos Papadopoulos'un Kasım 2005'te gerçekleştirdiği Paris ziyaretiyle Rum-Fransız yakınlaşmasının hız kazandığı görülmektedir. Bu yakınlaşmanın ilk işareti olarak ise Fransa'nın Avrupa İşleri Bakan Yardımcısı Catherine Colonna'nın 21 Temmuz'da gerçekleştirdiği Kıbrıs ziyareti gösterilebilir. Ziyaret sırasında Rum Kesimi Dışişleri Bakanı George Lillikas ile görüşen Colonna, Kıbrıs sorunu konusunda Fransa'nın

BM Güvenlik Konseyi'nde Güney Kıbrıs Yönetimi'nin pozisyonunu destekleyeceğini açıklarken Lillikas verdiği demeçte Güney Kıbrıs ile Fransa arasındaki askeri ve güvenlik anlaşma hazırlığının ileri bir düzeye geldiğini beyan etmiştir.¹¹ Bu ziyaretten hemen sonra Fransa Savunma Bakanı Michele Alliot-Marie'nin de Kıbrıs'a gelmesi ve Cumhurbaşkanı Jacques Chirac'ın Lübnan'ı terk eden Fransızların tahliyesinde Güney Kıbrıs Yönetimi'nin yardımcı olması nedeniyle Papadopoulos'a teşekkür mesajını iletmesinin ardından askeri anlaşma müzakereleri hızlanmıştır. Fransa ve Güney Kıbrıs Rum Yönetimi, hazırlanan anlaşmayı mevcut askeri işbirliğinin, ki bundan kastedilen Fransa'nın Lübnan'daki vatandaşlarının tahliyesi için Baf askeri üssünü kullanmasıdır, resmiyete dönüştürülmesi olarak tanımlamaktadırlar.

Dikkat çekici bir diğer gelişme de aynı günlerde Fransa İçişleri Bakanı Nicolas Sarkozy'nin Yunanistan'ı ziyaret etmesi, Başbakan Karamanlis ile görüşmesi ve iki ülkenin insan, silah, uyuşturucu kaçakçılığı ile terörizm gibi konuların engellenmesine dair anlaşma imzalamasıdır.¹² Fransa'nın bu diplomatik atakları Doğu Akdeniz havzasında etkin bir rol üslenme amacı güttüğünün bir işareti olarak nitelendirilebilir.

Güney Kıbrıs Rum Yönetimi ile Fransa arasında hazırlanan ve sonbahar aylarında imzalanması düşünülen anlaşmanın teknik ayrıntıları tam olarak belli olmasa da tartışılan konular;

- Fransa'ya Yunanistan'ın yardımıyla inşaa edilen Baf askeri hava üssünü kullanma hakkının verilmesi;
- Güney Kıbrıs Rum Yönetimi'nin teknik yardım, yedek parça gibi konularda destek alması;

¹¹ http://www.hri.org/news/cyprus/cna/2006/06-07-21_2.cna.html

¹² <http://www.hri.org/news/greek/ana/2006/06-07-22.ana.html>

- Milli Muhafız Tugayı'na Fransa'da askeri eğitim verilmesidir.

Anlaşmanın Güney Kıbrıs Rum Yönetimi ve Fransa İçin Önemi

Anlaşma henüz imzalanmadığı için maddi karşılığı belli olmamakla beraber bir takım siyasi karşılıklar üzerinde fikir yürütülebilir. Güney Kıbrıs Rum Yönetimi açısından bakıldığında;

- Askeri anlamda Yunanistan dışında ilk defa başka bir ülkeyle anlaşma yapmak;
- Kıbrıs sorunu konusunda BM Güvenlik Konseyi ve AB içinde Türkiye'ye karşı önemli bir destek kazanmak;
- İngiltere ve ABD'nin uyguladığı silah ambargosu nedeniyle zayıflayan Rum Ordusu'nun güçlenmesini sağlamak önemli kazançlar olacaktır.

Fransa'nın amaçları ise;

- Kıbrıs ile askeri bağlarını geliştirerek daha güçlü bir Avrupa ordusu iletişim ağı oluşturmak;
- Kıbrıs adasının jeopolitik konumu sayesinde Ortadoğu'da etkin bir konum kazanmak;
- Doğu Akdeniz'deki ekonomik, politik ve askeri gelişmeleri kontrol edebilmek ve,
- Askeri üs üzerinden sağlayacağı lojistik destek ile İsrail ile Lübnan arası-na askeri güç gönderme fırsatı yakalamaktır.

Türkiye'nin Askeri Anlaşma Karşısındaki Tutumu

Her ne kadar Kıbrıs Rum Kesimi ile Fransa arasındaki askeri anlaşmanın şartları tam belli olmasa da yapılan yorumlar anlaşmanın mevcut askeri işbirliğini resmileştirilmeyi amaçladığı yönündedir. Bununla beraber Türkiye'nin bu anlaşma konusunda bir takım çekinceleri mevcuttur. Türkiye, Güney Kıbrıs Rum Yönetimi'nin adanın tamamını bağlayacak anlaşmalar yapma yetkisine sahip olmadığı konusunda Fransa'yı uyarmıştır. Kıbrıs Cumhuriyeti'nin hukuksal statüsünü belirleyen, Lefkoşa Antlaşmaları ve 1960 Kıbrıs Cumhuriyeti Anayasası'na göre Kıbrıs Cumhuriyeti'nin hiçbir devletle ya da devlet grubuyla garantör devletlerin dahil olmadığı siyasi ve ekonomik ittifaka girmesi mümkün değildir.

Bu şartlara rağmen Türkiye'nin Güney Kıbrıs ile Fransa arasında hazırlanan anlaşmaya tepkisi fazla sert olmamıştır. Bunun temel sebebi Güney Kıbrıs Yönetimi'nin daha önce bu antlaşmalar yok sayılarak ve adanın tamamının temsilcisi olarak AB'ye üye edilmesidir. Antlaşmaların daha önce yok sayılması Türkiye'nin yeni anlaşmalara itiraz etme konusunda elini zayıflatmaktadır. Ayrıca yapılacak anlaşma için müzakerelerin halen devam etmesi ve içeriğinin resmi anlamda belli olmaması Türkiye'nin itiraz noktalarını henüz belirleyememesine neden olmaktadır. Son olarak Güney Kıbrıs Rum Kesimi'ne hava sahasını ve limanları açıp açmamasının üyelik müzakerelerini ne kadar etkileyeceğinin tartışıldığı bu dönemde Türkiye'nin, zaten müzakere sürecinde zorluk çıkartacağı tahmin edilen Fransa'yı karşısına almamak için, itirazlarını yumuşak bir şekilde yapmayı tercih ettiği düşünülebilir. Bununla beraber hazırlanan askeri anlaşmayla birlikte Fransa'nın, hem AB hem de BM Güvenlik Konseyi içinde, Türkiye'ye karşı aldığı pozisyonunu sertleştirme ihtimali artmıştır.

*
* *

MÜLKİYET SORUNU

Mülkiyet meselesi Kıbrıs sorununun en temel unsurlarından birisidir. Türkiye'nin 1974'de Kıbrıs'a yaptığı müdahale sonrasında hem Kıbrıslı Türklerin hem de Rumların sahip oldukları mal ve mülklerini terk etmek zorunda kalmalarından kaynaklanan mülkiyet sorunu, konunun önemi ve çözümünün zorluğu nedeniyle iki tarafın uzlaşmasını imkansız hale getiren bir problem olarak gözükmektedir.

Rum Tarafının ve Türk Tarafının Yaklaşımları

Mülkiyet sorunu hakkında Kıbrıs Rum ve Türk taraflarının kendilerini nasıl konumlandıkları kısaca bakmak gerekirse; Rum tarafı 1974 sonrasında mallarını terk eden Kıbrıslı Rumların geri dönmesi ve mülkiyetine yeniden sahip olması fikrini savunmaktadır. Bu bağlamda Kıbrıslı Rumların 90'lı yılların sonunda Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'ne (AİHM) başvurularında bulunarak meseleyi hukuki ve hatta ekonomik bir boyuta taşımaları, kendi lehlerine bir çözümün dayatılması yolundaki çabalarının önemli bir parçası olarak düşünülmüştür.

Türk tarafı ise kendi tezinin yapı taşı olan iki kesimliliğe dayalı bir çözümün

parçası olarak uzun süre takas ve tazminat yöntemiyle sorunun halledilmesi taraftarı olmuş, malların iadesi fikrine son döneme kadar karşı çıkmıştır. Konunun AİHM'ne taşınmasının ve Loizidu davasının etkilerinin ortaya çıkmaya başlamasının ardından Türkiye'nin ve KKTC'nin konuya yaklaşımında bir takım değişiklikler olmuş, son dönemde Talat yönetimi de belirli kıstaslar dahilinde mal iadesini bir çözüm yolu olarak kullanmaya başlamıştır.

Sorunun Dönüm Noktaları

Mülkiyet sorununun en önemli dönüm noktası bilindiği üzere Loizidu davasıdır. Konuyu AİHM'ne taşıyan davada taraflar arasındaki ilk tartışma konusu Türkiye'nin suçlanıp suçlanamayacağı ve davanın kabul edilip edilemeyeceğidir. AİHM, Türkiye'nin adanın kuzeyinde fiili denetime sahip olduğunu, ulaşım ve iletişim yollarının Türkiye'nin sorumluluğu altında bulunduğunu ve KKTC'nin Türkiye'nin bir yerel alt otoritesi olup KKTC'nin işlemlerinden Türkiye'nin sorumlu tutulabileceğini belirterek davayı kabul etmiştir.¹³ Bu kararın alınmasında KKTC'nin Türkiye haricinde başka bir ülkeler tarafından tanınmamasının da etkisi büyüktür. Türkiye'nin dava ile ilgili ikinci itiraz noktası olan davacının iç hukuk yollarını tüketmemiş olduğu iddialarına rağmen mahkeme Loizidu'nun mülkiyet haklarının Türkiye tarafından ihlal edildiğine ve tazminat ödenmesine karar vermiştir. Belirtilmesi gereken önemli noktalardan birisi de Türkiye'nin mahkum edilmesinin sebebinin mülkiyet hakkının kullanılmasının engellenmesidir. Mülkün iadesi ise ayrı bir dava konusudur. Türkiye tazminat tutarı olan 1.1 milyon Avro'yu 2003 yılında kararın emsal teşkil etmemesi şerhiyle ödemişse de bu şerh başka davaların açılmasına engel olmamıştır. Diğer davaların mahkeme tarafından kabul edilmesi ihtimali Türkiye'yi çok büyük meblağda tazminat ödeme ve bu durumun yara-

¹³ Loizidu davasının gelişimi için bakınız; www.echr.coe.int

<http://cmiskp.echr.coe.int/tkp197/view.asp?item=1&portal=hbkm&action=html&highlight=Turkey%20%7C%20loizidou&sessionId=8202620&skin=hudoc-en>

tacağı siyasi sonuçların altından kalkamama tehlikesiyle karşı karşıya bırakmıştır.

Loizidu davası kararı Türkiye ve KKTC için önemli hukuki, ekonomik ve siyasal sorunlar yaratmıştır. Ancak 2001 yılında Güney Kıbrıs Rum Yönetimi'nin Türkiye'ye açtığı dava sürecinde AİHM'nin tavrında bir önceki davaya göre önemli bir değişiklik söz konusu olmuştur. AİHM yeni kararında KKTC belediye kanunlarının ve fiili otoritenin yargı mercilerinin Kıbrıslı Rumlar tarafından tüketilmesi gereken bir iç hukuk yolu olduğuna kanaat getirmiştir.¹⁴ Bu karar değişikliğinin en önemli sebebi, dosya sayısındaki ciddi artış, ortaya çıkacak yüksek meblağdaki tazminat bedeli ve bu bedelin Türkiye tarafından ödenmesi sırasında yaşanacak güçlüklerin Avrupa Konseyi'ni açmaza sürükleyeceği endişesidir.¹⁵ Davanın karar bölümünde belirtilen "tüketilmesi gereken iç hukuk yollarının etkinliğinin daha sonra mahkeme tarafından göz önünde bulundurulacağı" cümlesi Türkiye'yi ve Türk tarafını daha etkin mekanizmalar geliştirmeye itmiş ve bunun neticesinde 2003 yılında KKTC'de tazmin komisyonlarının kurulması kararlaştırılmıştır.

Davalar sürecine bir parantez açarak mülkiyet sorunun Annan Planı çerçevesinde de gündeme geldiğini belirtmek gerekmektedir. Plan dahilinde kapsamlı bir çözüm paketi oluşturulmuş ancak planın referandumda Rumlar tarafında reddedilmesi ve onaylanmaması konunun siyasi çözümünü imkansızlaştırmıştır. Aslında sorunun plandan önce Kıbrıslı Rumlar tarafından Loizidou davasıyla birlikte AİHM taşınması, konunun gidişatını iki tarafın kendi aralarındaki görüşme başlıklarının dışına itmiş, sorun mahkeme nezdinde bir mücadele halini almıştır.

¹⁴ Kıbrıs v. Türkiye davasının gelişimi için www.echr.coe.int

<http://cmiskp.echr.coe.int/tkp197/view.asp?item=2&portal=hbkm&action=html&highlight=turkey%20%7C%20cyprus&sessionid=8202890&skin=hudoc-en>

¹⁵ İlder Türkmen, "Kıbrıs'ta Mülkiyet Sorunsalı", *Hürriyet*, 8 Şubat 2005.

<http://webarsiv.hurriyet.com.tr/2005/02/08/596607.asp>

Loizidu davasının Rum tarafı için olumlu bir şekilde sonuçlanması diğer davaların da açılmasını teşvik etmiş, davalar serisi Ksinidis-Arestis davasıyla devam etmiştir. Bu davada da AİHM, 2001'de almış olduğu karara bağlı kalarak Kuzey Kıbrıs'taki fiili otoritenin iç hukukunun tüketilmesinin şart olduğunu belirtmiştir. Bu karara Rum tarafı KKTC'nin oluşturduğu kurumların yasallığını ve meşruiyetini sorgulayan eleştiriler getirmiş ve böylelikle ara kurumların oluşturulmasını engellemeye çalışmıştır. Rum tarafının itirazlarının iki temel gerekçesi vardır. Öncelikle Rum Yönetimi ilgili yasal düzenlemelerin kabulünün KKTC'nin tanınması anlamına gelmesinden endişe etmektedir. Ayrıca ara kurumların varlığı KKTC'yi ve Türkiye'yi kendi çözümlerine zorlama bakımından engel teşkil etmektedir. Oysa AİHM kararında, kurulan tazmin komisyonunun KKTC'nin değil fiili hakimiyetin sahibi Türkiye'nin bir iç hukuk yolu olduğunu belirtmiştir.¹⁶ Aralık 2005'te Ksinidis-Arestis davasını karara bağlayan AİHM Türkiye'nin mülkiyet haklarını ihlal ettiğini belirtmekle beraber 2003 yılında kurulan ve iç hukukta yeni bir başvuru mekanizması olan Tazmin Komisyonu'nun işleyiş şeklinin ve yeterliliğinin uluslararası standartlara uygun olup olmadığını Haziran 2006'ya kadar inceleme altına almıştır.¹⁷

Son Dönemdeki Gelişmeler

Mehmet Ali Talat'ın Cumhurbaşkanı seçilmesinin ardından mülkiyet rejimini yeniden düzenleyen yasa Aralık 2005'de KKTC Meclisi tarafından onaylanmıştır. Mülkiyet Komisyonu kararlarının AİHM tarafından iç hukuk olarak nitelendirilmesini sağlamak amacıyla hazırlanan yasanın hazırlık aşamasında muhalefet tarafından KKTC Anayasasına aykırılık, iki ke-

¹⁶ Sema Sezer, "KKTC Mülkiyet Rejimini Değiştirme Girişimi ile İlgili Ön Değerlendirme", *ASAM*, 9 Aralık 2005. <http://www.asam.org.tr/tr/yazigoster.asp?ID=876&kat1=3&kat2>

¹⁷ Xenides-Arestis davasının gelişimi için www.echr.coe.int
<http://cmiskp.echr.coe.int/tkp197/view.asp?item=30&portal=hbkm&action=html&highlight=Turkey%20%7C%20property&sessionid=8202508&skin=hudoc-en>

simlilik ilkesinin zedelenmesi, mülkiyet konusunda pazarlık şansının ortadan kalkması gibi önemli eleştiriler yapılmıştır. Bu eleştirilerin esas sebebi yasanın "belirli şartlar dahilinde Rum mallarının iade edilmesini" düzenleyen maddesidir. Nitekim hükümet de bu değişikliği önce Anayasa değişikliği olarak planlamış fakat daha sonra Meclis içi muhalefeti hesaba katarak yasal düzenleme olarak gerçekleştirmiştir. Kuzeydeki Rum malları için tazminat ve takasın yanı sıra belirli ölçüler içinde iade de öngören yasayla;

- 1974'ten önce Rumlara ait malların bir kısmının talep halinde ve bu malların kimsenin kullanmaması, kamu düzenini tehlikeye düşürmeyecek devlet kontrolündeki mallar olması ve KKTC toprağının yüzde dördünü geçmemesi şartıyla hemen iade edilmesi;
- Askeri tesis, rıhtım, kamp ve benzeri talim sahalarındaki malların iade edilmemesi;
- Rum tarafında malı olan Kıbrıslı Türklere verilen malların yasa kapsamına girmemesi;
- Kamu mallarının çözümden sonra iade edilmesi;
- Tazminat isteyenlere 1974'teki rayiç bedel ile değer artışı dikkate alınarak ödeme yapılması düzenlenmiştir.

Her ne kadar muhalefet partisi UBP yasaya itiraz edip konuyu Anayasa Mahkemesine götürse de, mahkeme AİHM'nin incelemesinin bitmesine bir gün kala yasanın Anayasa'nın 159. maddesine uygun olduğuna hükmetmiştir. Yine aynı dönemde, Tazmin Komisyonu'nun ilk toplantısında iki Kıbrıslı Rum'un mallarının iadesine, birine de tazminat ödenmesine karar verilmiştir. Sürenin dolmasına bir gün kala üç başvurunun karara bağlanması Komisyon'un fiili işlerlik kazandığının delili olmuştur.

Başkanlığını Sümer Erkmen'in yaptığı, ikisi yabancı yedi kişiden müteşekkil Tazmin Komisyonu'nun üyeleri; Erol Erozan, Güngör Günkân, Ayfer Said Erkmen, Aytekin Erin İnsan Hakları Komisyonu'nun eski başkanı Hans Christian Kruger ile Avrupa Konseyi'nin eski Genel Sekreteri Daniel Tarschys'dir. Komisyon'un kararları icrai nitelikte ve bağlayıcı olup temyiz yolu açıktır. Kararlar, konunun taraflarının iddiaları dinlendikten üç ay sonra, üye tam sayısının 2/3 çoğunluğunun hazır bulunduğu toplantıda hazır olanların salt çoğunluğu ile alınmaktadır.¹⁸

Komisyonun çalışmaya başlaması iki toplumda da farklı endişelerin ortaya çıkmasına neden olmuştur. Güneye baktığımız zaman Kıbrıs Rum Yönetimi, Komisyon'un varlığından rahatsızlık duymaktadır. Nitekim Tassos Papadopoulos yaptığı açıklamada Tazmin Komisyonu'nun meşru olmayan bir ülkenin illegal bir kurumu olduğunu, bu nedenle kararlarının da illegal olacağını ifade etmiştir. Ancak Rum Yönetimi sorun yaratan taraf olmamak için bu konuda AİHM'ne başvurmamıştır. Bununla beraber Rum Yönetimi Komisyona olan başvuruları mümkün olduğunca engellemek istemektedir. Bu yaklaşımın sebebi Komisyonu AİHM nezdinde işlevsiz göstermek, yukarıda bahsedilen davalarda olduğu gibi Türkiye'yi ve KKTC'yi mahkemeyle doğrudan muhattap edip ekonomik ve politik anlamda zor duruma düşürmek ve kendi çözümü doğrultusunda zorlamaktır. Buna karşın Rum halkının genel eğilimi Komisyona başvurma yönündedir. 18 Ağustos 2006 itibariyle Tazmin Komisyonu'na yapılan başvuru sayısı 42'yi bulmuştur. Bu eğilimin temel nedeni Kıbrıs sorununun daha uzun yıllar çözilemeyeceği inancı ve Komisyon'un kararından memnun olmama durumunda davanın AİHM'ne taşınma imkanının bulunmasıdır. Nitekim Komisyon'un karara bağladığı ilk üç davanın ikisi malların iadesi yönündeyken Ksinidis-

¹⁸ Sema Sezer, "KKTC'de Taşınmaz Mal Komisyonu Görev Başında", *ASAM*,

9 Mayıs 2006.

<http://www.asam.org.tr/tr/yazigoster.asp?ID=944&kat1=3&kat2=>

Arestis'e Maraş'taki malvarlığını kullanamaması nedeniyle 1 milyon Avro tutarında tazminat önerilmiş fakat davacı taraf bu kararı kabul etmemiş, böylelikle de davanın çözümü Kıbrıs sorunun çözümü ertesine ertelenmiştir. Bu noktada davacı tarafın davayı yeniden AİHM'nde sürdürmesi ve Tazmin Komisyonu'nun etkin çalışmadığını iddia etmesi beklenmektedir.

Türk tarafında ise, Komisyon'da görülen davalar, özellikle Rum mallarını KKTC tapularıyla kullananlar arasında rahatsızlığa neden olmuştur. Celp gönderilen dava konusu mülklerin satılamaması ve inkişaf ettirilememesi gayrimenkulu halen kullananlar için önemli sıkıntılar doğurmaktadır.¹⁹

Sonuç

Bütün eleştirilere rağmen Tazmin Komisyonu'nun bir iç hukuk yolu olarak devreye girmesinin KKTC ve Kıbrıs açısından olumlu anlamda iki önemli sonucu olmuştur. Öncelikle mahkeme sürecine bir ara mekanizmanın dahil olması AİHM nezdinde Türkiye aleyhine alınan kararların azalmasını sağlayacağı gibi aynı zamanda süre kazanılarak tazminat baskısının bir süreliğine hafiflemesine olanak tanımıştır.²⁰ Ayrıca Güney Kıbrıs Yönetimi'nin vatandaşlarının komisyona başvurmalarını engellemesi veya en azından zımnın karşı çıkması durumunda sorun mahkeme sürecinden uzaklaşıp yeniden konunun tarafları arasındaki müzakerelerin bir parçası halini alacaktır.

*
* *

¹⁹ Sema Sezer, "KKTC'de Taşınmaz Mal Komisyonu Görev Başında", *ASAM*, 9 Mayıs 2006.

<http://www.asam.org.tr/tr/yazigoster.asp?ID=944&kat1=3&kat2=>

²⁰ İlder Türkmen, "Kıbrıs'ta Mülkiyet Sorunsalı", *Hürriyet*, 8 Şubat 2005.

<http://webarsiv.hurriyet.com.tr/2005/02/08/596607.asp>

KKTC'DE SİYASAL KRİZİN ORTAYA ÇIKMASI

Son dönemde KKTC iç politikası bağlamında gerçekleşen en önemli gelişme Eylül ayında patlak veren hükümet krizi ve bunun sonucunda CTP-DP koalisyonunun bozulmasıdır. Bu gelişmenin ardından CTP, DP ve UBP'den istifa eden milletvekillerinin kurduğu partiyle yeni bir koalisyon oluşturmuş ve bu durum siyasi bir krizin ortaya çıkmasına neden olmuştur.

Aslında bu kriz koalisyon hükümetinin ortakları CTP ve DP arasında yaşanan uyumsuzluklar nedeniyle bir süreden beri beklenmektedir. Her ne kadar koalisyonun bozulacağı yönündeki düşünceler 25 Haziran'da yapılan ara seçimlerden sonra CTP'nin KKTC Meclisi'nde boş bulunan iki milletvekili sandalyesini de kazanması ve 50 sandalyeli mecliste 25 sandalyeye ulaşmasıyla artsa da bu beklenti hemen gerçekleşmemiştir. Bununla beraber erken seçim olmaması durumunda hem Cumhurbaşkanlığı, hem Parlamento hem de yerel seçimlerin 2010 yılında yapılacak olmasının siyasi partileri popülist söylemler geliştirerek ve politik manevralar yaparak birbirlerine karşı avantajlar elde etmeye iteceği de tahmin edilebilen bir gelişme olmuştur.

Koalisyon hükümetinin seçimlerden sonra hemen bozulmamasının temel sebebi CTP'nin DP ile ortaklığını bozduktan sonra anlaşacak parti bulama-

masından kaynaklanıyor gözükmemektedir. Özellikle Annan Planı'nın hazırlanışı ve referandum sürecinde Kuzey Kıbrıs'taki siyasal partilerin Plan'ın lehinde ve aleyhinde konumlanması ve birbirlerine karşı sert tavırlar takınmaları bunu izleyen dönemde aralarındaki diyalogun sınırlandırılmasına neden olmuştur. CTP ile DP arasındaki ilişki de özellikle çözüm yönündeki çabaların bir sonuca varmamasıyla birlikte sıkıntıya girmiştir. CTP Genel Başkanı ve Başbakan Ferdi Sabit Soyer'in BM çerçevesinde AB'yi de göz önünde bulundurarak çözüme ulaşma çabasına karşın DP Genel Başkanı ve Dışişleri Bakanı Serdar Denktaş'ın 25 Haziran seçimlerinden önce "Çekoslovakya Modeli" gibi başka çözüm önerilerini gündeme getirmesi²¹ iki ortak arasındaki ilişkilerin uyumsuzluğuna bir işaret olarak gösterilebilir. Bu noktada iki farklı görüşe sahip hükümetin iki kanadının koalisyonu bozması olağan bir durum olarak düşünülebilir. Bununla birlikte olaylar etik kurallara aykırı bir şekilde cereyan etmiş, bu durum yukarıda bahsettiğimiz partiler arasındaki ilişkilerin daha da bozulmasına ve ileride yeni politik krizlerin oluşma imkanının doğmasına neden olmuştur.

Krizi Doğuran Gelişmeler

Kriz UBP'den üç, DP'den bir milletvekilinin 7 Eylül'de partilerinden istifa etmeleriyle ve bu istifaların ardından Başbakan Ferdi Sabit Soyer'in CTP'nin hükümetten çekildiğini açıklamasıyla başlamıştır. Krizi tırmandıran en önemli unsurlar ise CTP'nin istifa eden milletvekillerinin kura- cağı parti ile koalisyon oluşturma girişimi ve bu gelişmeler sırasında DP

²¹ Serdar Denktaş'ın Çekoslovakya Modeli önerisi kısaca Kıbrıs'ın iki kesiminin resmen bölünmesini daha sonra da AB çatısı altında birleşmesini öngörmektedir. Bu görüşe itiraz edenler ise Çek ve Slovak Cumhuriyetleri ayrılırken iki taraf arasında herhangi bir mülkiyet sorunun olmadığını, buna karşın Kıbrıs'taki mülkiyet sorunun çözülmemesinin böyle bir modelin uygulanmasının önündeki en önemli engel olduğunu belirtmektedirler. Serdar Denktaş'ın bu konudaki açıklamaları için bakınız:

http://www.abhaber.com/haber_sayfasi.asp?id=11814

Genel Başkanı ve Dışişleri Bakanı Serdar Denktaş'ın bir toplantı nedeniyle Varşova'da bulunmasıdır. Koalisyonun bu şekilde bir oldubitti ile bozulmasının ardından çeşitli söylentiler, karşılıklı iddialar ve hatta aşırıya kaçan suçlamalar başlamıştır.

Hükümetin bozulmasıyla CTP'ye karşı muhalefete başlayan Serdar Denktaş açıklamasında;

- Koalisyonun bozulmasına neden olan milletvekili istifalarının kendisinin yurt dışındayken gerçekleştiğini hatırlatarak bu durumun siyasal etiğe aykırı olduğunu;
- AKP hükümetinin KKTC Din İşleri Daire Başkanı Ahmet Yönlüer aracılığıyla KKTC politikasında kendi eğiliminde bir parti kurulmasını sağladığını ve böylece etkinliğini arttırmak istediğini belirtmiştir.

Ana muhalefet partisi UBP'nin Genel Başkanı Hüseyin Özgürgün ise daha sert bir ifadeyle gelişen olayların bir komplo olduğunu ve bu komploya Türkiye Büyükelçiliği'nin de dahil olduğunu ifade etmiş²² fakat daha sonra, sadece AKP Hükümetini hedef aldığını belirterek bu iddiasını geri çekmiştir.²³ Bir diğer iddia ise yeni kurulacak hükümetin, Türkiye'nin limanlarını ve hava sahasını Güney Kıbrıs Rum Yönetimi'ne açıp açmayacağını tartışıldığı bir dönemde AB ile müzakerelerde daha tavizkâr olabileceği yönündedir.

Bu iddialara karşılık Başbakan Ferdi Sabit Soyer açıklamasında;

²² Sami Kohen, "KKTC'de kriz zamanı değil", *Milliyet*, 13 Eylül 2006.

<http://www.milliyet.com.tr/2006/09/13/yazar/kohen.html>

http://www.kibrisgazetesi.com/popup.php/cat/2/news/32106/PageIndex/1c_Haberler

²³ Nitekim bu iddia Türkiye'nin KKTC Büyükelçisi Aydan Karahan tarafından da yalanlanmıştır. "KKTC gov't resigns, opening a new era", *Turkish Daily News*, 12 Eylül 2006.

- CTP-DP koalisyonunun bozulmasının temel sebebinin iki parti arasındaki uyumsuzluk olduğunu;
- Türkiye'nin KKTC iç politikasına karıştığı iddialarının kabul edilemez olduğunu, böyle bir durumun Kuzey Kıbrıs halkını küçük düşüreceğini;
- Ahmet Yönlüer'i Din İşleri Daire Başkanlığı görevine Serdar Denktaş'ın tavsiye ettiğini²⁴, hatta daha önce kendisini bir süre danışman olarak görevlendirdiğini belirtmiştir.

Cumhurbaşkanı Mehmet Ali Talat ise, kurulacak yeni hükümetle ilgili açıklamasında hiçbir hükümetin Kıbrıs Türk toplumunun temel hakları konusunda taviz vermesinin söz konusu olamayacağını, buna en başta halkın karşı çıkacağını altını çizmiştir. Talat açıklamasında istifa eden milletvekillerinin kurduğu Özgürlük ve Reform Partisi'nin (Özgür Parti) kuruluşunun tartışmalı bir şekilde gerçekleştiğini, partinin çalışmalarının bu tartışmaları sona erdireceğini umduğunu vurgulamaktadır.²⁵

CTP-ÖP koalisyonu, Cumhurbaşkanı Mehmet Ali Talat'ın hükümet kurma görevini CTP Genel Başkanı Ferdi Sabit Soyer'e vermesinin ardından yapılan görüşmeler sonunda 23 Eylül tarihinde kurulmuştur. 25 Eylül'de Cumhurbaşkanı ve 5 Ekim'de Meclis tarafından onaylanan yeni kabine görevine başlamıştır. Hükümet'in önceliği Kıbrıs sorununun iki tarafın eşitliği temelinde çözümü ve Türkiye'nin AB üyeliğinin gerçekleşmesi olarak açıklanmıştır.²⁶ Bu bağlamda koalisyon protokolünde ve hükümet

²⁴ http://www.kibrisgazetesi.com/popup.php/cat/2/news/32665/PageName/Ic_Haberler

<http://www.brt.gov.nc.tr/THaber/2006/092006/200906/1930/SOYER%20SERDAR%20NTV.htm>

²⁵ "Talat hits back at charges against new KKTC gov't", *Turkish Daily News*, 22 Eylül 2006.

<http://www.turkishdailynews.com.tr/article.php?enewsid=54758>

²⁶ "Turkish Cypriot Parties form new coalition government", *Turkish Daily News*, 24 Eylül 2006.

<http://www.turkishdailynews.com.tr/article.php?enewsid=54922>

programında;

- 24 Nisan Referandumu ruhuna sadık kalmak;
- BM Genel Sekreteri Siyasi İşler Yardımcısı İbrahim Gambari'nin ziyareti sırasında gerçekleşen Talat-Papadopoulos görüşmesinde ortaya çıkan "İlkeler Dizisi" çerçevesinde görüşmelere devam etmek;
- İzolasyonların kaldırılması için çalışmalarda bulunmak ve,
- Kıbrıs Türk halkını AB üyeliğine hazırlamak için reformlara devam etmek fikirleri ön plana çıkmaktadır. ²⁷

Her ne kadar Parlamento'da çoğunluğa sahip koalisyon hükümetinin güvenoyu alması rahat bir şekilde gerçekleşmiş olsa da muhalefetin yeni hükümete karşı ortak tavır takınması ve protesto girişimleri ileriki dönemlerde siyasi bir krizin patlak verme ihtimalini de gündeme getirmektedir. Muhalefet partilerinin temel iddiası hükümetin toplumun iradesini temsil etmediği, bu nedenle erken seçimin şart olduğu yönünde olup Meclis'i boykot edeceklerini açıklamışlar, nitekim güvenoyunun gerçekleştiği toplantıya katılmamışlardır.

Siyasal Krizin Muhtemel Etkileri

Koalisyonun bozulması, olayların gelişim şekli, AKP'nin Kıbrıs iç politikasını etkilemeye çalıştığı iddiaları ve bütün bunların sonucunda siyasi krizin ortaya çıkması KKTC'de olduğu kadar Türkiye'de de tartışmalara neden olmuştur. Koalisyonun bozulmasının iki partinin karşılıklı konuşarak

²⁷ Cumhuriyetçi Türk Partisi - Özgürlük ve Reform Partisi koalisyonunun Hükümet Programı ve koalisyon protokolü için bakınız:

http://www.arcaajans.com/arca.asp?yer=siyasi_belge&sec_id=7850 ;

http://www.arcaajans.com/arca.asp?yer=siyasi_belge&sec_id=7854

hükümeti feshetmesi yerine milletvekili istifaları yoluyla olması, siyasette etik tartışmalarını gündeme getirmiş hatta Türkiye'nin yakın tarihinde yaşanmış tecrübelerden yola çıkılarak "Güneş Motel" benzetmesi yapılmıştır. Bu kötü görünümün ileriki dönemlerde çeşitli krizlere neden olması muhtemel gözükmektedir.

Bu muhtemel krizlerin başında siyasal partiler arasında bir güven bunalımının ortaya çıkması gelmektedir. KKTC gibi partilerin milletvekili dağılımlarının dengeli ve koalisyon oluşturulmasının büyük oranda şart olduğu bir ülkede ortaya çıkabilecek güven bunalımı gelecekteki muhtemel koalisyonları da etkileyecektir. Buna ilaveten yeni kurulan ve kurulur kurulmaz iktidar ortağı olan Özgür Parti'nin henüz halk nezdinde bir tabanının olmaması ve milletvekili istifalarından mağdur olan partilerin Meclis içinde tepkilerini göstermek için boykot gibi protesto yolları denemeye başlamaları hükümetin meşruiyetinin sorgulanmasına ve krizin derinleşmesine de yol açabilecektir. Bu durum KKTC toplumu ile siyasal partiler arasında siyasetçilere güvensizlikten kaynaklanan ayrı bir güven bunalımının ortaya çıkmasına neden olabilir.

Türkiye'nin limanlarını ve hava sahasını Güney Kıbrıs Rum Yönetimi'ne açıp açmayacağı tartışmasının yeniden alevleneceği bir dönemde KKTC'de bu sorunların ortaya çıkması ve siyasal istikrarsızlık ihtimalinin belirmesi hem bu ülkenin hem de Türkiye'nin AB'ye ve Güney Kıbrıs Rum Yönetimi'ne karşı kuvvetli bir duruş almasını etkileyecektir.

*
* *

KIBRIS SORUNU BAĞLAMINDA TÜRKİYE-AB İLİŞKİLERİ (I)

Fin Formülü

AB ile ilişkiler bağlamında Türkiye'nin Gümrük Birliği Ek Protokolü dahilinde limanlarını ve hava sahasını Güney Kıbrıs Rum Yönetimi'ne (GKRY) açıp açmayacağı konusu en önemli gündem maddesi haline gelmiştir. Türkiye'nin Ek Protokol'ün onaylanmasını, dolayısıyla limanlarını ve hava sahasını GKRY'ye açmasını KKTC'ye uygulanan izolasyonların kaldırılmasına bağlaması, buna karşı AB'nin Türkiye ile müzakerelerin devamı için Ek Protokol'ün onaylanmasını şart koşması iki taraf arasındaki ilişkileri çıkmaza sürüklemektedir. Bu durumun yıl sonunda AB ile Türkiye arasında bir krize dönüşmemesi için AB Dönem Başkanı Finlandiya tarafından ortaya atılan yeni formül ve bu formülün neler getirip götüreceği ise tartışmalıdır. "Fin planı" veya "Fin formülü" olarak adlandırılan bu yeni çözüm tasarısı aslında yazılı bir belge olmayıp konunun taraflarına sözlü bir şekilde iletilen bir öneriler bütünüdür. Nihai bir çözüm önerisinden çok bir ara formül olarak tasarlanmış olan planın yazıya dökülmemesinin öncelikli sebebi aleyhte kamuoyu oluşturulmasını engellemektir. Aynı zamanda öneriler üzerindeki pazarlıkların daha esnek bir şekilde yapılabilmesi de amaçlanmaktadır. Her ne kadar bu ara çözüm önerisinin yazılı olarak açıklanmaması şimdilik amacına ulaşmış gözükse de

bilgi noksanlığı zaman zaman spekülasyonların da ortaya çıkmasına neden olmaktadır. Bununla beraber basına sızdırılan bilgiler doğrultusunda planın müzakere önerilerin neler olduğu hakkında bir takım ipuçları da mevcuttur. Buna göre öneriler;

- Magosa Limanı'nın AB denetiminde iki yıllığına açılması;
- Maraş'ın BM denetiminde iki yıllığına açılması;
- Doğrudan Ticaret Tüzüğü'nün uygulanması;
- Türkiye'nin AB Ek Protokolü'nü TBMM'de onaylayıp limanlarını ve hava sahasını;
- AB'ye dahil olmuş son üyelere de açması yönündedir.²⁸

Bu öneriler ışığında KKTC'ye uygulanan izolasyonların kaldırılması için Türkiye'nin limanlarını ve hava sahasını Güney Kıbrıs Rum Yönetimi'ne açması şart koşulmuş, bu denklemin uygulanması da Magosa Limanı'nın AB, Maraş'ın da BM denetiminde açılmasına bağlanmıştır. Bu iki öneriyi kısaca inceleyecek olursak öncelikle doğrudan ticaretin sağlanması için Magosa Limanı'nın açılması KKTC'ye uygulanan izolasyonların kaldırılması için yeterli gözükmemektedir. KKTC zaten Türkiye aracılığıyla da olsa Magosa Limanı üzerinden çok sayıda ülke ile ticaret yapabilmektedir.²⁹ Bununla birlikte bu konu hakkındaki esas sorun AB'nin Kuzey Kıbrıs'tan gelen tarım mallarına uyguladığı ambargo nedeniyle ticaretin kısıtlanmış

²⁸ Erdal Güven, "Avrupa'yla zorlu Kıbrıs pazarlığı", *Radikal*, 7 Ekim 2006.

<http://www.radikal.com.tr/haber.php?haberno=200789>

http://www.cnnturk.com/DUNYA/haber_detay.asp?PID=319&HID=1&haberID=235461

²⁹ Sema Sezer, "Finlandiya'nın Kıbrıs Önerisi", *ASAM*, 4 Ekim 2006.

<http://www.asam.org.tr/tr/yazigoster.asp?ID=1171&kat1=3&kat2=>

olmasıdır.³⁰ Bu kısıtlamanın sebebi de Kuzey Kıbrıs mallarının AB standart belgesinin olmaması ve bu belgeyi sadece GKRY'nin vermesidir.³¹ Planın bilinen kısmı itibarıyla Fin formülü bu sorunun nasıl aşılabacağı konusunda bilgi içermemektedir. Ayrıca öneride Magosa Limanı'nı Türk tarafı ile Rum tarafının ortak işleteceği belirtilirken bunun nasıl yürütüleceği de açıklanmamaktadır. 2004 yılında Papadopoulos Magosa Limanı ile ilgili benzer bir öneride bulunmuş fakat bu öneri ticaret için Rum tarafının onayını gerektirmesi nedeniyle Mehmet Ali Talat tarafından reddedilmiştir.³²

İzolasyonların kaldırılması ve doğrudan ticaret ile ilgili bir diğer önemli eksiklik ise Fin formülünde Ercan Havaalanı'nın uluslararası uçuşa açılması hakkında bir ibare olmamasıdır. Bilindiği üzere KKTC'nin en önemli gelir kaynağı olan turizmin gelişmesi için uluslararası tecridin kalkması büyük önem taşımaktadır. Bu nedenle Ercan Havaalanı büyük bir öneme sahiptir. Finlandiya'nın önerileri arasında bu konudan bahsedilmemesi hem KKTC'nin hem de Türkiye'nin izolasyonların kaldırılması yönündeki taleplerine uygun düşmemektedir.

İzolasyonların kaldırılmasına yönelik ikinci koşul olan Maraş'ın BM denetiminde iki yıl süreyle açılması da tartışmalı bir konudur.³³ Maraş konusu Türkiye'nin Kıbrıs'a müdahalesinden beri kapsamlı ve nihai çözümün parçası olarak ele alınmaktadır. Maraş'ın iki yıllığına BM denetiminde açılması ara bölge statüsünü kazanmasını sağlayacak, bu nedenle de iki tarafın da onayı olmadan herhangi bir tasarrufta bulunulması mümkün olmayacaktır. Bununla birlikte iki yılın sonunda Maraş'ın statüsünün ne olacağı belir-

³⁰ Erdal Güven, "Avrupa'yla zorlu Kıbrıs pazarlığı", *Radikal*, 7 Ekim 2006.

<http://www.radikal.com.tr/haber.php?haberno=200789>

³¹ *Ibid.*

³² *Ibid.*

³³ Sami Kohen, "Fin Formülü Fırsat mı?", *Milliyet*, 18 Ekim 2006.

<http://www.milliyet.com.tr/2006/10/18/yazar/kohen.html>

sizliğini korumaktadır. Rum tarafının bölge üzerinde sürekli taleplerde bulunması iki senenin sonunda Maraş'ın Rum tarafına verileceği yönündeki kaygıları arttırmaktadır. Ayrıca KKTC'de kurulan Mal Tazmin Komisyonu'nun işlemeye başlamasıyla Türkiye AİHM'nde dava konusu olan mülkiyet sorunu hakkında önemli mesafe kat etmiştir. Bu dönemde Maraş'ın BM denetiminde açılmasının Türk tarafı için ne gibi kazançlar barındırdığı oldukça tartışmalıdır.³⁴

Görüldüğü üzere Magosa Limanı'nın 2 yıllığına AB, Maraş'ın yine 2 yıllığına BM denetiminde açılması Türkiye'nin ve KKTC'nin bundan önceki Kıbrıs müzakerelerinde savunduğu fikirlerle örtüşmemektedir. Ayrıca Fin formülü KKTC'ye uygulanan kültürel, sportif, seyahat alanlarındaki tecrit hakkında da herhangi bir açılım öngörmemektedir. Bu nedenle formül dar kapsamlı olarak nitelendirilebilir. Bununla birlikte Kıbrıs'taki sorunların hemen hepsi birbirine bağlı olduğu için kısmi çözümlere ulaşmak mümkün görünmemektedir. Fin formülünün şu andaki haliyle bir diğer zaafı da, planın Rum Kesimi tarafından reddedilmesi durumunda Rum Yönetimi'nin herhangi bir kayba uğramamasıdır. Buna karşın, KKTC izolasyonların devamı, Türkiye ise AB ile müzakerelerin kesintisi veya yavaşlaması tehdidiyle karşı karşıyadır.

Tarafların Fin Formülüne Yaklaşımları

Fin formülünün şu anki haliyle Türkiye'nin ve KKTC'nin beklentilerini karşılamamasına rağmen Türkiye müzakerelerde uzlaşmaz taraf olarak nitelendirilmemek ve AB ile ilişkilerine kesintisiz bir şekilde devam etmek

³⁴ Edinilen bilgilere göre iç hukuk yolu oluşturulması hedefiyle KKTC'de kurulan Mal Tazmin Komisyonu'na başvurularında artış gözlenmektedir. Komisyona başvuran Rumların sayısı 62'ye ulaşırken Komisyon bugüne kadar 9 başvuruyu karara bağlamış, 3 Ruma toprak iadesine, 6 Ruma da tazminat ödenmesine hükmetmiştir.

<http://www.ntvmsnbc.com/news/388568.asp>

amacıyla çözüm önerisinin aleyhinde konuşmaktan kaçınmaktadır. AB-Türkiye Troyka toplantısı sonrasında açıklama yapan Dışişleri Bakanı Abdullah Gül Finlandiya'nın Kıbrıs girişimini yapıcı olarak nitelendirdiklerini ve Fin formülünün değerlendirileceğini belirtmiştir.³⁵ Bununla birlikte Türkiye son zamanlarda yeni planla ilgili çekincelerini ortaya koymaya başlamıştır. Dışişleri Bakanlığı basın sözcüsü Namık Tan açıklamasında;

- Kapsamlı çözümün BM çerçevesinde gerçekleşebileceğini;
- Fin formülünün Türkiye'nin eylem planı dahilinde değerlendirildiğini;
- Önerilerin asıl muhatabının KKTC olduğunu;
- Türkiye'nin beklentisinin önerilerin açıklığa kavuşturulması ve planın daha dengeli hale getirilmesi yönünde olduğunu;
- Bunun sağlanabilmesi için Ercan Havaalanı'nın uluslararası uçuşlara açılmasının şart olduğunu belirtmiştir.³⁶

Türkiye'nin Fin formülünün aleyhinde tavır almama yaklaşımının bir benzerini de GKRY göstermektedir. Dışişleri Bakanı Yorgo Lilikas konuyla ilgili açıklamasında;

- Türkiye'nin Fin planını henüz reddetmediğini ve çözüm için diyaloga devam ettiğini;
- Bu nedenle kendilerinin planı reddetmelerinin büyük bir hata olacağını belirtip konunun özüne dair yorum yapmamaya gayret etmiştir.³⁷

³⁵ <http://www.ntvmsnbc.com/news/388059.asp>

³⁶ <http://www.ntvmsnbc.com/news/388567.asp>

³⁷ <http://www.hri.org/news/greek/ana/2006/06-10-17.ana.html#07>

Hükümet sözcüsü Pashiardis ise;

- Maraş'ın Güney Kıbrıs Rum Yönetimi'ne iade edilmesini öngörmeyen önerilerin kabul edilmeyeceğini;
- Magosa Limanı'nın AB ile ticarete açılmasının ise Maraş'ın iadesiyle eş zamanlı olması kaydıyla kabul edilebileceğini vurgulamıştır.³⁸

Yunanistan Dışişleri Bakanlığı yetkilileri ise Fin planı hakkında yorum yapmaktan kaçınmışlardır. Dışişleri Bakanı Dora Bakoyanni açıklamasında daha önceki söylemini devam ettirerek Türkiye'nin Ankara Protokolü başta olmak üzere AB'ye karşı bir takım yükümlülükleri olduğunu ve bunları yerine getirmesi gerektiğini vurgulamıştır.³⁹ Görüldüğü üzere konunun tarafları planı reddetmemekle beraber lehte veya aleyhte açıkça konuşmaktan da kaçınmaktadır. Bu durum, Fin formülünün (aynı zamanda AB İlerleme Raporu'nun) açıklanmasının beklendiği tarih olan 8 Kasım sonrasında, en geç Aralık ayında gerçekleşecek olan AB zirvesi sırasında konunun tartışılması ve tarafların asıl fikirlerini ortaya koyması olasılığını arttırmaktadır.

Konuya taraf ülkeler arasında Fin planına en önemli itiraz KKTC Cumhurbaşkanı Mehmet Ali Talat'tan gelmiştir. Talat konuyla ilgili açıklamasında;

- Uzun zamandır maruz kalınan izolasyonların ödün karşılığı değil, Kıbrıs Türk toplumu çözüm yönünde irade beyan ettiği için kaldırılmasının gerektiğini;
- GKRY'nin Türkiye'nin AB sürecini istismar ederek limanlarını ve hava sahasını Rum tarafına açması ve başka isteklerin yerine getirilmesi için baskı yaptığını;

³⁸ *Ibid.*

³⁹ <http://www.ntvmsnbc.com/news/388007.asp>

- Türkiye'nin uzun zamandır KKTC'ye uygulanan izolasyonların kaldırılması konusunda ısrarlı olduğunu ve direnç gösterdiğini;
- Finlandiya tarafından Kıbrıs konusunda ortaya konulan görüşlerin Kıbrıslı Türklere yönelik olmayıp Türkiye'ye yönelik olduğunu;
- Bu durumun Kıbrıslı Türklerin Türkiye'nin üyelik sürecinde kullanılması anlamına geldiğini ve bunun Kıbrıslı Türkler için bir tehlike oluşturduğunu;
- Kıbrıs Türk halkının haklarını çiğnetmeyeceklerini ve teslim etmeyeceklerini belirtmiştir.⁴⁰

Görüldüğü üzere Fin formülünden memnuniyetsizliğini açıkça belirten tek taraf KKTC olmuştur. Bununla birlikte Dışişleri Bakanlığı sözcüsü Namık Tan'ın önerilerin asıl muhatabının KKTC olduğunu dile getirmesi Türkiye'nin de formülün şartlarını tam anlamıyla benimsemediğini ortaya koymaktadır.

AB'nin Muhtemel Kriz Karşısındaki Yaklaşımı

Her ne kadar Avrupa Komisyonu'nun genişlemeden sorumlu üyesi Olli Rehn'in açıklamaları Fin formülünün krizin çıkmasının engellenmesi için son fırsat olduğu yönünde olsa da AB de Türkiye ile olan ilişkilerinde herhangi bir sorun yaşamak istememektedir. Birliğin Türkiye ile olası bir krizden kaçınmasının nedeni;

- 2007 yılı itibariyle, özellikle Almanya'nın dönem başkanıyla birlikte yeniden AB Anayasası tartışmasına başlamayı ve bu nedenle genişlemeyle ilgili sorunları bu sene sonuna kadar halletmeyi planlaması;

⁴⁰ <http://www.milliyet.com.tr/2006/10/07/son/sondun15.asp>

- Krizin gerçekleşmesi halinde Kıbrıs sorununun çözümünün iyice olanaksızlaşması;
- Türkiye'nin AB için jeopolitik, stratejik anlamda ve medeniyetler arası ilişkiler açısından (özellikle İslam dünyası ile ilişkiler bağlamında) önemli bir ülke olması⁴¹ ve;
- Türkiye'yi herhangi bir şekilde kendinden uzaklaştırmayı istememesidir.

Bu şartlar altında AB'nin Türkiye ile ilişkilerini tamamen askıya alma olasılığı düşük gözükmemektedir. Genel kanı AB Konseyi'nin üyelik müzakerelerini askıya almasının ancak özgürlük, demokrasi ve insan haklarının ciddi ve sürekli ihlali durumunda olabileceği yönündedir.⁴² Nitekim yapılan yorumlara göre Avrupa Komisyonu'nu 8 Kasım'da yayımlayacağı İlerleme Raporu'nda Ek Protokol'ün onaylanmaması durumunda müzakerelerin kısmen askıya alınmasının tavsiye edileceği beklenmektedir. Buna göre özellikle ulaşım, gümrük birliği, malların serbest dolaşımı gibi müzakere başlıklarının açılması durdurulacaktır. Bu durum Türkiye tarafından da beklenmektedir. Zaten Türkiye AB ile müzakere sürecinde başlıkların açılması konusunda Güney Kıbrıs Rum Yönetimi'nin ve zaman zaman Yunanistan'ın vetolarıyla karşılaşmaktadır. Bu iki ülke en son geçtiğimiz günlerde Türkiye limanlarını ve hava sahasını Güney Kıbrıs Rum Yönetimi'ne açıncaya kadar sanayi faslında üyelik müzakerelerini çalışma grubu düzeyinde veto ettiklerini ilan etmişlerdir.⁴³

*
* *

⁴¹ Olli Rehn'in bu konudaki açıklamaları için bakınız: 16 Haziran 2006 tarihinde NTV ile gerçekleştirdiği mülakat

<http://www.ntvmsnbc.com/news/376932.asp>

⁴² http://www.bbc.co.uk/turkish/pressreview/story/2006/10/061020_pressreview.shtml

⁴³ <http://www.hri.org/news/greek/ana/2006/06-10-13.ana.html>

KIBRIS SORUNU BAĞLAMINDA TÜRKİYE-AB İLİŞKİLERİ (II)

Son dönemde ağırlıklı olarak Kıbrıs sorunu gölgesi altında devam eden Türkiye-AB ilişkilerinde Türkiye'nin Ek Protokolü imzalamaması nedeniyle belirsizlik devam etmektedir. Tarafların karşılıklı açıklamaları sorunun kolay çözülemeyeceğinin işaretlerini taşımaktadır. Bununla birlikte iki taraf da ilişkilerin zedelenmemesi adına krizden kaçınmanın yollarını aramaktadır. Özellikle AB Komisyonu'nun krizi engellemek için konuya olumlu yaklaşımları gözlemlenmektedir.

28 Ekim tarihinde AB Komisyonu KKTC için hazırlanan 259 milyon Avroluk mali yardım paketinin 38,1 milyon Avro tutarındaki ilk dilimini serbest bırakmıştır. Mali yardım fiziksel altyapının geliştirilmesi, ekonomik ve sosyal kalkınmanın teşvik edilmesi ve Kıbrıs Türk toplumunun AB'ye yakınlaştırılmasına dair projeler dahilinde kullanılacaktır. Bununla birlikte mali yardımın onaylanmasını uzun süreden beri engelleyen Güney Kıbrıs Rum Kesimi'nin yardımın uygulanması sürecinde de zorluk çıkarması muhtemel gözükmektedir. Yardımın adanın tamamını kapsamasının gerektiğini öne süren Rum Yönetimi'nin tek kalemde 5 milyon Avroluk tutarı geçen projelerin üye devletlerin tekrar onaylaması şartını kullanarak pro-

jelerin desteklenmesini pazarlık unsuru haline getirmesi beklenmektedir.⁴⁴

Konu hakkında açıklama yapan AB Komisyonu'nun genişlemeden sorumlu üyesi Olli Rehn mali yardımın ilk diliminin serbest bırakılmasını onaylayan kararı olumlu karşıladığını belirtirken AB üyesi devletlere de çağrıda bulunarak AB ile KKTC arasında doğrudan ticaret tüzüğüne onaylanmasını istemiştir. Rehn'in izolasyonların kaldırılmasını öngören bu olumlu yaklaşımı daha sonra 1 Kasım'da verdiği demeçte de devam etmiştir. Rehn açıklamasında;

- AB'nin Türkiye'nin stratejik önemini küçümsediğini;
- AB'nin Türkiye'den temel özgürlükler, ifade, düşünce ve dini özgürlükler konusundaki kriterlere saygı göstermesini beklerken, bu ülkeye karşı adil davranmasının ve vermiş olduğu sözleri yerine getirmesinin gerektiğini;
- Türk halkının AB'nin kendisini istemediği gibi bir fikre kapıldığını ve hayal kırıklığı yaşadığını;
- Aynı şekilde AB kamuoylarında da "Türkiye'de demokratikleşme konusunda yeterli ilerleme olmadı" izleniminin yerleştiğini;
- Bu bağlamda ilişkilerinin şizofrenik bir nitelik kazandığını ve bu kısır döngünün kırılmasının gerektiğini;
- Ancak müzakerelerin askıya alınmasıyla bunun başılamayacağını belirtmiştir.⁴⁵

Rehn'in açıklamasından da anlaşılacağı üzere AB Komisyonu, Kıbrıs sorunu nedeniyle Türkiye ile ilişkileri dondurma taraftarı değildir. Aynı yak-

⁴⁴ <http://www.ntvmsnbc.com/news/389172.asp>

⁴⁵ <http://www.ntvmsnbc.com/news/389588.asp>

laşım AB dönem başkanı Finlandiya'nın "Fin formülü" üzerindeki anlaşmazlıkları aşmak için, tıpkı Türkiye'nin Ocak ayında önerdiği 10 maddelik çözüm planında önerdiği gibi, konunun taraflarını bir araya getiren bir zirve organize etme çabasında da görülmektedir. İlerleme Raporu ve Strateji Belgesi'nin açıklanacağı 8 Kasım'dan önce Helsinki'de yapılması planlanan bu zirve tarafların kimlerle ve hangi seviyede temsil edileceği konusundaki anlaşmazlıklar nedeniyle gerçekleşmemiştir. Finlandiya'nın zirveye KKTC Cumhurbaşkanı Mehmet Ali Talat'ı, Güney Kıbrıs Rum Yönetimi Dışişleri Bakanı Yörgo Lillikas'ı ve Dışişleri Bakanı Abdulah Gül'ü çağırması davet edilenlerin denk olmaması nedeniyle Türkiye ve KKTC'nin itirazıyla karşılaşmıştır. Bu öneriye Papadopoulos'un görüşmeye KKTC Cumhurbaşkanı Talat'ın Türkiye heyetinde yer alması koşuluyla gelebileceğini bildirerek karşılık vermesi⁴⁶ zirve önerisinin sonuçsuz kalmasına neden olmuştur. Türkiye'nin Finlandiya'nın planladığı görüşme sürecinde karşı çıktığı konular:

- KKTC Cumhurbaşkanı Mehmet Ali Talat'ın toplum lideri düzeyine indirgenmesi ve Rum Dışişleri Bakanı Yorgos Lillikas'la görüşmeye davet edilmesi;
- Sorunun Türkiye ile Rum Yönetimi arasındaymış gibi gösterilmesi, KKTC'nin dışlanması ve Yunanistan'ın kendini konudan soyutlaması;
- Çözüm sürecinin BM zemininden AB zeminine kayması ve kapsamlı çözüm yerine geçecek ya da temel sürecin yönünü değiştirecek yaklaşımların ortaya konmasıdır.⁴⁷

Türkiye'nin usule yönelik karşı çıkışları bir tarafa sorunun ele alınış şekline yönelik en önemli itirazı konunun BM zemininden AB'ye zeminine kay-

⁴⁶ <http://www.radikal.com.tr/haber.php?haberno=203207>

⁴⁷ Serkan Demirtaş, "AB'yle Konu Kıbrıs", *Radikal*, 1 Kasım 2006.

<http://www.radikal.com.tr/haber.php?haberno=203209>

masına yöneliktir. Bu noktada Türkiye'nin öne sürdüğü fikirler son derece gerçekçidir. Öncelikle Güney Kıbrıs Rum Yönetimi'nin AB'ye üye olması AB'nin konuya tarafsız yaklaşmasını engellemektedir. Ayrıca her ne kadar Gümrük Birliği Ek Protokolü'nün Türkiye tarafından onaylanmaması AB'nin sorunu olsa da yine Güney Kıbrıs Rum Yönetimi'nin çözümsüzlük politikasını sürdürmesi ve Türkiye'ye karşı veto silahını sürekli gündemde tutması sorunun AB üzerinden çözülmesini imkansızlaştırmaktadır. Son olarak Kıbrıs'taki sorunların çokluğu ve iç içe geçmiş olmaları parçalı çözümü mümkün kılmamakta, aksine kapsamlı çözümün mecburiyetini ortaya koymaktadır.

Dönem başkanı Finlandiya tarafından planlanan Helsinki zirvesinin gerçekleşmemesi AB'de hayal kırıklığına neden olmakla beraber 8 Kasım'da açıklanan İlerleme Raporu ve Strateji Belgesi Türkiye-AB ilişkilerinin ileride nasıl bir yön çizeceğinin görülmesi açısından büyük bir öneme sahiptir.

İlerleme Raporu'nun Kıbrıs sorunu ve limanların açılması ile ilgili kısmında;

- Türkiye'nin Ek Protokol'ü tam olarak uygulamadığı, limanlarını ve havasahasını Rum bayraklı gemilere ve uçaklara açmamayı sürdürdüğü tespitleri yapılarak, bunun malların serbest dolaşımını kısıtladığı ve Gümrük Birliği anlaşmasının ihlali anlamına geldiği;
- Türkiye'nin Güney Kıbrıs Rum Yönetimi de dahil 10 yeni AB üyesi için ulaşım üzerindeki kısıtlamaları kaldırmak ve malların serbest dolaşımını sağlamakla yükümlü olduğu;
- AB'nin konuyla ilgili olarak yıl sonuna dek tam uygulama yapıp yapılmadığını değerlendireceği;
- Başbakan Recep Tayyip Erdoğan, Dışişleri Bakanı Abdullah Gül ve diğer

yetkililerin KKTC üzerindeki izolasyonlar kaldırılmadan Ek Protokol'ün uygulanmayacağını belirttikleri;

- AB'nin tavrının ise izolasyonların durumunun Ek Protokol'ün imzalanmasıyla ilişkilendirilmemesi yönünde olduğu vurgulanmıştır.⁴⁸

Genişleme sürecine yön veren Strateji Belgesi'nde ise AB'nin 21 Eylül 2005 Deklarasyonu'na atfen Türkiye'nin Ek Protokolü ayırım yapmadan ve eksiksiz uygulamasının, malların serbest dolaşımı üzerindeki tüm engelleri, bütün nakliye araçlarını da kapsayacak şekilde kaldırmasının şart olduğu belirtilmiştir. Belgede bu yükümlülüklerin yerine getirilmemesinin müzakerelere sürecinin ilerlemesini etkileneceği vurgulanırken Komisyon'un Aralık ayındaki devlet ve hükümet başkanları zirvesinden önce gereken tavsiyelerde bulunacağı ifade edilmiştir.⁴⁹ Nitekim AB Komisyonu Başkanı Jose Manuel Barroso çözüme ulaşılması için diplomatik çabalara şans vermeye karar verdiklerini ancak Türkiye'nin 14-15 Aralık'ta yapılacak Avrupa Birliği zirvesine dek Ankara'nın Rumlara liman ve havaalanlarını açması gerektiğini belirtmiş aksi takdirde üyelik müzakerelerinin askıya alınabileceğini söylemiştir.⁵⁰ Sonuç olarak İlerleme Raporu ve Strateji Belgesi Ek Protokol'ün onaylanması konusunda Türkiye'ye yönelik bir takım hatırlatmalarda bulunurken iki metinde de müzakerelerin askıya alınmasından bahsedilmemesi krize girmesi beklenen Türkiye-AB ilişkileri açısından olumlu bir gelişmedir. Bununla beraber İlerleme Raporu ve Strateji Belgesi'nin açıklanması sürecinde ve sonrasında AB içinde Kıbrıs sorunu üzerinden Türkiye'nin üyeliğine karşı çıkanlar ve karşı çıkmayanlar belir-

⁴⁸ http://www.bbc.co.uk/turkish/europe/story/2006/11/061108_eu_report_update.shtml

İlerleme Raporu'nun İngilizce tam metni için bakınız :

http://www.bbc.co.uk/turkish/2006_report/progress_report.pdf

⁴⁹ http://www.bbc.co.uk/turkish/europe/story/2006/11/061108_eu_report_update.shtml

Strateji Belgesi'nin İngilizce tam metni için bakınız:

http://www.bbc.co.uk/turkish/2006_report/strategy_paper.pdf

⁵⁰ *Ibid.*

ginleşmeye başlamıştır. Fransa İlerleme Raporu'nun hazırlanma aşamasında Türkiye'nin üyeliğine dair kararın tüm AB ülkelerinde yapılacak referandumla belirlenmesini talep etmiştir.⁵¹ Avusturya ise, Aralık'taki AB devlet ve hükümet başkanları zirvesine kadar Ek Protokol'ün onaylanmaması durumunda Türkiye ile yürütülen üyelik müzakerelerine ara verilmesini istemiştir.⁵² Buna karşın İspanya Başbakanı Zapatero'nun İstanbul'da gerçekleşen Medeniyetler İttifakı toplantısında AB ve Kıbrıs konusunda Türkiye'ye destek vermesi⁵³, İsveç eski Başbakanı, yeni hükümetin Dışişleri Bakanı ve Başbakan Yardımcısı Carl Bildt'in 24 Nisan referandumunu işaret ederek çözümsüzlüğün Rum Yönetimi'nden kaynaklandığını belirtmesi AB içinde Türkiye'ye destek veren ülkelerin de olduğunu göstermektedir.⁵⁴

İlerleme Raporu ve Strateji Belgesi'nin açıklanmasının ardından gözlemlenen bir diğer gelişme de "Fin formülü"nün başarısızlığının ortaya çıkmasından sonra müzakere başlıklarını eleştirmeye başlayan Türkiye'nin Ek Protokol'ün onaylanması ısrarlarına karşı söylemini sertleştirmesidir. 9 Kasım'da bir açıklama yapan Dışişleri Bakanlığı Sözcüsü Namık Tan;

- Türkiye'nin Gümrük Birliği Ek Protokolü'ne dair 29 Temmuz 2005'te attığımızın uygulamaya dönük olmadığını, sadece irade beyanı olduğunu;
- Kıbrıs'ta gerçekleştirilen referandumların ardından AB'nin KKTC'ye uygulanan tecridin kaldırılması için iki tüzük çıkardığını ancak sorumlulukların yerine getirilmediğini;

⁵¹ <http://www.hurriyet.com.tr/avrupabirligi/5398283.asp?m=1>

⁵² <http://www.ntvmsnbc.com/news/390641.asp>

⁵³ <http://www.radikal.com.tr/haber.php?haberno=204406>

⁵⁴ <http://www.milliyet.com.tr/2006/11/13/siyaset/axsiy01.html>

Dışişleri Bakanı Carl Bildt ayrıca Türkiye'nin stratejik önemine de vurgu yaparak Türkiye'nin üyeliğinin AB'nin çıkarlarına da uygun olacağını, Doğu Akdeniz ve Karadeniz'i de kapsayan bölgenin istikrara kavuşması bakımından olumlu etki yapacağını belirtmiştir.

Carl Bildt, *International Herald Tribune*, 7 Kasım 2006.

- Bu nedenle iki tarafın da karşılıklı sorumlulukları olduğunu;
- Bundan sonra Türkiye'den tek taraflı adımlar beklenmemesi gerektiğini;
- AB zirvesine kadar süre tahdidi verilmesinin de yanlış olduğunu;
- Ancak Finlandiya'nın diplomasisinin yanıtsız bırakılmayacağını uygun zemin oluşturulursa Türkiye'nin çözüm çabalarına olumlu yanıt vereceğini belirtmiştir.⁵⁵

Baş Müzakereci Ali Babacan da Kıbrıs sorunu hakkında AB'nin 24 Nisan referandumundan beri yanlış kararlar verdiğini, günümüzdeki sıkıntıların bu yanlış kararlardan doğduğunu ve çözümü sağlayabilecek kuruluşun BM olduğunu belirtirken⁵⁶ Dışişleri Bakanı Abdullah Gül 15 Kasım'da KKTC'nin kuruluş yıl dönümünde yaptığı konuşmada;

- AB'nin Kıbrıs konusunda istese de yapısı gereği ve tarafsız olamayacağını;
- Türkiye'nin AB üyeliği ile Kıbrıs sorunu arasında herhangi bir bağlantı kurulmasının yanlış olduğunu;
- Finlandiya dönem başkanlığına başından beri yardımcı olmaya çalıştıklarını, ancak kapsamlı çözümün merkezinin BM olduğunu;
- Kıbrıs'ta taviz verilmeyeceğini ve izolasyonlar kaldırılmadıkça Türkiye'nin limanlarını ve hava sahasını Rumlara açmayacağını;
- Türkiye'nin politikalarının, şantajlarla, sıkıştırmalarla değiştirilemeyeceğini;

⁵⁵ <http://www.radikal.com.tr/haber.php?haberno=204062>

⁵⁶ <http://www.radikal.com.tr/haber.php?haberno=204523>

- Rum tarafının uzlaşmaz siyasetinin bedelinin Kıbrıs Türküne ödetilmesinin kabul edilebilir olmadığını;
- İzolasyonların devam etmesinin AB'nin inanılabilirliğini, güvenilirliğini ve prestijini kaybettirdiğini belirtmiştir.⁵⁷

Türkiye'nin Ek Protokolü onaylamaması ve Güney Kıbrıs Rum Yönetimi ile var olan ihtilafın giderilememesi AB içinde konuyla ilgilenenlerin görüşlerinin zaman içinde değişmesine neden olmuştur. Komisyon'un genişlemekten sorumlu üyesi Olli Rehn Avrupa Parlamentosu'nda Maraş'ın durumuyla ilgili bir soru önergesine verdiği yanıtta Maraş'ın iadesiyle KKTC üzerindeki izolasyonların kaldırılması arasında paralellik kurulmasının yanlış olduğunu, bu konunun referanduma sunulan BM barış planının en kapsamlı parçalarından birisi olduğunu açıklamıştır. Rehn açıklamasına devamla AB'nin BM'nin çözüm çabalarına destek verdiğini, kendisinin ise KKTC ilgili ticaret tüzüğünden sorumlu olduğunu belirtmiştir.⁵⁸ Rehn'in bu açıklamaları Fin formülü girişiminin ve AB'nin Kıbrıs sorununun müzakere zeminini üzerine alma çabalarının başarısızlıkla sonuçlandığının ispatı olmuştur.

Türkiye-AB ilişkilerindeki düğümün çözülmesi için 14-15 Aralık tarihlerinde gerçekleşecek olan devlet ve hükümet başkanları zirvesi beklenirken AB Dönem başkanı Finlandiya'nın Başbakanı Matti Vanhanen;

- Türkiye'nin limanlarını Rum kesimine açmaması halinde AB Komisyonu'nun Aralık ayının ilk haftasında bu konuda tavsiyelerde bulunmasının gerektiğini;

- Limanlar konusunda bir anlaşmaya varılması için son tarihin Komisyon'un

⁵⁷ <http://www.hurriyet.com.tr/gundem/5440064.asp?m=1> ,

<http://www.hurriyet.com.tr/dunya/5446477.asp>

⁵⁸ <http://www.ntvmsnbc.com/news/391110.asp>

6 Aralık'ta gerçekleştireceği toplantı öncesi, yani 5 Aralık akşamı olduğunu;

- Komisyon'un vereceği tavsiyeler doğrultusunda AB dışişleri bakanlarının 11 Aralık'ta gerçekleşecek olan Genel İşler ve Dış İlişkiler Konseyi'nde bir karar alabileceğini;
- Böylelikle bu konunun 14-15 Aralık zirvesine taşınmayacağını bildirmiştir.⁵⁹

AB'nin limanların ve hava sahasının açılması yönündeki ısrarına karşı Türkiye'nin izolasyonlar kaldırılmadan Ek Protokolü onaylamayacağını defalarca beyan etmesi bu konunun 2006 yılı dahilinde çözülemeyeceğini göstermektedir. Bununla birlikte son dönemde özellikle AB Komisyonu ve bazı üye devletler tarafından Türkiye'nin önemine yapılan vurgular ilişkilerin askıya alınmasının söz konusu olmadığını, ancak Gümrük Birliği ile ilgili başlıkların dondurulmasının gerçekleşebileceğini göstermektedir.⁶⁰

Yunanistan ile İlişkiler

Türkiye'nin Yunanistan ile ilişkileri açısından son dönemde gerçekleşen önemli gelişmelerden biri Genelkurmay Başkanı Yaşar Büyükanıt'ın Atina ziyareti olmuştur. Bu ziyaret sırasında iki tarafın Genelkurmay Başkanları'nın birbirlerine dostane yaklaşımları dikkat çekerken askeri ilişkiler bağlamında bir takım karşılıklı güven artırıcı önlemler üzerinde mutabakata varılmıştır. Buna göre;

⁵⁹ <http://www.ntvmsnbc.com/news/391438.asp>

⁶⁰ Aslında müzakereler, Bilim ve Araştırma faslının açılıp kapandığı 12 Haziran'dan bu yana fiilen donmuş durumdadır. Yeni fasıllar Güney Kıbrıs Rum Kesimi ve Yunanistan'ın engellemeleri nedeniyle açılmamaktadır.

<http://www.ntvmsnbc.com/news/391007.asp>

- Uçuş güvenliğinin artırılması için teknik önlemlerin geliştirilmesi, uçakların eğitim uçuşlarına mühimmatsız çıkması;
- İki tarafın ulusal bayramlarında askeri uçuşların gerçekleştirilmemesi;
- NATO çerçevesinde Barış Destekleme Harekatı'na katılımı sağlamak amacıyla Birleşik-Müşterek Harekat Birimi'nin kurulması, gerekli görüldüğü takdirde, NATO Mukabele Kuvveti Harekatı'na katılmak amacıyla ortak bir kara birliğinin oluşturulması;
- Bölgesel güvenliği artırmak ve ortak askeri çıkarları müzakere etmek amacıyla periyodik olarak toplanacak olan Balkan devletlerinin Genelkurmay Başkanları düzeyinde bir komitenin oluşturulması;
- Geniş bir görev yelpazesinde ve alanında çalışma kapasitesine sahip Birleşik- Müşterek Doğal Afet Kurtarma/İnsani Yardım Görev Kuvveti'nin oluşturulması;
- NATO faaliyetlerine katılan Deniz Kuvvetleri unsurları arasında karşılıklı personel değişimi ve işbirliğinin sağlanması karara bağlanmıştır.⁶¹

İki ülke arasında son dönemde yaşanan askeri sorunların güven artırıcı tedbirlerle aşılmasının yanı sıra siyasi ilişkilerin düzeltilmesi için büyük önem atfedilen ekonomik ilişkiler bağlamında da önemli bir gelişme yaşanmıştır. Yunanistan'ın ikinci büyük bankası olan Alpha Bank'ın Yönetim Kurulu Başkanı Costopoulos Türk bankacılık sektörüne girmek istediklerini ve Türkiye'den bir banka satın alacaklarını açıklarken Alternatifbank'la eşit ortaklık için Anadolu Grubu ile görüştikleri bildirilmiştir. Böylelikle ortaklık gerçekleşirse Alpha Bank, Yunanistan'ın en büyük bankası Yunanistan Ulusal Bankası ve üçüncü büyük bankası EFG Eurobank'tan sonra Türk

⁶¹ http://www.cnnturk.com/TURKIYE/haber_detay.asp?PID=318&HID=1&haberID=255354

bankacılık sektörüne dahil olan üçüncü banka olacaktır.⁶²

Türkiye-Yunanistan ilişkileri bağlamında bir diğer önemli gelişme de Batı Trakya Türkleri özelinde yaşanmıştır. ABD'nin Atina Büyükelçiliği Maslahatgüzarı Tomas Cantryman, Yunanistan'ın "Müslüman azınlık" olarak nitelendirdiği Batı Trakya Türklerini Türk azınlık olarak adlandırmış, Kuzey Yunanistan'da yaşayan Müslümanların çoğunluğunun Türk ailelerden geldiğini, Türkçe konuştuklarını ve kendilerini Türk olarak tanımladıklarını vurgulamıştır. Cantryman açıklamasında Batı Trakya'nın en önemli sorunun insanlara etnik kökenlerini kendilerinin belirlemesiyle ilgili Helsinki Nihai Sözleşmesi'ndeki haklarının verilmemesi olduğunu işaret etmiş, ABD'nin burada yaşayan Müslüman azınlığı Türk olarak saydığını söylemiştir. ABD'li diplomatın bu açıklamaları Yunanistan Hükümeti tarafından tepkiyle karşılanmış, hükümet sözcüsü açıklamasında Yunanistan'da demokrasi gereği olarak insan haklarına uyulduğunu, herkesin kanun önünde eşit olduğunu, özellikle Batı Trakya'daki yaşam şartlarının geliştirilmesi için programlar hazırlandığını belirtmiştir.⁶³

*
* *

⁶² http://www.referansgazetesi.com/haber.aspx?HBR_KOD=53217&ForArsiv=1

⁶³ <http://www.hri.org/news/greek/ana/2006/06-11-07.ana.html#03>

KIBRIS SORUNU BAĞLAMINDA TÜRKİYE-AB İLİŞKİLERİ (III)

29 Kasım tarihinde AB Komisyonu ani bir kararla daha önce 6 Aralık olarak açıklanan toplantı tarihini erkene çekmiş ve Türkiye'nin Ek Protokol'ü onaylamaması neticesinde sekiz başlıkta müzakerelerin askıya alınmasının yanı sıra Rum gemi ve uçaklarına limanlar ve hava sahası açılana kadar hiçbir başlığın kapatılmamasını tavsiye kararı olarak almıştır.⁶⁴ Alınan tavsiye kararında bazı başlıkların dondurulmasının yanı sıra açılacak başlıklarının kapatılmasının da Ek Protokol'ün onaylanmasına bağlanmış olması müzakerelerin Türkiye açısından durma noktasına geldiğinin işareti olmuştur.

Aslına bakılırsa müzakerelerin durma noktasına gelmesini AB'ye üye ülkelerin çoğunluğu benimsememektedir. Bununla beraber Türkiye'nin üyeliğini destekleyenler dahi Ek Protokol'ün onaylanmamasının ahde vefa ilkesine aykırı olduğunu ve bu nedenle yaptırımın şart olduğunu düşünmektedirler.⁶⁵ Bu noktada yaptırımın niteliği önem kazanmaktadır. Komisyon'un

⁶⁴ Askıya alınması tavsiye edilen başlıklar malların serbest dolaşımı, taşımacılık, gümrük birliği, dış ilişkiler, yerleşim hakkı ve hizmet sunumu serbestisi, mali hizmetler, tarım ve kırsal kalkınma ve balıkçılık konularıdır. <http://www.ntvmsnbc.com/news/392400.asp>

aldığı kararda askıya alınması önerilen sekiz başlıktan dördünün Gümrük Birliği Ek Protokolü ile ilişkisinin olmaması⁶⁶ açılacak başlıkların kapatılmasının ise Ek Protokol'ün onaylanmasına bağlanması ileride müzakerelerin devamının zorlaşacağı hatta 12 Haziran'dan beri fiilen tıkanmış olan müzakere sürecinin tamamen donacağı yorumlarını beraberinde getirmektedir.⁶⁷

Olli Rehn konuya ilişkin açıklamasında;

- Tavsiye kararı sonucunda müzakere sürecinin yavaşlayacağını fakat aynı zamanda ilişkilerin canlı tutulmasının hedeflendiğini;
- Teknik hazırlıkları tamamlanan başlıkların açılması gerektiğini;
- Türkiye'ye limanları ve hava sahasını açması için mühlet verilmediğini;
- Tavsiye kararında Türkiye'nin Ek Protokol yükümlülüğünün sadece Komisyon tarafından ele alınmasının önerildiğini ve bu sayede siyasi tartışmalardan kaçınılabileceğini belirtmiştir.

Rehn'in bu açıklamasından yola çıkarak AB Komisyonu'nun müzakerelerin açılması döneminde gerçekleşen siyasi tartışmaların ve rekabetin önüne

⁶⁵ Semih İdiz, "Türkiye-AB Müzakereleri Fiilen Askıda", *Milliyet*, 30 Kasım 2006. <http://www.milliyet.com/2006/11/30/yazar/idiz.html>

⁶⁶ Örneğin yapılan yorumlara göre, zaten en zor başlık olarak nitelendirilen ve müzakere safhasının uzun süreceği tahmin edilen tarım ve kırsal kalkınma konusunun askıya alınmasının tavsiye edilmesi cezalandırmadan çok Türkiye'nin üyelik sürecini ötelemeye yöneliktir.

Semih İdiz, "Avrupa Birliği Komisyonu'nun Türkiye İçin Kurduğu Tuzak", *Milliyet*, 02 Aralık 2006. <http://www.milliyet.com/2006/12/02/yazar/idiz.html>

⁶⁷ Semih İdiz, "Türkiye-AB Müzakereleri Fiilen Askıda", *Milliyet*, 30 Kasım 2006. <http://www.milliyet.com/2006/11/30/yazar/idiz.html>

geçmeyi ve Komisyon'un teklifini siyasi etkilerden arındırmayı hedeflediğini söylenebilir.

Başbakan Erdoğan Komisyon'un tavsiye kararına ve Rehn'in açıklamalarına cevaben Riga'daki NATO toplantısı dönüşünde soğukkanlı bir tutum sergileyerek müzakerelerin donmasının söz konusu olmadığını, AB yolunun devam ettiğini, fakat AB'nin Kıbrıs konusunda taviz beklememesi gerektiğini belirtmiştir.⁶⁸ Bununla birlikte Türkiye'nin Komisyon kararına karşı tepkisi zaman içinde sertleşmeye başlamıştır. Başbakan Erdoğan Finlandiya Başbakanı Vanhanen'in Türkiye ziyareti sırasında gerçekleşen basın toplantısındaki açıklamalarında Komisyon'un tavsiye kararının kabul edilemez olduğunu, AB liderlerinin Türkiye'nin üyelik sürecini bir üye tarafından rehin alınmasının engellemelerinin gerektiğini belirtmiştir.⁶⁹ Erdoğan'ın AB karşısında gittikçe sert bir tutum takınmasının temel sebebi Rum Yönetimi lideri Papadopoulos'un Komisyon'un tavsiyesinin Türkiye'ye yeterince baskı oluşturmadığı, bu nedenle tatmin olmadıkları, gerekirse yeni açılacak başlıkları da veto edebilecekleri yönündeki açıklamalarıdır.⁷⁰

Papadopoulos'un bu tavrını destekler nitelikte bir yaklaşım da Almanya Başbakanı Merkel'den gelmiştir. Merkel, AB'nin Türkiye ile sürdürdüğü üyelik müzakerelerinde daha sert tavır takınmasını istemiş, bu bağlamda 12 ya da 18 aylık bir süre sonunda AB'ye üye 27 ülkenin Türkiye ile müzakerelerin yeniden başlaması için ortak bir karar almasını koşul olarak öne sürmüştür.⁷¹ Benzer bir yaklaşımı Fransa Cumhurbaşkanı Chirac da göstermiş, hatta iki lider 5 Aralık günü bir araya gelerek Türkiye'nin üyelik durumunu 12 veya 18 ay sonra oylama fikrini konuşmuşlar fakat toplantı sonrası

⁶⁸ <http://www.radikal.com.tr/haber.php?haberno=205980>

⁶⁹ Serkan Demirtaş, "Türkiye AB'ye karşı Sertleşiyor", *Radikal*, 02 Aralık 2006.

<http://www.radikal.com.tr/haber.php?haberno=206159>

⁷⁰ <http://www.milliyet.com.tr/2006/11/30/son/sondun16.asp>

⁷¹ <http://www.milliyet.com.tr/2006/12/02/son/sondun09.asp>

yaptıkları açıklamada AB Komisyonu'nun hazırladığı tavsiye kararının müzakerelerin devamı için iyi bir temel oluşturduğunu belirtmişlerdir.⁷² Chirac ve Merkel'in Türkiye'nin üyelik görüşmelerini 1-1,5 sene erteleme fikrinden vazgeçmelerinin sebebi olarak AB Komisyonu'nun müzakerelerin dondurulmasına karşı çıkan tavrı gösterilebilir. Olli Rehn'in sözcüsü Christina Nagy açıklamasında Komisyon'un tavsiye kararına atıfta bulunarak Türkiye'nin stratejik önemi nedeniyle dengeli bir çözüm bulmak durumunda olduklarını söylemiştir.

Fransa ve Almanya gibi AB'nin kilit iki ülkesinin Türkiye'nin Ek Protokolü onaylamaması karşısında bu kadar sert bir tavır takınmasının sebebini sadece Kıbrıs sorunu bağlamındaki Türkiye-AB ilişkileri dahilinde aramak yeterince açıklayıcı olmayabilir. Merkel'in ve Chirac'ın Türkiye karşıtı tutumlarını aynı zamanda iç politikaya yönelik bir araç olarak görmek mümkündür. Merkel'in Başbakan seçilmeden önce Türkiye'nin tam üyeliğine karşı çıkan söylemi, 2007'de Fransa gerçekleştirecek olan cumhurbaşkanlığı seçimleri, Finlandiya'dan sonra AB dönem başkanı olacak olan Almanya'nın Avrupa Anayasası'nı yeniden gündeme getirecek olması ve Türkiye'nin üyeliğine karşı çıkan Fransız kamuoyunun bu konuda ikna edilmesinin şart olması Merkel ve Chirac'ı Türkiye'nin müzakerelerini durdurma fikrini tartışmaya itmiştir.

Yunanistan'ın Değişen Tutumu

AB Komisyonu'nun açıkladığı tavsiye kararının ardından Fin formülünün tartışıldığı dönemde arka planda kalmayı tercih eden ve uzun süreden beri sessiz kalan Yunanistan diplomasisi de hareketlenmiştir. Bilindiği üzere Yunanistan Dışişleri Bakanı Dora Bakoyanni göreve geldiği günden beri Türkiye'nin AB'ye üyeliğini desteklediğini ve üyelik sürecinin iki ülke arasındaki sorunları ortadan kaldıracağını, fakat Ek Protokol dahilindeki

⁷² <http://www.milliyet.com.tr/2006/12/05/son/sondun18.asp>

taahhüdün yerine getirilmesi gerektiğini belirten demeçler vermiştir. Bu olumsuz olmayan fakat mesafeli tutuma ek olarak Bakoyanni'nin Haziran ayında Türkiye'ye gerçekleştirdiği ziyaret sırasında karara bağlanan güven artırıcı tedbirler çerçevesinde iki ülke arasında belirli bir yakınlaşma sağlanmıştır. Bununla beraber Yunanistan Dışişleri Bakanı'nın, Komisyon'un kararını açıklamasından sonra söylemini sertleştirerek Türkiye'ye daha sert bir mesaj verilmesinin şart olduğunu belirttiği görülmektedir. Bu bağlamda Bakoyanni, AB Komisyonu'nun önerileri arasında yer alan 8 başlık haricindeki başlıkların da dondurulmasının ve Türkiye'nin Avrupa'nın isteklerini yerine getirmesi için bir takvim konulmasının gerektiğini vurgulamıştır.⁷³

Bu açıklamasından sonra Güney Kıbrıs Rum Kesimi'ni ziyaret eden Bakoyanni Rum Yönetimi Cumhurbaşkanı Tassos Papadopoulos ve Dışişleri Bakanı Yorgo Lillikas ile görüşmüş ve taraflar Türkiye politikası hakkında izleyecekleri ortak politikayı belirlemişlerdir. Görüşmenin sonucunda Rum Yönetimi'nin ve Yunanistan'ın AB'den bulunacakları talepler;

- AB Komisyonu'nun dondurulmasını önerdiği sekiz başlığa yenilerinin eklenmesi ve Türkiye'nin Rum Yönetimi ile ilişkilerini normalleştirmesinin önerilmesi;
- Türkiye'nin limanlarını ve hava sahasını Rum gemi ve uçaklarına açması için mühlet verilmesi, bu sürenin sonunda da eğer bir ilerleme sağanamazsa AB ile müzakerelerin dondurulması;
- Komisyon'un tavsiye kararında yer alan BM çerçevesinde Kıbrıs görüşmelerinin başlanması isteğinin metinden çıkartılması ve Türkiye'nin AB sürecinin Kıbrıs sorunuyla bağlantılı olmadığı ilan edilmesidir.⁷⁴

⁷³ <http://www.msnbentv.com/news/392868.asp>

⁷⁴ "Rum ve Yunanlılardan da Üç Şart", *Hürriyet*, 3 Aralık 2006.

Yunanistan'ın söylemini büyük ölçüde sertleştirmesi bir süreden beri temkinli bir şekilde yürüttüğü Türkiye politikası açısından önemli bir değişiklik olarak nitelendirilebilir. Bilindiği üzere Yunanistan bir süreden beri AB üyeliğini kullanarak Türkiye ile arasındaki sorunların çözümünde avantaj sağlamaya çalışmakta, bu bağlamda da Türkiye'nin AB üyelik sürecini desteklemekte ve en azından bu süreçten kopmasını istememektedir. Bu noktada söz konusu politika yukarıda bahsettiğimiz sert söylemle çelişmektedir. Bununla beraber Yunanistan'ın dondurulması önerilen başlıklara yenilerinin eklenmesi ve Türkiye'ye Ek Protokolü onaylaması için mühlet verilmesi yönündeki taleplerinin asıl amacı Türkiye'nin AB'ye üye olmayı ve Güney Kıbrıs Rum Yönetimi'ni tanımayı eş zamanlı hale getirme çabasını engellemektir. Ayrıca Yunanistan'ın Türkiye'yi zaman bakımından kısıtlayarak ilerde siyasi konjonktürün değişip Türkiye'nin lehine dönmesi durumunda Kıbrıs konusunda avantaj kazanması ihtimalini ortadan kaldırmayı hedeflediği düşünülebilir. Ayrıca Yunanistan hükümetinin Kıbrıs konusunda Güney Kıbrıs Rum Yönetimi ile çelişmesinin iç politikada sorun yaratması muhtemeldir ve bu nedenle hükümet halka Kıbrıs Rum Yönetimi'nin yanında olduğunun mesajını vermek zorundadır.

*
* *

KIBRIS SORUNU BAĞLAMINDA TÜRKİYE-AB İLİŞKİLERİ (IV)

Türkiye'nin Limanlar ve Hava Sahası Hakkındaki Önerileri

AB Komisyonu'nun Türkiye ile müzakerelerin sekiz başlıkta askıya alınmasını ve Ek Protokolü onaylayıncaya kadar açılan hiçbir başlığın kapatılmamasını öngören tavsiye kararının ardından Türkiye, Daimi Temsilciler (COREPER) toplantısı öncesi, önemli bir diplomatik girişimde bulunmuştur. Bu girişimin sonucunda ortaya çıkan öneri;

- 2007 sonuna kadar sonuçlandırılmak üzere, Kıbrıs için Birleşmiş Milletler şemsiyesi altında bir çözüm girişiminin başlatılmasını;
- Bu bir yıllık süre için bir liman ve bir havaalanının Rumlara açılmasını;
- Buna karşılık KKTC'deki Magosa Limanı ile Ercan Havaalanı'ndan doğrudan ticaret ve uçuşların yapılabilmesini kapsamaktadır.⁷⁵

Türkiye'nin önerilerindeki en önemli ayrıntı hem Ek Protokol imzasına bağlı

kalmak, hem de iyi niyeti göstermek için ilk limanı kendisinin açmasını kabul etmesidir.⁷⁶ Bununla birlikte AB'den KKTC'ye uygulanan ticaret ambargosunun kaldırılması beklenmektedir. Böylelikle Türkiye, Ocak 2006'da açıkladığı Kıbrıs Eylem Planı'nda ilke olarak belirlenen limanların ve hava sahasının karşılıklı olarak eş zamanlı açılması fikrini terk etmiştir.

2007 sonunda çözüme ulaşamaması durumunda tarafların bugünkü pozisyonlarına dönebileceğini varsayan bu öneri ilk başlarda AB Komisyonu ve bazı üye ülkeler tarafından olumlu karşılsa da daha sonra Güney Kıbrıs Rum Yönetimi, Yunanistan, Fransa, Almanya ve Hollanda tarafından yazılı olmaması nedeniyle tatmin edici bulunmamış ve kabul görmemiştir.⁷⁷ Türkiye'nin bu öneri paketini sunmaktaki amacı Ek Protokol'ün onaylanmaması nedeniyle tıkanan müzakerelerin kısmen tek taraflı kısmen karşılıklı önlemlerle aşmak ve BM çerçevesinde geliştirilecek çözüm önerileri için AB'nin desteğini sağlamaktır.⁷⁸ Her ne kadar bu amaca ulaşılmasa da önerilerin en önemli sonucu Türkiye konusunda kritik bir karar aşamasında bulunan AB'nin gündeminin değişmiş olmasıdır.

Bilindiği üzere bu girişimden önce AB kurumlarında ve üye ülkeler arasında limanlarını ve hava sahasını açmamakta direnen Türkiye'ye uygulanacak cezanın boyutlarının belirlenmesi, hatta Komisyon'un tavsiye kararının ağırlaştırılmasının tartışılması söz konusudur. Türkiye'nin girişimi sonucunda bu tartışmalar son bulmuştur.⁷⁹

⁷⁵ <http://www.ntvmsnbc.com/news/393292.asp>

⁷⁶ Murat Yetkin, "İlk Adım Türkiye'den", *Radikal*, 08 Aralık 2006.

<http://www.radikal.com.tr/haber.php?haberno=206751>

⁷⁷ <http://www.milliyet.com.tr/2006/12/08/son/sondun23.asp>

⁷⁸ İlter Türkmen, "Çırpınan Türk Diplomasisi", *Hürriyet*, 09 Aralık 2006.

<http://hurarsiv.hurriyet.com.tr/goster/haber.aspx?id=5582115&yazarid=23>

⁷⁹ Sami Kohen, "Türkiye'nin Atağı AB Gündemini Değiştirdi", *Milliyet*, 09 Aralık 2006.

<http://www.milliyet.com.tr/2006/12/09/yazar/kohen.html>

Bununla birlikte Türkiye'nin AB'ye sunduğu önerilerin iç politikada da yansımaları olmuştur. Türkiye'nin sözlü olarak iletildiği önerilerin basında yer almasının ertesinde Cumhurbaşkanlığı, Dışişleri Bakanlığı ve Genelkurmay Başkanlığı arasında önemli bir bilgilendirme polemliği ortaya çıkmıştır. AB kurumlarının Türkiye'nin müzakere süreci hakkında kritik bir karar vereceği dönemde AB üyelik süreci ve Kıbrıs sorunu gibi Türk dış politikasında çok önemli yeri bulunan iki konu iç politika anlaşmazlıklarının gölgesinde kalmıştır. Cumhurbaşkanlığı ve Genelkurmay Başkanlığı'nın öneriler ile ilgili bilgilendirilip bilgilendirilmediği veya bunun gerekliliği tartışması bir tarafa, devletin kurumları arasında ortaya çıkan diyalog eksikliği ve bunun sonucunda yaşanan polemikler Türkiye'nin dış politika karar alma sürecinde elinin zayıf gözükmesine neden olmuştur.

AB'nin Türkiye Kararı

12 Aralık tarihinde gerçekleşen AB Dışişleri Bakanları toplantısında, AB Komisyonu'nun tavsiyesi uyarınca, Türkiye ile müzakereler sekiz başlıkta dondurulmuştur. Açılacak olan başlıkların kapatılması ise Türkiye'nin Ek Protokolü onaylamasına bağlanmıştır. Bununla birlikte hazır olan başlıkların bekletilmeksizin açılması ve Ek Protokol'ün uygulanmasının Komisyon tarafından hazırlanacak olan 2007, 2008, 2009 ilerleme raporlarıyla denetlenmesi karara bağlanırken 21 Eylül 2005 tarihli AB deklarasyonu da anılarak, Türkiye'nin Güney Kıbrıs Rum Yönetimi'ni tanıyıp ilişkileri normalleştirmesinin gerekliliğine atıfta bulunulmuştur.⁸⁰ Her ne kadar Komisyon'un genişlemeden sorumlu üyesi Olli Rehn 2007-2009 yılları arasındaki ilerleme raporlarında konunun denetlenmesinin bir ultimatoom veya son tarih olarak algılanmaması gerektiğini belirtse de, bu tarihlerin metinde bulunmasının Kasım ayında gerçekleşen Almanya-Fransa zirvesinde belirtilen tarihlerle paralellik göstermesi, 2009'un ilişkilerin gele-

⁸⁰ Serkan Demirtaş, "Avrupa Trenine Fren: Sekiz Başlık Askıda", *Radikal*, 12 Aralık 2006.

<http://www.radikal.com.tr/haber.php?haberno=207157>

ceği açısından belirleyici bir yıl olacağını göstermektedir.⁸¹

AB Dışişleri Bakanları toplantısında alınan kararlar Türkiye'yi ve KKTC'yi memnun etmemekle birlikte İngiltere, İsveç, Belçika gibi ülkelerin Yunanistan, Güney Kıbrıs Rum Yönetimi, Avusturya, Hollanda gibi ülkelerin muhalefetine rağmen, Kuzey Kıbrıs'a uygulanan izolasyonların hafifletilmesine dair çabaları dikkat çekicidir. Türkiye'yi destekleyen ülkelerin ısrarı sonucunda Almanya'nın dönem başkanlığında konuyla ilgili çalışmalar yapılmasında uzlaşılmıştır.⁸² Aynı yaklaşım liderler zirvesinde de izlenmiş ve KKTC'ye tecridin hafifletilmesi fikrinin 22 Ocak'taki dışişleri bakanları toplantısında ele alınması benimsenmiştir. Bu durum AB içinde Türkiye'nin üyeliği ve Kıbrıs sorunu konusunda bir bölünme yaşandığının bir işaretidir.

Türkiye konusundaki sert tartışmalara rağmen Güney Kıbrıs Rum Yönetimi'nin ve Yunanistan'ın alınan kararlardan memnun olduklarını söylemek mümkündür. Rum Yönetimi sözcüsü Paşıardis sonucun tatmin edici olduğunu ve hedeflerine ulaştıklarını belirtirken, Yunanistan Dışişleri Bakanı Bakoyanni;

⁸¹ Güven Özalp, "8 Başlıkta Kısmi Askı", *Milliyet*, 12 Aralık 2006.

<http://www.milliyet.com.tr/2006/12/12/siyaset/asiy.html>

⁸² Önümüzdeki dönemde AB dönem başkanlığını devralacak olan Almanya'nın Dışişleri Bakanı Steinmeier'in açıklamaları bu noktada önem kazanmaktadır. Steinmeier AB'nin derin bir kriz içinde olduğunu, Almanya'ya bu konuda önemli görevler düştüğünü, bu bağlamda önceliğin eski Doğu Bloku ülkeleriyle ilişkilerin geliştirilmesine, Ortadoğu ve Balkanlardaki mevcut sorunların çözümüne ve AB Anayasası konusunun yeniden ele alınmasına vereceklerini belirtmiştir. Steinmeier'in açıklamalarına göre önümüzdeki dönemde Türkiye-AB ilişkilerinin ve Kıbrıs sorununun daha arka plana itileceğini çıkarsamak mümkündür.

<http://www.ntvmsnbc.com/news/394898.asp>

- AB'nin Türkiye konusunda bölündüğünü, müzakerelerin çok zor geçtiğini, çoğunluğun sadece üç başlığın dondurulmasından yana olduğunu;
- Ancak AB'nin hem başlıkların kapatılmaması hem de yükümlülüklerin yerine getirilmesi için sert bir mesaj yollanması hedefine ulaştığını açıklamıştır.⁸³

İki ülkenin dışişleri bakanlarının daha önce Komisyon'un tavsiye kararını hafif buldukları yönündeki açıklamalarından yola çıkarak ilk başta karardan memnun olmadıkları izlenimi edinilse de, Dışişleri Bakanları toplantısına kadar olan süreç zarfında sert tepkiler vererek kararı sağlamlaştırdıkları düşünülebilir.

AB'nin Türkiye ile ilgili kararı hakkındaki kararını yorumlayan KKTC Cumhurbaşkanı Mehmet Ali Talat ise;

- Kıbrıs sorununun üyelik müzakere sürecinde Türkiye için engel oluşturduğunu fakat Türkiye ve Kıbrıs Türk tarafının çözüm konusunda kararlılık gösterdiklerini;
- İzolasyonların kaldırılması ve bütüncül çözüm politikasının bugünkü konjunktürde doğru bir politika olduğunu;
- AB'nin kararının Türkiye'yi cezalandırmayı amaçladığını, bu tavrın çözümü daha da zorlaştıracığını ve Rum tarafının taleplerinin yerine getirildiğini, bu nedenle Rum Yönetimi'nin çözüme yanaşmak için bir sebebinin olmadığını;
- Türk tarafının öfkesini dindirmek için izolasyonlara da atıf yapıldığını,

⁸³ Yorgo Kırbaşı, "Rum-Yunan İkili Buruk", *Radikal*, 13 Aralık 2006.

<http://www.radikal.com.tr/haber.php?haberno=207228>

bunun olumlu bir gelişme olduğunu, fakat doğrudan ticaret tüzüğüne nasıl bir şekil alacağını belirsiz olduğunu;

- Kıbrıs konusunda seyirci değil baş aktör olduklarını ve fikirlerinin alınması gerektiğini vurgulamıştır.⁸⁴

Yeni Müzakere Başlığının Açılma Süreci

AB'nin Türkiye hakkındaki kararının kesinleşmesiyle birlikte müzakere sürecinin devamını sağlamak için yeni başlıkların açılması gündeme gelmiştir. Bu tartışmayla eş zamanlı olarak AB zirvesinde Türkiye'yi destekleyen ülkelerin KKTC'ye uygulanan izolasyonların kaldırılması veya hafifletilmesi yönündeki çabaları söz konusudur.

AB zirvesinin ardından, dönem başkanı Finlandiya, müzakerelerin tamamen dondurulmadığını ispatlamak adına 2006 yılı içinde en azından bir başlığın açılması yönünde yoğun çaba göstermiş ancak, 21 Aralık tarihindeki Daimi Temsilciler (COREPER) toplantısında Rum Yönetimi'nin tavrı nedeniyle uzlaşma sağlanamamış, açılacak müzakere başlıklarıyla ilgili karar Ocak ayına kalmıştır. Böylelikle AB Komisyonu'nun ve Dönem Başkanı Finlandiya'nın dört başlıkta müzakerelerin açılması yönündeki tavsiyesinin önüne geçilmiştir. Bununla birlikte COREPER toplantısında işletmeler ve sanayi politikaları faslında Türkiye'den müzakere pozisyon belgesini sunmasının istenmesi kararlaştırılmıştır. Müzakerelere geçilmesi için Türkiye'nin pozisyon belgesini sunmasının ardından AB'nin ortak tutum belgesinin üye ülkelerin onayını alması gerekmektedir. Bütün bunlar gerçekleştiği takdirde fiilen donmuş olan Türkiye'nin müzakere süreci ağır da olsa ilerlemeye devam edecektir.⁸⁵

Rum Yönetimi'nin uzlaşmaz tavrı ise müzakerelerde ilerlemeyi hedefleyen

⁸⁴ <http://www.ntvmsnbc.com/news/394055.asp>

⁸⁵ <http://www.ntvmsnbc.com/news/394670.asp>

AB Komisyonu'nun tepkisine neden olmuştur. Komisyon'un Rum Yönetimi'nin tavrına yönelik itirazlarının en önemli dayanak noktası açılması planlanan başlıklarda Hırvatistan'dan istenmeyenlerin Türkiye'den istenmesinin eşitlik ilkesine aykırı olduğudur.⁸⁶ Üye ülkeler ise Konsey'deki bütün toplantıların Kıbrıs konusuna bağlanmasından rahatsızlık duymaktadır. Türkiye'nin üyeliğine karşı olumsuz bir tavrı olduğu bilinen ve çoğu zaman Rum Yönetimi'ni destekleyen Fransa dahi sürekli limanlar konusunun tartışılması nedeniyle müzakerenin asıl unsurlarının ve Türkiye'den temel beklentilerin geri plana düştüğünden yakınmaktadır.⁸⁷ Bütün bu tepkilere rağmen Rum Yönetimi'nin Türkiye'ye karşı veto hakkını kullanmasının önüne bir türlü geçilememiştir.

Rum Yönetimi'nin Türkiye'nin müzakere sürecini veto etme sebebi teknik sebeplerin dışına çıkmaktadır. Dışişleri Bakanı Yorgo Lillikas veto mekanizmasının sürekli kullanılmasına dair açıklamasında;

- Türkiye'nin müzakere sürecine ilişkin tutumlarını ulusal çıkarlarını göz önünde bulundurarak belirlediklerini;
- Gümrük Birliği Ek Protokolü'nün uygulanmaması durumunda yeni müzakere başlıklarının açılmasını veto edeceklerine ilişkin tavırlarının devam ettiğini;
- Türkiye'nin, Rum Kesimi'nin uluslararası kuruluşlara girmesini veto ettiği sürece, müzakere başlıklarının açılmasına onay veremeyeceklerini belirtmiştir.⁸⁸

Lillikas'ın burada kastettiği Türkiye'nin Rum Yönetimi'nin NATO'ya

⁸⁶ <http://www.ntvmsnbc.com/news/394860.asp>

⁸⁷ *Ibid.*

⁸⁸ <http://www.ntvmsnbc.com/news/394392.asp>

girmesini engellemesidir. Güney Kıbrıs Rum Yönetimi'nin Türkiye'nin AB müzakere sürecinde sık sık veto hakkını kullanması ve bunu AB dışındaki konularda bir dış politika aracı olarak düşünmesi Ek Protokol'ün onaylanması ve uygulanması durumunda bile müzakerelerin rahat ilerlemeyeceğinin bir göstergesidir.

İngiltere'nin İzolasyonların Hafifletilmesi Yönündeki Girişimleri

İngiltere Başbakanı Tony Blair'in Türkiye ziyareti sırasında hukuken bir engel bulunmadığı takdirde ülkesinin Kuzey Kıbrıs'a doğrudan uçuş gerçekleştirebileceğini açıklaması ve İngiltere'nin bu yönde uluslararası örgütler nezdinde araştırma yapması özellikle Güney Kıbrıs Rum Yönetimi'nin tepkisini çekmiştir. İngiltere'nin adadaki temsilcisi Yüksek Komiser Peter Millet ise açıklamasında Kıbrıs Türk Hava Yolları'nın İngiltere Ulaştırma Bakanlığı'na yaptığı başvurunun dikkate alındığını, konunun teknik ayrıntılarının hukukçular tarafından incelendiğini, İngiliz Sivil Havacılık Dairesi'nden yetkililerin de AB ve uluslararası örgütlerde konuyla ilgili ziyaretlerde bulunduğunu belirtmiştir.⁸⁹ İngiltere'nin bu çabalarına karşı Rum Yönetimi Dışişleri Bakanı Lillikas, açıklamasında Rum tarafındaki İngiliz üslerini kastederek, bu girişimlerin İngiltere ile Rum Yönetimi arasındaki ilişkileri olumsuz etkileyeceğini ve doğrudan uçuşların adanın kalıcı bölünmesine yol açacağını vurgulamıştır.⁹⁰

Güney Kıbrıs Rum Yönetimi'nin Silahlanma Girişimleri

Son dönemlerde Güney Kıbrıs Rum Yönetimi'nin yeni silah sistemleriyle ilgilendiğine dair haberler basında yer almaktadır. Kasım ayında Rum Kesimi basınında yer alan Rum Yönetimi'nin Rum Milli Muhafız Ordusu

⁸⁹ <http://www.ntvmsnbc.com/news/394999.asp>

⁹⁰ <http://www.ntvmsnbc.com/news/395102.asp>

⁹¹ "Güney Kıbrıs Yeni Silahlar Alıyor", *Akşam*, 22 Kasım 2006.

<http://www.aksam.com.tr/haber.asp?a=59260,5&tarih=22.11.2006>

için yeni silah sistemleri almayı planladığı haberlerinin⁹¹ Aralık ayında Evangelos Floraki Deniz Üssü'nde gerçekleştirilen tatbikat süresince de devam etmesi Savunma Bakanı Nikos Simeonidis'in tepkisine neden olmuştur. Simeonidis alınacak silah sistemleri hakkında sorulan soruya savunma konularının aleni şekilde tartışılmasının doğru olmadığı, basın bu konuda dikkatli davranması gerektiği yönünde cevap vermiştir.⁹² Rum Yönetimi'nin silahlanma konusunda gizliliğe bu kadar önem vermesinin esas nedeni Türkiye'nin üretici ülke ve firmalarla temasa geçerek yeni silahların Rum Yönetimi'ne satılmasını engellemeye çalışmasının önüne geçmektir.

Bakoyanni'nin Açıklamaları

Türkiye'nin limanlarını ve hava sahasını Güney Kıbrıs Rum Yönetimi'ne açmamasının kesinleşmesi sonrasında Türkiye'ye karşı bir süreden beri izlediği temkinli politikanın dışına çıkan ve Güney Kıbrıs Rum Yönetimi'ni destekleyen Yunanistan diplomasisi yeniden ılımlı bir çizgiye dönme sinyalleri vermeye başlamıştır. Yunanistan Dışişleri Bakanı Dora Bakoyanni Kıbrıs ve Türk-Yunan ilişkilerini konu alan açıklamasında;

- Yeni BM Genel Sekreteri'nin Kıbrıs sorunu hakkında yeni önerilerde bulunmasının zaman alacağını;
- Uzun yıllardan beri çözülememiş bir sorunun 1-2 yıl zarfında çözülmesini beklemenin doğru olmadığını;
- Bununla birlikte 8 Temmuz kararları çerçevesinde başlaması beklenen müzakerelerin Kıbrıs sorununun gelişiminde önemli katkılarının olacağını;
- Ayrıca 2007 yılında Kıbrıs konusunda BM ve AB düzeyinde önemli bir

⁹² "Silahlanma Açıkta Tartışılmasın", *Dünya Gündemi*, Sayı: 104, 10-17 Aralık 2006.

hareketlilik beklediklerini;

•2007 yılında Türkiye'de gerçekleşecek seçimler nedeniyle Türk-Yunan ilişkileri bağlamında önemli gelişmeler beklenmemesi gerektiğini bununla beraber güven arttırıcı önlemlerin uygulanması hatta geliştirilmesi yönündeki çabaların devam edeceğini belirtmiştir.⁹³

Bakoyanni'nin bu açıklamasıyla, AB zirvesi sonrası kazanılan edinimleri sağlamlaştırmayı ve bu çerçevede Türkiye ile ilişkileri yeniden sakin bir yola sokmayı hedeflediği düşünülebilir.

*
* *

⁹³ <http://www.ntvmsnbc.com/news/395152.asp>

